HERKES İÇİN TARİH

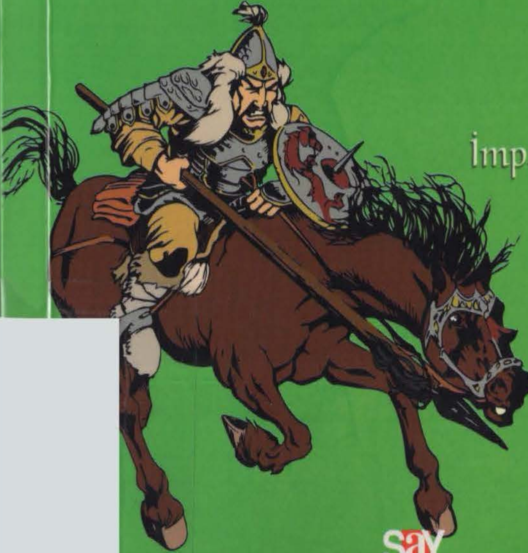

Susan Wise Bauer

Dünya Tarihi

2. Cilt:

ORTAÇAĞ

Roma İmparatorluğu'nun Çöküşünden Rönesans'a

say

Dünya Tarihi

2. CİLT: ORTAÇAĞ

Susan Wise Bauer

İngiliz dili ve edebiyatı, Amerika araştırmaları ve tarih alanlarında uzmanlaşmış bir yazardır. İkincisini elinizde tutmakta olduğunuz *Dünya Tarihi* adlı dört ciltlik eseri geçtiğimiz yıllarda ABD'de çok satılan kitaplar arasına girmiştir. Yazarın *Antik Dünya, Ortaçağ Dünyası* ve *Rönesans Dünyası* adlı eserleri de ilgi gören kitaplar arasında bulunmaktadır.

Dünya Tarihi

2. CİLT: ORTAÇAĞ

Roma İmparatorluğu'nun Çöküşünden Rönesans'a

Susan Wise Bauer

İngilizceden çeviren:
Mihriban Doğan

say

Say Yayınları
Herkes İçin *Tarih*

Dünya Tarihi: 2. Cilt: Roma İmparatorluğu'nun Çöküşünden Rönesans'a
/ Susan Wise Bauer

Özgün adı: *The Story of the World: History for the Classical Child: Volume 2: Middle Ages: From the Fall of Rome to the Rise of the Renaissance*

ISBN 978-605-02-0353-0
Sertifika no: 10962

İngilizceden çeviren: Mihriban Doğan
Yayın koordinatörü: Levent Çeviker
Editör: Sinan Köseoğlu
Sayfa düzeni: Tülay Malkoç
Kapak tasarımı: Artemis İren

Baskı: Lord Matbaacılık ve Kâğıtçılık
Topkapı-İstanbul
Tel.: (0212) 674 93 54
Matbaa sertifika no: 22858

1. baskı: Say Yayınları, 2014

Say Yayınları
Ankara Cad. 22 / 12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com
www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22 / 4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

İÇİNDEKİLER

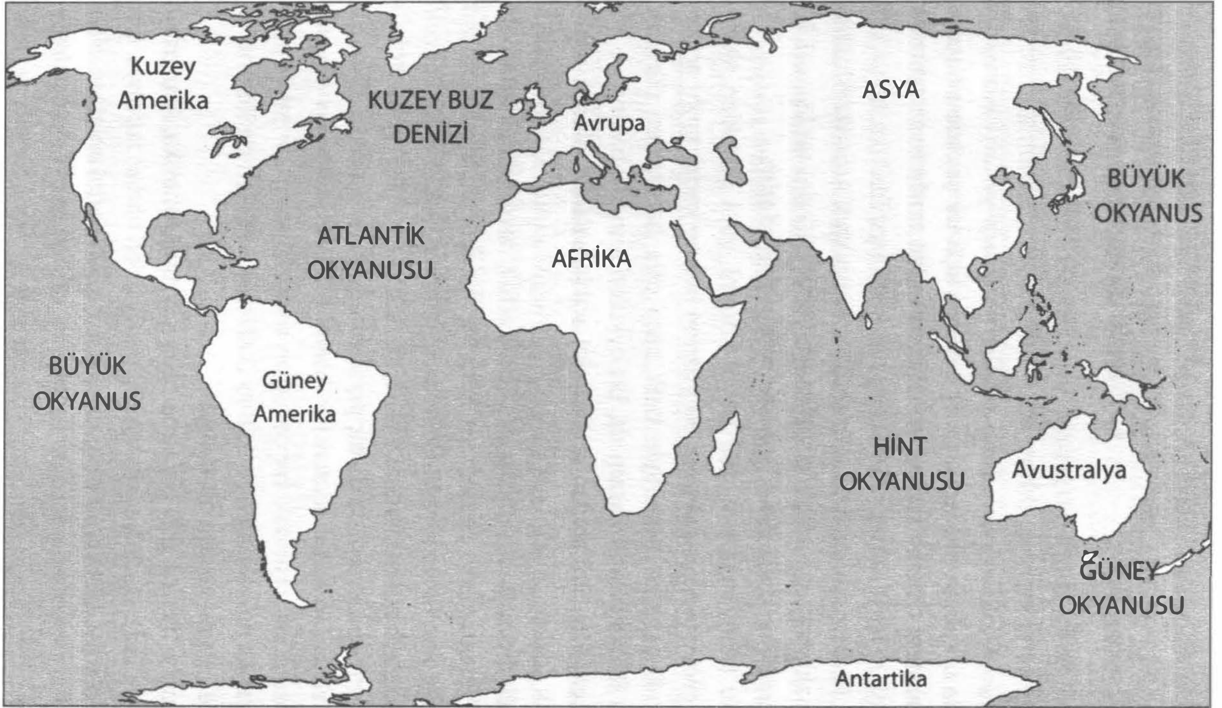
Önsöz

Dünya tarihi yazmanın en zor kısmı, içine neleri dâhil etmeyeceğinize karar vermek. *Dünya Tarihi*'nde, büyük olayları, şahsiyetleri ve dünya kültürünün ulusal öykülerini (aşağı yukarı) kronolojik sırada ön plana çıkararak, tarihi basit ve açık bir şekilde anlatmaya çalıştım. Önemli *bir şeyleri* dâhil etmeden tarihi basitleştirmek mümkün değil, dolayısıyla okuyucuların *Dünya Tarihi*'ni; Maya kültürü, Fransız monarşisi, İngiliz savaşları veya Yerli Amerikan kültürleri hakkında daha fazla araştırmaya yönelmelerini sağlayacak bir başlangıç noktası olarak görmelerini tavsiye ederim.

Bu tarihi yazarken, asıl hedef kitlemi, yani çocukları aklımdan çıkarmamaya çalıştım. Bu yüzden her ne kadar tarihi açıdan önemli olmaları nedeniyle belli başlı dini hareketleri (Reform, Karşı Reform) tanımlasam da, bu öyküleri anne babaların ve öğretmenlerin, dini açıdan önemlerini açıklamalarına olanak sağlayacak şekilde anlatmaya çalıştım. Örneğin şunun farkındayım ki büyük ihtimalle Katolikler ve Protestanlar, hem Katoliklerin hem de Protestanların cesaret ve zulümle hareket ettikleri karmaşık olaylar olan Reform ve Karşı Reform'un farklı yönlerine dikkat çekmeyi tercih edeceklerdir.

Ayrıca bazı olaylara da hiç yer vermemeyi tercih ettim. Örneğin engizisyonun tarihi açıdan bir önemi olmasına rağmen, içerdiği şiddeti sekiz yaşındaki bir çocuğun anlayabileceği bir şekilde ifade etmek mümkün değil ve Batı tarihindeki etkileri de Reform'un etkileri kadar yaygın olmamıştır.

Batı'yı bir ada gibi ele almamaya çalıştım; Amerika, Avustralya ve Yeni Zelanda'da yaşayan yerlilerin öyküleri kadar, Japonya, Çin, Kore, Afrika, Hindistan ve Arabistan'ın da öykülerini anlattım. Hangi bölümleri dâhil edeceğimi seçerken, tarihin geçmiş karışıklıkları yerine, bir çocuğu günümüz dünyasını anlamaya, ne gibi şeylerin hazırlayacağına odaklanmaya çalıştım. Bir çocuğun kültürlü olması için bilmesi gereken olay ve isimlere ve ayrıca günümüzün

Kuzey Amerika
KUZEY BUZ DENİZİ
Avrupa
ASYA
BÜYÜK OKYANUS
ATLANTİK OKYANUSU
AFRİKA
BÜYÜK OKYANUS
Güney Amerika
HİNT OKYANUSU
Avustralya
GÜNEY OKYANUSU
Antartika

Dünya

temelini oluşturan olaylara da öncelik verdim. Bu nedenle İmparator Justinianos ve onun hâlen günümüzde de temel niteliğinde olan kanunlarına epey yer vermeme rağmen, daha sonraki Bizans imparatorlarına çok daha az yer verdim.

Kitapta haritalar yer alsa da, Rönesans bir keşif zamanı olduğu için, okuyucu dünyayı dolaşan serüvencilerin izlerini takip etmek için bir yerküreye ihtiyaç duyacaktır.

Dünya Tarihi'ndeki bölümler kronolojik bir sıra izliyor. Bununla birlikte, ülkeden ülkeye çok hızlı atlayarak, genç okuyucuların kafasını karıştırmamaya çalıştım. Örneğin İkinci Bölüm'de Anglo-Saksonların 449'da Britanya'yı istilası anlatılıyor. Sonra (Üçüncü Bölüm'de) Augustine'in 597'de İngiltere'deki misyonunun öyküsünü ele alıyor, daha sonra Dördüncü Bölüm'de doğuya geçiyor, birkaç yıl geriye giderek Justinianos'un Bizans İmparatorluğu'ndaki (527-565) egemenliğini ve saltanatının ardından meydana gelen olayları anlatıyorum. Anne baba, öğretmen ve yetişkin okuyucuların olayları bir zaman çizgisine yerleştirebilmeleri için, önemli tarihler metin içinde, daha fazla tarih de ek bölümde yer alıyor.

1

Görkemli Roma

Roma İmparatorluğu'na Bir Tur

Sihirli bir halınız olsa ne yapardınız? Bu halıyla dünyayı dolaşabilir, zamanda geriye gidebilirdiniz.

Diyelim, uçan halınızla doğduğunuz tarihten daha öncesine, insanların seyahat etmek için at bindikleri günlere gideceksiniz. Sonra şövalye ve şatoların olduğu ortaçağa uçacak, daha sonra da daha geriye, Romalıların zamanına gideceksiniz.

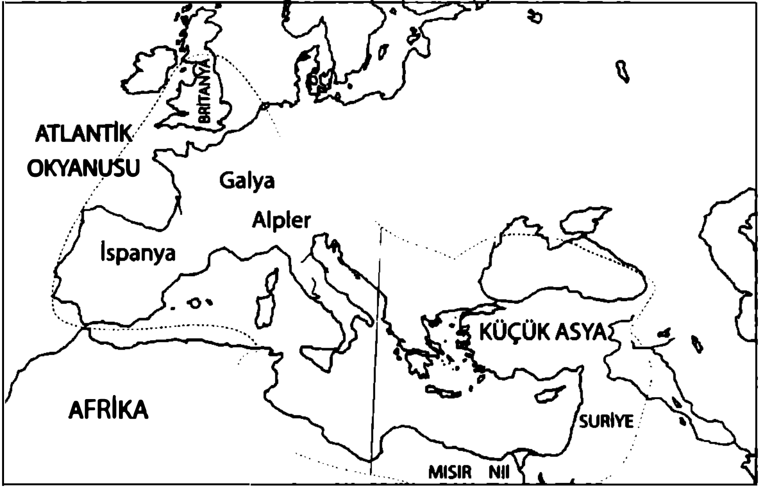
Uçan halınız, Akdeniz'in üzerinde havada dursun. Aşağı baktığınızda, uçan bir ördeğe benzeyen Akdeniz'i görüyorsunuz.

Akdeniz'in etrafındaki bütün toprakların sapsarı parladığını fark ediyorsunuz. Buraları, dünyanın en büyük, en güçlü imparatorluğu olan Roma İmparatorluğu'na aittir. Yüzlerce yıldır Romalı askerler Akdeniz'in etrafındaki ülkelere saldırıp ele geçiriyor. Artık tüm bu ülkelere Roma imparatoru hükmediyor. Bu ülkelerin insanları Roma kanunlarına uyuyor, Roma dilini konuşuyor ve Roma imparatoruna hizmet ediyorlar.

Sihirli halınız Akdeniz'in üzerinde, suya uzanan bir çizmeye benzer bir kara parçasına doğru süzülüyor. Burası Roma İmparatorluğu'nun merkezi İtalya'dır. İtalya'daki en önemli şehir de, çizmenin tam ortasında yer alan Roma'dır.

Halınız şehrin ortasına doğru dalıyor. Kalabalıklar arasından, taş döşeli yollar boyunca ilerliyorsunuz. İnsanların üzerinde omuzdan dökümlü, belden deri kemerle bağlı beyaz giysiler; kırmızı, mavi gibi parlak renklerde pelerinler var. İki yanınızdan uzun binalar yükseliyor: betondan yapılma apartmanlar. Sağ tarafınızda daire biçiminde, yükseklere süzülen devasa bir duvar görüyorsunuz. Duvarın diğer tarafından, metalin metale çarpma sesleri ve

heyecanlı kalabalığın bağrışmaları duyuluyor. Burası kocaman amfiteatr Kolezyum olmalı; hani gladyatörlerin ölümüne dövüştüğü, iki tekerlekli savaş arabalarının sallana sallana gittikleri ve Romalı seyircilerin eğlenmesi için aslanların Romalı askerlerle dövüştükleri yer.

Bölünmüş Roma İmparatorluğu

Halınız şehrin zengin kesimine doğru ilerledikçe, büyük Romalı generallerin heykellerinin yer aldığı mermer sütunlar görüyorsunuz ve onların yukarısında da imparatorların heykelleri var. Yanınızdan, tahtırevanların ağırlığı altında yalpalayarak yürüyen köleler geçiyor. Tahtırevanlarda Roma'nın önemli vatandaşları taşınır. Bir müzik sesi ile bir de birinin yüksek sesle, "Çekilin yoldan! İmparator geliyor!" diye bağırdığını duyuyorsunuz. Mor kumaşlarla kaplı, etrafında muhafızların yer aldığı bir tahtırevan ortaya çıkıyor. Tahtırevanın üstüne, üzerinde muhteşem bir mor pelerin ve parmağında altın yüzükler olan şişman bir adam uzanmış. Başında bir defne tacı var. O Roma imparatoru'dur!

İmparatorun yolundan çekilmeye karar verdiğinizde, halınız şehrin üzerine yükselip, sizi kuzeye, kırsala doğru götürüyor.

Şimdi İtalya'nın içinden kuzeye doğru seyahat edeceksiniz. Halınız; yolcularla ve yük hayvanlarıyla kaynayan geniş, taş döşeli, düzgün bir yolu takip ediyor. Çok aşağılardan akan bir nehrin üzerinde yer alan, yüksek taş kemerleri olan bir köprüyü geçiyorsunuz.

Yol hiç kesintisiz uzayıp gidiyor. Romalılar imparatorluklarının farklı bölgelerini birbirine bağlamak için böyle yüzlerce yol yapmışlar. Görünüşe göre yolda gidenlerden hiçbiri, haydut veya eşkıyalardan endişe etmiyor gibi. Ne de olsa Romalılar krallıklarının dört bir yanında asayişi korumaya özen gösteriyorlar. Bu *Pax Romana*, yani "Roma barışı", Roma İmparatorluğu'ndaki bütün bölgelerin Roma kanunlarına riayet ettikleri anlamına gelir. Eşkıyalık söz konusu olduğunda da Roma kanunları çok serttir. Yakalanan haydutlar ya idam edilir ya da gladyatör gösterilerinde dövüşmeye zorlanırlar.

Yüzlerce kilometre uçtuktan sonra önünüzde dağlar beliriyor. Halınız bu dağların üzerinde süzülüyor. Hava birden çok soğuyor. İyice aşağılarda, dağların tepelerinde kar görebilirsiniz. Bu dağlar Alplerdir. Alplerin diğer yanına indiğinizde, Roma'nın vilayetlerinden, yani fethettiği ülkelerden biri olan Galya'ya geliyorsunuz. Galya'da baştan aşağı Roma şehirleri görüyorsunuz. Her şehrin dışında da bir garnizon, yani ordu karargâhı var. Askerler barış zamanında ateş üzerinde yemek pişirir, kılıçla dövüş antrenmanı yapar ve atlarını çalıştırırlar. Eğer Galyalılar insanlar isyan edecek olursa, derhal onları bastırmak için harekete geçerler.

Halınız geniş bir su kütlesinin üzerinden uçarak kocaman bir adaya geçiyor. Halınızın aşağı inmeyeceğini umut ediyorsunuz çünkü aşağısı, sahile toplanmış Roma ordusuna saldırmaya niyetli vahşi savaşçılarla kaynıyor. Britanya'ya hoş geldiniz.

Aşağıdaki vahşi savaşçılar Keltlerdir. Vücutlarını maviye boyamış; saçlarını, kafalarının her yanında nokta nokta halinde dimdik duracak şekilde hayvan yağına bulamışlar. İki taraflı büyük baltaları ve çok keskin mızrakları var. *Pax Romana* Britanya'da pek de etkili değilmiş gibi görünüyor.

Siz "Haydi, kaçalım buradan," der demez halı sizi hemen yükseltiyor. Atlantik Okyanusu'ndan, İspanya'dan geçip Afrika'nın kuzeyine geliyorsunuz. Kuzey Afrika kıyıları boyunca uçarken, aşağıda büyük ticaret şehirleri görüyorsunuz: Romalıların kurduğu; baharat, ipek, tuz, kereste gibi mallar taşıyan gemilerin girip çıktığı işlek limanları olan şehirler. Önünüzde huzurlu bir manzara serili. *Pax Romana* burada geçerli gibidir.

İleride çöl kumlarından yükselen bir piramidin tepesini görüyorsunuz. Piramitlerin üzerinden geçerken, güneşte parlayan beyaz yüzeyleri gözünüzü alıyor. İleride Akdeniz'e dökülen çok büyük bir nehir görüyorsunuz. Bu Nil Nehri'dir. Firavunlar, piramitler ve mumyalar diyarı olan Mısır bile Roma hâkimiyeti altındadır.

Güneş batmaya başlamasına rağmen siz daha Roma İmparatorluğu'nun ancak yarısını kat ettiniz. "Haydi, hızlan biraz!" dediğiniz anda, saniyeler içinde Arabistan, Suriye ve Anadolu'dan geçiyorsunuz. Yunanistan'ı da geçtiğinizde Roma'ya geri dönüyorsunuz.

Uçan halınız, Roma yolları ve *Pax Romana* sayesinde Roma İmparatorluğu'nu bir günde dolaştınız. Ancak Roma'nın hüküm sürdüğü devirlerde Roma'yı dolaşmak aylar sürerdi. O yüzden Roma'ya "Bütün Dünyanın Hâkimi" denmesine şaşmamak lazım.

Roma'nın Düşüşü

Roma imparatorlarına "Bütün Dünyanın Hükümdarı" denirdi. Ancak bir sorun vardı: Dünya hükmetmek için biraz fazla büyüktü.

Roma İmparatorluğu o kadar büyüktü ki ordusu sınırlarını koruyamıyordu. Dışarısında da Roma'nın topraklarını ele geçirmek isteyen çok sayıda insan vardı.

Elma ağaçlarıyla dolu bir bahçede olduğunuzu düşünün. Olgun, sulu meyveler dallardan sarkarken, her köşede sürüler halinde aç hayvanlar dolanıyor. Çok acıkan üç geyik koşa koşa gelip, bir taraftaki elmaları yemeye başlıyor. Elinizi kolunuzu sal-

layıp bağırarak, onlara doğru koşmaya başlıyorsunuz. Geyikler kaçıyor ama siz onları kovalarken koskocaman iki inek bahçenin diğer tarafındaki elmaları kapıyorlar. Arkanıza dönüp bağırarak, "Bırakın elmalarımı!" diye onlara saldırıyorsunuz. İnekler yavaş yavaş geriliyor ama şimdi de bahçenin tam ortasında beş tane sincap ortaya çıktı; her birinin ağzında ve pençesinde birer elma var.

Tek başınıza bütün bu hayvanları bahçeden uzak tutmanız asla mümkün değildir. İşte Romalı hükümdarlar da imparatorlukları hakkında böyle düşünüyorlardı. Dünyanın başka bölgelerindeki göçebe kavimler Roma'ya gelmek, köylerini fethetmek, yollarını kullanmak, mahsullerini yemek ve servetinden pay sahibi olmak istiyorlardı. Romalılar bu göçebe kavimlere barbar derlerdi. Barbarlar Romalılar gibi evlerde oturmaz, banyo yapmaz ve yiyeceklerini pişirmezlerdi. Çadırlarda yaşar, at sırtında dövüşür ve yiyeceklerini pişirmeden yerlerdi. Romalılar bu barbarların hayvandan farksız olduğunu düşünürlerdi.

Bu barbarlardan binlercesi –Hunlar, Vandallar, Gotlar, Vizigotlar ve Ostrogotlar– Roma sınırlarına saldırdılar. İmparatorlar sınırları korumak için ordularını gönderdiler ama Roma İmparatorluğu'nun her tarafını korumaya yetecek sayıda asker yoktu. Roma'nın başka sorunları da vardı. Bazı bölgelerde yiyecek sıkıntısı baş göstermişti ve Romalılar açlık tehdidiyle karşı karşıyaydı. Korkunç bir hastalık olan veba birçok güçlü Roma savaşçısının ölümüne yol açmıştı. Babalarının ardından tahta çıkmış birçok Roma imparatoru da ülkeyi iyi yönetemiyordu. Hatta bir tanesi aklını kaybetti ve atını devlet memuru yapmaya kalktı.

Nihayet Diocletianus adında bir imparator tahta çıktı. İmparatorluğun, tek bir hükümdar ve tek bir ordunun koruyamayacağı kadar büyük olduğuna hükmetti. Böylece Roma İmparatorluğu'nu ikiye böldü. İmparatorluğun, İtalya ve Roma'nın içinde olduğu bölümüne Batı Roma İmparatorluğu dendi. Anadolu ve Mısır'ın yer aldığı kısmına da Doğu Roma İmparatorluğu adı verildi.

Bir barbar

Sonra Diocletianus, Maximianus adında bir adamı, kendisiyle beraber yönetmesi için imparator yaptı. Ayrıca iki kişiyi de "küçük imparator" olarak atadı. Bu küçük imparatorlara "Sezar" deniyordu. Bunlar başkan yardımcısı gibiydi; biri Diocletianus'a, diğeri de Maximianus'a yönetim işinde yardımcı oluyordu. Artık bundan böyle iki Roma İmparatorluğu, iki imparator ve iki Sezar olacaktı.

Diocletianus Roma İmparatorluğu'nu 286 yılında bölmeye karar verdi. Bu yıla "MS 286" veya "İS 286" denir. Bu iki kısaltma da Diocletianus'un kararını, İsa'nın doğumundan 286 yıl sonra verdiği anlamına gelir. "İS" İsa'dan sonra demektir. Birçok insan da Milat-

tan Sonra demek olan "MS"yi kullanmayı tercih eder. İleride, kimi yazarların MS, kimilerinin de İS kısaltmasını kullandıklarını fark edeceksiniz. Ancak bu iki kısaltma da aynı şeyi, yani söz konusu tarihin İsa'nın doğumundan sonra olduğunu gösterir.

Artık dört kişi Roma İmparatorluğu'nu güvende tutmak için çalıştığından, Diocletianus imparatorluğu korumanın daha kolay olacağını düşündü. Oysa yanılıyordu. Diocletianus'un ölümünden iki yüzyıl sonra, Batı Roma İmparatorluğu nihayet barbar kabileler tarafından ele geçirildi. MS 410'da barbarlar Roma'yı yakıp bütün hazinelerini götürdüler. Roma yolları ve köprüleri hariç geriye bir şey kalmamıştı. Ancak bunlar bile yavaş yavaş yok olmaya başladılar.

2

Britanya'nın İlk Devirleri

Britanya'daki Keltler

Batı Roma İmparatorluğu çöktükten sonra, bir zamanlar Roma'ya ait olan bütün ülkeler Roma hâkimiyetinden kurtuldu. Bu ülkelerden biri de Britanya'ydı. Britanya'nın üzerinden sihirli halıyla uçuşunuzu hatırlıyor musunuz? Britanya'daki Romalı askerler; vücutlarını maviye boyayan, vahşi, tehlikeli savaşçılarla mücadele ediyorlardı.

Bu savaşçıların adı Keltlerdi. Romalılar Britanya'yı işgal etmeden önce orada Keltler yaşıyordu. Keltler Romalıların gelmesinden hoşnut olmamışlardı. Romalılar Britanya'nın güneyinde karargâhlar ve kasabalar kurmalarına rağmen, Keltlerin tümünü fethetmeyi asla başaramadılar. Batı Roma İmparatorluğu çöktüğünde, Keltler son Roma askerlerini de ülkelerinden kovdular. Britanya artık tekrar onların olmuştu.

Keltler dövüş becerileriyle gurur duyar, savaşta cesaret gösteren erkeklerden övgüyle söz ederlerdi. Büyük savaşçılar hakkında şarkılar söyler, öyküler anlatırlardı. Ozan denilen özel eğitimli şarkıcılar, uzun zaman önce yaşamış kabile reisi ve savaş kahramanları hakkındaki öyküleri öğrenirlerdi. Öyküler kaydedilmezdi; ozanlar bunları birbirlerinden öğrenip ezberler, öyküler kulaktan kulağa aktarılırdı. Bu öyküler Kelt çocuklarına güçlü ve cengâver olmanın iyi bir şey olduğunu öğretirdi.

Kelt ateşleri etrafında anlatılan öykülerden biri de, Craith ile özel güçleri olan üç savaşçı arkadaşı hakkındaydı. Öykü şöyleydi…

Bir gün savaşçı Craith kendi kendine şöyle dedi: "Ben büyük bir savaşçıyım, şimdiye dek hiç savaş kaybetmedim ama

yalnızım. Saçları kömür karası, teni kar beyazı ve yanakları kan kırmızı bir kadınla evlenmek istiyorum. Gel gör ki tüm bu özelliklere sahip tek kadını, dünyanın ta öbür ucundaki Mighty Blows'taki Dev Fovor esir tutuyor."

Böylece Craith, dev Fovor'la dövüşüp, tutsağı olan güzel kadını kurtarmak için yola çıktı. Yolda yürürken, yol kenarında elinde bir taşla duran bir savaşçı gördü. "O taşla ne yapacaksın?" diye sordu Craith.

"Dünyanın öbür ucundaki ağacın en üst dalına konmuş şu kuşu görüyor musun?" dedi savaşçı işaret ederek. "Bu taşla onu vurup akşam yemeğinde yiyeceğim."

Craith gözlerini kısarak baktı ama bir şey göremedi. "Benimle gelsen iyi olur," dedi savaşçıya. "Senin gibi keskin gözlü bir yoldaş işime yarayabilir."

İki adam birlikte yola koyuldular. Çok geçmeden, kulağını yere dayamış halde yere uzanmış bir savaşçı gördüler.

"Ne yapıyorsun?" diye sordu Craith.

"Dünyanın öbür ucundaki çimlerin büyümesini dinliyorum," dedi savaşçı.

"Bizimle gelsene," dedi Craith. "Maceramızda senin gibi işiten biri bize yararlı olabilir."

Böylece üç adam birlikte yola koyuldular. Biraz geçmişti ki arkalarından tam, tam, tam diye yaklaşan bir ses duydular. Arkalarına dönüp baktıklarında, hızla gelen bir savaşçı gördüler. Adamın bir bacağı dizinden kıvrılıp arkasından bağlanmış, diğer bacağıyla hoplaya hoplaya gidiyordu.

"Neden o bacağını çözmüyorsun?" diye sordu Craith.

"Eğer çözersem o kadar hızlı koşarım ki hemen dünyanın öbür ucuna ulaşırım, sonra nereye gideyim peki?" dedi savaşçı.

"Bizimle gelsene," dedi üçü de. Hep birlikte dünyanın öbür ucuna doğru yollarına devam ettiler.

Kısa süre sonra Mighty Blows'un devi Fovor'un şatosu önlerinde belirdi. Savaşçı Craith ve üç yoldaşı surların gerisinde durup seslendiler: "Dev Fovor! Saçları kömür karası, teni kar beyazı, yanakları kan kırmızı kadını kurtarmaya geldik. Onu serbest bırak."

Dev onların seslendiğini duyunca bir kahkaha attı. "Bana dünyanın öbür ucundaki kuyudan üç şişe su getirin!" diye pencereden bağırdı. "O zaman gitmesine izin veririm, söz veriyorum!"

"Git suyu getir!" dedi Craith hoplayan savaşçıya. Savaşçı bacağını çözüp ayağını yere koyar koymaz gözden kayboldu. Göz açıp kapayana kadar dünyanın öbür ucundaki kuyuya vardı. Şişeleri doldurduktan sonra da dönüş yolculuğuna başladı.

Ancak yolu yarılamışken şöyle düşündü: "O kadar hızlı gidiyorum ki onlar daha gözlerini kırpmadan ben geri dönmüş olurum! Burada oturup biraz dinlensem ne olacak ki?"

Bir ağacın altına oturup şişeleri yanına koydu. Ancak hava sıcak, altındaki çimenler de yumuşak olduğundan hemen uykuya daldı.

Devin şatosunda Craith ise huzursuz olmuştu. "Nerede kaldı bu adam?" diye sordu diğer yoldaşlarına. Hassas kulaklı savaşçı yere uzanıp kulağını toprağa dayadı. "Yarı yolda horladığını duyuyorum!" dedi. "Keskin gözlü arkadaşım, onu uyandırmak için bir kaya fırlat!"

Keskin gözlü savaşçı dünyanın öbür ucuna giden yolun yarısına baktığında, arkadaşını yol kenarında kestirirken gördü. Bir kayayı kaldırdığı gibi fırlattı. Kaya havada yüzlerce kilometre uçtu, ta ki uyuyan adamın tam gözlerinin ortasına çarpana dek. Adam irkilerek uyandı.

"Uyuyakalmışım!" diye bağırdı. "Hemen yola koyulmam lazım!" Kuyudan aldığı suyla birlikte, çarçabuk Fovor'un dünyanın öbür ucundaki şatosuna gitti.

Dev Fovor verdiği görevin yapıldığını görünce küplere bindi. Ancak söz vermişti, bu yüzden saçları kömür karası, teni kar beyazı ve yanakları kan kırmızı güzel kadını serbest bırakmak zorunda kaldı. Craith bu güzel kadınla evlendi ve sonsuza dek mutlu yaşadılar. Ondan sonra da daima, keskin gözlü, hassas kulaklı ve ayağına çabuk üç savaşçı, Craith'le birlikte yaşadı; birlikte savaşa gittiler ve asla yenilmediler

Barbarların Britanya'ya Gelişi

Britanya'da yaşayan Keltlerin hepsi aynı krallığa ait değildi ve aynı krala itaat etmiyorlardı. Britanya farklı farklı Kelt kabileleriyle doluydu. Her kabilenin de kendi kralı vardı.

Çok çok eski öykülerde bu krallardan birinin adı Vortigern olarak geçer. Vortigern Britanya'nın ortasında yer alan zengin, güçlü bir kabileyi yönetiyordu. Halkı ona itaat ediyor, onun için mücadele eden savaşçıları emirlerini yerine getiriyordu. Gel gör ki Vortigern mutlu değildi. Diğer Kelt kabileleri kuzeyden krallığına sürekli saldırıyorlardı ve Vortigern onlarla mücadele etmekten bıkmıştı. O yüzden yardım istedi.

Vortigern Kuzey Denizi'nin öte yanındaki Angl ve Sakson adındaki kabilelere haber gönderdi. "Düşmanlarımla savaşımda bana yardım edin!" dedi. "Bana yardım ederseniz size burada yaşamanız için toprak veririm."

Böylece Angllar ve Saksonlar Kuzey Denizi'ni geçip, Britanya'ya girdiler ve Vortigern'in düşmanlarıyla olan savaşında ona yardım ettiler. Ancak Britanya'yı sevdiler, o yüzden orada kalıp yerleştiler. Arkadaşlarına da haber gönderdiler: "Britanya'ya gelip bizimle birlikte yaşayın. Burada bol bol yer var." Öyle ki gitgide daha çok Angl ve Sakson Kuzey Denizi'ni aşıp Britanya'ya geldi. Britanya'nın orta kısmı tamamen Angl ve Saksonlarla doldu.

Keltler bu barbarları ülkelerinde istemiyorlardı. Fakat o kadar çok Angl ve Sakson vardı ki hepsini birden kovmaları mümkün de-

ğildi. Çok geçmeden Britanya'nın güney ve doğu bölümü tümüyle Angl ve Saksonlar tarafından işgal edildi. Adayı yedi krallığa böldüler. Günümüzde Britanya'nın bu bölümüne, Angl kelimesinden gelen bir isim olan İngiltere, burada yaşayan insanlara da Anglo-Sakson deriz.

Yedi Anglo-Sakson krallığı

Zavallı Keltler! Önce Romalılar saldırmış, şimdi de Anglo-Saksonlar onları kendi topraklarından çıkarmışlardı. Bazı Keltler bu durumdan fayda sağlamaya karar verdiler. Anglo-Saksonlarla evlenip onlarla barış içinde yaşadılar. Ancak diğerleri kendi başlarına

yaşamak için, Britanya'nın kuzeyine ve batısına çekildiler. Günümüzde Keltlerin yaşadığı ülkelere İskoçya, İrlanda ve Galler denir.

Keltlerin, öyküleri yazmak yerine birbirlerine anlattıklarını hatırlıyor musunuz? Angl ve Saksonların da yazmakla pek araları yoktu. Tarihlerini, öykülerini kaydetmediler. Ayrıca günlük hayatta yaptıklarının da kaydını tutmadılar. Öyle ki Angl ve Saksonların uzun bir süre İngiltere'de yaşadıklarını bilmemize rağmen, bu süre zarfında onların neler yaptıklarını hiç bilmiyoruz.

İngiltere'deki bu döneme, ortaçağ veya Karanlık Çağ denir. Bizim için "karanlık" bir devir olmasının nedeni, yedi Anglo-Sakson krallığında neler olup bittiğine dair bilgi sahibi olmamamızdır. Bu devire dair öyküler yalnızca kulaktan kulağa ozanlar yoluyla aktarılmış olanlardır.

Kahraman Beowulf

Anglo-Saksonlar, tıpkı Keltler gibi kahramanları hakkında öyküler anlatırlardı. Bu öykülerden biri, Grendel adındaki bir canavar ile onu alt eden büyük savaşçı Beowulf hakkındaydı. Beowulf destanı İngiliz dilindeki en eski destanlardan biridir. Nihayet yazıya geçirilene dek yıllarca anlatılmış olabilir. Destan şiir biçiminde yazılmıştı çünkü şiirin hatırlanması ve diğer insanlar için canlandırılması daha kolaydı. Beowulf destanının tamamı çok uzun ve karmaşıktır. Ancak öykünün kısa bir versiyonu şöyledir.

Nice nice adamın kralıydı Hrothgar
Onlar ki Kral Hrothgar için defalarca savaştılar.
Güçleri ve cesaretleri iyi bilinirdi herkesçe
Bir yurt yapmaya karar verdi Hrothgar onlara böylece.
Kaplandı boydan boya duvarları halılar, çatıları arduazla,
Isıtıldı koskocaman yalazlarla.
Her gece toplandı adamları orada,
Yiyip içip, şarkılar söyleyerek, kafa dağıtmaya.
Sonra açtılar battaniyelerini, uyudular ateşin yanında,

Süzülürken meşale ışığı yurdun kulesinden yavaşça.
Kralın yurdu kurulmuştu sağlam zeminde,
Güvenli alanlar ve büsbüyük evlerle çepeçevre.
Fakat çok uzaklardaki bataklık ve kırlarda,
Sivri pençeli, sivri dişli Grendel canavarı yaşamakta
Kıllı mı kıllı, gudubet mi gudubet, iki ağaç boyunda,
Erkeklerin en uzunu dizine gelirdi anca
Uyurken bitap düşmüş adamlar o usulca girdi yurda
Açıverdi kapıyı süzüldü içeri kolayca
Kapıp bir savaşçıyı oracıkta yedi
Sonra on beş tanesini daha kapıp, koşturdu tazı gibi.
Toprakta izini takip etmeye çalıştı adamlar,
Fakat gelince bir dereye şaşakaldılar.
Sabahleyin yasını tuttu savaşçılar ölmüş arkadaşlarının,
Ve yemin ettiler intikamını almanın.
Gündüz o kadar savaşmak istemelerine rağmen
Gece cesaretleri uçup gidiverdi birden
Tekrar tekrar aştı Grendel duvarı
Üstlerine atılıp aniden hakladı
Oraya toplanmış adamları.
Savuşturamadı günlerce Hrothgar'ın savaşçıları.
Bezmiş, korkmuş, kaybetmişlerdi şereflerini,
Dört bir yana yayılırken belalılarının haberi.
Sonra Beowulf ki dünyanın en güçlü adamı
Yaman bir savaşçı, namlı mı namlı
Duydu Grendel'in her gece Hrothgar'ın yurduna saldırdığını,
Hrothgar'ın güçlü savaşçılarının korkudan karşı koyamadığını.
Topladı keskin kılıçlar ve mızraklar kuşanmış boyunu
Koyuldu yola korkmuş adamların yurduna doğru.
Mutlu oldu Hrothgar bunca güçlü adamı görünce
Teşekkür etti tekrar tekrar hepsine.
Şöyle dedi onlara: "Hoş geldiniz, Beowulf ve hepiniz!
Bu gece hepiniz yurdumda uyuyabilirsiniz.
Geldiğinde günaha baş koymuş canavar

Bulacak sizi burada yoldaşlar.
Savaşabilirsiniz böylece onunla. İhtiyacınız var mı bir şeye?
Keskin kılıçlar mesela?" Fakat Beowulf dedi krala şöyle:
"Merak etmeyin! Yok, rahatımız yerinde.
Aslına bakarsanız, adil olmaz hiç de
Bu hayvanı yenmek için kılıç kullanmak
Onun silahı yok, kendini pençesi ve dişleriyle savunacak.
Bu yüzden çıkaracağım ben de zırhımı, bırakacağım kılıcımı,
Dövüşeceğim çıplak elle. Yoksa sıkılırım alırken hıncımı!"
Sonra Beowulf ile adamları yere uzandı,
Söndürüp bütün ışıkları, kilitlediler büyük kapıyı.

Canavar Grendel'le dövüşen Beowulf

Uyuyormuş gibi yapıp beklediler Grendel'i
Sonra zifiri karanlığın içinden duyuldu
Canavarın yurda yaklaşırken sesi
Uluyup korku saldı yüreklere diken diken.
Demir kapı kapalı, kilitli, engelliydi,

Fakat canavar kapıyı hiç oflayıp puflamadan kırıverdi.
Kaptı etine dolgun bir savaşçıyı, yemeye hazırlandı
Fakat Beowulf canavarın kolunu kaptı
Başladı tüm gücüyle bükmeye
Grendel döndü ona savaşmaya hazır halde
Ancak Beowulf büktü gene kolunu
Grendel o korkunç acıdan uludu da uludu
Feryat etti inledi ama yine de kaçamadı
Görülmeye değerdi Beowulf'un kasları
Beowulf çekince kolu bir kez daha
Kopuverdi kol, canı yandı Grendel'in fazlasıyla!
Koşturdu gitti bağırarak acı acı
Kolu ise yerde kalakaldı
Savaşçılar liderlerinin yaptığını gördüklerinde
Bağırdılar sevinçle. Düştüler Grendel'in peşine
Canavarın izleri onları bir göle götürdü
Yapış yapış serin bir pusun çöktüğü
Kara yüzeyine suyun. Buldular orada
Boğulmuş bedenini Grendel'in sularda.
Bağırdılar sevinçle, öldü diye.
"Haydi, büyük bir şölen düzenlemeye!
Bir daha korkmak yok canavar gelecek diye"
Getirdiler yiyecekleri sevinçten havalara uçarak
Grendel'in kolu bundan böyle duvarda asılı duracak
Yiyip içip şarkılar söylediler geç vakte kadar
Sonra Beowulf'a altın bir zırh verdi Hrothgar
Beowulf'u eline güçlü diye bir ozan övdü
Namı sonsuza dek o diyarlarda aldı yürüdü.

3

Britanya'ya Hıristiyanlığın Gelişi

Augustine'in İngiltere'ye Gelişi

Roma İmparatorluğu'nun son günlerinde Hıristiyanlık Roma hâkimiyetinde olan bütün ülkelerde yayıldı. Bizzat Roma İmparatoru Hıristiyan oldu. Tebaasına da Hıristiyan olmaları gerektiğini söyledi. Hıristiyanlık gözde bir din olmuştu.

Daha sonra Roma İmparatorluğu yıkıldı. Roma İmparator luğu'nun çöküşünden sonraki devir ortaçağ olarak bilinir. Ro-ma İmparatorluğu yıkılmasına rağmen, ortaçağda Hıristiyanlık devam etti. Bir zamanlar Roma'nın hüküm sürdüğü bütün farklı farklı diyarlarda birçok insan hâlâ Hıristiyan'dı. Eski Roma İmparatorluğu'ndaki bu Hıristiyanların birçoğu da papa adı verilen bir adama itaat ediyorlardı. Papa, Roma şehrindeki Hıristiyan kilisesinin lideriydi. Birçok insan, Tanrı'nın onu bütün dünyadaki Hıristiyanlarla ilgilenmekle görevlendirdiğine inanıyordu.

Bir gün papa evinin yakınlarındaki pazaryerinde yürürken satılık köleler gördü. Kadın ve erkekler büyük paralar karşılığında satışa çıkarılmışlardı. Bu insanlar satıldıktan sonra ömürleri boyunca efendilerine hizmet edeceklerdi. Papa bunu onaylamıyordu. Kölelere yakından bakmak için yaklaştığında, aralarında sarı saçlı üç küçük çocuk gördü. Tenleri de kar gibi bembeyazdı. Papa etrafında yalnızca koyu renk saçlı insanlar görmeye alışkındı; o günlerde açık renk saç olağandışı ve tuhaf bir şeydi.

"Bu çocuklar nereden geldi?" diye sordu köle tüccarlarından birine.

"Britanya adasından," dedi köle tüccarı.

"Oraya gemiyle gidip onları kaçırdık. Bütün Britanyalılar böyle sarı saçlı."

Köle olarak satılık üç çocuk

Papa Britanya adasını daha önce hiç duymamıştı.

"Britanya halkı Hıristiyan mı?" diye sordu.

"Ah, hayır," dedi köle tüccarı. "Hıristiyanlıktan haberleri bile yok."

Papa sarışın çocuklarla konuşmak için eğildi. "Sizin insanlarınıza ne derler?" diye sordu.

"Bize Angl derler," dedi en büyük çocuk. "Biz evimize gitmek istiyoruz!"

"Angl mı? Siz daha çok meleğe benziyorsunuz!" diye bağırdı papa.

Sonra köle olmasınlar diye çocukları satın aldı. Onları evine götürdü, karınlarını doyurup okula gönderdi ve Hıristiyanlığı öğretti.

Sonra Augustine adlı bir Hıristiyan'ı yanına çağırtıp, ona Britanya'yı ve orada yaşayan güzel Anglları anlattı. "Augustine," dedi. "Britanya'ya gitmeni istiyorum. Bu çocukları evlerine götür ki ailelerine Hıristiyanlığı anlatabilsinler. Senin de Britanya'da kalıp, bu insanlara inancımız hakkında bilgi vermeni istiyorum. Britanya'da kiliseler yaptır. İngiltere'deki bütün Hıristiyanlarla ilgilenebilmen için seni oranın başpiskoposu yapacağım."

Augustine Britanya'ya gitmeyi kabul etti. Yanına kırk adam alıp, adaya doğru yola çıktı.

Augustine ile adamları 597 yılında İngiltere kıyılarına vardılar. Orada onları ülkenin güneyinin tamamında hüküm süren çok güçlü bir kral olan Ethelbert karşıladı. Ethelbert, yabancıların krallığına büyü yapmak için geldiklerini duymuştu. Augustine ile refakatçilerini sahilde karşıladı.

"Ne gibi güçleriniz var?" diye sordu Ethelbert. "Bana büyü yapmaya kalkmayacağınızı nereden bileyim? Bundan emin olmadan sizi sarayıma alamam."

"Buraya size büyü yapmaya gelmedik," dedi Augustine. "Size Hıristiyanlığı anlatmaya geldik." Sonra o ve yoldaşları Hıristiyan inancına dair her şeyi anlattılar.

"Hımm," dedi Ethelbert. "Enteresan bir şeye benziyor. Ama bu benim için yepyeni bir şey, ben eski âdetlerimden vazgeçmek istemiyorum. Ne var ki uzun yoldan gelmişsiniz, hem çok kibar ve zararsız insanlara benziyorsunuz, bu yüzden size krallığımdaki insanlara, Tanrı'nız hakkında bilgi vermeniz için izin vereceğim. Canterbury'de yaşayabilirsiniz ve düzgün davrandığınız müddetçe kimse sizi rahatsız etmez."

Böylece Augustine ile refakatçileri Canterbury kasabasına yerleştiler. Bir kilise inşa edip Anglo-Saksonlara vaaz verdiler. Zamanla Anglo-Saksonların çoğu Hıristiyan oldu. Okuma yazma öğrendiler. İçinde insanların yaşayıp Tanrı'ya ibadet edebilecekleri kilise ve manastırlar yaptılar. Augustine de Canterbury'nin ilk başpiskoposu, yani İngiltere'de yaşayan bütün Hıristiyanların lideri oldu.[1]

---

1 Augustine'in Britanya'daki misyonuna ilişkin üç olasılığın olduğu bir karışıklık söz konusudur. Bir: Bu öykünün değişik versiyonları vardır. Bir tanesinde Ethelbert hemen Hıristiyan olur, bu versiyon Bede'dendir. İki: Tarihte iki tane ünlü Augustine vardır. Genellikle Aziz Augustine olarak bilinen ilki, 354 ve 430 arasında yaşamıştı ve Afrika'daki Hipo Piskoposuydu. Bu Augustine ünlü *İtiraflar* ve *Tanrı'nın Kenti*'nin yazarıdır. İkinci Augustine, Canterbury'li Aziz Augustine'dir ve bu öyküde ele aldığımız kişidir. Altıncı yüzyılda yaşamış ve Papa Gregory tarafından İngiltere'ye gönderilmeden önce Roma'da bir manastırın başında yer almıştı. 601'de Canterbury Başpiskoposu oldu. Üç: Hıristiyanlığın, Augustine'den yüzyıllar önce Britanya'ya ulaştığına dair bazı kanıtlar vardır ama bununla birlikte, Augustine'in misyonu Britanya'daki kilise cemaatine ilk örgütlü çalışmayı getirmekti.

Roma'dan Canterbury'ye

Ortaçağ Manastırları

Augustine ve onunla birlikte Britanya'ya giden adamlar keşişti. Keşişler, evlenmek ve çocuk sahibi olmak yerine, ömrünü dua etmeye, çalışmaya ve İncil'i okumaya adamış kişilerdi. Keşişler manastır adı verilen özel binalarda birlikte yaşarlardı. Tanrı'ya dua etmek ve ibadet etmek için günde sekiz kez kiliseye giderlerdi. Gün içersinde, manastır bahçesinde çalışır; yemek pişirme, temizlik ve çamaşır yıkama işlerine yardımcı olur ve baş keşişin onlara verdiği diğer işleri yaparlardı.

Eskiden Roma İmparatorluğu'na ait olan İtalya, İspanya, Afrika ve diğer tüm ülkelerde manastırlar vardı. Anglo-Saksonlar Hıristiyanlığı öğrendiklerinde, içlerinden bazıları da keşiş olmak istediler. Böylelikle İngiltere ve İrlanda'da, tıpkı diğer keşişlerin yaşadıkları gibi manastırlar inşa ettiler.

Birader Andrew bir İrlanda manastırında keşiş. Onun görevi manastır atölyesinde mobilya yapmak. Keşişler sandalye, masa ve yataklarını kendileri yaparlar. Bu sabah Birader Andrew yemekhane için yeni bir masa yapıyor. Masanın üzerine cila sürerken çok üşüdüğünden, parmaklarına üflemek için ikide bir duruyor. Atölye, bir duvarında şömine olan taştan bir kulübenin içinde. Ancak aralık rüzgârı pencerelerden ve kapının altından durmadan esiyor. Dışarısı hâlen çok karanlık çünkü güneş henüz doğmamış. Birader Andrew mum ışığında çalıştığından gözleri acıyor.

Yemekhane zilinin birazdan çalacağını umut ediyor. Bu sabah, sabah ibadeti için saat 2'de kalktı ve sonra günlük işlere başlamak için atölyesine gitti. Şu anda saatin aşağı yukarı beş olduğunu tahmin ediyor. Yani neredeyse kahvaltı zamanı!

Nihayet zil çalınca, Birader Andrew üzerine ağır bir pelerin ve kapüşon geçirip, yemekhaneye doğru yürüyor. Manastır kapılarında toplanmış hasta ve aç insanların yanından geçiyor. Birader James şifalı bitkiler ve hastalıkları iyileştirmek konusunda çok şey bilir. O üç günlük mesafedeki tek doktor ve o civardaki birkaç küçük köyün insanları ne zaman hastalansalar manastıra gelirler. Keşişler açlar için de yemek pişirir ve kendileri yemeden önce başkalarına verirler.

Birader Andrew yemekhaneye adım attığı sırada güneş yeni doğuyor. Burnuna kahvaltı için pişirilmiş taze buğday ekmeğinin kokusu geliyor. Noel veya başka özel bir gün olmadığı müddetçe keşişlerin ekmeklerinin yanında tereyağı yemelerine izin verilmez. Ayrıca manastır kurallarına göre, dört ayaklı bir hayvanın eti yenmez; yani sosis, jambon ve dana eti asla kahvaltı sofrasında yer almaz. Fakat Birader Andrew kalın, gevrek esmer ekmeği sever. Hem bu sabah kahvaltıda pişmiş fasulye ve bezelye ile birkaç tatlı,

kurutulmuş elma (serin toprak kilerde saklanmış, sonbahar hasadının sonuncusu) var.

Keşişlerin yemek yerken konuşmalarına izin verilmez. Yemeklerini sessizlik içinde yerlerken, Birader John onlara İncil'den pasajlar okur. Ancak Birader Andrew yanındaki keşişe fısıldayarak, "Dün öğrencileriniz nasıl davrandılar?" diye soruyor.

Keşiş aynı şekilde fısıltıyla, "Korkunç!" diye yanıt veriyor. O, köylü çocukların gönderildiği manastır okulunda öğretmen. "Okuma yazma öğrenmek istemiyor; ne zaman arkamı dönsem, fısıldaşıp kıkırdıyorlar. Beni hiç dinlemiyorlar. Ne zaman birkaç dakikalığına sınıftan çıksam tahtaya resmimi yapıyorlar."

Birader John fısıltıları duyup onlara ters ters bakıyor. Birader Andrew kahvaltısını bitirdikten sonra baş keşiş dua edene kadar bekleyip, daha sonra masasını bitirmek için atölyesine geri dönüyor. Masa çok güzel olmuştur. Yaptığı masadan gurur duymaması gerektiğinin farkındadır ama masanın altına minicik harflerle, "Andrew'in eseri" yazısını oyuyor. Belki bir gün birisi bu yazıyı görecek ve Birader Andrew'in bu masayı kendi elleriyle yaptığını öğrenecektir.

Elle Kitap Yazmak

Birkaç bölüm önce, Roma'nın yıkılmasından sonraki döneme ortaçağ dendiğini, ayrıca bu devrin İngiltere'de Karanlık Çağ olarak da bilindiğini görmüştük. Neden bu döneme Karanlık Çağ dendiğini hatırlıyor musunuz? Çünkü İngiltere'deki çoğu insanın okuma yazması yoktu, bu yüzden öykü ve tarihleri kaydedemiyorlardı.

Augustine ve yoldaşları İngiltere'ye geldiklerinde, Anglo-Saksonlara Hıristiyanlığı öğrettiler. Ayrıca okuma yazma da öğrettiler. Bu yeni Hıristiyanların İncil'i okuyabilmelerini istiyorlardı.

Manastırlardaki keşişler de okuma yazmanın önemli olduğunu düşünüyorlardı. Ne de olsa günlerinin çoğunu, İncil'i ve din adamları tarafından yazılmış kitapları okuyarak geçiriyorlardı. Ancak Karanlık Çağ'da kitap yapmak günümüzdeki kadar kolay değildi. Kitap yapımı çok uzun, karmaşık bir süreçti. Hem ancak keşişler güzel kitaplar yapabilecek beceriye sahiptiler.

Ortaçağda, öylece bir dükkâna girip kâğıt satın alamazdınız. Keşişler hayvan derisinden yapılma parşömen denilen özel bir kâğıt yaparlardı. İnek veya koyun derisini, nehir veya dere gibi bir akarsuyun içinde günlerce bekletirlerdi. Sonra postu yine su ve kireçle (hayvan postundaki kılları gevşeten bir kimyasal) dolu bir varile batırır, birkaç gün daha bekletirlerdi. Nihayet postu gerip bıçakla kılları sıyırır, kuruması için de bir çerçeveye tuttururlardı. Ancak hepsi bundan ibaret değildi. Post kuruduktan sonra keşişler postu çerçeveden çıkarıp tekrar ıslatır ve sert bir taşla ezerlerdi. Ortaçağdan kalma bir kitapta, postun en iyi, ağzınızı birayla doldurup sonra baştan aşağı püskürterek ıslatılabildiği yazılıydı.

Post iyice kuruduğunda, sıra mürekkep yapmaya gelirdi. Bunun için su isle ve ağaç özsuyuyla karıştırılırdı. Keşişler, tüy kalem elde etmek için, kaz veya kuğuların kanat tüylerini yolup suya batırır ve uçlarını sivriltirlerdi. Sonra sayfa yapmak için, parşömenin dörtgen hâlinde kesilip katlanması ve kitap yapmak için de birlikte dikilmeleri gerekirdi.

Son aşama kelimeleri yazmaktı. Bütün kitaplar baştan aşağı elle yazılırdı. Keşişler gün boyunca manastır yazıhanesi denilen özel odalarda çalışır, harf harf İncil'in ve diğer önemli kitapların kopyasını çıkarırlardı. Keşişler harfleri tek tek dikkatle, özenerek, güzel bir el yazısıyla yazarlardı.

Keşişlerin kopyasını çıkardığı kitaplar sadece siyah harflerden ibaret değildi. Keşişler kitapların sayfalarını güzel renklerle süsler, renkleri yumurta beyazıyla karıştırarak boya elde ederlerdi. Genellikle, dövülüp yaprak haline getirilmiş, havada uçabilen, çok ince, gerçek altın ve gümüş parçalar resimlerin üzerine tutturulurdu. Kimi zaman bir resim bütün sayfayı kaplar, kimi zaman da sadece kenar boşluğunda veya sayfanın üstünde yer alırdı. Bazen de sadece sayfadaki ilk harf boyanır, altınla varaklanırdı.

Büyük kitapları elle yazmak çok uzun süren zorlu bir işti. Usta bir keşiş günde sekiz saat çalışarak, bir yılda iki, üç kitabın kopyasını çıkarabilirdi. Bu yüzden ortaçağda çok fazla kitap yoktu. Kitaplar kıymetliydi. Ne de olsa aylarca emek vermek gerekiyordu.

Çoğu kez kitaplar, insanların ayakta okuyabilmeleri için kütüphane raflarına zincirlenirdi. Ve kesinlikle kütüphaneden kitap ödünç alamazdınız.

Keşişlerin manastır yazıhanesinde konuşmamaları, yaptıkları işe iyice odaklanmaları gerekirdi. Ne var ki keşişler zaman zaman sıkılırlardı. Ortaçağda elle yazılmış bazı kitapları günümüzde de okuyabiliyoruz. Bunlarda bazen keşişlerin birbirlerine yazdıkları mesajları, hatta kitapların kenar boşluklarına çizdikleri tuhaf resimleri görüyoruz. "Üşüyorum," diye yazmış bir keşiş. "Ateşimiz biraz daha büyük olsa ne iyi olurdu, ama Birader John izin vermiyor ne yazık ki." Başka bir keşiş de şöyle yazmış: "Bir bitirsem şu kitabı. Çok sıkıştım, tuvalete gitmem lazım!" Bir başkası da kitabın kenarına küçük bir fare resmi çizmiş ve şöyle yazmış: "Lanet olsun şu fareye!" Kim bilir, belki de fare keşişin akşam yemeğinden biraz aşırmıştı.

4

Bizans İmparatorluğu

Güzel Konstantinopolis

Birkaç bölüm önce, Roma İmparatorluğu'nun, bir imparatorun tek başına yönetemeyeceği kadar büyüdüğünü görmüştük. Bu yüzden Roma İmparatorluğu ikiye bölündü. İçinde Roma olan bölüme Batı Roma İmparatorluğu, diğerine de Doğu Roma İmparatorluğu adı verildi. Doğu Roma'nın başkenti Konstantinopolis'ti.

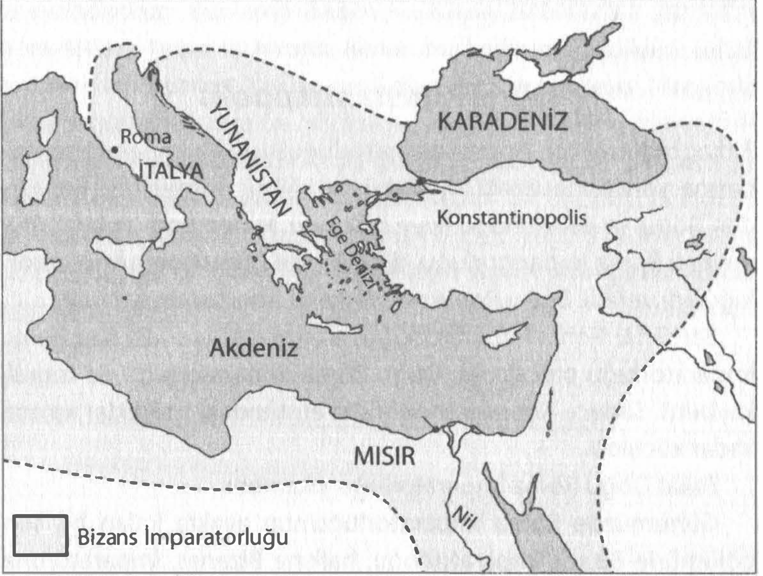
Barbarlar Roma İmparatorluğu'na akın ettiklerinde, Batı Roma İmparatorluğu parçalandı. Doğu Roma İmparatorluğu da toprak kaybetti. Sadece Konstantinopolis'in etrafındaki topraklar kalana kadar küçüldü.

Fakat Doğu Roma İmparatorluğu yıkılmadı.

Günümüzde Roma İmparatorluğu'nun ayakta kalan bu son bölümüne Bizans İmparatorluğu, halkına Bizanslı, imparatoruna da Bizans imparatoru deriz. İstilacılar topraklarının çoğunu aldığı için Bizans İmparatorluğu ilk başlarda küçüktü. Ancak daha sonra güçlü, cengâver imparatorlar bir zamanlar Roma'ya ait olan toprakların bir kısmını tekrar ele geçirmeye başladılar. Sonunda Bizans İmparatorluğu Akdeniz'in etrafına çepeçevre yayıldı. Bizans İmparatorluğu'nun başkenti Konstantinopolis dünyanın en büyük şehri haline geldi. Roma'nın hiç olmadığı kadar büyük ve zengindi.

Konstantinopolis sokaklarında yürüdüğünüzü hayal edin. Ayağınızın altındaki yol çok düzgün döşenmiş. Bizanslılar bir Roma sanatı olan, taş ve çimentodan yol yapmayı biliyorlar. Kalabalık içinde insanlar sizi itip kakıyor. Bu şehirde neredeyse bir milyon insan var. İnsanların çoğu Romalılar gibi toga (bir omuzdan dökülen ve belden kemerli beyaz elbise) giymişler. Güzel dükkânların önün-

den geçiyorsunuz; dükkânlarda ipek ve mücevherin yanı sıra, şeftali, badem, fıstık, üzüm, balık, kâse içinde sıcak mercimek çorbası ve kap içinde adaçayı ve soğanla pişirilmiş barbunya gibi her tür yiyecek satılıyor. Meyve, et ve çorba kokuları birbirine karışıp sokağa akıyor. Birden çok acıktığınızı hissediyorsunuz.

Justinianos zamanındaki Bizans İmparatorluğu

Sokaklarda pek çocuk görmüyorsunuz. "Çocuklar nerede?" diye soruyorsunuz yanınızdan geçen bir kadına. Kadın, kenarlarına altın kordon geçirilmiş güzel bir mavi yün pelerin giymiş.

"Elbette, okuldalar," diyor kadın. "Bütün çocuklar için okullarımız var, yoksullar için bile. Küçükler okuma yazma öğrenirken, büyükler de Yunan ve Romalıların yazdığı muhteşem kitapları okuyor. Çocuklarımız sokaklarda başıboş koşmak yerine daha yararlı işlerle uğraşıyorlar. Affedersiniz, gitmem lazım. Ben imparatoriçenin nedimesiyim. Hemen saraya gitmeliyim."

"Saray nerede?" diye soruyorsunuz.

Kadın bir kahkaha atıyor. "Saray mı? Konstantinopolis'te on dört tane sarayımız var. İmparator ve maiyetinin beş, maiyetteki kadınların da altı sarayı mevcut. Hatta imparatora hizmet eden bizim gibi insanlar için bile üç saray var. Ancak siz avam olduğunuz için içeri giremezsiniz. Eğer güzel bir bina görmek istiyorsanız, en büyük kilisemiz Ayasofya'yı ziyaret edin. Hemen şuracıkta."

Kadın kocaman bir mermer kubbeyi işaret edip aceleyle uzaklaşıyor. Kubbeye doğru yürüyorsunuz. Güneş altında Ayasofya'nın tepesi bembeyaz, duvarları kıpkırmızı parlıyor. Ortadaki kubbenin etrafında daha küçük kubbeler var. Ana kapıdan içeri giriyorsunuz. Gün ışığı her yere dolmuş, duvarların üst kısmında çepeçevre yüksek pencereler var. Tavanın tamamı güneşte pırıl pırıl parlayan saf altınla kaplı. Duvarlardaki taşlar rengârenk: mor, yeşil, kan kırmızı ve beyaz. Etrafınızda sütunlar yükseliyor. Geçmişte Roma'da bile bu kadar güzel bir bina yoktu.

Adil İmparator Justinianos

Güçlü hükümdarlar Konstantinopolis'i muhteşem bir şehir haline getirdiler. Bizans'ın gelmiş geçmiş en güçlü hükümdarlarından biri de Adil İmparator Justinianos'tu.

Justinianos'un anne babası önemli insanlar değildi. Büyük Konstantinopolis şehrinden yüzlerce kilometre uzakta, bir köyde yaşayan sıradan insanlardı. Geçimlerini sağlamak için çiftçilik yapar, hayvan beslerlerdi. Fakat Justinianos çiftçi olmak istemiyordu. O eğitim görmek, büyük bir adam olmak istiyordu. Okuma yazma öğrendi ve bir dakikasını bile boş geçirmeyip, hukuk, müzik, şiir çalıştı ve dini kitaplar okudu. Ailesine, okuması için kendisini Konstantinopolis'e göndermeleri konusunda yalvardı.

Sonunda Justinianos'un ailesi razı oldu. Giysilerini ve kitaplarını topladılar. Annesi yolda yemesi için ona ekmek ve et hazırladı. Justinianos da Konstantinopolis şehrine doğru çok uzun bir yolculuğa başladı.

Şehre vardığında ise gördükleri karşısında şaşkına döndü. Hayatı boyunca hiç bu kadar büyük yapılar görmemişti. Her yer insan

kaynıyordu. Okul da çok zordu. Her gün elli satır Yunan şiiri ezberlemek zorundaydı. Halka hitabeti öğrenmesi gerekiyordu. Okuldaki öğretmenler ona her gün matematik, müzik ve astronomiyle (yıldız bilimi) ilgili saatler süren ev ödevleri veriyordu.

Okulu bitirdiğinde genç Justinianos orduya katıldı. Cesur ve enerjikti; askerlere, kayıt tutma, erzak siparişi ve sefer planlama işlerinde yardım ediyordu. Çok geçmeden, birçok insan Justinianos'un iyi bir imparator olacağını kabul etmeye başladı. İmparator öldüğünde de Justinianos Bizans İmparatoru ilan edildi.

Justinianos 527 yılında imparator olduğunda Bizans henüz çok büyük değildi. Ancak Justinianos bunu değiştirmeye karar verdi. Eski Roma İmparatorluğu'nun azamet ve ihtişamını anlatan birçok kitap okumuştu. Ve bu imparatorluğu geri getirmek istiyordu.

Öyle ki Justinianos orduya giderek daha çok asker aldı. Bir zamanlar Roma'ya ait olan İtalya, Kuzey Afrika, İspanya'yı ve Akdeniz'in etrafındaki ülkeleri yeniden fethetmek için seferler düzenledi. Hatta Roma'yı bile barbarlardan geri aldı ama Roma'yı yeniden ele geçirmek için yapılan bu savaş eski şehirden geriye kalanları da yok etti. Justinianos'un eline yıkıntılardan başka bir şey geçmemişti.

Peki, Justinianos bir zamanlar Roma'ya ait olan bütün toprakları ele geçirebildi mi? Hayır, fakat Bizans İmparatorluğunu hiç olmadığı kadar büyüttü. Ve artık tüm bu ülkelere hükmettiği için Justinianos'un bir sorunu vardı.

Her ülkenin kendi kanunları vardı. Bir ülkede kanunlara aykırı olan bir şey, başka bir ülkede hiç sorun olmayabiliyordu. Bir hırsız imparatorluğun bir bölgesinde idam edilirken, başka bir bölgesinde sadece ceza ödemesi gerekiyordu. Farklı kanunları olan bir imparatorluğu yönetmek çok zordu. Bu yüzden Justinianos imparatorluğunda yaşayan herkes için geçerli olacak bir kanunname hazırlamaya koyuldu.

Bu muazzam bir işti. Yeni bir kanun yazılması için yüzlerce âlim eski Roma ve Yunan kanunlarının toplanmasında Justinianos'a yardım ettiler. En sonunda yeni kanunname, yani Justinianos Ka-

nunları tamamlandı. Artık Bizans İmparatorluğu'ndaki herkesin bu kanunlara uyması gerekiyordu.

Justinianos Kanunları'ndan bazıları şunlardır:

— Denizler ve deniz kıyıları herkese aittir. İmparatorluğumdaki herkes sahillere gidebilir. Kimse onlara, "Burası bana ait! Çık buradan!" diyemez.
— Nehirler herkese aittir. İmparatorluğumdaki herkes nehirlerde balık avlayabilir, kimsenin engel olmaya hakkı yoktur.
— Sahile vurmuş bir mücevher veya değerli bir şey bulursanız, sizin olabilir.
— Köle sahibi olabilir, para ödemeden onları çalıştırabilirsiniz. Ancak itaatsizlik etmedikleri müddetçe onları dövemez veya kötü davranamazsınız.
— Değerli bir şey çalan bir hırsız çaldığı şeyin bedelinin dört katını sahibine ödemelidir.
— Eğer yol kenarında bir ağacın dallarını buduyorsanız, yoldan geçen birine, "Dikkatli ol! Üzerine dallar düşebilir!" diye seslenmeniz gerekir. Eğer siz uyarmaz ve yolcunun üstüne bir dal düşüp de onu yaralarsa, bu sizin hatanızdır. Ancak siz seslendiğiniz halde yolcu ağacın altına doğru yürümeye devam eder de üzerine bir dal düşüp onu yaralarsa, bu sizin hatanız değildir. Yolcu sizin uyarınızı dinlemelidir.
— Bir piskopos, rahip veya papaz dua eder veya vaaz verirken, herkesin duyabileceği kadar yüksek sesle konuşmalıdır. O şekilde konuşmazsa Tanrı onu cezalandırır, tabii imparator da!

Sizce bu kanunlar adil mi? Siz olsanız bunları değiştirir miydiniz?

İmparatoriçe Theodora

Justinianos güçlü bir hükümdardı fakat Bizans İmparatorluğunu tek başına yönetmiyordu. Karısı İmparatoriçe Theodora zeki, enerjik bir kadındı ve kararlarını vermesinde ona yardımcı olurdu.

Theodora ve babasının ayılarından biri

Theodora küçükken, anne babası Konstantinopolis'te çok büyük bir arena olan Hipodrom'da bir sirk işletirlerdi. Babası sirkte ayı eğitmeniydi. Küçük Theodora arenanın ılık kumlarında oturur, babasının ayılarla çalışmasını seyrederdi. Bazen ayılar numaralarını yaptıklarında onları elma ve balla ödüllendirirdi.

Theodora biraz büyüdüğünde sirkte palyaçoluk yapmaya başladı. Yüzünü bembeyaz boyar, konuşamıyormuş gibi yapardı. Seyirciler Theodora'nın oyunculuğunu severlerdi. Çok geçmeden Theodora oyunlara da çıkmaya başladı ve yüzlerce hayran kazandı. İnsanlar onun gösterilerini seyretmeye geldiklerinde çiçek atar, performansını alkışlarlardı. Theodora çok başarılıydı. Bizans İmparatorluğu'nun her tarafına seyahat ediyor; en iyi hanlarda kalıp, en iyi yemekleri yiyor ve en kaliteli şarapları içiyordu.

Fakat bir gün Theodora Hıristiyanlığı öğrendi ve Hıristiyan olmaya karar verdi. "Her gece oyunculuk yapıp partilere gitmeye, canım ne isterse onu yapmaya devam edemem," diye düşündü. "Yaşam tarzımı değiştirmeliyim. Sessiz sakin, huzur dolu bir yaşam istiyorum."

Böylelikle Theodora oyunculuk işini bırakıp Konstantinopolis'e taşındı ve yün eğirmeye başladı. Günleri sessiz sedasız bir biçimde, koyunyününden iplik eğirip, Konstantinopolis tüccarlarına satmakla geçiyordu.

Bir gün Theodora elinde bir sepet iplikle pazara giderken birinin şöyle bağırdığını duydu: "Açılın! Kraliyet ordusunun askerleri geliyor!"

Askerleri görmek için boynunu uzatıp baktı. O sıralarda Justinianos henüz imparator olmamıştı, hâlen ordudaydı. Parlayan zırhının üstüne kırmızı bir pelerin giymiş; kılıcı yanında sallanır vaziyette, diğer askerlerle birlikte atının üstünde gidiyordu. Theodora onun hayatı boyunca gördüğü en yakışıklı adam olduğunu düşündü.

Justinianos da yol kenarında duran Theodora'yı gördü. Yanındaki askere, "Kim bu güzel kadın?" diye sordu. Diğer askerler bilmiyoruz anlamında omuz silktiler. "Kim olduğunu öğrenmeliyim," diye aklından geçirdi Justinianos. "Kim olduğunu derhal öğrenmek istiyorum!"

Uzun bir araştırmadan sonra Justinianos Theodora'nın evini buldu. Theodora'nın güzelliğinden çarpılmış, zekâsından büyülenmişti. Theodora'ya âşık oldu ve evlendiler. Justinianos imparator olduğunda Theodora da imparatoriçe oldu. İmparatorluğu ikisi birlikte yönettiler, Justinianos karısına danışmadan nadiren karar verirdi.

Justinianos imparator olduktan beş yıl sonra Konstantinopolis halkı ayaklandı. Justinianos'un, hiç sevmedikleri iki adamını kovmasını istiyorlardı. Justinianos reddedince kalabalığın öfkesi de arttı. Şehrin sokaklarında galeyana gelip pazar tezgâhlarını devirdiler, duvarları yıktılar ve binaları yaktılar. Hatta Ayasofya'yı bile ateşe verdiler. Muhafızları öldürüp, imparatorun sarayının etrafında toplanarak, "Zafer! Zafer!" diye bağırdılar.

Justinianos dehşete kapılmıştı. "Eğer saraya girerlerse ikimizi de öldürürler!" diye bağırdı. "Konstantinopolis'i hemen terk edelim."

"Eğer kaçarsan tahtını elinden alırlar," dedi Theodora. "Bir daha asla imparator olamazsın."

"Ölmekten iyidir!" diye sertçe karşılık verdi Justinianos.

"İstersen kaçabilirsin," dedi Theodora. "Çok paran var, gemilerinle uzaklara gidebilirsin. Ancak ben asla mor kraliyet pelerinimden ve tacımdan vazgeçmeyeceğim. Bir imparator nasıl olur da gezgin bir mülteci olmaya razı olabilir? Eğer kaçarsan yakında ölmüş olmayı dilersin."

Sonunda Theodora Justinianos'u kalmaya ikna etti. Justinianos generallerine, orduyu asilerin üstüne sürmelerini emretti. Mücadele uzun sürdü ve zorlu oldu fakat Justinianos'un adamları kazandılar. Justinianos tacını korudu ve yakılıp yıkılan şehri yeniden inşa ettirdi. Ayasofya'yı hiç olmadığı kadar büyütüp güzelleştirdi. Kendisini Konstantinopolis'te kalmaya ikna ettiği için, Theodora'ya da ömrü boyunca minnettar kaldı. İmparatoriçe imparatorun tacını kurtarmıştı.

Doğudaki Kilise

Justinianos kendisini Konstantinopolis'ten neredeyse kaçıracak olan isyanlardan sonra, yakılan binaların yeniden yapılmasını emretti. Konstantinopolis'in en büyük kilisesi Ayasofya neredeyse tamamen harap olmuştu. Justinianos yeni bir kilise yapmaları için çok ünlü iki mimarı tutmaya karar verdi. Bu yeni Ayasofya'nın muhteşem kubbeleri, büyük pencereleri ve devasa açık alanları vardı. İçerisi resim ve mozaiklerle süslenmişti.

Mozaik, renk renk parçaları belli bir desen meydana getirecek şekilde dizerek yapılan resimlerdir. Bu parçalara *tessera* denirdi. Tesseralar taş, mermer, cam, tahta, kil, hatta altın ve gümüşten bile yapılabilirdi. Sanatçılar tesseraları yan yana yerleştirerek çok güzel desenler oluştururlardı. Hatta insan ve hayvan resimleri bile yaparlardı. Bazı mozaikler bir sahne gösterirdi: eşeğini besleyen adam veya imparator ve maiyeti gibi.[1]

1 Eşeğini besleyen adam mozaiği İstanbul'daki Büyük Saray'ın zemininde yer alır; Ravenna'daki San Vitale Bazilika'sında imparatoru maiyetiyle birlikte gösteren bir mozaik vardır.

Mozaik yapmak çok dikkat isteyen, uzun bir uğraştı. Sanatçı ilk önce duvarı veya tavanı, yapıştırıcıya benzer yoğun, beyaz ve yapışkan, ince bir alçı tabakasıyla kaplar; sonra tesseraları özenle, yavaş yavaş yerleştirmeye başlardı. Dükkân veya evlerde, çeşitli renklerde küçük cam, taş, kil veya tahta parçaları kullanılabilirdi. Ancak güzel bir kilisede veya sarayda daha çok mermer veya gümüş parçaları kullanılırdı. Ayasofya'daki mozaikler özellikle parlak ve ışıltılıdır çünkü sanatçılar cam küpleri altınla kaplamış ve mozaik resimlerin zeminlerini bu parıldayan tesseralardan yapmışlardı. Her bir cam küp alçıya, çok az farklı bir açıyla yerleştirilmişti. Öyle ki güneş ışığı Ayasofya'nın altın mozaiklerine vurduğunda, resimlerde ışık tüm yönlerden yansır. Resimler ışık içinde parıldarmış gibi görünür.

Bu kilise Hıristiyanların bir grubunun merkezi haline geldiğinden birçok insan Ayasofya'daki mozaikleri görmüştür. Hatırlarsanız, Roma'nın düşüşünden sonra, bir zamanlar Roma İmparatorluğu'na ait olan topraklardaki birçok Hıristiyan, papanın liderleri olduğuna, Tanrı'nın ona bütün Hıristiyanlarla ilgilenme görevini verdiğine inanıyordu.

Ancak bütün Hıristiyanlar aynı fikirde değildi. Konstantinopolis'teki Hıristiyanlar (ve Afrika, Asya ve Avrupa'nın doğusunda yaşayan birçok Hıristiyan) papanın bütün kilise için karar vermemesi gerektiğine inanıyordu. Kudüs, Roma, Konstantinopolis ve diğer iki önemli şehirdeki kiliselerin liderlerinin kararlara katılması ve farklı yerlerdeki Hıristiyanların, "Evet, bunlar doğru kararlar," şeklinde onaylamaları gerektiğini düşünüyorlardı. Bu Hıristiyan kilisesine dair çok farklı bir düşünce biçimiydi. Ve zaman geçtikçe, papa (Avrupa'nın batısındaydı) ve doğudaki Hıristiyan kilisesinin liderleri kilise yönetimi konusunda gitgide daha çok anlaşmazlığa düştüler. En sonunda Hıristiyan kilisesi ikiye ayrıldı. Papanın otoritesine inananlar Roma Katolikleri olarak tanındı. Bizans İmparatorluğu dâhil doğudaki Hıristiyanlar Ortodoks veya Doğu Ortodoks olarak bilinegeldi. Ortodoks Hıristiyanlar liderlerine patrik adını

verdi. Onların kendilerine ait dua ve ayinleri (Tanrı'ya tapma yöntemleri) vardı.[2]

Doğudaki Hıristiyanlar, geçmişteki iman sahibi Hıristiyanlar hakkında öyküler anlatmayı severlerdi. Bu Hıristiyanlardan birinin adı Nicholas'tı. Bizans İmparatorluğu Hıristiyanlarının Nicholas hakkında anlattığı öykülerden biri şöyledir:

Nicholas Anadolu'da yaşıyordu. Hıristiyan olan anne babası Nicholas çok küçükken ölmüş ve ona çok para bırakmışlardı.

O günlerde bir kızın evlenebilmesi için babasının damada para vermesi gerekirdi. Nicholas'ın yaşadığı köyde üç kızı olan çok yoksul bir aile vardı. Kızların her biri genç bir adama âşıktı ve evlenmek istiyorlardı ama babalarının hiç parası yoktu.

Soğuk, karlı bir kış gecesi, Nicholas bu yoksul ailenin evlerinin yanından geçerken, bir kızın ağladığını duydu. Evin yanına yaklaştı. Kızlardan biri pencereye oturmuş, durmadan ağlıyordu. Nicholas kızın söylediklerini duyabilmek için biraz daha yaklaştı.

"Sevdiğim adamla asla evlenemeyeceğim. Kız kardeşlerim ve ben burada ömrümüz boyunca yoksulluk içinde yaşayacağız, bunun tek nedeni de babamın hiç parası olmaması!"

Nicholas çok üzülmüştü. Hemen evine koşup bulabildiği kadar altın parayı bir çuvala doldurdu. Sonra karların içinden koşa koşa kızın ağladığı eve doğru gitti. Parayı kendisinin getirdiğini kimsenin bilmesini istemiyordu, o yüzden dikkatle nişan alıp çuvalı bacadan aşağı fırlattı.

2 Doğu Ortodoks ve Roma Katolik Kiliseleri arasındaki resmi kopma, Konstantinopolis patriği papaya karşı geldiğinde meydana geldi; bu olay Büyük Doğu Hizipleşmesi olarak bilinir.

Hemen sonra kızın şöyle bağırdığını duydu: "Bakın! Şömineye bir şey düştü! Nedir bu?" Nicholas kıza ve babasına düğünü yapmak için gereken parayı verdiği için mutlu olmuştu. Oradan sessizce uzaklaştı.

Fakat gece geç vakit şöyle düşündü: "Ya diğer kardeşleri ne olacak? Galiba onlar da evlenmek istiyorlar. Onların parasını kim ödeyecek?"

Ertesi akşam Nicholas elinde bir torba altınla geri döndü. Torbayı gene bacadan aşağı şömineye fırlattı. Ertesi gece yine bir torba altınla gelip aynı şeyi yaptı.

Ertesi bahar üç kız da evlendi. Altın işlemeli gelinlik giyip, beyaz çiçeklerden taç taktılar. Anne ve babaları düğün şöleninde neşeyle dans etti. Nicholas da –gizlice verdiği– hediyesinin onları bu kadar mutlu etmesinden memnun bir halde onları seyretti.

Zaman geçtikçe Nicholas'ın öyküsü Bizans İmparatorluğu'ndaki Hıristiyanlar tarafından sürekli anlatılmaya başlandı. Çok geçmeden Nicholas'a aziz –Tanrı'yla özel bir bağı olan kişi– demeye başladılar. İmparator Justinianos Konstantinopolis'te Aziz Nicholas'ın onuruna bir katedral inşa ettirdi. Öyküsü de tüm dünyaya yayıldı. Birçok ülkede çocuklar Aziz Nicholas günü olan 6 Aralık'ta hediyeler alırlar. Bazen ayakkabılarını kapının yanına koyarlar. Sabahleyin ayakkabılarının içinde altın rengi folyoya sarılmış– Aziz Nicholas'ın üç yoksul kıza verdiği altını hatırlatmak için– bozuk para şeklinde çikolata bulurlar.

Aziz Nicholas'ın başka bir ismi daha olduğunu biliyor muydunuz? Bazen ona Noel Baba denir! Noel Baba öyküsü, Bizans İmparatorluğu'nda yaşamış bir Hıristiyan olan Aziz Nicholas'ın öyküsünden gelir.

5

Ortaçağdaki Hint İmparatorluğu

Skandagupta Adında Bir Kral

Ortaçağda yolculuk ederken, çok tehlikeli topraklardan geçebilirdiniz. Barbar kabileler bir zamanlar Roma'ya ait olan ülkelerin çoğuna yerleşmişti. Asayişi sağlayabilecek bir kral veya imparator yoktu. Birçok savaş lideri kendi küçük krallıklarını yönetiyordu ve bu liderler de hep birbirleriyle savaşıyorlardı. Uzaklardaki kuzenlerinizi ziyaret etmek için masum masum at sürerken, savaş çeteleri arasındaki bir çatışmanın ortasına düşebilirdiniz. Yahut haydutlar size saldırıp atınızı ve bütün eşyalarınızı çalabilirlerdi.

Oysa Bizans İmparatorluğu'nda yolculuk etmek çok daha güvenliydi. Atınızı yollarda güvenle sürebilirdiniz. Justinianos ve diğer imparatorlar tebaalarının kanunlara uymalarını sağlamışlardı. Bizans ordusunun askerleri de insanları soyguncu ve istilacılardan korurdu.

Hindistan'da yolculuk ederken de kendinizi güvende hissedebilirdiniz. Bizans gibi, Hindistan'ın da büyük, barışçıl bir imparatorluğa hükmeden bir kralı vardı..

Bizans'tan ayrılıp güneye gittiğinizi düşünün. Günlerce at üstünde yol alıyorsunuz. Yavaş yavaş önünüzde bir dağ sırası beliriyor, dağlar sanki gökyüzüne dokunacak gibiler. Bu dağlar dünyadaki en yüksek dağlar olan Himalayalardır. Himalayaların içindeki en yüksek zirve olan Everest Dağı neredeyse uzaya doğru yükselir. Everest Dağı'nın zirvesinde hava çok ince olduğu için nefes almak zordur. Dağların üzerindeki karlar ve buzlar da hiç erimez.

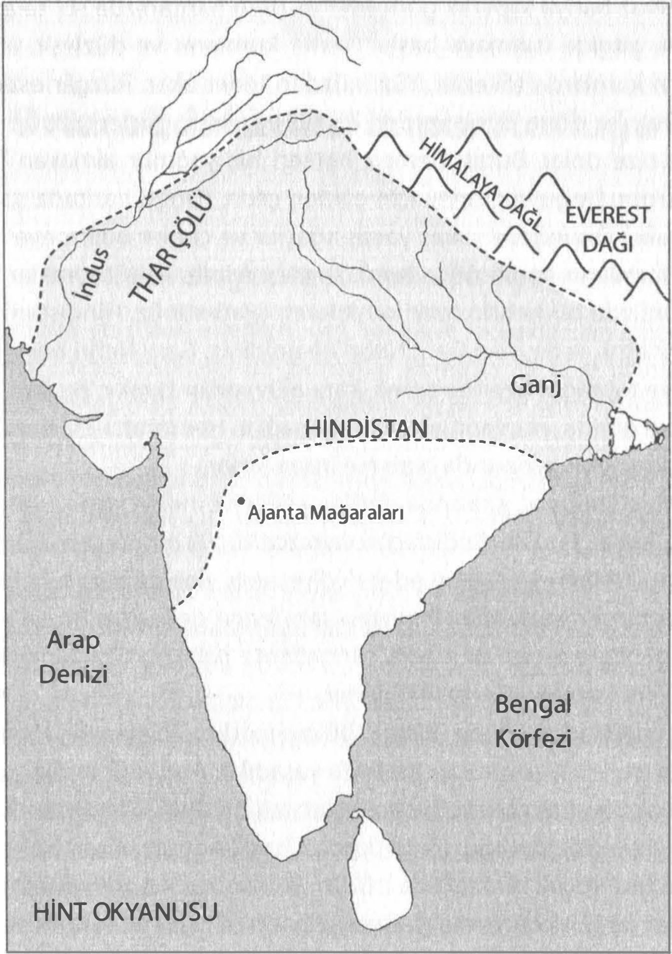
Dağ sırasının diğer yanından inmeye başladıkça kayalık yamaçlara kurulmuş köyler görürsünüz. Buralarda yaşayan insanlar dayanıklı ve güçlüdür. Dağ koyunu yetiştirir, yünlerinden giysi yaparlar.

Biraz batıya saparak güneye inin. (Batı haritanızda sol taraftır.) Hava gitgide ısınmaya başlar. Yerler kumlanır ve düzleşir, atınız derin kumlarda tökezler. Yüzünüzden terler akar. Rüzgâr estiğinde kumlar döne döne yerden kalkıp ağzınıza, gözlerinize ve giysilerinize dolar. Burası hemen hemen hiç yağmur almayan Thar Çölü'dür. Doğuya gitmek için çölden çıkın. (Doğu haritada sağda yer alır.) Önünüzde yavaş yavaş ağaçlar ve çimler belirmeye başlar. Kumların yerini önce kuru, sonra verimli, kara topraklar alır. Önünüzde bir nehrin mavi pırıltılarını görürsünüz. Hindistan'daki en önemli nehir olan Ganj Nehri'ne geldiniz. Ganj Nehri her yıl taşar ve toprağın üzerine nemli, kara alüvyonlar bırakır. Bu alüvyon gübre gibidir, ekinlerin yetişmesini sağlar. Her tarafta evler vardır. Burada nehir kenarında binlerce insan yaşar.

Yolculuğunuz sırasında dağlar, çöller ve nehir köyleri gördünüz. Ancak bunlar Hindistan'ın yalnızca küçük bir parçası. Güneye doğru ilerlemeye devam edecek olursanız, yine dağlar ve nehirler aşarsınız. En sonunda Hindistan sahillerine gelirsiniz. Bu sahillerde, deniz kenarındaki tropik cengellerde palmiye ağaçları yetişir, köylüler kaplan avlayıp fil binerler.

Hindistan'ın içinde birçok bölge vardır. Dolayısıyla Hintliler yüzlerce yıl birçok küçük krallıkta yaşadılar. Ancak Chandragupta adında bir adam bütün bu krallıkları tek bir büyük imparatorlukta birleştirmek istiyordu. İlk başlarda Chandragupta, Ganj Nehri kıyısındaki küçük bir krallıkta hüküm sürüyordu. Ancak yakınındaki birkaç küçük krallığı ele geçirmeyi başardı. Oğlu ve torunu da biraz daha toprak fethetti. Nihayetinde Chandragupta'nın soyundan gelenler Hindistan'ın yukarı kısmının tamamında hüküm sürmeye başlamışlardı. Chandragupta bir hanedan (dünyanın bir bölgesini yıllarca yöneten sülale) kurmuştu. Bu hanedandaki bazı kralların isimleri şöyleydi: Chandragupta, Samudragupta, Kumargupta ve Skandagupta. Bütün bu krallar *Gupta hanedanındandı.*

Guptaların hâkimiyeti altındayken Hindistan zenginleşti ve ülkede barış hâkim oldu. Hintli şair ve oyun yazarları Hint dili Sanskritçede büyük eserler yazdılar. Sanatçılar bakır ve demiri hem

II. Chandragupta idaresi altındaki Gupta İmparatorluğu

resim hem de heykel yapımında kullandılar. Âlimler matematik ve astronomi hakkında kapsamlı kitaplar yazdılar. Hintli doktorlar kopan kulak ve burunları tutturmayı bile öğrenmişlerdi. Bu döneme genellikle Hindistan'ın Altın Çağı denir.

Ancak sonra barbarlar geldi.

Hun adındaki barbar kabileler zaten Roma ve Bizans'a saldırmışlardı. Şimdi de Hindistan'a akın ediyorlardı. Eğer Hindistan es-

kiden olduğu gibi birçok krallığa bölünmüş olsaydı, Hunlar onları yok etmeyi başarabilirlerdi. Oysa Hint kralı Skandagupta halkını tek bir güçlü orduda birleştirmişti. Başlarındaki Skandagupta sayesinde Hintliler Hunları imparatorluklarından çıkarmayı başardılar.

Skandagupta'nın halkı kendilerini kurtardığı için ona methiyeler düzdüler. Üzerinde onun resmi olan bozuk paralar yaptılar. Portresini kayaya oydular. "Skandagupta'yı servet ve ihtişam tanrıçası bağrına basmıştır!" diye haykırdılar.

Hindistan barbar saldırılarından kurtulmuş, fakat Hunlarla savaşmak Hintlileri yoksul ve zayıf düşürmüştü. Bir kez daha imparatorluğun çeşitli bölgeleri yavaş yavaş küçük krallıklara bölünmeye başladı. 550 yılına gelindiğinde, Hindistan'ın Gupta hanedanı sona yaklaşmış, Hindistan'ın Altın Çağı bitmişti.

Üzerinde Skandagupta'nın yüzü olan bir bozuk para.

Mağaralardaki Keşişler

İngiltere'deki keşişleri hatırlıyor musunuz? Keşişler aile kurmaz; manastırlarda hep birlikte yaşar, hayatlarını ibadet etmek ve çalışmakla geçirirlerdi. Hindistan'da da keşişler vardı. Bu keşişler Buda'nın takipçileriydi. Buda, yıllar önce bir dilenci gibi yaşamak

için sarayını terk etmiş Hintli bir prensti. O, ne kadar yoksul, hasta veya perişan olursa olsun, herkesin iyi bir yaşam sürerek mutlu olabileceğini öğretti.[1] İngiltere'de keşişler tahta veya taştan yapılma binalarda yaşarlardı. Ancak dağların yanında yaşayan Hintli keşişler manastırlarını kayaları oyarak yaparlardı. Büyük mağaralarda toplanıp taştan yapılma masalarda yemek yerlerdi. Bu büyük mağaraların çevresinde hücre adı verilen küçük, sade mağaralar vardı. Keşişler hücrelerine çekilip uyur veya Buda'nın öğretileri hakkında düşünürlerdi. Mağaraları birbirine geçitler ve taş köprüler bağlardı.

Keşişler manastırlarını inşa etmek için yıllarca çalışırlardı. Ellerinde mağaraları oymakta kullanabilecekleri dinamit veya patlayıcılar yoktu. Kayaların içine demir aletlerle uzun oyuklar açar, sonra oyukların içine kütükler koyup, oyukları suyla doldururlardı. Kütükler suyu çektikçe kabarmaya başlardı. Kabardıkça da kayaların yan taraflarını iteleyip parçalarlardı.

Mağaralar oyulduktan sonra keşişler bunları süslemeye başlardı. Başparmağınızdan biraz daha geniş, çok küçük ve keskin kalemlerle taşları yontarlardı. Azar azar bu taş duvarlardan güzel heykeller ortaya çıkardı. Bazı taş figürler Buda'nın yaşamından kesitler gösterir. Bazıları da Buda'nın anlattığı öyküleri canlandırır. Bazı mağaraların girişinde ise gerçek boyutlarda taştan filler yer alır. Mağaralardan birinde tavan, eski bir tapınaktaki tahta kirişlere benzeyecek şekilde oyulmuştur. Kocaman bir Buda heykeli, kirişlerin altında, muazzam bir taş tahtın üstünde oturur.

Diğer mağaralarda keşişler freskler yapmışlardı. Taş duvar ve tavanları taze alçıyla kaplamış, sonra alçı hâlen ıslakken boyamışlardı. Alçı kuruduğunda, resimler de kurumuş ve duvarın bir parçası haline gelmişlerdi. Freskler yıllarca parlaklığını ve renklerini korurlar ama taze alçının üstüne resim yapmak pudingin üstüne resim yapmak gibidir. Ressam hata yaparsa silme imkânı yoktur. İlk seferinde kusursuz boyamalıdır.

---

1 Hinduizm, Budizm ve Hindistan'dakl kast sisteminin tarlhi kökenleri bu serinin birinci cildinde ele alınmıştır.

Bu mağaralara *Ajanta Mağaraları* denir. İçlerinde yıllarca keşişler yaşamışlardı. Ancak sonra yavaş yavaş başka manastırlara taşındılar. Bu mağaralar gitgide daha az kullanıldı. Hindistan'ın Altın Çağı'nın sona ermesinden yüz yıl sonra, 650 yılı itibariyle, Hindistan'daki çoğu insan Ajanta Mağaraları'nı tamamen unutmuştu. Onları sadece birkaç hacı hatırlıyordu.

Yüzlerce yıl sonra, kaplan avına çıkmış iki asker, ağaç ve fundalarla kaplı ıssız bir vadiye girdiler. Çalılıkların arasında iz sürerken, Ajanta Mağaraları'nın girişini buldular. Mağaraların içinde taştan filler, taşa oyulmuş Buda ve rengârenk resimler keşişlerin bıraktığı gibi el değmemiş halde duruyordu.

Askerler tanıdıkları herkese mağaralardan bahsettiler. Yontuları ve freskleri görmek için gelen insan sayısı gitgide arttı. Çok geçmeden günde yüzlerce insan mağaraları ziyaret etmeye başlamıştı. Bazı ziyaretçiler müzelere koymak için yontulardan parçalar götürmeye başladılar. Hatta bazı resimlerdeki kafaları kestiler. Ancak yontu ve resimlerin yok edilmemesi için, Hindistan devleti etraflarına tel kafes yapılmasını emretti. Artık Ajanta Mağaraları güvende. Ziyaretçiler de hâlâ, bin yıldan daha önce Hintli keşişler tarafından yapılmış sanat eserlerini görebiliyorlar.

6

İslam Dininin Doğuşu

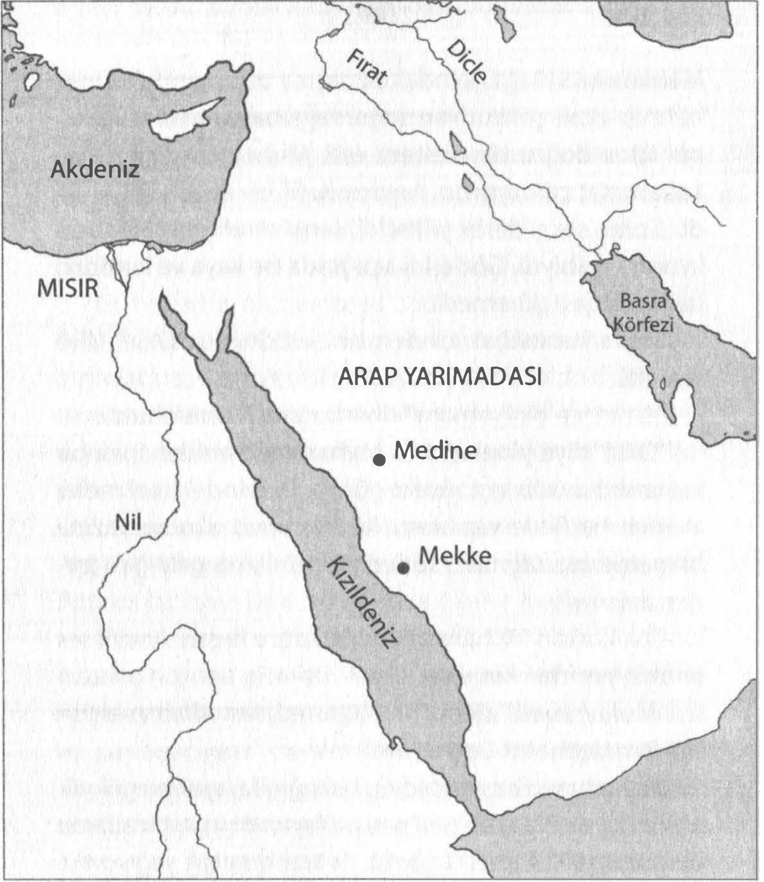
Hz. Muhammed'in Vizyonu

Roma ve Konstantinopolis'ten çok çok uzaklarda, güneşin altındaki kurak çöller sıcaktan cayır cayır yanıyordu. Arabistan Yarımadası'ndaki bu çölün üç tarafı sularla çevrilidir. Ancak etrafında sular olmasına rağmen, Arabistan Yarımadası sıcaktan kavrulan kumluk bir yerdir. Gündüzleri güneş çölü kavurur. Kumlar havada savrulur, bazen havadaki kumlar o kadar yoğun olur ki güçlükle nefes alabilirsiniz. Sıcaktan yanan kumlar arasında küçük palmiye kümeleri bulunur. Bu kümelere vaha denir. Vahada derinleri kazarsanız su bulabilirsiniz fakat pek fazla değil.

Çölde yaşamak çok zor ve tehlikelidir. Fakat Bedevi denilen dayanıklı, azimli kabileler Arap Yarımadası'nda yaşamayı ve hatta orada şehirler kurmayı başardılar. Bu şehirlerden biri de Mekke'ydi.

Bin yıldan uzun zaman önce, Muhammed adında öksüz bir çocuk, büyükbaba ve amcasıyla birlikte Mekke'de yaşıyordu. Çok az paraları olmasına rağmen, Muhammed, bir Bedevi'nin daima yoksullara yardım etmesi, ihtiyaçları varsa yabancılara yemek ve kalacak yer vermesi ve hastalara bakması gerektiğini öğrenmişti. Amcasının koyun sürüsünü gütmesine yardım ederdi ve çok çalışırdı. Kısa sürede, ona "güvenilir kişi" anlamına gelen El-Emin demeye başladılar.

Fakat Muhammed etrafına baktığında, diğer Bedevilerin yoksullara ve hastalara kötü davrandığını görüyordu. Etrafındaki adamlar çok içiyor, ellerindeki paralarla çocuklarına yiyecek almak yerine kumar oynuyor ve birçok puta tapıyorlardı.

İslam dininin doğuş yeri

Muhammed tek başına daha çok zaman geçirmeye başladı. Karanlık, sessiz bir mağarada düşünmek ve dua etmek için, kalabalık, gürültülü Mekke şehrinden uzağa, çöllere gitmeyi severdi. İnsanların yaşam tarzlarının nasıl değişebileceğini, nasıl daha iyi hale gelebileceklerini bilmek istiyordu.

Bir gün Muhammed mağarasında otururken başına tuhaf bir şey geldi. Muhammed'in takipçilerinin anlattığı öykü şöyledir:

Muhammed mağarasında tek başına oturuyordu. Güneş batmış, sıcak çöl kumları soğumaya başlamıştı. Mağaranın içine doğru bir meltem esti. Muhammed gözlerini kapattı. Çıt çıkmıyordu. Aniden hafif bir müzik sesi duydu. Sonra ses giderek yükseldi, sanki etrafında çanlar çalıyormuş gibiydi. Gözlerini açtığında ise kaya ve kumdan başka bir şey göremedi.

Sonra karanlığın içinden bir ses duydu. "Oku!" diye emretti.

"Ama ben okuyamam!" diye bağırdı Muhammed.

"Oku!" diye yineledi ses. Muhammed aniden ipek bir tomarın havada uçtuğunu gördü. Üzerindeki kelimeler ateşten harflerle yazılmıştı. Muhammed okuma yazma bilmemesine rağmen, sözlerin ne anlama geldiğini birden anlamıştı.

Çok korkan Muhammed çöle doğru koştu. Ancak ses onunla yeniden konuştu.

"Muhammed!" dedi. "Muhammed, sen Allah'ın elçisisin! Ben de melek Cebrail'im!"

Muhammed başını kaldırıp baktığında, ayakları gökyüzünün kıyısına dayalı, pırıl pırıl parlayan devasa bir adama benzer, melek Cebrail'i gördü. Cebrail'den ışık yağıyordu. Muhammed bakarken Cebrail gökyüzünde kayboldu.

Sizce Muhammed daha sonra ne yapmıştır?

Muhammed'in Medine'ye Kaçışı

Muhammed bu olaydan sonra koşa koşa eve gitti. Başına gelenleri eşine ve ailesine anlattı. "Öğrendiğim en önem-

li şey," dedi, "Bedevilerin taptıkları bu putların hepsinin sahte olduğu. Tek bir Tanrı var ve onun ismi Allah."

"Sen bir peygambersin!" diye bağırdı Muhammed'in eşi. Muhammed'in öyküsüne inandı. Muhammed'in kuzeni, hizmetkârı ve üç kişi daha ona inandı. Bu altı kişi ilk Müslümanlardı. Muhammed'in öğretileri İslam dini, onun öğretilerini takip edenler ise Müslüman olarak bilindiler.

İlk başlarda Muhammed sadece bu altı takipçisine Allah'ı anlattı. Ancak birkaç yıl sonra Mekke'deki diğer insanlara da vaaz vermeye başladı. Şehirde dolaşıp şöyle diyordu: "Tek bir Tanrı vardır ve onun adı Allah'tır! Kâinatı o yarattı ve hâkimi de odur! Mahşer gününde Allah hayatınıza bakıp sizi ya ödüllendirecek ya da cezalandıracak. Bu yüzden sahip olduklarınızı yoksullarla paylaşın. Açgözlü olmayın, sürekli para kazanmakla uğraşmayın. Putlara tapmayı bırakın! Yalnızca Allah'a ibadet edin."

Muhammed'in söyledikleri Mekke'deki birçok yoksul insanın hoşuna gitmişti. Ancak zenginler onun öğretilerini duyduklarında endişelendiler. "Paramızı yoksullarla mı paylaşacağız?" dediler birbirlerine. "Biz paylaşmak filan istemiyoruz! Peki, insanlar Mekke'nin putlarına tapmaktan vazgeçtiklerinde ne olacak? Bir daha tapınmak için şehre gelmeyecekler. Yiyecek içecek, tapınaklarda giymek için özel giysiler almayacaklar. Bunlardan artık para kazanamayacağız!"

Bunun üzerine Mekke'deki zengin ve güçlüler İslam dinini kabul etmiş yoksul köle ve işçilere eziyet etmeye başladılar. Onları taşladılar, şehirden ayrılmaya zorladılar veya zindana attılar. Ayrıca Muhammed ve ailesine de kimse yiyecek satmıyordu. Muhammed, yiyecek almaları için gizli gizli arkadaşlarını göndermek zorunda kalıyordu. Arkadaşları kimsenin görmemesi için yiyecekleri evine gece yarısı getiriyordu.

Mekke'de Müslümanların işi zorlaştıkça, şehirden ayrılan Müslümanların sayısı da gün geçtikçe arttı. Yakınlardaki, onlara kucak açan Medine şehrine gittiler. Hatta Medine'nin ileri gelenleri Muhammed'i vaaz vermesi için davet ettiler. "Medine'ye gel," dediler, "Biz de yalnızca Allah'a ibadet edeceğimize söz verelim. Bundan böyle hırsızlık yapmayacak, yalan söylemeyeceğiz. Sen bize ne söylersen onu yapacağız!"

Muhammed'e kalsa Mekke'de kalmayı tercih ederdi. Memleketinden ayrılmak istemiyordu. Fakat takipçilerinin çoğu gitmişti. Çok geçmeden o ve arkadaşı Ebu Bekir dışında bütün Müslümanlar şehirden ayrılmıştı.

Bir gece Muhammed ve arkadaşı Ebu Bekir, Muhammed'in evinde oturmuş, yemek yerlerken birisi telaş içinde kapıya vurdu. "Muhammed!" diye fısıldadı ziyaretçi. "Muhammed, bizi içeri al!"

Muhammed kapıya gitti. Aralıktan dışarı baktı ama dışarıda duran adamı tanıyamadı.

"Kimsiniz?" diye sordu.

"Bir arkadaş," diye yanıtladı yabancı. "Seni öldürmek için komplo kurdular! Şehrin ileri gelenleri seni evinde öldürmeleri için hemen şimdi asker gönderiyorlar. Eğer yaşamak istiyorsan, Mekke'yi hemen terk et." Adam bunları söyledikten sonra gecenin karanlığında kayboldu.

Muhammed ve Ebu Bekir tabak çanağı masanın üzerinde bıraktıkları gibi evden çıktılar. Mekke'nin boş, karanlık sokaklarından koşa koşa şehir kapılarına doğru gittiler. Koşarken arkalarında bağrışmalar duydular. Askerler Muhammed'in evine geldiklerinde boş olduğunu görmüşlerdi.

"Çabuk ol!" dedi Muhammed. "Dağlara çıkalım! Dağda bir mağarada saklanırız."

Arkalarında askerler olduğu halde yollardan koşarak geçtiler. Çok geçmeden, küçük, karanlık bir mağara bu-

lup içine girdiler. Askerlerin onları fark etmeden geçip gidecekleri umuduyla, nefeslerini tutarak beklediler. Müslümanların dediklerine göre, askerler mağaraya vardıklarında duraklamışlardı. Sonra içlerinden biri mağaranın önünde boydan boya uzanan örümcek ağını fark etti. Ağı dürtükledi. Ağlar eskimiş ve tozla kaplanmış, üzerine sinekler yapışmıştı. "Baksanıza," dedi, "Bu örümcek ağı günlerdir buradaymış. Muhammed ve Ebu Bekir bu mağaraya girmiş olsalar ağı bozarlardı. Burada olmaları mümkün değil."

Böylece askerler yollarına devam ettiler. Muhammed ve Ebu Bekir mağaradan çıktıklarında askerler geçip gitmişlerdi.

Muhammed ve Ebu Bekir üç yüz kilometre uzaktaki Medine'ye gittiler. Medine'deki Müslümanlar Muhammed Peygamber'in geldiğini duyduklarında, Allah adını zikrederek onu karşılamak için sokaklara döküldüler.

Muhammed'in Mekke'den Medine'ye yaptığı yolculuğa Hicret denir. Hicret Müslümanlar için o kadar önemlidir ki yılları Hicret'ten itibaren sayarak hesaplarlar.

Hatırlarsanız, Hıristiyanlar için İsa'nın doğumu yeni takvimin ilk yılıdır. İS 2000 yılı (yani MS 2000) İsa'nın doğumundan iki bin yıl sonrasını ifade eder. Ancak Müslümanlar yıllarını İsa'nın doğumundan değil, Hicret'ten itibaren sayarlar. Muhammed'in Mek-ke'den Medine'ye gittiği yıla hicri yıl 1, yani "Hicret'ten sonraki ilk yıl" denir.

Kuran: İslam Dininin Kutsal Kitabı

Muhammed Medine'de yıllarca kaldı. Takipçilerine Allah'ı öğretmeye devam etti. Birbirlerine sadık olmalarını, parası olmayanlara yardım etmelerini ve eşlerine ve ailelerine iyi davranmalarını nasihat etti. Ayrıca alkollü içki içmemelerini, kumar oynamamalarını ve kölelerine kötü davranmamalarını da söyledi.

Muhammed'in takipçilerinin hepsi okuma yazma bilmiyordu. Bu yüzden öğretilerini kelime kelime dikkatle ezberlerlerdi. Bazı Müslümanlar da bulabildikleri her şeyin –kâğıt, deri parçası, hatta palmiye yaprakları– üzerine bu sözleri yazarlardı. Sonunda Muhammed'in arkadaşı Ebu Bekir, Muhammed'in bütün sözlerinin tek bir yerde toplanması gerektiğine karar verdi. Muhammed'in takipçilerine, Muhammed'in söylediği her sözü getirmelerini emretti. "Ağzından çıkan her sözü getirin," dedi, "İster yaprağa ister deriye ister kemiğe ister taşa ister sadece zihninize yazılmış olsun."

Bu dağınık öğretilerin hepsi tek bir kitaba yazıldı. Sonra farklı farklı yerlere kaydedilmiş yazılar yok edildi. Günümüzde Muhammed'in öğretilerinin hepsi tek bir kitapta bulunabilir. Bu kitaba Kuran'ı Kerim diyoruz. Kuran bütün dünyadaki Müslümanların kutsal kitabıdır.

Kuran'da, Müslümanların yaşamlarının "İslam'ın Beş Şartı" üzerine kurulduğu yazılıdır. Bu beş şart, her Müslüman'ın yerine getirmesi gereken beş ödevdir. Kuran'da, bu beş şart üzerine kurulu bir yaşamın sağlam, iyi bir yaşam olduğu yazılıdır.

İslam'ın beş şartı aşağıda belirtilmiştir. Her şartın ayrı bir ismi vardır:

- **Birinci Şart: *Kelime-i Şahadet,* yani İnanç**
  Her Müslüman Allah'ın, tek gerçek Tanrı olduğuna inanmalıdır. Müslümanlar şöyle derler: "Allah'tan başta tanrı yoktur ve Muhammed onun peygamberidir." Bu sözleri yeni doğan her bebeğin kulağına, her gün dua etmeden önce ve diğer özel zamanlarda söylerler.
- **İkinci Şart: *Salat* yani Namaz Kılmak**
  Müslümanlar günde beş defa namaz kılarlar. Namaz kılmadan önce abdest almaları, temiz giysiler giymeleri ve yüzlerini Mekke şehrine dönmeleri gerekir. Müslüman çocukların yedi yaşına geldiklerinde namaz kılmaya başlamaları beklenir. On yaşına geldiklerinde ise günde beş kez namaz kılmalılardır.

- **Üçüncü Şart: *Zekat Vermek* yani Bağış**
  Müslümanlar ihtiyacı olanlara her yıl paralarından bir miktar vermelidirler.
- **Dördüncü Şart: *Oruç Tutmak***
  Ramazan adı verilen yılın bir ayında Müslümanlar bütün gün bir şey yiyip içmezler. Ancak güneş doğmadan önce ve güneş battıktan sonra yiyip içebilirler. Küçük çocukların oruç tutması gerekmez ama Müslüman çocuklar on yaşına geldiklerinde, tıpkı yetişkinler gibi Ramazan'da oruç tutmaları gerekir. Aç kalmanın amacı, Müslümanların yoksulları ve sürekli açlık çekenleri hatırlamalarını sağlamaktır.
- **Beşinci Şart: *Hacca Gitmek***
  Her Müslüman ömrü boyunca en az bir kez Mekke'ye gitmeye çalışır. Muhammed ilk vizyonunu orada gördüğü için Mekke Müslümanlar için çok önemli bir şehirdir.

Bu beş şart sizce zor mu? Bu şartlar insanların iyi bir yaşam sürmelerine yardımcı olabilir mi?

7

İslam'ın İmparatorluk Haline Gelişi

Mekke için Savaş

Muhammed Medine'de iki yıl yaşadı. Mekke'den Medine'ye gelen Müslümanlar, Muhammed'in öğretilerine riayet edip, emrettiği her şeyi yaptılar. Ve çok geçmeden, daha önceden Medine'de yaşayan insanlar da aynı şeyi yaptılar. Derdi olanlar ona gelirdi. Örneğin bir adam şöyle diyebilirdi: "Muhammed, komşuma devesine karşılık iki altın vermeye söz verdim. Ben ona altını, o da bana deveyi verdi. Deveyi eve götürdüm, bir baktım ertesi gün ölmüş. Komşum bana hasta deve satmış. Bu durumda paramı geri almam gerekmez mi?" Bunun üzerine Muhammed adamın parasını geri alıp almaması gerektiğine karar verirdi.

Artık Muhammed sadece peygamber değil, bir şehrin yöneticisiydi de. Vaizliğinin yanı sıra hâkim ve kral da olmak zorundaydı. Medine halkı da Muhammed'in yaptığı kanunlara uyuyordu. "Anne babanıza iyi davranın," diye emretti takipçilerine. "Diğer Müslümanlara vefalı olun. Daima onları gözetin. Şarap içmeyin, domuz eti yemeyin, bunlar sizin için zararlıdır. Ailelerinize iyi bakın."

Muhammed'in yeni kanunları sayesinde Medine'de huzur hâkim oldu. Ancak Medine şehrinin başka problemleri vardı. Medine'de, orada önceden yaşayan insanlara ancak yetecek kadar yiyecek ve su vardı. Şimdi bir de Muhammed'in takipçilerinin –Mekke'den kaçmış bütün Müslümanların– yiyecek ve suya ihtiyaçları vardı. Çok geçmeden Medine'deki insanlar açlık çekmeye başladı.

Bunun üzerine şehrin birkaç ileri geleni Muhammed'i ziyarete gitti. "Peygamberimiz," dediler, "Çocuklarımız aç. Bizi ancak hayatta tutmaya yetecek kadar suyumuz var. Ne yapacağız?"

Muhammed uzun süre düşündü. Sonunda şöyle dedi: "Ana yola çıkın, Mekke şehrine yiyecek ve erzak götüren bir deve kervanı geçene kadar bekleyin. Sonra kervanlara baskın düzenleyip yiyecek ve sularını alın! Medine şehrine getirip açlarla paylaşın."

Bunun üzerine Muhammed'in takipçileri yola gidip kervanlar geçerken saklandılar. Sonra Muhammed'in emrettiği gibi, Mekke'ye giden tüccarlardan yiyecek ve su çaldılar.

Müslümanlar haftalarca Mekke'ye giden kervanlara baskın düzenlediler. Bir süre sonra Mekke'nin ileri gelenleri bu duruma öfkelendiler. "Biz ne yapacağız burada?" diye şikâyet ettiler. "Kervanlar surlarımıza geldiğinde boş oluyor. Eğer Muhammed ve takipçilerine engel olmazsak biz aç kalacağız."

Böylece Mekke ordusu Medine'ye doğru yola çıktı. Muhammed Mekke ordusunun yolda olduğunu öğrendiğinde, kendi ordusunu toplayıp onları karşılamaya çıktı. Takipçilerine, savaşmalarının doğru olacağını, çünkü Mekke'nin saldırıya uğradığını söyledi. Sözleri Kuran'da yazılıdır: "Sizinle savaşanlarla Allah adına savaşın."

İki ordu, Mekke'den çıkan kervanların yolculukları sırasında su için mola verdikleri Bedir Kuyuları denen bir yerde karşılaştı. Mekkeliler yenilgiyi kabul edene dek savaştılar. Mekke ordusu geri çekildi ve Muhammed zaferini ilan etti. Bu çarpışma Bedir Muharebesi olarak bilinir.

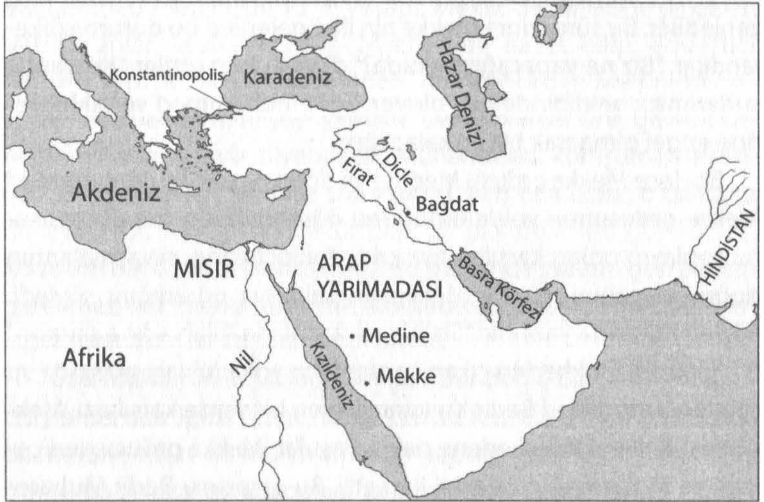
Ancak Mekke ile Medine arasındaki savaş bitmedi. İki şehir yedi yıl daha savaştılar. Bu esnada Muhammed ve adamları, giderek daha çok Arap kabilesini Müslüman olmaya ikna etti. Artık Muhammed'in onunla savaşmaya gönüllü birçok müttefiki vardı. Ayrıca Muhammed Mekke'nin kutsal bir yer olduğunu ilan etti.

"Bundan böyle," dedi takipçilerine, "Yüzünüzü daima Mekke'ye dönerek ibadet etmelisiniz. Böylece ibadet ederken yalnızca Allah'a dönmüş olacaksınız."

Müslümanlar artık Mekke'yi her zamankinden daha çok fethetmek istiyorlardı. Nihayet Muhammed ve on bin Müslüman Mekke'ye doğru yürüdü. Savaşta yara almış, bitap düşmüş Mek-

keliler Muhammed'in muazzam kuvvetini gördüklerinde teslim oldular. Müslümanlar Mekke'ye zaferle girdiler. Şehirdeki bütün putları yakıp Mekke'yi İslam'ın Kutsal Şehri ilan ettiler. "Bundan böyle Mekke'ye yalnızca Müslümanlar girebilir," dedi Muhammed. "İnanmayan biri girerse öldürülecek!"

Mekke günümüzde hâlâ Müslümanların kutsal şehridir. İslam'ın beşinci şartını hatırlıyor musunuz? Her inançlı Müslüman ömrü boyunca en az bir kez Mekke'yi ziyaret etmeye çalışır.

İslam dininin yayılması

İslam'ın Yayılışı

Muhammed artık Mekke'ye hükmediyordu. Çok geçmeden Muhammed ve takipçileri Arap yarımadasının çoğunda hüküm sürmeye başlamıştı. Müslüman olan kabile sayısı gitgide arttı. Muhammed onlara Allah'ın onlardan istediklerini aktarmaya devam etti. Artık İslam dini Arap çölündeki birkaç kabilenin dini olmaktan çıkmıştı. İslam dininin kendi imparatorluğu vardı; Arabistan kadar büyük bir imparatorluk.

Bu imparatorluğun lideri Muhammed'di. Fakat bir gün Muhammed baş ağrısından yakındı ve bir daha yatağından kalkamadı. Peygamber ölmüştü.

Peki, şimdi İslam imparatorluğuna ne olacaktı? Muhammed Allah'ın peygamberiydi. Allah'ın istediklerini başka kim insanlara anlatabilirdi ki? Mekke'nin Müslümanları ne yapmaları gerektiğini kararlaştırmak için toplandılar. Birçoğu endişelenmeye başladı. "Başka biri bize liderlik edebilir mi?" diye sordular. "Muhammed öldüğüne göre ya İslam dini yok olursa? Ya bütün kavmimiz parçalanırsa?"

Ancak Muhammed'in arkadaşı Ebu Bekir ayağa kalktı. Ebu Bekir'i hatırlıyor musunuz? Mekke'nin ileri gelenleri Muhammed'i öldürmeye kalkıştıklarında o da Muhammed'le birlikte Mekke'deydi.

"Dostlarım," dedi Ebu Bekir, "Muhammed Allah'ın tek elçisidir. Biz yalnızca Allah'a ibadet ederiz! Muhammed ölmüş olabilir ama İslam dini yaşıyor!"

Müslümanlar Ebu Bekir'in sözlerini duyduklarında sakinleştiler. Ancak hâlâ Muhammed'in kurmuş olduğu imparatorluğu yönetmek için güçlü bir lidere ihtiyaçları vardı. Bunun üzerine Ebu Bekir'i yeni liderleri, yani halife seçtiler. İslam imparatorluğunun halifesi Allah'a inanan bütün insanların başıydı.

Ebu Bekir iri yarı, güçlü bir adam değildi. Ufak tefek, ince yapılı, eski püskü giysiler giyen bir adamdı. Nazik ve tatlı dilliydi. Ancak ilk İslam halifesi olan Ebu Bekir Arabistan'daki İslam hâkimiyetini korudu. Müslüman askerlere, İslami kanunlara karşı gelen Bedevi kabilelere saldırıp fethetmelerini emretti.

Bu, İslam imparatorluğunun yalnızca başlangıcıydı. Ebu Bekir'den sonraki halifeler Bizans İmparatorluğu'na saldırıp, topraklarının bir kısmını ele geçirdiler. İslam dinini Hazar Denizi'ne kadar yaydılar. Doğuda yer alan, neredeyse Hindistan'a kadar olan her yeri fethettiler. Ayrıca Kuzey Afrika'yı da –Afrika'nın Akdeniz'e en yakın olan bölümü– ele geçirdiler.

İslam tek bir adamın, Muhammed'in dini olarak başlamış ama artık çok daha fazlası olmuştu. Artık yüz binlerce insan Allah'a tapıyordu. İslam salt bir din değil, bir imparatorluktu da.

İslam İmparatorluğu'nun halifeleri Dicle Nehri'nin kıyılarında yeni bir başkent inşa ettiler. Daire şeklindeki şehrin etrafında üç sur vardı. Halifeler bu şehre Bağdat adını verdiler.

Mekke hâlâ Müslümanların kutsal şehriydi. Ancak Bağdat imparatorluğun merkezi oldu. Halife Bağdat'ta şahane bir sarayda yaşıyordu. Gemiler Bağdat'a, Çin'den ipek, Hindistan'dan baharat ve dünyanın her yerinden altın ve mücevherler getiriyordu. Bağdat dünyanın en hareketli ve güzel şehirlerinden biri haline geldi.

Bağdat Şehri

Bağdat şehri; güzel binaları, akarsuları, halka açık kütüphaneleri ve düşünürleriyle tanınıyordu. Filozoflar, bilimciler, astronomlar ve yazarlar Bağdat'a, araştırma yapmak, öğrenmek ve kitap yazmak için geliyorlardı.

Müslümanların en ünlü kitaplardan biri olan *Bin Bir Gece Masalları* Bağdat'taki halifenin sarayında geçer. Kitapta, denizci, asker ve kâşifler başlarından geçen maceraları halifeye anlatırlar. Denizcilerden birinin adı Sinbad'dır. Sinbad kendisi hakkında aşağıdaki öyküyü anlatır:

Ben gençken kraldan bile daha çok param vardı. En iyi yemekleri, en kaliteli içkileri ve en güzel giysileri alırdım. Yiyip içip, arkadaşlarımla partilere gitmekten başka bir şey yapmazdım.

Ancak bir gün bir baktım ki param bitmek üzere. Hayatım boyunca keyif sürmekten başka bir şey yapmamıştım. Kendi kendime şöyle düşündüm: "Çok geç olmadan, bir macera yaşayıp adımdan söz ettireyim. İnsanlar benim ismimi duyduklarında, şöyle desinler: "Sinbad büyük bir kâşifti, aslandan bile daha cesurdu!"

Böylece elimde avucumda ne varsa sattım, hatta süslü püslü kıyafetlerimi bile. Elime geçen parayla yolculuk için giysi ve yiyecek aldım. Sonra limana gidip, bir grup tacirle birlikte yabancı diyarlara doğru yelken açtım.

Denizde, ticaret yapmak için bir adadan ötekine giderek haftalarca yol aldık. Seyahat ve ticaretten iyice yorgun ve bitap düşmüş bir haldeyken önümüzde dünyanın en güzel adasını gördük. Tıpkı cennet gibiydi! Uzun, yemyeşil ağaçlar yumuşak, gür çayırlara gölge yapıyordu. Billur gibi derelerin kenarında mavi, sarı ve kırmızı çiçekler açmıştı.

"Kara göründü!" diye bağırdı kaptan. "Buraya demir atıp biraz dinlenelim!"

Böylece hepimiz sahile demirlenen gemiden karaya çıktık ve loş, serin bahçelerin ve güneş gören tarlaların arasında dolandık. Adamlardan bir kısmı sahilde ateş yakıp et kızarttılar. Diğerleri ışıl ışıl derelerde yüzüp giysilerini yıkadılar. Ben de ayaklarımın altında toprağı hissetmeyeli uzun zaman olduğu için çimenlerde yürüdüm. Esen meltemle birlikte kızaran etin kokusunu alabiliyordum, koku beni iyice acıktırmıştı. Bizi, istirahat edip yemek yiyebileceğimiz bu güzel yere getirdiği için Allah'a şükrettim.

Sonra aniden sahilden feryatların yükseldiğini duydum. Kaptan teknemize çıkmış, şöyle bağırıyordu: "Kaçın hemen! Canınızı kurtarın! Her şeyi bırakıp gemiye çıkın! Allah bizi korusun. Burası ada değil, balıkmış meğerse!"

Etrafıma baktığımda ise söylediklerinin doğru olduğunu gördüm! Dağ gibi bir balık denizin ortasına yerleşmişti. O kadar uzun zamandır oradaymış ki üzerine kumlar yığılmış, toprakta ağaçlar yetişmişti. Toprak ve otlarla kaplı balık, ada gibi görünüyordu. Ne var ki denizcilerimiz üzerinde ateş yaktığında, balık ısıyı hissedip kımıldanmaya başlamıştı. Balık titreyip bükülürken, ayakları-

mın altındaki toprağın sallandığını hissedebiliyordum. Balığın devasa sırtından toprak dökülmeye başladı. Balığın, ayaklarımın altında ışıldayan, yosun tutmuş pullarını görebiliyordum. Kocaman bir göz bana doğru devrildi. Balık uyanmıştı ve kızgındı!

Adamlar, kap kacak, yiyecek, giysi, ne varsa kabaran kumsalda bırakmış, gemiye doğru kaçıyorlardı. Oysa ben çok uzaktaydım! Balık sallanıp havaya doğru sıçradığı sırada kumsalda koşuyordum. Ağaçlar, otlar, çiçekler ve dereler toz duman içinde uçup gittiler. Sonra balık yeri göğü inleten bir sesle suyun yüzeyine çarptı. Kabaran denize daldığında ise her tarafından dağ gibi sular yükseldi.

Dalgalar beni alıp götürdü. Gözlerim ve ağzım suyla dolmuştu. Deli gibi ayaklarımı sağa sola savurdum, dört bir yanımda yemyeşil denizin parıltısından başka bir şey göremiyordum. Benim gibi denizin içinde debelenen arkadaşlarımın bağırış ve feryatlarını duyuyordum.

Boğulacağımı sandım fakat Allah bana adadan çıkan tahta bir varil gönderdi. İçine girdim ve dalgalar beni bir oraya bir buraya savururken dibine kıvrıldım. Gemimiz ise gözlerimin önünde kayboldu. Dehşete kapılmış olan kaptan, denizde zor dorumda kalmış adamların çığlıklarını duymazdan gelerek hızla uzaklaşıyordu.

Sonra gece oldu. Gece boyunca ve ertesi gün, rüzgâr ve dalgalarla itile kakıla tahta varilde yol aldım. Açlık ve susuzluktan mahvolmuştum. Güneş yakıyordu. Ayaklarımı suda serinletmek için varilin kenarından sarkıttığımda ise balıklar yüzeye çıkıp tabanlarımı dişlediler.

Ancak karanlık yine bastırmaya başladığında, gelgitin beni, ağaçların handiyse su yüzeyine kadar eğildiği bir dağ adasına taşıdığını fark ettim. Varilim bir ağacın altına sürüklenince, ağacın dallarını yakalayıp kendimi yukarı

çektim. Ayaklarım uyuşmuş, kramp girmişti ve balıkada suya daldığından beri uyumamıştım. Öyle ki kendimi sahile atıp ertesi sabaha kadar ölü gibi uyudum.

Uyandığımda ayağa kalkıp etrafıma bakındım. Tatlı incir ve elma ağaçları, tatlı su kaynakları buldum. Karnım iyice doyana kadar yedim, susuzluğum gidene kadar içtim. Hayatımı kurtardığı için Allah'a şükrettim ve adayı keşfetmeye başladım. Ağaçlarda kuşlar tatlı tatlı şakıyor, burnuma mis gibi çiçek kokuları geliyordu. Ancak ortada insanlardan bir iz yoktu. Bu adada yalnız mıydım? Dört bir tarafı görebilmek için yüksek bir ağaca tırmandım. Gel gör ki kum, ağaç, gökyüzü ve göğe doğru yükselen dağ haricinde bir şey göremedim.

Bir yaşam emaresi görebilmek için her tarafa baktım. Bu adadaki tek insan ben olamazdım herhalde! Nihayet dağın diğer ucunda, ağaçların ortasında büyük, beyaz bir şey gördüm. Kaya olamayacak kadar pürüzsüzdü. Bir bina olabilirdi.

Yönünü aklımda tutup, ağaçtan indim ve ona doğru yürümeye başladım. Çalılık ve kayalıklarda saatlerce güç bela ilerledim, ayaklarım kesilip kanadı. Nihayet ağaçların arasındaki bir açıklığa geldim. Ağaçların ortasında kocaman beyaz bir kubbe göğe doğru yükseliyordu.

Etrafında yürüdüm ama duvarlarında kapı veya pencere göremedim! Üzerini yumrukladım fakat taştan yapılmamıştı; kalın, beyaz duvarlar ılık ve sertti, üzerlerinde bir göçük oluşturamadım. Tırmanmaya çalıştım fakat o kadar pürüzsüz ve kaygandı ki yerden ancak birkaç metre yükselebildim, sonra kayıp yere düştüm.

Güneş batmaya ve akşam karanlığı yavaş yavaş çökmeye başlamıştı. Uyuyacak bir yer bulmam gerekiyordu. Ancak barınak aramak için arkamı döndüğümde, gökyüzünün aniden karardığını fark ettim. Güneş ışığı yok olmuştu. Hava soğuyordu. Güneşin önüne bir bulut geç-

tiğini düşündüm fakat sonra birdenbire bulut genişliğinde, dağ yüksekliğinde, devasa bir kuşun kafamın üzerinde uçtuğunu gördüm. Bu kuş öylesine büyüktü ki güneşi karartmıştı.

Şaşkınlıktan yere kapaklandım, bir yandan da kuşun beni görmeyeceğini umut ediyordum! Sonra bir zamanlar bir denizcinin, uzak adalarda yaşayan ve yavrularını fille besleyen "rok" adındaki devasa bir kuştan bahsettiğini hatırladım. İşte o zaman o muazzam kubbenin onun yumurtası olduğunu anladım!

Sinbad Yılanlar Vadisinde

O dev gibi kuş kubbenin üstüne kondu ve kanatlarını kafasının üstüne örterek uykuya daldı. Ben de dikkatle ayağa kalktım, türbanımı başımdan çözüp kumaşından ip yaptım. Sonra ipi belime bağladım, kuşa hissettirmeden yaklaştım ve ipin diğer ucunu onun pullarla kaplı kalın bacağına bağladım. Çünkü kuş uzaklara uçarsa, belki beni de insan ve şehirlerin olduğu bir kara parçasına götürür ve böylece bu adadan kurtulurum, diye düşünüyordum.

Uyumaya korkuyordum. Ya ben uyurken kuş havalanırsa ne olacaktı? Bu yüzden bütün gece sırtım kuşun yumurtasına dayalı, belim ayağına bağlı vaziyette, uyanmasını bekleyerek oturdum. Güneşin kıpkırmızı ilk ışınları gökyüzünde belirdiğinde kuş kıpırdandı. Kanatlarını açıp benimle birlikte yükseldi! Yerden o kadar çok yükseldik ki dünyayı büsbütün terk edip karanlığa karışacağımızı düşündüm. Altımızdaki ada ve yumurta, denizin maviliklerine dağılmış tuz taneleri gibi görünüyordu.

Nihayet kuş kara üzerinde uçmaya başladı. Azar azar iniyor, gittikçe toprağa yaklaşıyordu. Ayaklarım yere değer değmez kendimi çözmeye başladım. Korkudan tir tir titriyordum! Ya kuş yeniden havalanırsa ya da beni görüp de yerden mısır tanesi gibi toplarsa ne olacaktı?

Ancak kuş beni hiç fark etmemişti. Özgürlüğüme kavuşur kavuşmaz, elimden geldiğince hızla koşarak kuştan uzaklaştım. Çok geçmeden kuşun muazzam pençeleriyle yerden bir şey kaptığını ve havaya yükseldiğini gördüm. Pençelerinde ağaç uzunluğunda, adam büyüklüğünde bir yılan taşıyordu!

Bir vadi kıyısına gelene kadar yürümeye devam ettim. Etrafı çepeçevre yüksek dağlar çevrili vadinin içinden, geçilmesi çok zor geniş bir nehir akıyordu. Kendi kendime şöyle dedim: "Adada kalsam daha iyiymiş! En azından orada meyve ve su vardı. Burada ne su ne de yiyecek var, üstelik bu dağları aşmam da mümkün değil!"

Az sonra cesaretimi topladım ve vadiye inmeye başladım. Ayaklarımı yere koyar koymaz, yumruğum büyüklüğünde elmaslarla dolu olduğunu gördüm. Ceplerimi, türbanımı ve pelerinimi elmaslarla doldurdum. "Belki bir sal yapabilirim," diye düşündüm, "nehre açılıp bir şehre rast gelebilirim."

Ancak nehre yaklaşırken, kıyılarının, bir fili bir lokmada yutabilecek, palmiye ağacı büyüklüğünde yılanlarla kaynadığını gördüm. Korkumdan ilerleyemedim. "Ne yapacağım şimdi ben?" diye bağırdım. "Buradan asla kaçamam! Hem yılanlardan uzakta nerede uyuyabilirim ki?" Çünkü hava yavaş yavaş kararıyordu.

Bitap düşmüş halde korka korka ilerlerken, ileride düz bir yerin üzerinde yükselen bir kayalık gördüm. Etrafında kartallar daireler çizerek uçuyordu. Ben bakarken, bir et parçası kayalıktan yere düştü; bir kartal çullanıp eti kaptı.

Başımı kaldırıp baktığımda çok yukarılarda adamların olduğunu gördüm! Aşağıdaki vadiye kocaman et parçaları atıyorlardı. Sonra bu diyardaki adamların, bu yöntemle bu tehlikeli yılan vadisinden elmasları çıkardıklarını anladım. Elmasların üzerine et parçaları attıklarında, değerli taşlardan bazıları ete yapışıyordu. Sonra bir kartal

Sinbad Yılanlar Vadisinde

aşağı inip eti kapıyor ve onu yukarıya taşıyordu. Kartal yemek için konar konmaz, adamlar sopalarını sallayıp bağırarak kartala doğru koşturuyor ve onu korkutup kaçırıyorlardı. Ete yapışmış elmasları aldıktan sonra da kartalın yemesi için eti bırakıyorlardı.

Ben bunu anladığımda, hemen koşturup bir et parçası kaptım ve eti başımın üzerinde tuttum. Bir kartal etin üstüne çullanıp pençeleriyle kaptı. Sonra da ben altında tüm gücümle ete tutunmuş sallanırken, vadiden uçarak çıktı.

Ayaklarım dağ yamacına değer değmez et parçasını bıraktım ve kayalığın kenarındaki adamlara doğru koştum. Adamlar, bir avuç elmas yerine, bir adam daha yakaladıklarını gördüklerinde hayal kırıklığına uğradılar.

Ancak ben onlara şöyle dedim: "Merak etmeyin. Ben dürüst bir adamım, Allah beni bu yılan vadisinden kurtardı. Minnettarlığımı göstermek için size yanımda getirdiğim elmaslardan biraz vereceğim."

Sonra hepsine avuç avuç elmas verdim. Onlara başımdan geçenleri anlattığımda, hayretler içinde kaldılar. Çünkü daha önce hiç kimse yılanlar vadisinden sağ çıkmayı başaramamıştı!

8

Çin'in Büyük Hanedanları

Yang Chien'in Kuzey ve Güneyi Birleştirmesi

İslam imparatorluğu Arabistan'dan, bir zamanlar Roma'ya ait olan topraklara doğru yayıldı. Mısır'a ve Kuzey Afrika'ya indi. Muazzam bir imparatorluk haline geldi. Ancak doğuda uzaklarda, daha da büyük bir imparatorluk vardı: Çin imparatorluğu.

İlkçağda Çin tek bir imparator tarafından yönetilirdi. Ancak zamanla Çin, kuzey ve güney olarak ikiye ayrıldı. Kuzey ve güneydeki insanlar birbirlerinden hoşlanmıyorlardı. Güneyliler kuzey kralının hakiki bir kral olmadığını, sahtekâr olduğunu iddia ediyorlardı. Kuzeyliler de güneydeki insanların kaba ve cahil olduğunu düşünüyorlardı. Bir kuzeyli şöyle yazmıştı: "Güney çok sıcak bir yer, böcek kaynıyor. İnsanlar ve hayvanlar, aynı delikte yaşayan kurbağalar gibi, bir arada yaşıyor. Güneydeki insanlar ancak balık ve kaplumbağalarla haşır neşir olmayı seviyorlar, sanat ve müzikten haberleri bile yok!"[1]

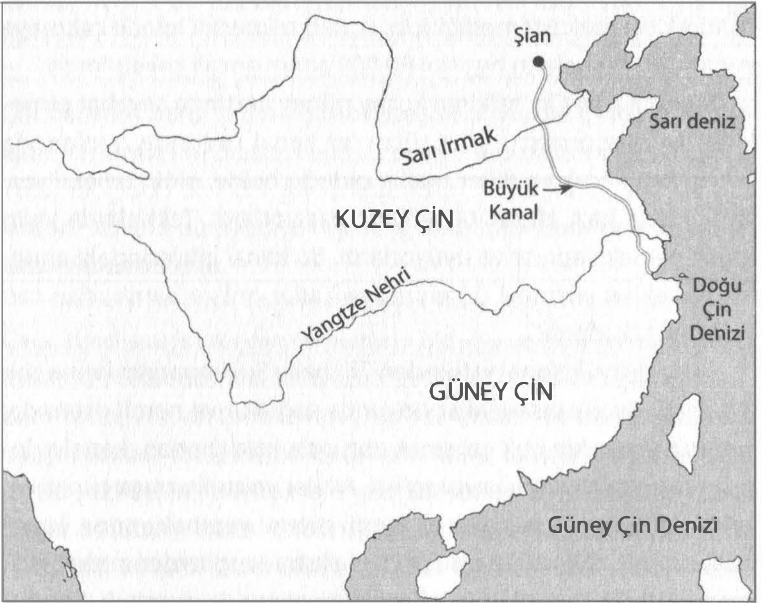
Yang Chien kuzey ordusunda generaldi.[2] Çin'in tekrar birleşmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu yüzden kuzeyin askerlerini, güney kralına ve askerlerine saldırmaları için güneye sevk etti. Güney kendini savundu ama kuzeyin ordusu baş edemeyecekleri kadar güçlüydü. Kısa sürede Yang Chien hem kuzeye hem de güneye hâkim oldu. 581'de Yang Chien Çin'in yeni imparatoru oldu.

Yang Chien'in Çin üzerindeki hâkimiyeti yeni bir hanedanın başlangıcı oldu. Hanedanın ne olduğunu hatırlıyor musunuz?

1 Bu pasaj Patricia Ebrey'in *Chinese Civilization: A Sourcebook* adlı kitaptaki çevirisinden alınmıştır.
2 Yang Chien bazen Yang Jian olarak telaffuz edilir.

Hanedan bir ülkeyi yıllarca yöneten bir sülaleye denir. Yang Chien birleşik Çin'i yönetmesi için *Sui hanedanını* kurdu.

Yang Chien kuzey ve güney Çin'i bir arada tutmak istiyordu. Ancak bir sorun vardı. Çin'de geniş, derin ırmaklar batıdan doğudaki denizlere doğru akarlar. Kuzeyden güneye gitmek isteyen yolcular Sarı Nehir'i geçmek zorundaydı. Güneyden kuzeye gitmek isteyen bir kişi de Yangtze Nehri'ni geçmek zorundaydı. Bu nehirleri geçmek, özellikle de baharda seller onları çoğaltıp azgınlaştırdığında çok zordu.

Çin ve Büyük Kanal

Eğer Kuzey ve Güney halkı bir araya gelip, birbirleriyle konuşup ticaret yapamazlarsa, Çin yeniden bölünebilirdi. Bu yüzden Yang Chien'in oğlu Yangdi 569'da imparator olduğunda, Sarı ve Yangtze Nehirleri arasında, kuzeyden güneye akan yeni bir "nehir" açmaya karar verdi. Bu yeni "nehrin" adı Büyük Kanal olacaktı.

Büyük Kanal'ın elle kazılması yıllarca sürdü. Yangdi'nin kanalı açmak için paraya ihtiyacı olduğundan, Çin'deki bütün aileler on yıl öncesinden vergilerini ödemeye zorlandı. Üstelik imparatorlar milyonlarca insanı kanalda çalışmaya zorladılar. On beş ve elli yaş arasındaki bütün erkekler aylarca kazma ve inşaat işinde çalışmak zorundaydı. Diğer yandan her aile kanalda çalışması için bir kadın, bir çocuk ve yaşlı bir erkek göndermeye mecbur bırakıldı.

En sonunda kanal bitti. İmparator Yangdi bunu kutlamak için üzerinde gezintiye çıkmaya karar verdi. Yanına ailesini ve bütün saray halkını aldı. Bu kadar insan 62 tekneye bindi. Haliyle Yangdi kürek çekmek istemediği için, işçileri teknesini iplerle çekmeye zorladı. Bu teknelerin hepsini 80.000 adam ancak çekebilmişti.

Büyük Kanal Çin halkının kuzey güney arasında seyahat etmelerini kolaylaştırmıştı. Artık tüccarlar kanal üzerinde, yanlarında pirinç, kap kacak ve diğer mallar olduğu halde, gidip gelebiliyorlardı. Hatta bazı aileler teknelerde yaşıyorlardı. Teknelerde yiyip içiyor, yemek yapıyor ve uyuyorlardı. Bu kanal ailelerindeki anneler, bebekleri yüzmeyi öğreninceye kadar onlara bambudan can yelekleri takarlardı.

Ancak Büyük Kanal yüzünden Çin halkı Sui imparatorlarına çok öfkeliydi. Birçok insan yıllar boyunca soğukta ve nemli ortamda, yetersiz yiyecekle çok çalışmak zorunda kaldığından, kanalın inşası sırasında hayatını kaybetmişti. Aileler yoksullaşmıştı çünkü erkekler çiftliklerine bakmak ve kendi işlerini yapmak yerine, kanal inşa etmeye zorlanmışlardı. Herkes ekstra vergilerden nefret ediyordu. Üstelik Yangdi Büyük Kanal'dan sonra da durmadı. Kendisi ve saray halkı için muazzam saraylar yaptırdı ve halkının, kendisini daha da güçlü kılacak yeni yollar ve büyük gemiler yapımında çalışmalarını emretti. Yangdi toplamda sekiz milyon Çinliyi kendi yapı projelerinde çalışmaya zorladı.

En sonunda Çinliler Yangdi'ye karşı ayaklanıp onu öldürdüler. Yangdi son Sui imparatoruydu. Torunu Gongdi onun yerine geçip hüküm sürmeye çalıştı ama çok geçmeden öfkeli soylular Gongdi'yi "imparator" unvanını bırakmaya zorladılar. Yalnızca üç

imparator sonra Sui hanedanı sona ermişti. Sui hükümdarları Çin'i bir arada tutmuş fakat tahtlarından olmuşlardı.

Tang Hanedanı

Son Sui imparatoru Yangdi Çin halkına köle gibi davranmıştı. Onları yüksek vergiler ödemeye ve Büyük Kanal, saray ve yol yapımlarında bedava çalışmaya zorlamıştı. Çin'in bir sonraki kralı Li Yuan aynı hataya düşmedi.

Li Yuan 618 yılında Çin imparatoru oldu. Aç ve mutsuz insanlara hükmeden bir imparatorun hâkimiyetinin uzun sürmeyeceğinin farkındaydı. Çinlilerin müreffeh ve mutlu olmalarını istiyordu. Bu yüzden parasını, şehirleri daha güçlü ve temiz kılmaya harcadı. Çin halkının istediği dine girebileceğini buyurdu. Çin'deki tüccarların, Hindistan ve Bizans halkıyla ticaret yapmalarını teşvik etti. Li Yuan Tang adında yeni bir hanedan kurdu. Sui hanedanı yalnızca kırk yıl hüküm sürmesine rağmen, Tang hanedanı üç yüz yıldan uzun hüküm sürdü.

Hindistan'ın Altın Çağı'nı hatırlıyor musunuz? Hindistan'ın Altın Çağı, Hindistan'ın zengin ve huzurlu olduğu ve Hint halkının güzel sanat ve müzik eserleri ile öyküler yarattığı bir devirdi. Tang hanedanının üç yüz yılı Çin'in Altın Çağı'ydı. Çinliler kelimeleri bloklara oyup blokları mürekkebe batırarak, kitap basmayı öğrenmişlerdi. Bu şekilde, her sayfayı elle yazmak yerine, aynı sayfaları tekrar tekrar basabiliyorlardı. Çinli mücevherciler, yeşil yeşim taşı, krem rengi inci ve iplik kadar ince altın liflerle, güzel, zarif mücevherler yaparlardı. Sanatçılar ipeklere güzel resimler yapar, çömlekten zarif figürler meydana getirirlerdi. Lak ağacı denilen özel ağaçların özünü çekip, bu özü siyah, kırmızı, altın rengi ve yeşile boyamayı ve sonra da bu boyayı tahta ve kumaşlara sürmeyi öğrendiler. Lak kurur; plastik gibi sert, pürüzsüz, güzel bir yüzey olurdu.

Çinliler zenginleştiler. Zenginlerin bebekleri lake kâselerden lake kaşıklarla mama yerlerdi. Birçok aile, pirinç ve sütten yapılma dondurma ve yirmi dört çeşidi bulunan meyveli tatlı gibi lüks yemekler alabilecek kadar zengindi. Ortaçağın başlarında birçok

insan parmaklarıyla yemek yediği halde, Çinliler işlenmiş lake çubuklar kullanırlardı. Mücevherlerle işlenmiş ipek giyerlerdi. Erkek cüppelerinin kolları o kadar genişti ki kolların rüzgârda uçuşup ayağa dolanmaması için terziler manşetlerin içine ağırlık dikerlerdi. Çok zengin kadınlar da yüz çeşit kuşun tüylerinden yapılma etek giyerlerdi.

Bir Tang savaşçısı heykeli

Çinli bilimciler eğer altın yapmayı öğrenebilirlerse Çin'in daha da zenginleşeceğini düşündüler. Böylece yıllarca farklı metal ve kimyasalları birleştirerek altın elde etmeye çalıştılar. Altın yapmayı hiçbir zaman başaramasalar da yanlışlıkla başka bir keşif yaptılar. Kömürü, güherçile ve kükürtle birleştirince patlayan siyah bir toz karışım elde ettiler. Yani Çinliler barutu icat etmişti. Çok geçmeden barutu, içi boş bambu çubuklardan yapılma roketlerde kullanmayı öğrendiler.

Tang imparatorlarının o kadar zenginleşip güç kazanmalarına şaşmamak lazım. Güzel başkentleri Şian'ın etrafına dört uzun sur inşa ettiler. Her duvarda üç kapı vardı. Yalnızca imparator orta kapıyı kullanabilirdi.

İmparatorun sarayında yirmi bin müzisyen ve dansçı vardı. Hatta bir Tang imparatoru sarayına dans eden yüz tane at getirtmişti. Atların altın ve gümüş yularları vardı, yelelerine mücevherler dokunmuştu. Müzisyenler çalmaya başladığında, atlar müzikle birlikte ayaklarını büküp kaldırır, kafalarını sallar ve şaha kalkarlardı. Bir Çinli yazar, imparatorun saltanatı sona erdikten sonra, dansçı atların orduya satıldıklarını yazar. Bir gün askerler ahırlarda bir parti yapmaya karar vermişler. Müzik icra etmeye başladıklarında ise atlar dans etmeye başlamış. Bunu gören askerler dehşete kapılmışlar. Atların kötü ruhlarca ele geçirildiğini düşünüp atları süpürgelerle ahırdan kovalamışlar.

9

Çin'in Doğusu

Japonya'daki Yamato Hanedanı

Hindistan'da birçok küçük krallık vardı ama Gupta hanedanı onları birleştirdi. Çin'de de iki bölge vardı fakat Sui hanedanı da onları birleştirdi. Tamı tamına aynı şey Japonya'da da oldu. Japonya'yı birleştiren hanedanın adı Yamato'ydu. Yamato dünyanın en eski hanedanıdır. İlk Yamato imparatoru yaklaşık iki bin yıl önce Japonya'da hüküm sürdü ve bugün hâlâ tahtta bir Yamato imparatoru vardır.

Parmağınızı haritanın üstüne, Çin'in tam ortasına koyar, sonra sağa yani doğuya doğru hareket ederseniz, Pasifik Okyanusu'na gelirsiniz. Japonya; Pasifik'te, Çin'in hemen doğusunda dört uzun, ince adadan ibaret bir ülkedir. Japonya çok geniş değildir ama o kadar uzundur ki adanın kuzey ucunda donmuş kar düzlükleri, güney ucunda ise mercan kayalıkları ile güneşli, sıcak kumsallar vardır. Japonya'yı oluşturan dört büyük adanın etrafında aşağı yukarı dört bin küçük ada vardır.

İlk başlarda Japonya birçok farklı klan yani aile tarafından yönetilirdi. Her klanın kendine ait toprakları ve yönetimi vardı. Ancak Japonya'nın ortasındaki Yamato klanı hepsinden daha fazla güçlendi. Yamato liderleri iki yüzyıl boyunca diğer klanları birer birer fethettiler. Ancak sonunda Yamato liderleri artık kendilerine Japonya imparatorları diyebiliyorlardı.

Yamato imparatorları Japonya'da hüküm sürmeyi hak ettiklerini kanıtlamak için öyküler anlatırlardı. Bu öykülerde Yamato imparatorlarının yaşayan tanrılar, Güneş Tanrıçası Amaterasu'nun torunları olduğu anlatılırdı. Bu efsanelerden biri şöyledir:

ÇİN
KORE
Japon Denizi
JAPONYA
Sarıdeniz
Doğu Çin Denizi
BÜYÜK OKYANUS

Kore, Çin, Japonya

Başlangıçta dünya, Japon adalarını yaratan gökyüzü perileriyle doluydu. Bu perilerin kendi çocukları vardı. Kızların içinde en güçlüsü ve güzeli ise Amaterasu'ydu.

Amaterasu'ya bütün gökyüzünü yönetme görevi verilmişti. Ancak denizlerin hâkimi olan erkek kardeşi Susa-

no onu kıskanıyordu. "Gökyüzü denizlerden büyüktür!" diye yakınıyordu. Böylece Amaterasu'yu gökyüzünden atmak için ona savaş açtı.

Ancak Susano savaşı kaybetti ve gökyüzünden yeryüzüne kaçmak zorunda kaldı. İyice bitap düşene kadar koştu, sonra bir dere kenarında dinlenmeye çekildi. Dinlenirken bir çift yemek çubuğunun akıntıyla sürüklendiğini gördü. "Burada insanlar var galiba!" diye bağırdı ve onları bulmak için nehrin yukarısına doğru yola koyuldu.

Çok geçmeden birilerinin ağlayıp feryat ettiğini duydu. Deredeki bir dönemeci geçtikten hemen sonra, kıyıda yaşlı bir kadın, yaşlı bir adam ve güzel bir genç kız gördü. Üçü de yas tutuyordu.

"Ne oldu? Niye ağlıyorsunuz?" diye sordu Susano.

"Diyarımıza sekiz kafalı habis bir yılan geldi!" diye ağladı yaşlı adam. "Son yedi yıldır her yıl, kızlarımızdan birini yedi. Sekiz kızımız vardı ama en küçük hariç hepsini yedi. Ne yazık ki bugün gelip onu da yiyecek!"

Susano güzel kızı görür görmez âşık olmuştu. "Kızınızı kurtarırım," dedi. "Eğer onunla evlenmeme izin verirseniz."

"Ne istersen yaparım!" diye ağladı yaşlı adam.

Susano kızı bir tarağa dönüştürüp saçının içine gizledi. Sonra yılan için sekiz kâse pirinç şarabı hazırladı ve çalılıkların içine saklandı. Çok geçmeden yılanın yaklaştığını duydu. Yılan tıslıyor, sekiz kafasını döndürüp durarak av aranıyordu. Fakat sonra şarabı gördü. Sekiz kafasını, sekiz kâse pirinç şarabına daldırıp içti. Sonra şaraba iyice doyan yılan kıvrılıp uykuya daldı.

Susano çalılıklardan çıkıp kılıcını çekti ve yılanı seksen parçaya böldü. Yılanın içinde büyük bir sihirli kılıç buldu.

Susano ve yılan

Bu kılıcı barışma hediyesi olarak kız kardeşi Amaterasu'ya gönderdi. Sonra saçından tarağı aldı, onu tekrar o güzel kıza dönüştürdü. Sekiz duvarlı bir saray yaptırdı ve orada güzel karısıyla birlikte yaşadı. İkisinin seksen tane oğlu oldu.

En küçük oğullarının adı Okuninushi'ydi. Okuninushi Japonya'nın merkezine yerleşti ve sazlarla kaplı bir ovada hüküm sürdü. Ancak krallığındaki insanlar mutsuzdu. Dört bir yanında savaş vardı. Ve Okuninushi'nin diğer yetmiş dokuz kardeşi de sürekli onu alaşağı etmeye çalışıyordu. Saz Ovası o kadar gürültülü ve huzursuz bir yer oldu ki bitkiler, kayalar ve ağaçlar gök kubbeye şikâyet etmeye başladılar.

Gökyüzündeki Amaterasu şikâyetleri duydu. En sevdiği torunu Honingi'yi, Saz Ovası'na barış getirmesi için göndermeye karar verdi. Honingi'yi huzuruna çağırdı ve ona üç kutsal nesne verdi: saçındaki ipe dizili boncuk, ilk kez yansımasını gördüğü ayna ve Susano'nun sekiz kafalı yılanın içinde bulduğu büyük kılıç.

"Honingi," dedi, "Senin aşağıdaki adalara gidip orada hüküm sürmeni istiyorum. Orada huzur ve düzeni sağla. Gökyüzü ve yeryüzü olduğu müddetçe senin torunların da hüküm sürecekler!"

Bunun üzerine Honingi Japonya'nın ortasındaki Saz Ovası'na indi ve orada hüküm sürmeye başladı. Zamanla kendi çocukları ve torunları oldu. Torunları Yamatolardı ve damarlarında tanrıça Amaterasu'nun kanı akıyordu. Ne zaman bir Yamato imparatoru tahta geçse, ona Honingi'nin üç kutsal eşyasının eşleri verilirdi: sihirli kılıç, ipe dizili boncuk ve Amaterasu'nun aynası.

Susano karanlığa geri çekildi ve karanlığı krallığı yaptı. Artık Susano karanlığa hükmeden Ay Tanrısı, Amaterasu da gündüze hükmeden Güneş Tanrıçasıydı. Tıpkı güneş ve ayın asla gökyüzünde karşılaşmaması gibi, eski kavgaları yüzünden onlar da bir daha asla bir araya gelmediler.

Üç Ülkenin Hikâyesi: Kore, Çin ve Japonya

Japonya'daki Yamato imparatorlarının işleri zordu: Kendi yöntemlerini uygulamaya alışkın olan birçok farklı klanı yönetmek zorundaydılar. Tanrıça Amaterasu'nun soyundan geldiklerini iddia etmek imparatorlara bir güç veriyordu. Ancak Japonya'nın hâkimiyetini ellerinde tutmak istiyorlarsa iyi hükümdarlar olmak zorunda olduklarının da farkındaydılar.

Böylece Yamato imparatorları ülkelerinin idaresi hakkında iki ülkeden fikir aldılar: Çin ve Kore.

Kore, Çin'in doğusundan Pasifik Okyanusu'na doğru uzanan bir yarımadadır (üç tarafı sularla çevrili kara parçası). Kore halkı bu yarımadada binlerce yıldır yaşamıştı. Ancak Roma İmparatorluğu'nun güçlü olduğu dönemlerde, Çinli savaş liderleri Kore'yi istila edip

bir bölümünde hüküm sürdüler. Koreliler Çin'in hâkimiyeti altına girmek istemedikleri için direndiler. Çinliler, yarımadanın sadece kuzey bölümü kendilerine kalana kadar geri çekilmek zorunda kaldılar. Kore'nin geri kalanı "Üç Krallık" adı altında üç bölüme ayrıldı. Bu üç Kore krallığı yönetimde bağımsızdı.

Artık Koreliler Çinlilere itaat etmek zorunda değillerdi. Ancak Koreliler istilacılardan Çin yazısını ve âdetlerini öğrenmişlerdi. Buda'yı öğrenmişler ve birçok Koreli Budizm'in takipçisi olmuştu. Sonuçta Kore halkı, Çin hâkimiyetinde olmamasına rağmen birçok yönden Çinlilere benzemişti.

Kore'nin batı tarafındaki krallığın adı Paekche'ydi. Paekche kralı diğer iki krallığı ele geçirerek, topraklarını kendi topraklarına katabileceğini umut ediyordu. Böylece Japonya'yla dost olmaya karar verdi. Ne de olsa Japonya suyun hemen öte yanındaydı. Hem Japon orduları, Paekche krallığının diğer Kore krallıklarından daha güçlü olmasına yardım edebilirdi.

Paekche kralı saray mensuplarını Japonya adasına gönderdi. "Dost olmak istiyoruz," dedi. "Komşularımızla savaşacak olursak, sizin gelip bizim tarafımızda savaşmanızı isteriz." Japonya imparatorunu ikna etmek için, hediyeler –ipek, çay, mücevher ve Çince bir kitap– gönderdi.

İpek, çay ve mücevherler Japon maiyetinin hoşuna gitmişti. Ancak daha önce hiç Çin harflerinin olduğu bir kitap görmemişlerdi. Bu harfler onları adeta büyüledi. İmparator suyun öte yanındaki Kore'ye bir mesaj gönderdi. "Prens oğlumun bu harfleri okuyup yazmasını istiyorum!" dedi. "Öğretecek birini gönderebilir misiniz?"

Paekche kralı bu talebi kabul etti. Kadim öykülere göre, prense Wani adındaki bir öğretmen gönderdi. Wani prense Çince okuma yazmayı öğretti. Kısa sürede bütün maiyet Çince okuma yazmayı öğrendi.

Koreliler Japonlara Buda'yı da öğrettiler. Kısa sürede Japonya'daki birçok insan da Budist oldu. Japon imparatorları soylulara Kore unvanlarına benzer unvanlar verdiler. Tıpkı Kore sarayı gibi, günlük olayları ve saray kayıtlarını Çin alfabesiyle tuttular.

Çok geçmeden Japon sarayındaki bütün önemli insanlar Çince konuşmaya başlamıştı. Yalnızca halk Japonca konuşuyordu. Japon soyluları eğitim almaları için oğullarını Çin'e gönderdiler. Bu genç adamlar Japonya'ya, Çin fikirleri, Çin oyunları ve hatta Çin saç modelleriyle döndüler! Japonya'daki yeni şehirler tıpkı Çin şehirleri gibi tasarlandı.

Kore ve Japonya birçok şeyi Çin'den aldı. Ancak bu durum Çin'i, Kore ve Japon topraklarına hükmetme arzusundan vazgeçirmedi. Çin ve Japon kıyıları arasındaki deniz yüzünden Çin ordusunun Japonya'ya girmesi zor olmasına rağmen, Çin'in Kore'yi işgal etmesi çok daha kolaydı. Tang hanedanı sırasında, Çinliler Kore'ye tekrar girdiler. Paekche krallığını yok ettiler. Diğer krallıklar en sonunda Çinli askerleri ülkelerinden çıkardılarsa da bu altı yıl süren zorlu bir mücadeleden sonra gerçekleşti.

Japonya Kore'nin başına gelenleri görmüştü ve sıranın kendisine gelmesini istemiyordu. Japonlar birçok Çin âdetinden hoşlanmalarına rağmen Çinli olmak istemiyorlardı. Tek istedikleri onlarla eşit olmaktı. Japonlar kendilerine "Doğan Güneş Diyarı" derken, Çin'e de, "Batan Güneş Diyarı" diyorlardı. Bu ifadeyle anlatmak istedikleri şey Japonya'nın da Çin kadar önemli olduğuydu.

Ancak Çin kadar büyük bir ülkeyle eşit olmak çok zordu! Çin, güzel yaprakları ve uzun, gölgeli dalları olan büyük, yaşlı bir kayın ağacı gibiydi. Büyük bir kayın ağacının gölgesi o kadar büyüktür ki altında başka bitkiler yetişemez. Diğer bütün küçük ağaçları boğar. Japonlar kendilerini biraz, yayılmış kocaman bir kayın ağacının altında büyümeye çalışan küçük bir çam ağacı gibi hissediyorlardı.

Öyle ki Yamato prensi Çince okuma yazma öğrendikten dört yüzyıl sonra, Yamato imparatoru Çin'le olan bütün bağlarını kopardı. Japonya bir daha gençlerini Çin'e göndermedi. Japonlar kendi eşsiz tarzlarında yazmaya, resim yapmaya, giyinmeye ve düşünmeye başladılar.

10

Dünyanın Dibi

Avustralya'nın İlk İnsanları

Dünyasının öyküsüne Roma'nın yıkılışıyla başladık. Bir yerküreniz varsa, elinizi İtalya'daki Roma'nın üstüne koyun. Parmağınızı doğuya (sağa) doğru hareket ettirdiğinizde, Bizans İmparatorluğu'na gelirsiniz. Bizans İmparatorluğu'ndan güneye (aşağıya) indiğinizde, sıcak kumlarla kaplı Arap yarımadasına varırsınız ki burada Muhammed takipçilerini İslam İmparatorluğu'nda birleştirmiştir. Arabistan'dan tekrar doğuya, Hindistan'a gittiğinizde ise bir zamanlar Gupta hanedanına ait olan topraklara gelirsiniz. Doğuya gitmeye devam ettiğinizde Çin'e varırsınız. Çin'in ta öbür ucundan Pasifik Okyanusu'nu geçin, doğunun en ucundaki ülkeler olan Kore ve Japonya'yı görürsünüz.

Şimdi Japonya'dan güneye, Pasifik Okyanusu'na gidin. Avustralya adında kocaman bir adaya rastlayacaksınız. Bu ada o kadar büyüktür ki biz ona kıta (büyük kara kütlesi) deriz. Dünyada yedi kıta yani büyük kara kütlesi vardır: Kuzey Amerika, Güney Amerika, Antarktika, Afrika, Avrupa, Asya ve Avustralya. Çoğu haritada Avustralya kıtası dünyanın alt kısmına yakın bir yerdedir.

Hindistan'da Guptalar, Çin'de Tanglar ve Japonya'da Yamatolar hüküm sürerken, Avustralya'da hiç kimse hüküm sürmüyordu! Avustralya halkı göçebeydi. Bir kralın saltanatı altında ev ve köylerde yaşamak yerine, bir yerden başka bir yere hareket eden küçük gruplar halinde, avlanıp bitki toplayarak yaşarlardı. Bu göçebelerin nereden geldiğini bilen yok. Ancak kendi efsanelerine göre, dünyanın başlangıcından bu yana Avustralya'da yaşıyorlardı. Günümüzde bu Avustralyalı göçebelere Aborjin denir çünkü *ab origine* Latince "başlangıçtan itibaren" anlamına gelir.

Şimdi, bin yıldan daha uzun zaman önce yaşamış bir Aborjin çocuğunun hayatını hayal edelim. Rulu, Avustralya'nın güneyindeki bir klanda (birbiriyle akraba olan bir grup insan) yaşıyor. Rulu klandaki bütün erkeklere "baba", bütün kadınlara da "anne" diyor. Klanında, ona yatmadan önce öyküler anlatan ve kız kardeşinin saçına çamur sürdüğünde şaplak atan otuz altı yetişkin var.

Klan babaları Rulu'ya, bir sene önce yedi yaşındayken avlanmayı öğretmeye başladılar. Ona ilk önce okyanusta balık avlamayı öğrettiler. Rulu balık tutmayı seviyor. En son balık tutmaya gittiklerinde, iki büyük denizayısının tutulmasına yardım etti. Rulu, üzerlerinde yağ topakları bulunan bu taze et dilimlerini ne zaman hatırlasa ağzı sulanır.

Ancak şimdi klan sudan uzağa, iç taraflara doğru taşındı. Artık kuraklık var, yiyecek azalıyor. Bir gece geç vakit, Rulu bir yarasa yakaladı, o ve kız kardeşi bir avuç güveyle birlikte yarasayı ateşin üzerinde pişirdiler. Kavrulmuş güve Rulu'nun en sevdiği atıştırmalıktır; bunların tadı, çıtır çıtır, tüylü yemişlere benzer. Ne var ki güveler Rulu'yu doyurmamıştı. Sabah yine acıktı; tabii klan da.

Bunun üzerine Rulu ve iki "babası" avlanmak için sabah çok erken yola çıktılar. Kamptan ayrılmadan önce, üzerlerini çamurdan yapılma bir macun ve geçen gecenin ateşinden kalma küllerle kapladılar. Macun kokularını örteceği için kangurular kokularını alamayacaktı. Sonra en yakındaki su birikintisine doğru yola koyuldular.

Oraya vardıklarında suyun etrafında çepeçevre kanguru izleri gördüler. Ancak su birikintisi neredeyse kurumuştu. Av sırasında suya ihtiyaçları olacaktı. Rulu babaları su birikintisini kazarken onlara yardım etti. Elleriyle çamur ve toprağı çıkarttı; ta ki kuyu, karnının üzerine yatıp içine eğilmek zorunda kalacağı derinliğe ulaşana dek. Nihayet parmak uçları sert ve serin bir yüzeye dokununca Rulu sevinçle haykırdı. Bir su kurbağası bulmuştu! Toparlak, kara kurbağayı delikten güçlükle çıkardı. Yağmur mevsiminde, su kurbağası suyu derisine çekip kabarır ve kurak mevsim geçene dek kendini kumlara gömer. Kurbağanın büyüklüğü Rulu'nun kafası

kadar vardı. Rulu kurbağayı kaldırıp derisindeki suyu ağzına sıktı. Artık ava gitmeye hazırdılar.

Rulu ve babaları kanguruların izini bir funda ormanında sürdüler. Çok geçmeden bir hareketlenme fark ettiler. Kangurular önlerindeki çalılığın alçak dallarından körpe yaprakları kemiriyordu. Bunun üzerine avcılar sert, kızıl toprakta büyük bir çukur açıp, üzerini dal ve yapraklarla kapattılar. En taze, en körpe yaprakları çukurun en tepesine yerleştirdiler. Sonra saklanmak için çalılıklara gittiler. Rulu saatlerce kımıldamadan toprağın üzerinde çömeldi. Ensesinden ter damlamış, sol ayağı uyuşmuştu. Fakat tamamen hareketsiz kalması gerektiğinin farkındaydı. Yakınında babaları, dalları önlerinde tutmuş, hareketsiz dikeliyorlardı. Neredeyse ağaç gibilerdi.

Rulu nefesini tuttu. Bir kanguru yaklaşıyordu. Kahverengi büyük hayvan hoplaya hoplaya, yavaş yavaş ortaya çıktı. Duraksayıp havayı kokladıktan sonra başını eğdi. Taze yaprakları gördü. Bir hoplayışta yiyeceğe ulaşmasıyla çukura düşmesi bir oldu.

Rulu ve babaları avlarını kampa sürükleyerek götürdüler. Kadınlar bütün gün çok uğraşmış ve bir çanak dolusu kertenkele ve yılan yakalamışlardı. Gece artık ziyafet çekeceklerdi. Çok geçmeden, kızaran kanguru ve pişmiş yılan etinin mis kokusu havayı doldurdu. Rulu o kadar çok yedi ki hareket etmekte zorlanıyordu. Ateşin yanına kıvrılıp, klan babalarının Düş Zamanı öykülerini dinledi. Düş Zamanı çok uzun zaman önce perilerin hâlen dünyada yaşadığı bir devirdi. Fakat Rulu bugün kilometrelerce yol kat edip, kanguru ve su kurbağası avladığından, gözlerini açık tutamadı. Yavaş yavaş uykuya daldı. Sabahleyin kahvaltıda soğuk yılan eti yiyeceklerdi!

Maorilerin Uzun Yolculuğu

Avustralya dünyanın dibine yakın olabilir ama parmağınızı Avustralya'nın üstüne koyup aşağıya inmeye devam ederseniz, dünyanın dibine Avustralya'dan daha yakın olan iki adaya rastlarsınız: Günümüzde bu iki ada Yeni Zelanda'ya aittir.

Aborjinler Avustralya'da çok uzun süredir yaşıyorlar. Ancak Yeni Zelanda'nın ilk insanları Maoriler bu adalara ilk kez ortaçağda geldiler. Maoriler Yeni Zelanda'ya geldikleri sırada, Beowulf çoktan yazılmış, Justinianos ve Theodora'nın saltanatı sona ermiş ve Gupta hanedanı barbarları Hindistan'dan çıkarmıştı. Maoriler Yeni Zelanda'ya geldikleri sırada, Avustralya Aborjinleri ülkelerinde binlerce yıldır yaşamaktaydı.

Avustralya ve Yeni Zelanda

Kesin olarak bilmememize rağmen, Maorilerin Yeni Zelanda'ya Pasifik Okyanusu'ndan deniz yoluyla geldiklerini düşünüyoruz. Eğer Avustralya'dan doğuya (haritanızdaki sağ) gidecek olursanız, çok uzaklarda küçük bir ada grubu görürsünüz. Bu adalar Kuzey Amerika'yla Avustralya arasındaki okyanusun ortasında yer alırlar. Bunlar Polinezya Adalarıdır. Burada yaşayan insanlar da büyük kâşiflerdi. Devasa ağaçlardan kanolar, hindistancevizi elyaflarından (hindistancevizi kabuklarının içindeki sert, beyaz ipliklerden dokunmuş kumaş) yelken yaparlardı. Bu kanolarla Pasifik Okyanusu'na açıldılar. O kadar uzaklaşmışlardı ki evleri artık

gözden kaybolmuştu. Derin okyanuslarda yaşayan köpekbalıkları ve diğer büyük balıklarının peşine düştüler. Ve yeni adalar aradılar. Kanolarına, domuz, tavuk, sebze ve meyve yükleyip, yerleşebilecekleri yeni sahiller aradılar.

Polinezyalılar genellikle birkaç günlük mesafede olan adalara yerleştiler. Ancak bir gün bu kâşiflerden bir grup yolculuklarına devam etti. Polinezya Adaları gözden kayboluncaya kadar gitmeye devam ettiler. Haftalarca yol aldılar ki önlerinde boş okyanustan başka bir şey görünmüyordu. Domuzlar huzursuzlanmış, tavukları deniz tutmuş, meyve ve sebzeler tükenmişti. Kanodaki kadın ve erkekler gözlerini kısıp uzaklara baktılar. "Elbette," dediler birbirlerine, "Yakında bir adaya varırız!"

Bir gün güneş doğarken, suyun üzerinde uzanan uzun ve beyaz bir şey gördüler. "Bu bir bulut herhalde," dediler. Ancak yaklaştıkça, beyaz bulutun aslında şimdiye kadar gördükleri bütün adalardan çok daha büyük iki devasa ada olduğunu fark ettiler. Kuzey adalarının sahillerine ayak bastılar ve kalmaya karar verdiler. O andan itibaren Maoriler yeni memleketlerine *Aotearoa* yani "Uzun Beyaz Bulut Diyarı" adını verdiler.

Maoriler kuzeydeki adayı araştırdıkça, birçok dağ, engebeli sarp vadi ve derin koyak buldular. Yeni ülkelerinin şeklini açıklamak için de aşağıdaki öyküyü anlattılar.

Evvel zaman içinde, büyük bir ailede büyük bir kahraman dünyaya gelmiş. Onun adı Maui'ymiş. Gözü pek ve güçlü olmasına rağmen, birçok erkek kardeşin en küçüğüymüş. Ve ne yazık ki kardeşleri de onunla oynamak istemezlermiş.

"Ne olur, avlanmaya giderken beni de götürün!" diye yalvarırmış Maui.

"Hayır," dermiş kardeşleri. "Sen daha küçüksün."

"Ne olur, yüzmeye beni de götürün!"

"Hayır. Sen daha küçüksün."

"Balık tutmaya beni de götürün!"

"Hayır. Sen daha küçüksün."

Maui bir gün kardeşlerinin bu lafından o kadar bıkmış ki olta kamışını yanına alıp, gizlice kardeşlerinin kanosuna tırmanmış. Kano okyanusun ortasına geldiğinde ise ansızın saklandığı yerden fırlamış.

"Ben de geldim!" diye bağırmış. "Artık ben de sizinle balık tutabilirim! Bana biraz yem verin!"

Kardeşlerinin bu duruma canları sıkılmış, birbirlerine bakmışlar. "Hayır!" demişler. "Sana yem filan yok! Bizimle balık tutamazsın. Sen daha küçüksün."

Gel gör ki Maui balık tutmaya kararlıymış. Öyle ki ne olursa olsun deyip oltasını yan taraftan atmış. Ve ağabeyleri küçük küçük balıklar tutarken o Devlerin Devi Balığı yakalamış. Bu balık okyanusun dibinde yaşarmış ve öylesine kocamanmış ki çekmeye başladığında deniz kaynayıp kabarmaya başlamış.

"Ne yapıyorsun?" diye bağırmış ağabeyleri. "Bizi öldürmeye mi çalışıyorsun?" Sonra fırlayıp sivri uçlu tahta sopalarıyla devasa balığı kesmeye başlamışlar. Devasa balık yüzeye yükselip üzerine güneş vurdukça vücudu yeryüzü haline gelmiş. Ağabeyleri vücudunu doğrayıp oyduklarından yeryüzü dağ ve vadilerle dolmuş. Ve bu yeni dünya, Maorilerin dilinde"Maui'nin Balığı" demek olan "Te Ika-a-Maui" olarak bilinmiş.

"Te Ika-a-Maui" Yeni Zelanda'nın kuzey adasına Maorilerin verdiği isimdir. Her ne kadar Maui ile devasa balığının öyküsü sadece bir peri masalı olsa da, Yeni Zelanda gerçekten de "denizden yükselmiştir." Yeni Zelanda adaları, lav ve sıcak kül püskürten volkanların deniz yatağından yükselmesiyle meydana gelmiştir. Lavlar suya çarptığında soğuyup taş olmuştur. Zaman geçtikçe bu taşların üzerinde toprak birikmiş ve bir ada oluşmuştur. Te Ika-a-

Maui'nin üzerinde hâlâ üç aktif, dumanı tüten volkanın yanı sıra, sıcak su kaynakları (toprak altındaki lav dereleriyle ısınan su) ve yıl boyunca fokurdayıp kaynayan sıcak çamur gölleri vardır. Belki de Maoriler, Maui'nin Balığı öyküleriyle denizin altından gelen bu patlamayı anlatmaya çalışmışlardı.

11

Frank Krallığı

Eski Barbar Clovis

Şimdi artık tekrar batıya dönebiliriz. Son bölümün başında, parmağınızı Roma'nın üstüne koyup, doğuya ve güneye, ta Yeni Zelanda'ya kadar gittiniz. Roma antik dünyadaki en güçlü imparatorluktu. Ancak ortaçağın başında barbarlar Roma'yı istila ettiler. Roma gitgide zayıflarken diğer medeniyetler güçlendiler.

Maorilerin yaşadığı Yeni Zelanda'dan, bu medeniyetlerden bazılarına doğru bir yolculuk yaptığımızı hayal edelim. Önce haritanızda Yeni Zelanda'yı bulun. Sonra kanonuzu kuzeye (haritanızda yukarı) ve batıya (sola) doğru götürün. Hemen önünüzde Avustralya kıyılarını görmeniz lazım. Şimdi kuzeye doğru ilerlerken, sahil boyunca kürek çekmeniz gerekecek. Gözünüzü dert açın, denizayılarının peşinde koşan Aborjin kanolarını görebilirsiniz.

Önünüzde Pasifik Okyanusu'ndan geçeceğiniz uzun bir yolculuk var. Kürek çekmeye devam edin! Haftalar sonra "Doğan Güneş Diyarı" Japon adalarına yaklaşacaksınız. Kanonuzu Japon sahillerine çıkarıp ülkede bir baştan bir başa dolaşırsanız, Çin giysileri, kitapları ve binaları görürsünüz. Hatırlarsanız, Japonlar Çinlilerin dilini, mimarisini ve geleneklerini almışlardı, ta ki Japonya özgürleşmeye karar verene dek!

Çin ile Japonya arasındaki suyu geçin (bir tekne kiralasanız hiç fena olmaz!) ve Çin anakarasında sahile çıkın. Eğer biraz macera arıyorsanız, güneye inip, Japonya ve Çin arasındaki Kore'ye doğru yürüyebilirsiniz. Ancak tam savaşın ortasına da düşebilirsiniz, çünkü Japonya ve Çin, Kore üzerinde hâkimiyet kurmak için savaşıyorlar.

Sağlam bir dağ midillisi bulup, üzerine atlayın ve batıya doğru, uzun Asya yolculuğunuza başlayın. Eğer güneye doğru biraz saparsanız (hatırlarsanız güney haritanızda veya yerkürenizde aşağısıdır) kendinizi Gupta krallarının hüküm sürdüğü Hindistan'da bulursunuz. Şimdi tekrar batıya gidin. Bir tekneye ihtiyacınız olacak, çünkü Arap yarımadası'na kadar Hint Okyanusu'nda yol alacaksınız. Muhammed'in önderliğindeki İslam İmparatorluğu burada başladı. Tekneden çıkın, bir deve kiralayın (kızgın çöllerde güç bela ilerleyebileceksiniz) ve kuzeye doğru (haritanızda veya yerkürenizde yukarısı) yolculuğunuza başlayın.

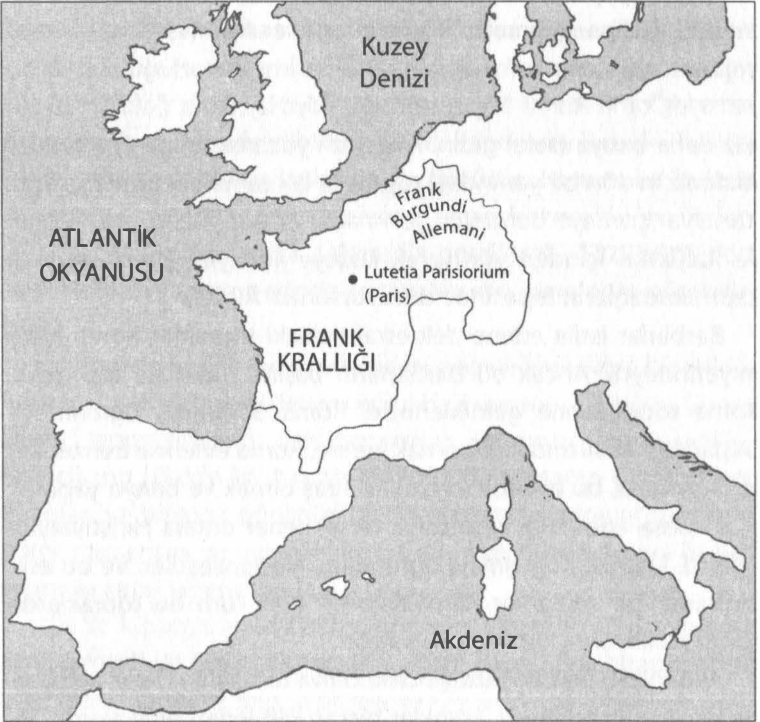
Kuzeye doğru devam ettiğiniz takdirde, bir zamanlar Adil İmparator Justinianos ile karısı imparatoriçe Theodora'nın hükmettiği Bizans İmparatorluğu'nun sınırlarına ulaşırsınız. Bizans İmparatorluğu bir zamanlar eski Roma İmparatorluğu'nun doğu yarısıydı, ta ki Roma İmparatorluğu ikiye ayrılana dek. Şimdi bir kez daha batıya (sola) gidin. Akdeniz'i yüzerek mi geçiyorsunuz? Akdeniz'in dört bir yanındaki topraklar bir zamanlar Roma'ya aitti. İtalya'ya (çizmeye benzeyen yarımada) doğru yüzüp, sahile çıkın ve İtalya'nın içinden yürüyerek kuzeye ilerleyin. Şimdi buzlarla kaplı sıradağların tepesinde duruyorsunuz: Alpler.

Barbarlar istila edene dek etrafınızdaki topraklar Roma hâkimiyetindeydi. Ancak bu barbarların başına tuhaf bir şey geldi. Roma topraklarına geldiklerinde, Roma âdetlerini öğrenmeye başladılar. At sırtında dolanmak yerine, Roma evlerine benzer evler inşa edip, bu evlerde yaşadılar. Tıraş olmak ve banyo yapmak gibi Roma âdetlerini keşfettiler. Misyonerler onlara Hıristiyanlığı öğretti. Latince konuşmayı öğrendiler. Medenileştiler. Ve bu eski barbarlar bir zamanlar Romalılara ait olan tüm bu topraklarda kendi krallıklarını kurmaya başladılar.

Akdeniz'in hemen kuzeyindeki Galya toprakları Frank adlı barbarlarca istila edilmişti. Franklar birkaç kabileden oluşuyordu. Ve kendilerini barbar olarak görmüyorlardı. Aslına bakarsanız, büyük Truva şehrinin kadim sakinlerinin soyundan geldiklerini iddia ediyorlardı.

Frank kabileleri Galya'da yaşayan Romalı vatandaşların yanına yerleştiler. Burgundi ve Allemani adındaki diğer barbar kabileleri de Galya'ya yerleşti. Artık Galya'da birçok farklı insan yan yana yaşıyor ve aslında birbirlerinden pek de hoşlanmıyorlardı.

Her ne kadar Romalılar, Franklar, Burgundiler ve Allemaniler düşman olsalar da, Hunlarla mücadele edecek kadar müttefik kaldılar. Hunların Roma'nın yıkımında payları olduğunu ve Hindistan'a kadar bütün ülkeleri istila ettiklerini hatırlıyor musunuz? Hunlar etrafa korku salan, savaşçı, vahşi bir ırktı. Ve Galya halkı da, birbirlerinden nefret etmelerine rağmen, Hunlardan daha çok nefret ettikleri sonucuna vardılar.

Clovis'in hâkimiyeti altındaki Frank İmparatorluğu

Bunun üzerine, büyük bir savaşçı olan Merovius'un liderliği altında tek bir orduda birleştiler. Merovius bir Frank kabilesinin şefiydi. Ordusunu Hunların üstüne sürdü ve onları yendi. Hunlar Galya'dan çekildi. Hun tehdidi yok olur olmaz da Galya halkı tekrar birbirleriyle savaşan kabilelere bölündü.

Ancak Merovius'un torunu Clovis dedesinin Frankları birleştirdiği günleri hiç unutmuyordu. 481 yılında, Clovis yirmi yaşındayken, kabile liderliği babasından ona geçti. Ve o da tüm Galya'yı tek bir imparatorlukta birleştirmek için harekete geçti.

Böylece Clovis, bir Burgundi olan barbar prensesi Clotilda'yla evlendi. Diğer kabilelerle savaştı ve onları kendisinin liderliğini kabul etmeye zorladı. Galya'da kalan son Romalı askerleri yendi. Diğer Frank şeflerini kendisine bağlılık yemini etmeleri için ikna etti. Zamanla Galya'nın tamamına hükmetti. İmparatorluğu Frank İmparatorluğu olarak tanındı. Günümüzde dünyanın bu bölümüne Franklara istinaden Fransa diyoruz.

Clovis imparatorluğunu kurarken Hıristiyan oldu. Ortaçağda yazılmış, *Aziz Denis Tarihi* adındaki bir kitaba göre, Clovis'in Hıristiyanlığa geçmesinin nedeni Tanrı'nın düşmanlarını yenmesine yardım etmesini istemesiydi. Clovis'in karısı Clotilda zaten Hıristiyan'dı ve kocasının da Hıristiyan olmasını istiyordu. Ancak Clovis reddediyordu, ta ki Allemanilere karşı giriştiği büyük bir muharebede adamlarının katledildiğini görene dek. Bunun üzerine göklere baktı. "Tanrım," dedi, "eğer benim zafer kazanmamı sağlarsan, sana sonsuza dek hizmet edeceğim!"

Kitap öyküye şöyle devam eder: "Adamlarına derhal büyük bir cesaret geldi. Düşmanları da öylesine büyük bir korkuya kapıldılar ki arkalarına bile bakmadan savaş meydanından kaçtılar." Allemani liderleri teslim oldu, zafer Clovis'in oldu.

Clovis eve döner dönmez bir piskopos buldu ve ondan kendisine Hıristiyanlığı anlatmasını istedi. Piskoposun anlattıklarından

sonra Clovis vaftiz edilmeyi kabul etti. Eski barbar Clovis artık bir imparator ve Hıristiyan'dı.[1]

Dört Kabile, Bir İmparatorluk

Clovis Galya'nın savaşan insanlarını tek bir imparatorlukta, Franklar olarak birleştirmeyi başardı. Peki, onları bir arada tutmayı da başarabilecek miydi?

Clovis üç şeyin; Franklar, Romalılar, Burgundiler ve Allemanileri bir arada tutabileceğine hükmetti. İlk olarak, Sen Nehri yanındaki bir tepeye inşa edilmiş eski bir Roma kalesi olan Lutetia Parisiorium'da bir başkent kurdu. Burayı savunması kolay olacaktı çünkü saldıran kişiler tepeye tırmanmak zorunda kalacaklardı. Ayrıca Lutetia Parisiorium'a giden birçok iyi durumda, düzgün Roma yolu vardı. Clovis tepenin etrafına bir sur yaptırdı ve yeni şehrine Paris adını verdi. Artık bütün halkı Paris'e kendi başkentleri diyebilirdi.

İkinci olarak, Clovis imparatorluğundaki herkesin Hıristiyan olmasını emretti. Onunla birlikte aynı anda üç bin savaşçısı da vaftiz oldu. Sizce bu adamların hepsi de Hıristiyan mıydı? Muhtemelen değillerdi. Ancak Clovis aynı dinden olan insanların birbirlerine saldırma ihtimallerinin daha az olduğunu biliyordu. Bu yüzden Hıristiyanlığı Frankların resmi dini yaptı ve Paris'te St. Genevieve adında muazzam bir katedral inşa ettirdi.

Artık Clovis'in ülkesinde tek bir din ve tek bir başkent vardı. Ancak ülkesini bir arada tutmak için bir şeye daha ihtiyacı vardı: tek bir kanun.

Frankların, Romalıların, Burgundilerin ve Allemanilerin farklı farklı yasaları vardı. Justinianos gibi, Clovis de güçlü, barışçıl bir ülkenin, herkesin riayet ettiği tek bir yasalar seti olması gerektiğinin farkındaydı. Bu yüzden yazman ve rahiplerine Salyan Yasaları adında yeni bir yasa seti hazırlattırdı.

---

1 Ortaçağ kayıtlarında, Clovis'in Hıristiyanlığa geçişine dair çelişkili bilgiler vardır ama hepsi de bunun bir muharebe sırasında olduğunda hemfikirdir (Konstantinos'un benzer deneyimine bir öykünme olabilir).

Bu yasalar bize Frankların krallığı hakkında çok şey anlatır. Salyan Yasalarından biri şöyledir:

- Eğer bir Romalı bir Frank'a saldırır ve onu soyarsa, iki bin beş yüz dinar öder.

Bu çok paraydı. Bir adamın 2500 dinar kazanmak için en az üç ay çalışması gerekirdi. Ancak yasa şöyle devam ediyor:

- Ancak bir Frank bir Romalıya saldırır ve onu soyarsa, bin dört yüz dinar öder.

Bir Romalıya saldıran bir Frank, bir Frank'ı soyan bir Romalıdan çok daha az ceza ödeyecektir. Yani Romalılar da Frank imparatorluğunda yaşamalarına rağmen, Franklara verilen koruma onlara verilmemişti. Bu sizce adil mi? İşte başka bir yasa daha:

- Bir adam başka bir adama "Tilki" veya "Tavşan" derse, 120 dinar ödemesi gerekir.

İsim takmak yasalara aykırıydı! Eğer birine "tilki" derseniz, ona bir casus gibi sinsi ve güvenilmez olduğunu söylüyorsunuz demekti. Eğer "tavşan" derseniz, kavgadan kaçacak kadar korkak ve ürkek olduğunu söylüyordunuz. Vatana vefa ve savaşta cesaret Franklar için çok önemliydi.

- Eğer bir kişi bir köye taşınmak ister de köydeki bir kişi bile onu istemezse, o kişi o köye taşınamaz. Her şeye rağmen taşınırsa köy halkı gitmesi için onu üç kez uyarmalıdır. Üçüncü uyarıdan sonra, köy halkı suçluyu alıp götürmeleri için kralın askerlerini çağırabilir.

Clovis Frankları, Romalıları, Burgundileri ve Allemanileri tek bir imparatorlukta toplamış olabilir ancak sanki içlerinden bazıları

yine de bir arada yaşamak istemiyor gibiydi. Ya bir Romalı bir Burgundi köyüne taşınmak isteseydi? Orada yaşayan insanlar onu istemeyebilirdi. Frankların imparatorluğu birleşik olmasına rağmen barışçıl değildi.

12

İslam İstilası

İspanya ve Afrika'da İslam

Frank imparatorluğunun batısındaki İspanya topraklarına başka bir barbar kabilesi yerleşmişti. Vizigotlar bir zamanlar yakıp yıkarak ve dehşet saçarak antik dünyada fırtına gibi esmişlerdi. Ancak artık onların da kendi krallıkları vardı. Roma âdetlerini benimsemişler, Hıristiyan olmuşlardı. Kralları da vardı.

Ne var ki 710 yılında kralları aniden öldü. Vizigotlar kimin kral olacağı konusunda kavgaya tutuştular. Bazıları kralın oğullarının tahta geçmesini istiyordu. Ancak bazı çok nüfuzlu soylular Rodrigo adında bir savaşçının daha iyi bir kral olacağında ısrarlıydılar. Rodrigo'yu tahta geçirdiler ve herkesi onu kabul etmeye zorladılar.

Ölen kralın oğulları bu duruma çok öfkelendiler. Tahta onlar geçmek istiyordu. Bunun üzerine Kuzey Afrika'ya ulaklar gönderip, büyük savaşçı Tarık bin Ziyad'ın ordularını getirerek Rodrigo'yu tahttan indirmelerine yardım etmesini istediler.

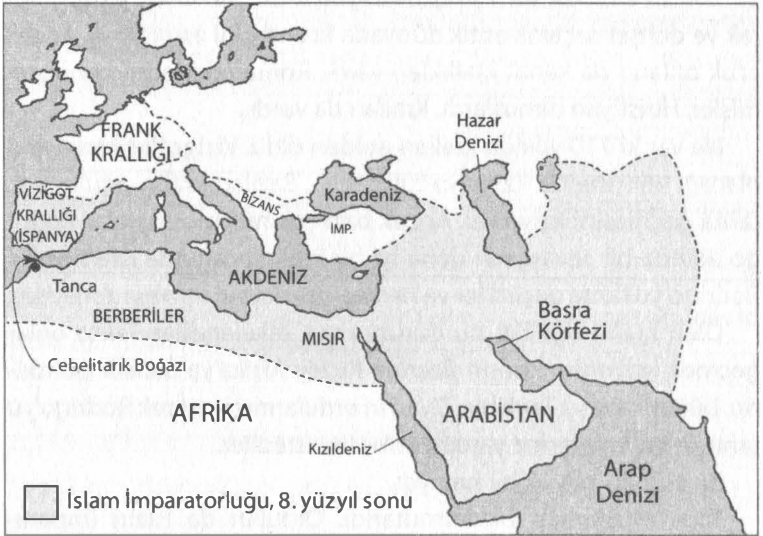
Bu aslında büyük bir hataydı.

Tarık Müslüman bir komutandı. Orduları da İslam İmparatorluğu'nun ordularıydı. İslam İmparatorluğu'nun nasıl başladığını hatırlıyor musunuz? Allah'ın tek tanrı olduğuna inanan Muhammed'in takipçileri Mekke ve Medine şehirlerini ele geçirdi. Sonra Arabistan'ın çoğunu fethettiler. Daha sonra da Bizans İmparatorluğu'na saldırıp topraklarından bir kısmını ele geçirdiler. Mısır'ı fethettikten sonra Akdeniz'in hemen altındaki Kuzey Afrika boyunca yayıldılar. Kuzey Afrika'da kutsal şehirler inşa ettiler. Berberi adındaki on iki bin Kuzey Afrikalı erkeği ordularına aldılar.

Bu Berberi erkeklerinden biri de Tarık'tı. Tarık bir köleydi. Ancak İslam orduları Tarık'ın memleketini ele geçirdiğinde, Tarık Müslü-

man oldu ve istilacılara katıldı. Her muharebede ön saflarda gönüllü savaştı. Çok geçmeden Tarık'ın cesareti komutanlarının dikkatini çekti. Sürekli terfi etti ve en sonunda general oldu.

Tarık'ın önderliği altında İslam ordusu Tanca şehrine kadar Kuzey Afrika'ya akın etti. Haritanıza bakacak olursanız, Tanca'nın Akdeniz'in hemen kıyısında yer aldığını görürsünüz. Akdeniz'in şekli uçan bir ördeğe benzer. Tanca ördeğin "gaga"sındadır. Suyun öte yanında ise İspanya yer alır. Tarık ve kuvvetleri Tanca'ya ulaştıktan sonra İspanya topraklarına varmaları an meselesiydi.

İslam İmparatorluğu

Dolayısıyla Tarık kendisini İspanya'ya davet eden bir mesaj aldığında seve seve gitti. Ancak İspanya'ya gitme nedeni, kralın oğullarının tahtlarını geri almalarına yardım etmek değil, İspanya'yı İslam adına fethetmekti.

Yedi bin savaşçıyı küçük gruplara ayırdı. Sıcak bir mayıs sabahı her bir grup bir gemiye bindi. Gemiler uzun bir kafile halinde İspanya sahillerine doğru yola çıktılar. Tarık ilk gemideydi. Geminin kenarından atlayıp, sahile doğru yürüdü. Yakınlardaki büyük bir

kayanın tepesine tırmandı ve İspanya kumsallarına gelen gemileri seyretti. Bütün adamları karaya çıkar çıkmaz, "Gemileri yakın!" diye emretti.

"Fakat efendim!" diye bağırdı askerleri. "Neden böyle söylüyorsunuz? Eve nasıl döneceğiz peki?"

Tarık onlara sert sert baktı.

"Buraya dönmeye gelmedik," dedi. "Ya fethederiz ya da ölürüz!" Bu sözlerinin ardından ordusunu İspanya'ya soktu.

Taht kavgaları yüzünden bölünmüş olan Vizigotlar Tarık'ın savaşçılarına karşı koyamadı. Kısa sürede Rodrigo, kralın oğulları ve Vizigotlar İslam hâkimiyeti altına girdiler. İspanya da yıllarca Müslüman bir ülke olarak kaldı. Müslüman İspanyollar Mağribi olarak tanındılar. İspanya'nın dört bir yanında büyük camiler yaptılar ve camileri zarif, karmaşık desenlerle süslediler. Sıcak İspanyol şehirleri için muhteşem bahçeler ve serin, açık binalar tasarladılar. Yeni bitkiler ektiler: kiraz, elma, badem ve muz. İspanya'daki şehirler büyük birer felsefe, şiir ve müzik merkezleri hâline geldi. İspanyol matematikçiler günümüzde de kullandığımız sayıları kullandılar, bunlara "Arap rakamları" denir.

Tarık'ın gemilerinin gelişini seyrettiği kaya Cebel Tarık yani "Tarık Dağı" olarak tanındı. Yılların ardından Cebel Tarık, Cebelitarık olarak telaffuz edilir oldu. Günümüzde o kayalık tepe hâlâ Cebelitarık kayası olarak bilinir.

13

Fransa'nın Büyük Kralları

Çekiç Charles

İspanya'yı istila eden İslam ordusunun durmaya niyeti yoktu. Müslüman savaşçılar Fransa'ya saldırmayı ve Frank krallığını da fethetmeyi planlıyorlardı. "Kasırga gibiyiz!" diye övünüyorlardı. "Kasırga estiğinde kimse onu durduramaz. Ve kimse Allah'ın ordularını durduramaz."

Ancak sonra kasırga bir çekiçle karşılaştı.

"Çekiç" Frankların yeni kralı Charles Martel'di. Charles kral olmadan önce çok zorluk çekmişti. Onun tahta geçmesini herkes istemiyordu. Hatta taht iddiasından vazgeçmesi için zindana bile atılmıştı.

Ancak Charles zindandan kaçtı. Bir ordu toplayıp ordusunun başında düşmanlarıyla savaştı. Öylesine canla başla mücadele etti ve düşman ordularının tepesine defalarca öyle bir "çekiç" gibi indi ki Frankların dilinde "Çekiç" anlamına gelen Martel adını aldı. Frankların tahtını su katılmamış bir kararlılıkla kazandı. Ve bu tahtı İslam imparatorluğuna vermeye hiç mi hiç niyeti yoktu. İslam ordularının İspanya'da fırtına gibi estiklerini ve sınırlarına yaklaştıklarını duyduğunda, adamlarını toplayıp karşılamaya gitti.

732'de Franklar ile Müslümanlar Tours şehrinde karşılaştılar. Ortaçağdaki bir Arap tarihçisi bu savaşı şöyle anlatmıştır:

> Müslümanlar Frankların ülkesine geldiklerinde, baştan aşağı kasırga gibi estiler. Ülkeyi tahrip edip sayısız esir aldılar. Bütün Franklar bu korkunç ordu karşısında titredi.

Kral Charles'a koştular ve ona Müslümanların, ülkelerini yakıp yıktıklarını anlattılar.

"Yüreğinizi ferah tutun!" dedi kral onlara. Atına bindi, sayılamayacak kadar çok askerin başında Tours şehrine doğru yola çıktı.

Müslüman birlikleri Tours şehrinin surları dışında karargâh kurmuştu. O kadar çok para, yiyecek, giysi, at ve altın toplamışlardı ki bu ganimetlerin altında eziliyorlardı neredeyse. Generalleri karargâha şöyle bir baktı. "Adamlarım savaşmaya hazır değil!" diye düşündü. "Yaklaşan savaştan çok ganimetlerini düşünüyorlar. Pala ve atları hariç her şeyi bırakmalarını emretmeliyim."

Ne var ki askerlerine yağma mallarını bırakmalarını emrederse kendisine karşı ayaklanacaklarından korkuyordu. Böylece ganimetlerini ellerinde tutmalarına izin vermeye karar verdi. Ve her ne kadar Frankların kralı Charles'ın büyük bir orduyla şehri savunmaya geldiğini bilse de, askerler Tours şehrine saldırmaya ve içindeki zenginlikleri almaya hazır oldukları konusunda ısrar ettiklerinde kabul etti.

Böylece Müslümanların ordusu şehir surlarına saldırmaya hazırlandı. Ancak şehri kuşatma altında tutarlarken, Charles arkalarında ordusuyla belirdi. Müslüman atlılar onu karşılamak için hücum ettiler ve iki ordu bütün gün savaştı, ta ki hava kararıp da göz gözü görmeyinceye dek. Şafağın ilk ışıklarıyla birlikte tekrar savaşmaya başladılar.

Ancak Müslümanlar Charles'ın çadırlarına gitgide yaklaştığını gördüklerinde, içerideki ganimeti dert etmeye başladılar. "Franklar karargâhımızı yağmalayacak!" diye bağırdılar. "Bütün ganimetimizi kaybedeceğiz!" Ve savaşmak yerine çadırlarını korumaya koştular. Generalleri onları ön saflara toplamaya çalıştı fakat etrafını

Franklar çevirdi ve onu öldürdüler. O düştüğünde de bütün ordu düşmanlarının önünden kaçtı.[1]

Franklar galip gelmiş ve Charles Martel de düşmanlarının tepesine bir kez daha çekiç gibi inmişti.

En Büyük Kral: Şarlman

Frank imparatorluğunun ilk hükümdarı Clovis büyük bir kraldı. Çekiç Charles olarak da bilinen Charles Martel ondan da büyüktü. Ancak ismi yine Charles olan, Charles'ın torunu gelmiş geçmiş en büyük Frank kralıydı. Ortaçağda birçok insan onun dünyanın en büyük kralı olduğunu düşünürdü. O Latincesi Charles Magnus olan "Büyük Charles", yani Şarlman olarak tanındı.

Şarlman 771'de kral oldu. Krallığı hakkında endişe içindeydi çünkü Frankların eski barbar âdetlerine dönmeye başladıklarından korkuyordu. İnsanlar Hıristiyanlığı unutuyor, artık kiliseye gitmiyor ve çocuklarını vaftiz ettirmiyorlardı. Keza çocuklara da okuma yazma öğretilmiyordu.

Böylece Şarlman krallığını müreffeh –ve Hıristiyan– yapmak için işe koyuldu. Yüzlerce keşişe Kutsal Yazıların kopyalarını el yazısıyla çıkarmalarını emretti. Öğretmen ve rahiplerin Frank diyarında kolayca seyahat edebilmeleri için yeni yollar ve köprüler yaptırdı. Alcuin adındaki ünlü bir keşişi, krallıktaki bütün erkek çocuklar için okul açmakla görevlendirdi. Frankları daha temiz ve medeni yapmaya çalıştı. Onlara daha yararlı ziraat yöntemleri öğretti. Çocuklarını kiliseye getirmelerini emretti. Hatta şarap yapmak için çıplak kirli ayaklarıyla üzüm ezdikleri için onları azarladı.

Ancak en önemlisi, Şarlman çok savaştı. Krallığını büyütmek için otuz yılını savaşlarda geçirdi. Büyük altın kılıcı *Joyeuse'ü* kafasının üzerinde sallayarak askerlerini savaşa bizzat soktu. Zafer ka-

1 Bu savaş öyküsü, Edward Creasy'nin *Fifteen Decisive Battles of the World* adlı kitabında bahsi geçen isimsiz bir Arap tarihçi tarafından anlatılmıştır. Tours Muharebesi aynı zamanda Poitiers Muharebesi olarak da bilinir.

zandığında ise acımasız olurdu. Tutsaklarını Hıristiyan olup vaftiz olmaya ya da ölmeye zorlardı.

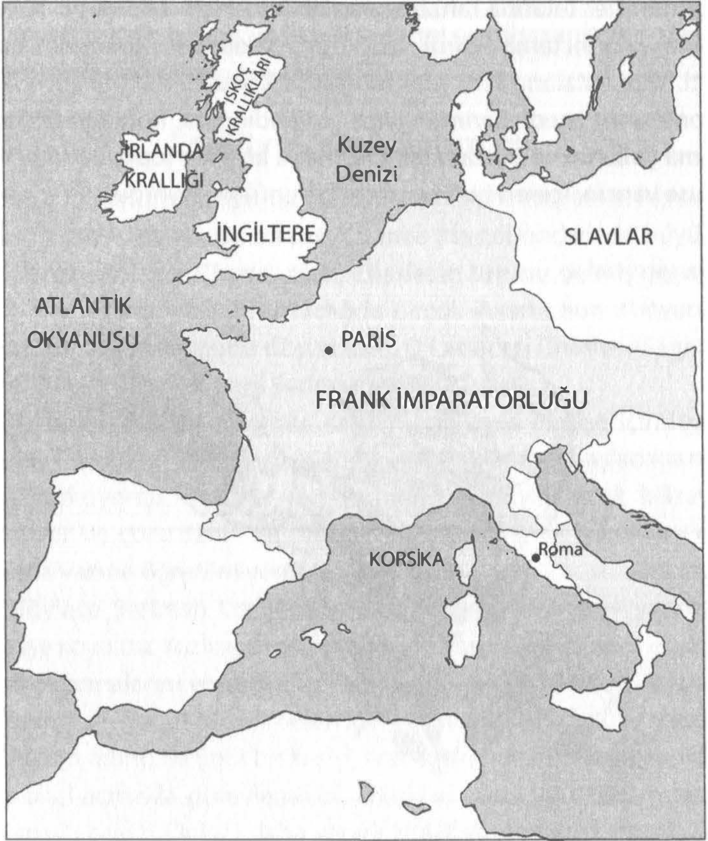
Şarlman'ın krallığı giderek büyüdü. Şarlman yeni imparatorluğunun her tarafına rahatça ulaşılabilmesi için eski, yıkık dökük Roma yollarını tamir ettirdi. Yeni köprü ve kiliseler yapılmasını emretti. Yapı ustalarından, yeni binalarda Roma kemer ve sütunları yapmalarını istedi. Şarlman iyice yaşlandığında, Roma yapılarını, Roma yollarını ve bir zamanlar Roma'ya ait olan toprakların neredeyse yarısını içeren bir imparatorluğa hükmediyordu.

Savaşçı kral Şarlman

800 yılının aralık ayında, Şarlman aşağı yukarı altmış yaşındayken papayı ziyaret etmek için Roma'ya gitti. Noel sabahında, zengin Romalıların giydiği kıyafetlerden giyip ibadet etmek amacıyla St. Peter Kilisesi'ne gitti. Dua etmek için mihrabın önünde diz çöktü. Aniden papa pırıl pırıl mücevherle süslü altın bir taç çıkarıp Şarlman'ın kafasına koydu. "Sen Romalıların barış getiren büyük kralısın!" dedi. Cemaat de hep bir ağızdan bağırdı. "Selam

olsun Charles'a, Tanrı'nın taç giydirdiği, Romalıların barış getiren büyük kralına!"[2]

Şarlman'ın imparatorluğu

Kuşkusuz Roma İmparatorluğu uzun zaman önce parçalanmıştı. Ancak insanlar Roma imparatorlarının antik dünyayı bir dönem güvenli kıldıklarını unutmamıştı. Roma'nın zengin ve müreffeh bir imparatorluk olduğunu unutmamışlardı. Romalı hükümdarların

2 Şarlman "Roma İmparatoru" unvanını kabul etti fakat "Kutsal" sözü 1155'e kadar unvanına eklenmedi.

ülkelerinin dört bir yanında sağladıkları Roma Barışı'nı unutmamışlardı. Şarlman'ın da aynı barış ve refahı ortaçağ dünyasına getireceğini ümit ediyorlardı.

Şarlman büyük bir hükümdardı fakat imparatorluğu asla eski Roma imparatorluğunun gücüne erişemedi. Şarlman her ne kadar Jül Sezar ve Roma'nın diğer imparatorları kadar eğitimli ve medeni olmak istese de, okuma yazmayı asla tam olarak öğrenemedi. Yazmayı öğrenmek için öğretmenler tuttu. Yaşlanana kadar yastığının altında bir yazma tableti tuttu. Geceleyin ne zaman uyansa yatağında doğrulur, yazma alıştırmaları yapardı. Ancak yazmayı asla tam olarak öğrenemedi.

14

Norveçlilerin Gelişi

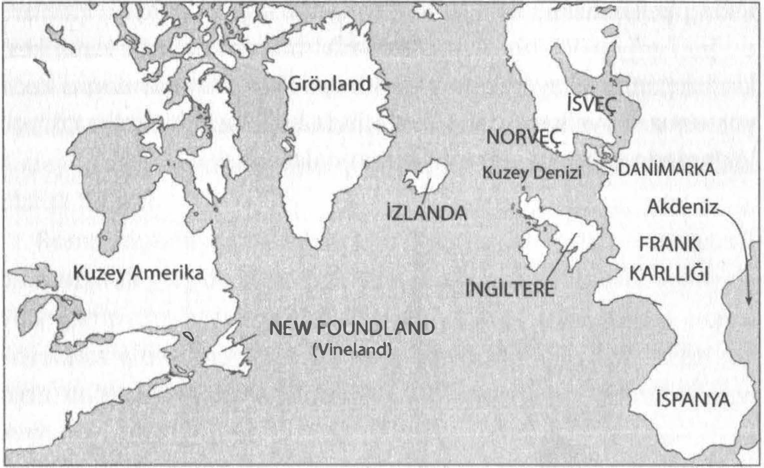
Viking İstilası

Frankların kralı Şarlman bütün Avrupa'ya yayılmış bir imparatorluğa hükmediyordu. Halkı ona "Roma İmparatoru" diyordu, çünkü şöyle diyorlardı: "Şarlman'ın krallığı eski Roma İmparatorluğu gibi yeniden inşa edildi. Tıpkı eski Romalılar gibi biz de barış ve refah içinde yaşayabiliriz!"

Peki, eski Roma İmparatorluğu'na ne olduğunu hatırlıyor musunuz? Roma İmparatorluğu'na barbarlar saldırmışlardı. Çok geçmeden Frank İmparatorluğu'nun da mücadele etmesi gereken kendi "barbarları" oldu. Kuzeyden gemilerle vahşi savaşçılar geldi. Sahil boyunca yer alan şehirlere saldırdılar ve hatta Rheine ve Seine Nehirleri üzerinde yol alarak Frank topraklarının iç taraflarına bile gittiler. Bu istilacı savaşçılara Kuzeyliler deniyordu.

Haritanızda Frank krallığının yukarısına baktığınızda, genellikle sis bulutlarıyla kaplı, soğuk, gri bir deniz olan Kuzey Denizi'ni görürsünüz. Kuzey Denizi'nde bir yarımada yer alır. (Hatırlarsanız, yarımada üç tarafı sularla çevrili kara parçasıdır.) Bu yarımadanın adı İskandinavya'dır. Kuzeyliler İskandinavya'daki Norveç, Danimarka ve İsveç krallıklarından geldiler.

Kuzeylilerin çoğunun işi savaşmak değildi. Bunlar İskandinavya'da artık ekip biçecek iyi arazi bulamayan çiftçilerdi. Bu yüzden gemiler inşa edip yeni yerler bulmak için yola koyuldular. Kuzeylilerin dilinde, deniz yoluyla maceraya atılan bir adama "i viking"e gitti denirdi. Bu nedenle bu Kuzeylilere bazen Viking de denirdi.

Viking toprakları

Viking gemileri, düşmanlarına korku salmak için önlerinde korkunç ejderha kafaları olan uzun ve dar gemilerdi. Gemilerin olağandışı düz dipleri vardı. Başka ülkelerdeki gemi yapımcıları, suyun altına çıkıntı yapan yuvarlak dipli gemiler yaparlardı. Yuvarlak dipli bir tekneyle ancak derin denizde yol alabilirdiniz. Aksi halde teknenizin dibi denizin dibine sürtünürdü. Oysa düz dipli Viking tekneleri suyun hemen yüzeyinde dururlardı. Sığ sularda rahatça yol alabilir, dosdoğru kumsala çıkabilirlerdi.

Elinizde su kovalarıyla Ren Nehri kıyılarına geldiğinizi hayal edin. Serin, sisli bir sabah. Çiftliğiniz yolun hemen yukarısında, sağılacak inekleriniz, çapalanacak ekinleriniz var. Ancak öncelikle nehirden su çekmeniz gerekiyor. Ren Nehri burada sığ olduğundan dizlerinize kadar gelen suda yürüyüp, kovalarınıza su doldurmak için eğiliyorsunuz. Kovalarınızı durgun, berrak yüzeye çekerken, etrafınızda hafif hafif küçük dalgalanmalar oluşuyor. Ancak dalga sesine karışan başka bir ses daha var. Bu bir kürek çekme sesi mi acaba? Gözlerinizi kısıp sisin içine baktığınızda, uzun, karanlık gölgelerin, sisin içinde belli belirsiz kıpırdandıklarını görüyorsunuz. Apansız bir ejderha kafası sisin içinden fırlıyor. Bu bir

Viking yelkenlisinin ön kısmı! Gemi, dosdoğru sahildeki kumlara doğru ilerliyor. Viking savaşçıları savaş baltalarını ve iki tarafı keskin kılıçlarını sallayarak gemiden boşalırken siz yana doğru kaçıyorsunuz. Üç yelkenli daha sisin içinde belli belirsiz ortaya çıkıyor. Vikinglerin istilasına uğramış bulunmaktasınız!

Bir Viking gemisi

Şarlman'ın krallığı sırasında Vikingler Frankların krallığına ara sıra akın ederlerdi. Şarlman Vikinglerden korkmaz, onlara "beş para etmez yezitler" derdi. Ayrıca ordusu da o kadar iyi örgütlüydü ki Vikingler başa çıkamazlardı.

Ancak Şarlman öldükten sonra imparatorluğu üç torunu arasında bölündü. Artık Frankların güçlü, birleşik bir ordusu yoktu. Vikingler de akın etmeye hazırdılar. Düz dipli gemileriyle

Fransa'ya doğru tekrar tekrar yelken açtılar. Şehirleri yakıp değerli şeyleri çaldılar. Fransa'nın batısını o kadar çok yağmaladılar ki en sonunda batı Frank kralı ülkelerinin bir bölümünü onlara verdi. Artık Vikinglerin yeni bir memleketi vardı. Franklar buraya Kuzeyli Diyarı adını verdiler. Çok geçmeden burası Normandiya olarak tanındı.

Roma'ya yerleşen barbarlara ne olduğunu hatırlıyor musunuz? Bu barbarlar gitgide daha çok Romalılara benzemişlerdi. Aynı şey Vikinglerin de başına geldi. Normandiya'ya yerleştikten sonra Fransızlar gibi konuşup giyinmeyi öğrendiler. Birçoğu Hıristiyan oldu. Ve artık "i Viking"e gitmediler. Vikingler Normandiyalı olmuşlardı.

Kızıl Eric ile "Eric'in Oğlu"

Vikingler, ta İspanya'ya kadar Avrupa kıyıları boyunca yol aldılar. Hem Akdeniz'e hem de batıya, Atlantik Okyanusu'na açıldılar.

Bir Viking ailesi, soğuk Kuzey Atlantik sularında küçük bir ada olan İzlanda'ya ulaşana kadar batıya gitti ve oraya yerleşti. Ailenin babası Thorvald bir kavgada birini öldürdüğü için İskandinavya'yı terk etmek zorunda kalmışlardı. Çok geçmeden Thorvald'ın oğlu Eric'in de öfke konusunda babasına çektiği anlaşıldı. Eric büyüdüğünde, parlak kızıl saçlı, geniş omuzlu, amansız bir savaşçı olup çıktı. Arkadaşları ona Kızıl Eric derlerdi.

Bir gün Kızıl Eric komşularıyla kavgaya girişti. Sonra tartışmaları gitgide alevlendi ve dövüşmeye başladılar. Dövüş sona erdiğinde ise Eric'in komşularından ikisi ölmüştü! İzlanda'daki diğer Vikingler Kızıl Eric'in İzlanda'dan ayrılmasını istediler. Bunun üzerine Eric yeni bir yuva bulmak için tekrar batıya doğru yelken açtı. Çok geçmeden yepyeni bir ülkenin kıyılarına ayak bastı. Burası buzlarla kaplı, kayalık, kasvetli bir yerdi ve o kadar kuzeydeydi ki yaz boyunca güneş hiç batmıyordu. Kışın da üç ay boyunca kesintisiz gece oluyordu. Böyle bir yerde kim yaşamak isterdi ki?

Açıkçası Kızıl Eric bu sorunun yanıtını bilmiyordu. Bu yüzden topraklarına Yeşil Ülke anlamına gelen Grönland adını verdi. Bu iç açıcı ismin, İzlanda'dan başka Vikinglerin gelmesini teşvik edeceğini umut ediyordu. Bu isim gerçekten de işe yaradı; göçmenlerle dolu yirmi beş tekne onunla birlikte Grönland'a geldi.

Ne var ki uzun ve tehlikeli deniz yolculuğu sırasında teknelerden on bir tanesi tahrip olmuştu. Ve üşümüş, ıslanmış, mutsuz Vikingler de Grönland sahillerine ayak bastıklarında yeşile benzer bir şey göremediler. Karşılarında kalın, sert buzlarla kaplı koskocaman bir ada buldular. Sadece sahil boyunca dar bir şeritte biraz yeşillik ve ağaç vardı.

Talihsiz koloniciler Grönland'da yıllarca yaşadılar. Çelimsiz inekler yetiştirip, balina ve fok balığı avladılar. Ancak adalarını kaplayan buz yüzünden tahıl veya yeşil bitki ekip biçemediler. Onlar da fok balığı derisi, kutup ayısı kürkü, ren geyiği boynuzu ve mors dişi toplamayı ve bunları tahıl karşılığında ziyaretçilerle değiş tokuş yapmayı öğrendiler. Ancak bu tahıllar bile koloninin yiyecek ihtiyacını gidermeye yetmiyordu. O kadar az yiyecekleri vardı ki çocuklar boy atmıyordu. Grönland'daki Viking göçmenlerinin mezarlarını kazıp iskeletlerini çıkaran arkeologlar, yetişkin kadınların yalnızca 120 cm, erkeklerin çoğunun da 150 cm'den kısa olduğunu bulmuşlardır.

Bu bahtsız yerde Kızıl Eric'in bir oğlu oldu. Bu çocuğun da kızıl saçları vardı. O Leif Ericsson, yani Erik'in oğlu Leif olarak tanındı. Leif yaşanacak daha iyi bir yer bulmaya kararlıydı. Leif yeniyetmeyken geceleri kamp ateşinin etrafında oturur, yaşlıların anlattıkları öyküleri dinlerdi. Bu adamlardan biri olan Bjarni adındaki bir kâşif Kuzey Atlantik'teki serüvenleri hakkında şöyle bir öykü anlatmıştı: "Balık avından tekneyle eve dönerken uzaklarda bir sahil gördüm. Tepeleri ağaçlarla kaplıydı. Bu sahillerin hangi ülkeye ait olduğunu bilmiyordum ve gidip keşfedecek vaktim de yoktu. Bir daha da böyle bir şans hiç elime geçmedi." Leif dinlerken kendi kendine şöyle düşünmüştü: "Büyüdüğümde gidip bu gizemli diyarı bulacağım."

Böylece Leif yetişkin bir erkek olduğunda, Bjarni'nin teknesini satın aldı ve gidip bu toprakları bulmaya karar verdi. Babası Eric'in de kendisiyle birlikte gelmesi için yalvardı ama Eric reddetti. "Ben artık keşfe çıkamayacak kadar yaşlıyım," diye itiraz etti. "Buz kaplı okyanusta açık bir teknede yol almak istemiyorum. Yaşlı kemiklerim bunu kaldırmaz!"

Ancak Leif ısrar etti. "Bize şans getirirsin!" dedi.

Sonunda Eric katılmaya razı oldu. Yola çıkacakları günün sabahı, Eric ve Leif at sırtında limana doğru giderlerken, yolda Eric'in atı tökezledi ve yaşlı adam attan düştü. Leif babasına yardım etmek için aşağı atladı. Gel gör ki Eric'in ayağı kırılmıştı.

"Bensiz gidin," dedi Eric. "Benim kaderimde artık yeni diyarlar keşfetmek yok."

Bunun üzerine Leif otuz beş kişiyle birlikte yola çıktı. Açık teknelerde buzlu kuzey okyanuslarında yol aldılar. Günlerce hiç sıcak yemek yiyemeden, korunaklı bir yerde uyuyamadan gittiler. Dalgalar ve yağmurdan sırılsıklam olmuşlardı. Ancak yol almaya devam ettiler, ta ki Bjarni'nin gizemli diyarına ulaşana dek: tepeler, bol yeşillik, ağaçlar ve okyanusa akan duru derelerle dolu bir diyar.

Leif ve adamları karaya ayak basıp araştırmaya başladılar. Ancak çok geçmeden adamlarından birinin ortadan kaybolduğunu fark ettiler! Leif kayıp adamı aramaya çıktığında, onu yabani bir üzüm kümesinin ortasında iştahla üzüm yerken buldu. Leif adamlarına, "Bu üzümlerden memleketimizdeki dostlarımıza götürelim," dedi.

Böylece Leif ve adamları gemilere bol miktarda üzüm yükleyerek, Grönland'a doğru yola çıktılar. Leif keşfettiği bu yeni topraklara, Vineland, yani Üzüm Diyarı adını verdi.

Başka Grönlandlılar da Leif'in rotasını takip ederek bu üzüm ve yeşillik diyarına geldiler. Ancak oraya ulaştıklarında, Vineland'ı, Viking istilacılardan korumaya hazır olan yerli kabileler tarafından karşılandılar. Grönlandlılar bu yerli kabilelere *Skraelingler* adını verdiler ki bu isim muhtemelen hücuma geçtikleri sırada attıkları korkunç savaş naraları nedeniyle "çığlık

atan" anlamına geliyordu! Grönlandlılar kulübeler inşa ettiler ve kendilerini Skraelinglere karşı savunmaya çalıştılar ama sonunda Vineland'daki yerleşimlerini bırakıp Grönland'a dönmek zorunda kaldılar.

Peki, bu yeni diyar Vineland neredeydi dersiniz? Leif aslında Kuzey Amerika'yı keşfetmişti! Skraelingler de topraklarını savunan Amerikan Yerlileriydi. Günümüzde arkeologlar Kanada kıyılarındaki Newfoundland'de, Viking evleri kalıntıları, mücevherler ve tahta oymalar bulmuşlardır. Bazı tarihçiler Vikinglerin günümüzdeki Birleşik Devletler'e kadar indiklerini düşünüyor. Arkeologlar Maine'de, yüzeyinde Viking harflerine, yani Runik alfabesine benzer oymalar olan bir kaya bulmuşlardır. Kimileri de benzer oymaların iç taraftaki Minnesota'da bile bulunduğunu iddia etmişlerdir.

Tarihçiler hâlâ bu Runik harflerinin, gerçekten Vikingler tarafından yapılıp yapılmadığını tartışıyorlar. Ancak Vikingler Minnesota'ya kadar gitmemiş olsalar bile, bin yıl önce Kuzey Amerika'daydılar, yani Kristof Kolomb okyanusu geçmeden yüzlerce yıl önce.

İskandinav Tanrıları

Vikingler, birçok tanrı ve tanrıça olduğuna ve bunların gökyüzünde Asgard adında bir diyarda yaşadıklarına inanırlardı. Asgard yeryüzüne bir gökkuşağı köprüsüyle bağlıydı fakat bu köprünün üzerinde yalnızca tanrılar yürüyebilirdi. Vikingler tanrılar tanrısı Odin'in Valhalla adındaki büyük bir şölen salonunda yaşadığına inanırlardı. Dünyadaki büyük savaşlardan sonra Odin, Valkyrie adı verilen savaşçı bakireleri, ölmüş savaşçıların ruhlarını toplayıp Valhalla'ya getirmeleri için gökkuşağı köprüsünden aşağı gönderirdi.

Gök gürültüsü tanrısı Thor bütün Viking tanrıları içinde en cengâverlerden ve dolayısıyla da en sevilen tanrılardan biriydi. Thor, tıpkı sıcak bir öğleden sonra aniden patlayan gök gürültülü sağanaklar gibi durup dururken başını derde sokan asabi bir tan-

rıydı. Aşağıdaki öykü Vikinglerin Thor hakkında anlattığı öykülerden biridir.

Thor ve Dev Kral

Güzel bir öğleden sonra, tanrılar Asgard'daki bir şölende yiyip içiyor, öyküler anlatıyorlardı. Ancak akşamüzeri bal şarabı tükendi. Ne içecek şarap ne de içinde bal şarabı mayalanabilecek kazan kalmıştı. Tanrılar surat asmaya başladılar.

"Bal şarabı kalmamış!" diye yakındılar. "Biz de eve gidip yatalım bari."

Ancak Thor yerinden kalktı. "Ben gidip şölen için bal şarabı getiririm!" dedi. "Dev Skymer'in bir mil genişliğinde bir kazanı var; içi şimdiye kadar gördüğüm en leziz, altın rengi, bal kokulu şarapla dolu. Ben şimdi gidip onun kazanını da şarabını da getiririm!"

Böylece Thor keçilerin çektiği arabasına atlayıp gökkuşağı köprüsünden yeryüzüne indi. Güneş batıp da ortalık kararıncaya kadar arabasıyla gümbür gümbür ilerledi. Yol kenarında mütevazı bir köy evinin ışıklarını gördü. Uykusu gelmişti, esnedi.

"Bu yolculuk beni yordu," dedi kendi kendine. "Burada konaklasam iyi olacak."

Böylece arabasını alçak damlı taş evin yanına çekip, keçilerini bağladıktan sonra kasıla kasıla içeri girdi. Evin hanımı onu gördüğünde, elindeki kilden yapılma kepek kâsesini yere düşürdü.

"Tanrılardan biri evime gelmiş!" diye feryat etti. "Elimde ise ona ikram edecek kepek ve sudan başka hiçbir şey yok, iyi mi?"

"Önemli değil," dedi Thor. "Benim keçileri yeriz." Thor arabasının yanına gitti, keçilerini öldürüp derilerini yüz-

dü ve kızartması için kadına verdi. Keçi postlarını aşağıya, masanın yanına koydu.

"İstediğiniz kadar yiyin," dedi kadın, kocası ve çocuklarına. "Fakat kemikleri kırmayın, işiniz bittiğinde hepsini postların üzerine koyun. Yarın onlar bana lazım."

Yoksul aile karnını iyice doyurdu. Thor kemikleri postların içine koyup bağladıktan sonra ateşin yanına uzandı. Çok geçmeden horultuları evi sallamaya başladı.

Thor'un horlaması yüzünden ailenin en büyük oğlu Thialfi'yi uyku tutmamıştı. Gece yarısı tekrar acıktı. Çocuğun aklına leziz keçi eti gelince dudaklarını yaladı. Sonra sürüne sürüne postların yanına geldi, Thor'un kolunun altından bir uyluk kemiği alıp kırdı ve içindeki iliği emdi.

Sabah olunca Thor uyanıp gerindi ve yataktan fırladı. Devasa çekicini keçi postlarının üstüne savurdu. Keçiler anında bütün halde önünde canlandılar.

"Haydi, gidelim!" diye bağırdı Thor. Keçileri kapıya doğru götürdü. Ancak o sırada içlerinden birinin topalladığını gördü. Öfkeyle, "Benim keçimin bacağını kim kırdı?" diye bağırdı.

Kadın, kocası ve çocukları dehşet içinde yere kapaklandılar. Ancak oğulları Thialfi, dizleri korkudan tir tir titremesine rağmen ayağa kalktı. "Ben yaptım, Thor," dedi cesaretle.

"O zaman benim hizmetkârım olacaksın," diye emretti Thor "ve birlikte Skymer'in bal şarabı kazanını çalmak için devler diyarına gideceğiz."

Böylece ikisi birlikte yola koyuldular. Çok geçmeden Thor'un gene uykusu geldi.

"Biraz kestirelim," dedi. "Rahatsız edilmeden dinlenebileceğim bir yer var mı, baksana."

Thor arabayı durdurdu, Thialfi hemen koşa koşa gitti ve çok geçmeden geri döndü. "Önümüzdeki köşeyi dö-

nünce bir mağara var," dedi. "İçinde beş tane kuru, sıcak in var. Orada uyuyabiliriz."

Thor çocuğun arkasından gitti. Ağaçların arasından, beş bölmesi olan bir mağara görünüyordu. Thor en yakındaki ine uzandı, pelerinini kafasına geçirdi ve uyuyakaldı. Fakat müthiş bir kükreme ve gürleme sesiyle uyandı.

"Bu gürültü de ne böyle?" diye sordu. "Gök gürültüsünü getirebilen tek tanrı benim!" Mağaradan sürüne sürüne çıkıp gürleme sesini takip etti. Ormanın öte yanında, uykusunda gerinip horlayan dev gibi bir adam gördü. Parmakları Thialfi'nin boyundan daha uzun, karnı yerde yatarken bile Thor'un kafasından daha yüksekti.

Küplere binen Thor güçlü çekicini savurup adamı iki gözünün arasından vurdu. Böylesine muazzam bir vuruş bir ağacı yere kibrit çöpü gibi yapıştırırdı. Oysa dev homurdanarak alnına fiske vurmak için uzandı.

"Lanet olası sinekler," diye söylendi. Gözlerini açtığında ise elinde çekiçle vurmaya hazır vaziyetteki Thor'u gördü. Dev doğrulup kıkırdadı ve gülüşü yeri sarstı.

"Şu küçük adam elindeki minicik çekiçle ne yapıyor böyle?" diye sordu. "Bu beni ta Asgard'dan görmeye gelen kudretli Thor olmasın?

"Sen kimsin?" diye sordu Thor.

"Aaa, bilmiyor musun? Ben yukarıdaki şatoda yaşayan dev Skymer'im." Dev esnedi, etrafına bakındı. "Oh," dedi, "Bakıyorum da eldivenimi bulmuşsun. Ben de nerede düşürdüm diye merak ediyordum!" Hemen ardından Thor'un uyuduğu mağarayı aldı, eline geçirdi.

Thor beş "in"in, aslında devin eldiveninin parmakları olduğunu anladığında kendini aptal gibi hissetti. Ancak Skymer'in kazanını çalmaya kararlıydı. "Pekâlâ," dedi, "Beni yemeğe davet etmeyecek misin? Sen tanrıları nasıl ağırlayacağını bilmiyor musun?"

"Yemek mi?" dedi Skymer. "Elbette. Haydi, gel, küçük adam." Hemen fırlayıp kalktı, uzun adımlarla yürümeye başladı; her adımı bir mil uzunluğundaydı. Thor ona yetişebilmek için keçilerini kırbaçlayarak dörtnala koşturdu. Thialfi çok gerilerde kalmıştı. Çok geçmeden gökyüzünde çok yükseklere uzanan kapılara geldiler, öyle ki Thor üst kısımlarını göremiyordu. Skymer kapıları iterek açtı ve Thor'a yemek salonunu gösterdi. Thor bir kanepeye tırmandı, masayı görebilmek için boynunu uzattı. Orada Skymer'in kazanını ve yanında da bal şarabıyla dolu devasa bir boynuz gördü.

"Sana bal şarabımdan ikram ederdim," dedi Skymer, "ama boynuzum çok büyük olduğu için ondan içemezsin."

"Çok saçma!" diye tersledi onu Thor. "Ver onu bana!" Boynuzu kavrayıp dudaklarına değdirdi. Patlayacak gibi olana dek içti ama boynuzun içindeki bal şarabının seviyesi hiç değişmemişti. Sonunda soluksuz kalıp boynuzu bıraktı.

"Canım benim," dedi Skymer, "Boynuz sana biraz büyük mü geldi? Sana başka ne ikram edebilirim? Belki kedimle oynamak istersin."

Parmağını kaldırmasıyla birlikte kocaman gri bir kedinin salona zıplayıp girmesi bir oldu. Kedi kocaman pençesiyle Thor'u okşadı. Thor kendini hazırlamıştı ama kedi sert diliyle yalayınca onu dümdüz yere serdi.

Öfkelenen Thor sıçrayarak ayağa kalktı, omuzlarını kedinin karnının altına koydu ve onu yerden kaldırmak için kendini çok zorladı. Ancak kedi sırtını kabartıp mırıldandı. Thor'un tek yapabildiği bir pençesini yerden kaldırmak olmuştu.

"Sen düşündüğümden de zayıfmışsın," dedi Skymer üzüntüyle. "Sana senin kuvvetine layık bir oyun arkadaşı bulacağım." Salonun sonundaki bir kapıyı açınca, içeri

ayaklarını sürüyerek yürüyen, beli bükük, yaşlı bir kadın girdi. Kadın o kadar yaşlıydı ki güç bela hareket edebiliyordu, öylesine pörsümüştü ki insandan çok kuru üzüme benziyordu. "İşte," dedi Skymer, "Yaşlı dadımla güreşin."

Thor yaşlı kadının üstüne atıldı. Ancak kadın cılız kolunu kaldırdığı gibi onu yere fırlattı ve bir ayağını göğsünün üzerine koydu. Thor debelendi, öfkeden köpürdü, çok uğraştı ama yaşlı kadının ayağından kurtulamadı.

Skymer eğildi. "Pekâlâ, Thor," dedi. "Hâlâ kazanımı çalabileceğini düşünüyor musun?"

Aşağılanmış Thor yalnızca başını sallayabildi.

"Öyleyse sana yaptıklarını anlatayım," dedi Skymer. "Çekicini başıma salladığında o kadar kuvvetle vurdun ki toprağa beş kilometre genişliğinde, bir buçuk kilometre derinliğinde bir vadi açtın. Benim boynuzumdan içerken aslında denizden içiyordun. O kadar çok içtin ki okyanus alçaldı. Denizi kurutacaksın sandım! Kedimi kaldırdığında, aslında Midgard Yılanını kaldırıyordun. Bu yılan ağzında kuyruğuyla yeryüzünün kıyısında yatar. Yerinden oynatamaman gerekiyordu ama sen onu neredeyse gökyüzüne kadar kaldırdın."

"Ancak tüm gücüne rağmen yaşlı kadını yenemedin çünkü o İhtiyarlıktır. Ve hiç kimse İhtiyarlığı yenemez. O en güçlü adamları bile çocuklar gibi güçsüz düşürür."

Thor devin bu hileleri üzerine öfkeyle kükredi. Fırlayarak ayağa kalktı ve çekicini başının üzerinde sallayarak dövüşmeye hazırlandı. Ancak bir anda dev, yaşlı kadın, bal şaraplı boynuz, kedi ve şato kaybolup gittiler. Thor da ıssız bir ormanın ortasında kalakaldı, çekicini sallayıp boşluğa bağırıyordu.

15

İngiltere'nin İlk Kralları

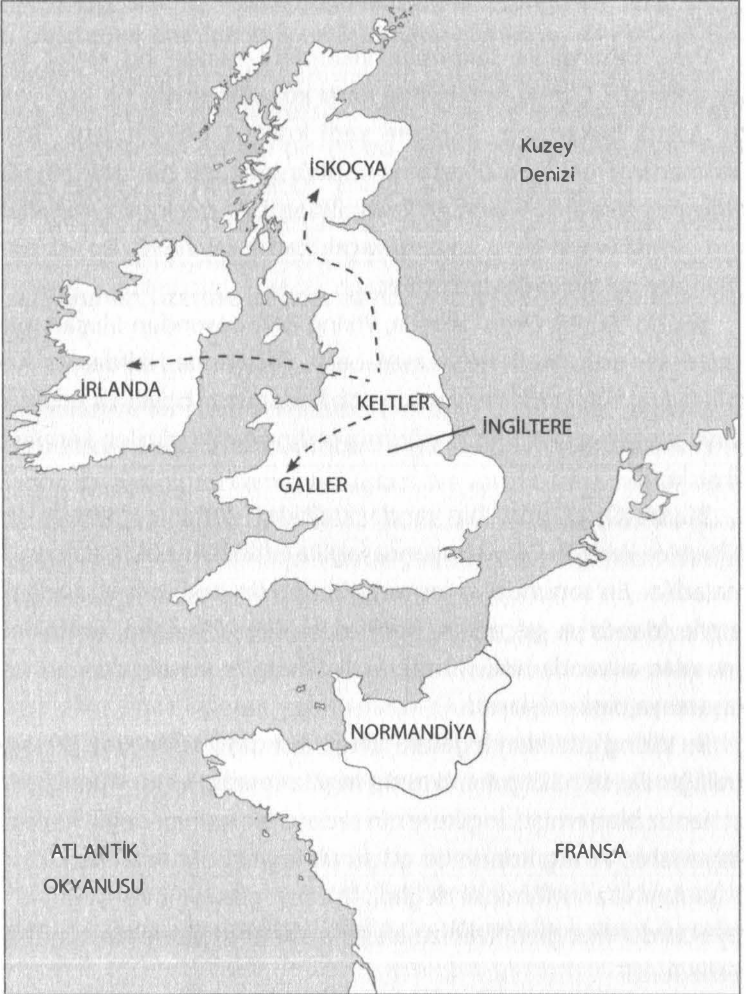
Vikinglerin İngiltere'yi İstilası

Vikingler İzlanda, Grönland ve Kuzey Amerika'ya yerleştiler. Fransa'yı işgal edip bir bölümünü ele geçirdikten sonra yeni krallıklarına Normandiya adını verdiler. Ayrıca Britanya adalarını da işgal ettiler.

Haritanızda Normandiya'nın hemen yukarısına baktığınızda Britanya'yı görürsünüz. En büyük adanın güney bölümünün adı İngiltere, kuzeyininki İskoçya ve batısınınki de Galler'dir. Daha küçük olan adaya İrlanda denir. Britanya Adaları hakkında öğrendiklerimizi hatırlıyor musunuz? Orada yaşayan ilk insanlara Keltler denirdi. Romalılar Keltleri fethetmeye çalışmalarına rağmen, adanın yalnızca küçük bir bölümünü ele geçirebildiler. Roma İmparatorluğu parçalandıktan sonra, barbar Angl ve Sakson kabileleri İngiltere'ye gelip yerleştiler. Keltlerin çoğu İskoçya, İrlanda ve Galler'e çekildi. Ve birkaç yıl sonra, Augustine adında bir keşiş, Angl ve Saksonlara Hıristiyanlığı öğretmek için İngiltere'ye geldi.

Vikingler ekip biçecek toprak bulmak için "i viking"e gitmeye başladıklarında, Britanya Adaları'na doğru yelken açıp İskoçya ve İrlanda'ya ayak bastılar. Çiftlik ve manastırlara baskın yapıp, yiyecek ve değerli eşya çaldılar. Keltler ve Anglo-Saksonlar Vikinglerden çok korkmuşlardı. Vikingler Hıristiyan olmadıkları için İngilizlerin rahip ve keşişlere dokunmama âdetleri de umurlarında değildi. Manastır ve kiliseleri yakıyor, nadide el yazmalarını çalıyor ve kadın ve çocukları, köle ve eş yapmak için kaçırıyorlardı. Anglo-Sakson tarihçi Alcuin şöyle yazmıştı: "Britanya, Britanya olalı böyle dehşet görmedi." Ortaçağda kaleme alınan *Anglo-Sakson Tarihi* adlı kitapta şöyle yazılıydı: "Ortalıkta ne var ne yoksa yakıp

yıkıyorlar. Kutsal emanetleri ayaklar altında eziyor, mihrapları fırlatıp atıyorlar… Bazı keşişleri oracıkta öldürüyor, geri kalanları da yanlarında götürüyorlar. Birçoğuna ise hakaret edip, dövüyor ve çırılçıplak halde dışarı atıyorlar."

İngiltere ve Normandiya

Bu Viking istilacılardan kimileri ganimetlerini alıp eve döndüler. Ancak bazıları da İrlanda ve İskoçya'yı sevmişlerdi. Bazı toprakları sahiplendiler ve ekip biçmek için yerleştiler. İskandinavya'daki arkadaş ve akrabalarına da haber gönderdiler. "Bu ülkeye siz de gelin!" dediler. "Buradaki topraklar bereketli ve kimsecikler savunmuyor!"

Peki, Britanya'ya saldırmak Vikinglere neden bu kadar kolay gelmişti? Çünkü Britanya'da karşı koyacak güçlü bir kral yoktu. Aslına bakarsanız, İngiltere yedi krallığa bölünmüştü. Belki Şarlman'ın Frankların ülkesinde yaptığı gibi, tek bir lider altında birleşmiş olsalardı, Vikingleri kovabilirlerdi. Ancak İngiliz krallıkları ayrı olduklarında karşı koyamayacak kadar zayıflardı. Bu yüzden Vikingler gelmeye devam ettiler.

866'da "Büyük Ordu" adında, Viking istilacılarından oluşan muazzam bir grup İngiltere'ye ayak bastı. Başlarında Halfdan ile Kemiksiz Ivar adlı kardeşler vardı. Ivar o kadar uzun boylu ve zayıftı ki sanki uzatılmış hamur gibi görünüyordu, ona bu yüzden kemiksiz diyorlardı.

Büyük Ordu dört bir yanda krallıkları fethede fethede İngiltere'de ilerledi. On yıl boyunca İngiliz çiftliklerine akın edip yağmaladılar. En sonunda yerleşmeye başladılar. Kemiksiz Ivar adamlarıyla İrlanda'ya geçerken, Halfdan İngiltere'de kalıp, toprakları adamları arasında bölüştürdü. Artık Vikingler kendi çiftliklerinde yaşamaya başlamışlardı.

Bu Viking çiftlikleri İngiltere'nin ortasındaydı. Güneyde Wessex krallığında ise hâlâ çok miktarda İngiliz toprağı vardı. Vikinglerin işi henüz bitmemişti. İngiltere'nin sadece bir kısmını değil, hepsini istiyorlardı. Ve İngilizlerin de güçlü bir kralları olmadan kendilerini savunmaları mümkün değildi. "Neden güneye inmeyelim ki?" diye sordu Vikingler. "Denize ulaşana kadar İngiltere'nin tümünü fethederiz!"

Ne var ki Vikingler güneyde güçlü bir İngiliz kralıyla karşılaşmayı beklemiyorlardı. Kısa sürede bu kral Vikinglere karşı İngilizlere önderlik edip onları yenecekti.

Büyük Alfred

İngiltere'nin güneyindeki Wessex krallığı Viking istilasını korkuyla izliyordu. Vikingler krallıklarının sınırlarına ulaştıklarında, Wessex asilleri çuvallar dolusu altın toplayıp onları karşılamaya çıktılar. "Buyurun," dediler. "Altınımızı alıp buradan gidin!"

Vikingler altınları alıp bir süreliğine ayrıldılar. Ancak çok geçmeden Halfdan'ın komutanlarından biri olan Guthorm adlı bir savaşçı her şeye rağmen Wessex'i istediğine karar verdi. Öyle ki güçlü savaşçılardan oluşan bir grubu yanına alıp güneye indi. "Bana biraz daha altın verin," dedi, "yoksa burayı istila ederim!"

Wessex halkı şöyle düşündü: "Yakında altınımız bitecek. Guthorm ve savaşçılarını yenebilecek güçlü bir krala ihtiyacımız var!" Bunun üzerine 871'de, Alfred adında bir soyluyu lider seçtiler.

Alfred bir ordu toplamak için zamana ihtiyacının olduğunun farkındaydı. Bu yüzden Wessex'i birkaç ay daha rahat bırakmalarına yetecek kadar altını Guthorm'a gönderdi. Alfred Wessex çiftçilerine savaş eğitimi vermeye başladı. Ne var ki Guthorm sürpriz bir saldırı düzenlemeye karar verdi. Noel zamanı savaşçılarıyla güneye yürüdü ki bu vakitlerde ordular genellikle karargâhlarında kalır, havaların ısınmasını beklerlerdi.

Alfred böyle bir saldırıyı beklemiyordu. Ne de olsa o ve Wessex'in soyluları Guthorm'a kendilerini rahat bırakmaları için kısa süre önce ödeme yapmışlardı. Guthorm'ın ordusu üzerine geldiğinde Alfred hazır değildi. Askerleri Wessex'in her yerine dağılmıştı ve kendisi de birkaç korumasıyla birlikte Noel'i kutluyordu.

İngilizler dehşete kapılmışlardı. Birçoğu İngiltere'yi terk edip Fransa'ya doğru yola koyuldu. Guthorm'ın Alfred'i öldüreceğinden hiç kuşkuları yoktu. Alfred de Wessex'in yabani kırsalına kaçmak zorunda kaldı. Oralarda kimliğini gizleyerek saklandı. Bir efsaneye göre, Alfred bir köylü kulübesinin kapısını çalıp orada kalmak için yalvardı. Köylü ve karısı, bu üstü başı çamur içinde, bitap düşmüş adamı tanımadıkları halde ona acıdılar ve ev işleri-

ne yardım etmesi karşılığında ona yiyecek ve yatak vermeyi teklif ettiler. Alfred kendisine ne söylendiyse alçak gönüllükle yerine getirdi.

Bir gün kadın yulaf unu ve suyla kekler yaptı ve ocağa koydu. Alfred'e, "Ben yakacak odun toplamaya çıkıyorum," dedi. "Keklere bak, yanmasın."Ve Alfred'i ateşin önünde bırakarak odun toplamaya çıktı. Ancak kral kısa süre sonra kekleri unuttu. Kafasında Guthorm ve işgalci Vikingler vardı. Keklerden duman çıkıp yanmaya başladılar ama Alfred fark etmedi. O kara kara Vikingleri nasıl alt edebileceğini düşünüyordu.

Kadın bir kucak dolusu odunla geri geldiğinde, elindeki odunları yere attığı gibi ateşin yanına koştu. "Senin neyin var?" diye azarladı Alfred'i. "Keklerin yandığını görmüyor musun? Hemen bunları yiyeceksin. Sen bunu bile beceremiyor musun?" Alfred ona kralı azarladığını söyleyemeyecek kadar utanmıştı.

Ancak Alfred çok geçmeden bir plan yapmayı başardı. Hepsi çiftçi olan askerlerinin savaşmaya başlamadan önce ekinlerini yetiştirebilmeleri için bahara kadar saklanacaktı. Sonuçta eğer çiftçileri tahıllarını ekmeden alıp götürecek olursa, yazın ve sonbaharda yiyecek bir şey olmayacaktı. Vikingleri mağlup edecek olsalar bile açlıktan ölebilirlerdi. Dolayısıyla bahar boyunca bataklık ve fundalarla çevrili küçük bir tepede saklandı. Adamlarının hepsine gizli mesajlar yolladı. "Ekinlerinizi ektikten sonra karargâhıma gelin. Guthorm ve Vikingleriyle savaşacak bir ordu toplayacağız!"

Sonunda Alfred Guthorm'un karşısına çıkabilecek büyüklükte bir orduyu topladı. Bu esnada ise Guthorm'un ordusu küçülmüştü. Birçok savaşçısı savaşmayı beklerken sıkılmış ve ekin yetiştirmek için yerleşmişlerdi. İki ordu karşılaştığı zaman, İngilizler Vikingler kadar güçlüydü. Salisbury Ovası adı verilen bir yerde muazzam bir muharebe oldu. İngilizler Vikingleri savaş alanından hemen kovdular. Vikingler yakınlardaki bir şatoya kaçıp kapıları sürgülediler. Bunun üzerine Alfred ve adamları şatoyu kuşatıp, içeriye su ve yiyecek girmesine engel oldular.

Büyük Alfred

Bir süre sonra Guthorm ve Vikingler daha fazla direnemeyip teslim oldular. Guthorm gitmeyi kabul etti. Kuzeye dönüp yerleşti ve çiftçilik yapmaya başladı. Savaşçıyken çiftçi olmuştu. Alfred de artık tam anlamıyla bir kral oldu.

Alfred öldüğünde Wessex'te bir katedrale gömüldü. Ancak sonra naşı Hyde Abbey adında başka bir kiliseye nakledildi. Hyde Abbey yıkıldı ve Alfred'in mezarının üstüne bir zindan inşa edildi. Daha sonra zindan da yıkıldı. En sonunda İngilizler de Alfred'in mezarının nerede olduğunu unuttular. Ancak birkaç yıl önce, 1999'da arkeologlar Alfred'in mezarının bir otoparkın altında ol-

duğunu keşfettiler. Otoparkı kazdıklarında Alfred'in tabutuna ait olan taş parçaları buldular. Ancak kemikler yoktu. Kemiklere ne olduğunu kimse bilmiyor. Belki de Alfred'in kemiklerini zindandaki mahkûmlar bulmuştu.

Hastings Muharebesi

Alfred'in ardından tahta çıkan krallar hep Viking istilalarına karşı mücadele etmek zorunda kaldılar. Alfred'in oğlu Edward krallıklarını koruyan güçlü, yaman bir liderdi ve hatta İngiltere'nin kuzeyindeki bazı bölgeleri Vikinglerden geri almıştı. Ancak Edward'dan sonraki krallar onun kadar başarılı olamadı. Alfred'in ölümünden iki yüzyıl sonra, 1013'te, Alfred'in soyundan gelen Ethelred, Sweyn Forkbeard adındaki bir Viking kralı tarafından bozguna uğratıldı. Sweyn'in, çatal biçiminde iki örgü yaptığı çok uzun, gür bir sakalı vardı. Sweyn İngiltere Kralı oldu. Normandiya'ya kaçmak zorunda kalan Ethelred'e de, Vikinglere engel olamadığı için Ağırkanlı Ethelred ismi takıldı.

Sweyn Forkbeard'den sonra, Vikinglerin soyundan gelenler yıllarca İngiltere'ye hükmettiler. Ancak tüm bu süre boyunca, Viking ile Anglo-Saksonların çocukları yan yana yaşamış, birbirleriyle ticaret yapmış ve evlenmişlerdi. İngiltere artık bir Anglo-Sakson ve Viking karışımı haline geliyordu. İngilizler artık kendilerini Viking veya Anglo-Sakson değil, sadece "İngiliz" olarak görüyorlardı.

Ancak çok geçmeden yepyeni bir savaşçı ırk İngiltere'yi işgal edecekti.

Sorun, yirmi yıl boyunca İngiltere'yi idare eden Günah Çıkaran Edward'ın yaşlanmaya başlamasıyla ortaya çıktı. Edward'ın oğlu yoktu, bu yüzden danışmanları Harold adlı bir soylunun, Edward'ın ölümünden sonra İngiltere kralı olmasına karar verdiler. Harold kendisine sadık askerleri olan güçlü bir savaşçıydı. Ve büyük kral Alfred gibi o da Essex'liydi.

Ancak Edward'ın uzaktan kuzeni olan William İngiltere tahtına kendisinin geçmesi gerektiğini düşünüyordu. William aslında

İngiliz bile değil, Fransız'dı. Vikinglerin Fransa'daki krallığı Normandiya'da yaşıyordu fakat bir İngiliz prensesiyle evlenmişti ve kralla akrabalığı vardı. Edward'ın varisinin kendisi olması gerektiğini iddia etti. Ne var ki İngiliz danışmanlar Normandiyalı bir hükümdar istemedikleri için onu dinlemediler.

Bir gün William şaşırtıcı bir haber aldı. Harold, Wessex sahilleri boyunca gemiyle yol alırken fırtınaya yakalanıp rotadan çıkmıştı. Gemisi İngiltere ile Fransa arasındaki sularda sürüklenmiş ve Normandiya kıyılarında karaya oturmuştu.

William kıyıya inip Harold'ı enkazdan kurtardı. Harold'ı şatosuna götürdü, giysi ve yatacak yer verdi ve ertesi gece onun şerefine büyük bir ziyafet ayarladı. Ziyafette Harold bir kürsüye (saygıdeğer bir konuk için yükseltilmiş platform) oturtuldu. Etrafında, kıpkırmızı ve altın rengi kumaşlarla örtülü, et ve içki dolu masalar vardı. Hokkabaz ve akrobatlar onu eğlendiriyordu. Ancak Harold gergindi. William'ın Edward'ın varisi olmak istediğini biliyordu. Her ne kadar William dostça davransa da, Harold William'ın şatosundaydı ve kapılar da kilitliydi.

Beklendiği gibi, ziyafetin sonunda William Harold'dan ellerini masanın üstüne koyup, İngiltere tahtını William'a vereceğine dair yemin etmesini istedi. Harold, William'a kendi şatosunda karşı çıkmaya korktuğundan ellerini masanın üstüne koyup yemin etti. Ancak sonra William masa örtüsünü çekip aldı. Harold'ın önündeki "masa" içinde azizlerin kemikleri olan bir sandıktı. Harold kutsal emanetler (mucizevî güçleri olduğu düşünülen aziz kalıntıları) üstüne yemin etmişti. Artık sözünü tutmak zorundaydı.

William nihayet Harold'ın İngiltere'ye dönmesine izin verdi. Birkaç yıl sonra, 1066'da Günah Çıkaran Edward öldü. William hemen ulaklar gönderip, Harold'ın kutsal sözünü tutmasını istedi ama Harold reddetti. "İngiltere kralı ben olacağım!" diye beyan etti.

Bunun üzerine İngiliz soyluları Harold'ı kral yapmak için büyük bir tören düzenledi. Ancak huzursuzlardı. Ufukta kötü bir kehanet dolaşıyordu: Halley Kuyrukluyıldızı.

Halley Kuyrukluyıldızı yaklaşık olarak her 76 yılda bir ortaya çıkar; ama İngilizler bunu bilmiyordu. Tek bildikleri, devasa bir ışığın gökyüzünde hareket ettiğiydi. Bu ışığın çok korkunç bir anlamı olduğundan eminlerdi. "İngiltere üzerinde," diye yazmıştı bir keşiş, "daha önce hiç görülmemiş bir işaret var!" Beklendiği gibi, tam Harold taç giyerken kötü haber geldi. William ve ordusu saldırmak üzereydi.

William saldırısına dikkatle hazırlanmıştı. Ordusunu Harold'ın ordusundan çok uzağa konuşlandırmıştı. Öyle ki Harold'ın, onunla karşı karşıya gelmek için uzun bir yol kat etmesi gerekecekti. Harold'ın askerleri William'ın olduğu yere geldiklerinde bitap düşmüşlerdi. Harold onları çok kısa sürede harekete geçmek zorunda bıraktığı için birçok asker yolda kalmıştı. Oysa William'ın ordusu dinçti ve savaşmaya hazırdı.

Harold ordusunun dinlenmeye ihtiyacı olduğunun farkındaydı, bu yüzden bir tepenin üzerinde bir geceliğine karargâh kurdu. William'ın, savaşmak için tepeye tırmanmak yerine, aşağıya inmesini bekleyeceğini düşündü. Ancak William, tepede savaşmak çok zor olmasına rağmen hücum etmeye karar vermişti. Birliklerine şöyle dedi: "Şimdi güç ve cesaretimizi gösterme zamanı. Yalnızca zafer için değil, hayatta kalmak için de savaşacaksınız!" Normandiyalılar tepenin üzerindeki İngiliz karargâhına doğru saldırdıklarında, İngiliz tarihindeki en ünlü muharebe –Hastings Muharebesi– başladı.

İlk başlarda Normandiya saldırısının başarısız olması kaçınılmaz gibi görünüyordu. İngiliz ordusu canla başla savaşıyordu ve Normandiya kuvvetleri de zayıflamaya başlamıştı. William atından düşünce, askerleri "Kral öldü! Kral öldü!" diye bağırmaya başladılar.

Ancak William zorlanarak da olsa ayağa kalktı, miğferini aniden çıkardı ve "Ben daha ölmedim," diye bağırdı. "Ve Tanrı'nın inayetiyle galip geleceğim!" Rahatlayan Normandiyalı askerler kendilerini savaş alanına attılar. İngiliz ordusunu kuşatıp ağır bir yenilgiye uğrattılar. Harold öldürüldü ve İngilizler teslim oldu.

Harold, başında "Talihsiz Harold" yazılı bir mezar taşı olan bir mezara mor cüppesiyle gömüldü. Fakat William'a da yeni bir isim

verilmişti: "Fatih William." William İngiltere'nin yeni kralı oldu. Vikinglerin soyundan gelen ve Fransızca konuşan savaşçılarına da İngiltere'de toprak ve şato verdi. İngiltere bir kez daha yabancılar tarafından işgal edilmiş ve ele geçirilmişti.

16

Fetihten Sonra İngiltere

İngiliz Dili

1066'da Fatih William İngiltere kralı olduktan sonra, Normandiyalılar İngiltere'ye akın edip onu sonsuza dek değiştirdiler. İngilizlerin yaşam tarzını değiştirdiler. İngilizlerin inşaat ve çiftçilik yöntemlerini değiştirdiler. Hatta İngilizlerin konuşma şeklini bile değiştirdiler.

Günümüzdeki İngilizce birkaç farklı dilin karışımından meydana gelmiştir. İngilizce biraz, sizin oyuncaklarınızı devamlı elinizden alan açgözlü bir arkadaşa benzer. Açgözlü arkadaşınızın oyun hamurunuza göz diktiğini farz edin. Çünkü onun oyun hamuru başka renklerle karışmış ve tamamen kararmıştır. Sizin turuncu ve yeşil renkteki temiz oyun hamurunuzu alıp, kendininkiyle karıştırıyor. Bir süre sonra siz kendi oyun hamurunuzu ayırt edemez olursunuz. Oyun hamurunun hepsi onun olmuştur.

İşte İngilizce tam olarak böyledir. İngilizce konuşanlar ne zaman başka bir dilde yararlı bir kelime duysalar, onu öylece alıp kendi kelimeleriyle karıştırırlar. Çok geçmeden o kelime İngilizce olur.

İlk "İngilizce" barbar Angl ve Saksonların uzun zaman önce İngiltere'yi işgal ettikleri sırada konuştukları dildi. Bu "Eski İngilizce" modern İngilizceden çok farklıydı. Hatta harfleri bile farklıydı. Eski İngilizceyle yazılmış bir şiirden birkaç satır aşağıda verilmiştir:

Đa wæs on burgum Beowulf Scyldinga,
leof leodcyning, longe þrage
folcum gefræge (fæder ellor hwearf, aldor of earde).

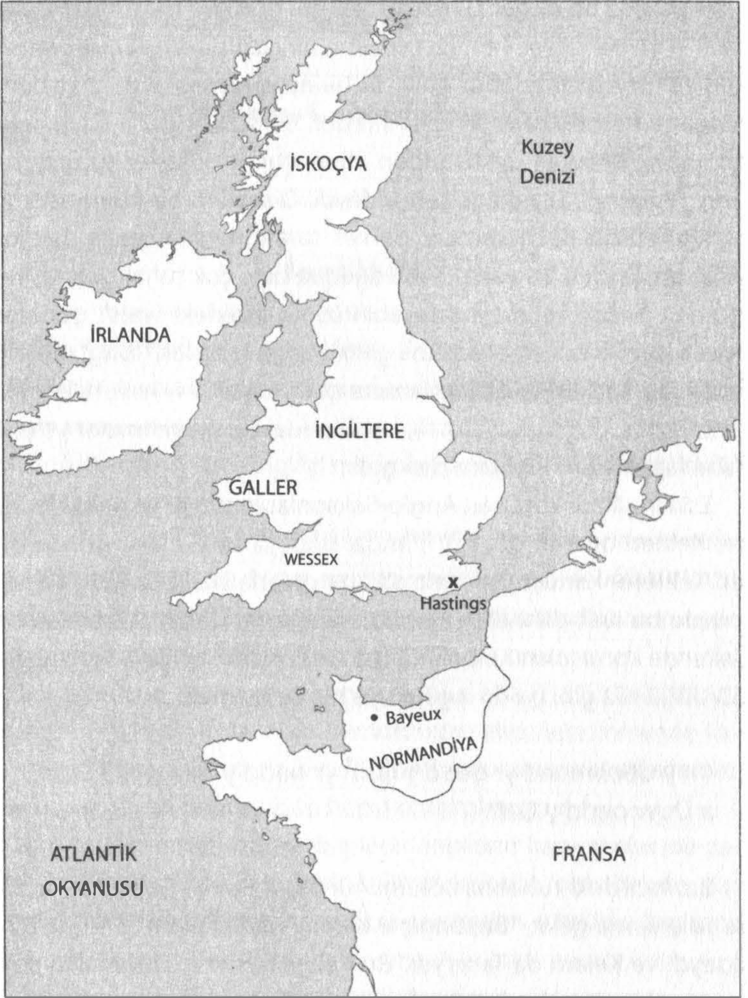
Harflerin ne kadar tuhaf olduklarını görüyor musunuz? Uzun saplı "p"ye benzeyen harf ile fazladan bir çizgisi olan, "D"ye benzer harf de "th" olarak telaffuz edilir. Birbirine yapışmış "a" ve "e"ye benzer garip harf de uzun "e" gibi okunur. Bu dizeler daha önce okuduğumuz Beowulf öyküsünden alınmıştır. Bu dizeler şu anlama gelir: "Beowulf, Scyldings şehrindeydi. O sevilen bir hükümdardı, hüküm sürdü uzun zaman, herkes tarafından tanınırdı, babası vefat ettiğinden bu yana." Eski İngilizce bize çok tuhaf gelmesine rağmen birkaç kelimeyi tanıyabiliriz. İlk dizedeki wæs'i görüyor musunuz? "Was" (idi) anlamına gelir. Longe kelimesi "long" (uzun), fæder de "father" (baba) anlamına gelir. Erkek, ev, koyun, köpek, tahta, tarla, iş, içmek, gülmek, bu, burada, şu: Bu kelimeler ve çok daha fazlası "Eski İngilizce"den gelir.

Eski İngilizce konuşan Anglo-Saksonlar İngiltere'ye geldiklerinde, Keltleri oradan çıkarıp, İrlanda, İskoçya ve Galler'e gönderdiler. Keltlerin konuştuğu "Kelt dili" de onlarla beraber gitti. Günümüzde bu Kelt dili hâlen İrlanda, İskoçya ve Galler'de konuşulur. Galler'de konuşulan Kelt dili Galceden bir satır aşağıda verilmiştir. Gördüğünüz gibi bu dil İngilizceye hiç benzemez.

Yn y dechreuad yr oedd y Gair; yr oedd y Gair gyda Duw,
a Duw oedd y Gair.

Bu, İncil'deki Yuhanna bölümünün ilk dizesinin Galce çevirisidir ve şu anlama gelir: "Başlangıçta Kelam vardı, Kelam Tanrı'yla birlikteydi ve Kelam da Tanrı'ydı." Bu Keltçe sözler muhtemelen size hiç tanıdık gelmiyordur. Angllar ile Saksonlar Keltlerle çok az konuştuklarından, İngilizce Keltçeden çok fazla sözcük almadı.

Ancak İngilizce, Latince ve Yunancadan çok sayıda kelime aldı. İngiltere'ye Anglo-Saksonlardan sonra kimin geldiğini hatırlıyor musunuz? Augustine gelmiş ve Hıristiyanlığı getirmişti. Hıristiyanlık İngiltere'ye geldiğinde ise Latince ve Yunanca sözcükler de geldi. Anglo-Saksonlara Hıristiyanlığı öğreten keşiş ve rahipler onlara apostle (havari), angel (melek) ve baptize (vaftiz etmek) gibi

Fetihten sonra İngiltere

Yunanca kelimeler de öğrettiler. Anglo-Saksonların bu Hıristiyan kavramlarını karşılayacak kelimeleri yoktu, bu yüzden doğrudan Yeni Ahit'teki Yunanca kelimeleri aldılar.

Bunlardan başka daha birçok Latince kelime aldılar. Eski İngilizce, *minister* (papaz), *nun* (rahibe), *monk* (keşiş), *gospel* (Hz.İsa'nın öğretileri), *sanctified* (kutsanmış) gibi daha birçok kelime. Ayrıca

kiliseyle ilgili olmayan Latince kelimeler de aldılar. *Fraternal* İngilizcede "brotherly" (kardeşçe) anlamına gelir; "brother"in (erkek kardeş) Latincesi frater'dır. *Maternal,* "motherly" (anne gibi) anlamına gelir; "mother" (anne) kelimesinin Latincesini tahmin edebilir misiniz? Mater.

O ana dek İngilizce en az üç dilden daha kelime almıştı. Ancak daha sonra başlarına başka bir istila geldi: Viking istilası. Vikingler beraberlerinde İskandinavya'dan birçok kelime getirmişlerdi. Bunların çoğu kısa, sade, basit kelimelerdi. *Leg* (bacak), *skin* (deri), *skull* (kafatası), *angry* (öfkeli), *cut* (kesmek), *crawl* (emeklemek), *die* (ölmek) ve *drown* (boğulmak), hepsi de İskandinav dillerine ait kelimeleridir. (Öfkeli, ölmek ve boğulmak Vikinglerin çok kullanabilecekleri kelimelere benziyor.) *Hungry* (aç), *weak* (zayıf), *egg* (yumurta), *steak* (biftek) ve *dirt* (kir) de öyle. Haftanın günlerine de Viking tanrılarının adı verilmiştir. Savaş tanrısı Tyr'ın adı Salı (Tuesday) gününe verilmiştir. Tanrılar tanrısı Odin'in diğer adı Woden, Çarşamba (Wednesday) gününe verilmiştir. Cuma (Friday) gününe, Odin'in karısı Frigg'in adı; Perşembe'ye de (Thursday) fevri gök gürültüsü tanrısı Thor'un adı verilmiştir.

Fatih William ve soyluları İngiltere'ye yerleştikten sonra, İngilizce o ana kadarki en büyük değişikliğe uğradı. Harold İngilizce konuşuyordu fakat onun ölümünden sonra, İngiltere'ye aşağı yukarı üç yüzyıl boyunca, Fransızca konuşan krallar hükmettiler. İngiltere'deki bütün zengin, önemli ve eğitimli insanlar –doktor, avukat ve bilimci– Fransızca konuşuyordu. Sıradan insanların çoğu İngilizce konuşmaya devam etseler de Normandiyalılardan Fransızca kelimeler aldılar. Normandiyalılar da İngilizlerle evlenip, İngiliz çocuklar yetiştirdiler ve İngilizce konuşmaya başladılar. *Peace* (barış), *curtsy* (reverans), *beef* (sığır eti), *chair* (sandalye), *curtain* (perde), *garden* (bahçe), *castle* (şato), *judge* (hâkim), *jury* (jüri), *honor* (onur), *courage* (cesaret) *ve rich* (zengin), hepsi de Normandiyalılardan alınmış Fransızca kelimelerdir.

İngilizce günümüzde de Latince, Fransızca ve diğer dillerden kelime almaya devam ediyor. Yirminci yüzyılda İngilizcede yeni bir

şeyi –televizyonunuzda seyredebileceğiniz bir film– tarif etmek için bir kelime gerekli oldu. Hangi kelimeyi aldığımızı biliyor musunuz? Latincede "görüyorum" anlamına gelen video'yu.

Serfler ve Soylular

Normandiyalılar gelmeden önce, İngilizler küçük köylerde yaşarlardı. Her aile kendine ait küçük bir toprak parçasını ekip biçerdi. Her köyde, bütün ailelerin koyun, inek ve domuzlarını otlattıkları, "ortak toprak" denilen büyük, açık bir alan vardı. Her köyün, kanunlara uyulmasını sağlayan bir şerifi yani polisi vardı. İngiltere çiftçileri, savaşılması gerektiğinde toplanıp savaşırlardı. İngiltere kralı da istilacılara karşı yaptıkları savaşlarda onlara komutanlık ederdi.

Ancak Fatih William'ın farklı düşünceleri vardı. William kralın görevinin, sırf komutanlık yapmak olmadığını düşünüyordu. Kralın hükmettiği toprakların sahibi olduğuna da inanıyordu. Bu yüzden William taç giydiğinde, İngiltere'nin bütün topraklarının kendisine ait olduğunu iddia etti. Hastings Muharebesi'nde kendisi için savaşmış en sevdiği şövalyelerine toprak verdi. Şövalyeler, bu topraklar karşılığında, William'a ordusunun gücünü koruması için para vermeye ve William ne zaman isterse gelip savaşta ona katılmaya söz vermek zorundaydılar.

Bu topraklara yerleşen varlıklı şövalyelere lord adı verildi. Lordlar topraklarının bir kısmını, kendileri için savaşacak başka şövalyeler ile rençper veya serf denen İngiliz çiftçilerine verdiler. Rençperlerin bu küçük çiftlikler karşılığında, yetiştirdikleri her şeyden biraz lordlarına vermeye söz vermeleri gerekiyordu.

Böylece rençperler lordlara yiyecek, lordlar da rençperlere toprak verdiler. Lordlar şövalyelere toprak, şövalyeler de lordlarına hizmet sözü verdiler. Lordlar kralın ordusunda hizmet edip vergi ödedi, kral da lordlara toprak ve şato verdi. Bu yaşam şekline feodalizm denirdi. İngiltere'deki herkes başka birine hizmet ederdi, hizmet ettikleri kişinin de buna karşılık bir şey vermesi gerekirdi. Feodalizm Normanların yaşam biçimiydi. Norman istilasından sonra ise artık İngilizlerin de yaşam biçimi oldu.

Serf olsanız yaşamınız neye benzerdi dersiniz? Günleriniz, hayvanlara bakmak, tarlada çalışmak, meyve toplamak, tamirat yapmak, tahta ve demirden alet yapmak ve arı kovanlarına bakmakla geçerdi. Her hafta, hayvan, meyve, sebze ve balınızın bir kısmını, lorda ve ailesine gönderirdiniz. Toprağınızın sahibi olan lord asla sizi oradan çıkmanız için zorlayamazdı, ömrünüzün sonuna kadar orada yaşama hakkınız vardı. Tek odalı bir evde yaşardınız. Duvarlar, çamur ve ince ağaç dallarından; çatı da saman demetlerinden yapılırdı. Saman, toprak zemine de serilir, tam ortasında bir şömine yer alır ve dumanın çıkması için de çatıda bir delik açılırdı. Yatağınız ateşin yanındaki bir yaprak yığınından ibaretti. Bütün aileniz, hatta domuz ve tavuklar bile, sizinle birlikte orada uyurdu. Hayvanlar gece dışarıda bırakılamayacak kadar değerli olduğundan, hava karardığında onları eve getirirdiniz. Çok sık et yemezdiniz, ancak yakınlardaki dereden balık avladığınızda yerdiniz. Ancak elinizde bol miktarda sebze, "yulaf lapası" yapabileceğiniz tahıl ve esmer ekmek olurdu. Yaz geldiğinde de arı kovanlarınızda bal, köyünüzün etrafındaki ağaç ve çalılarda ise elma, böğürtlen ve ceviz olurdu.

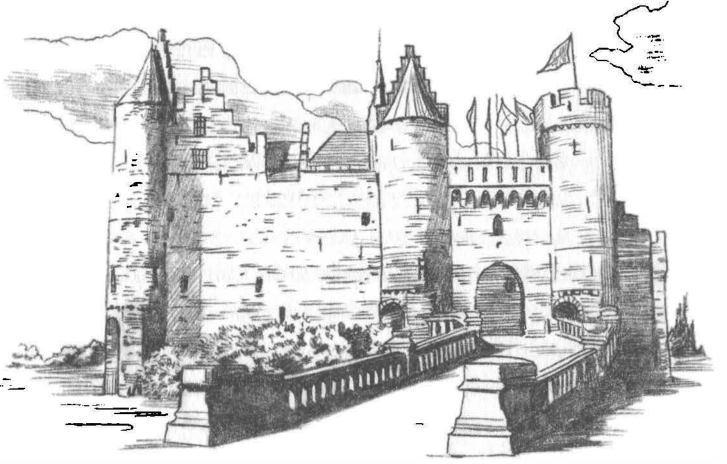
Şimdi de lord ailesinin bir üyesi olduğunuzu düşünelim. Şato adı verilen çok büyük, taştan yapılma bir evde yaşardınız. Odanızın duvarlarını, goblen adı verilen parlak nakışlı kilimler kaplar, soğuk zemini de yaygılar ısıtırdı. Zeminde lavanta, biberiye ve diğer hoş kokulu bitkiler serili olur, üzerlerine bastığınızda güzel kokular havaya yayılırdı. Zamanınızın çoğunu, kocaman bir şöminede kütüklerin yandığı ve kandillerin duvarlarda sıralandığı, şatonuzun en büyük odası olan Büyük Salon'da geçirirdiniz. Yemeğiniz turp-yabani havuç çorbası, tavuk suyuna çorba veya soğan-pırasa çorbasıyla başlardı. Ana yemekte ise biftek, domuz eti, yılanbalığı veya güvercin, yanında da sebze, çiçek yaprağı salatası, meyve, peynir, ekmek ve bol miktarda şarap ve bira olurdu. Aşçınız yemeğinizin damak tadınıza olduğu kadar göze de hitap etmesi için saatler harcardı. Kulelerinde küçük bayraklar dalgalanan kale şeklinde kekler, sos denizinde yüzen savaş

gemisi biçiminde oyulmuş ekmekler, üstündeki kabukları açılıp da içinden ötücü kuşların çıktıkları turtalar ve "yaban domuzu bağırsakları" –domuz biçimindeki minik bir pastanın altında yığılı, ahududu sosuyla uzun şeritler halinde oyulmuş kuru meyve– yapardı. Ziyafetleriniz; müzisyenler, hokkabazlar, akrobatlar ve soytarılar eşliğinde saatler sürerdi. Özel günlerde, gümüş tabaklarda yemenize rağmen, genellikle yemeğinizi fazla yağı içine çeken, çok büyük, sert bir ekmek diliminin üzerinde yerdiniz. Yemek için bıçak ve elinizi kullanırdınız, çünkü daha çatal icat edilmemişti. Çok iyi bir yaşam sürerdiniz. Ne var ki İngiltere'yi yabancı orduların hiç işgal etmemesini umut ederdiniz çünkü işgal ederlerse rahat şatonuzu bırakıp, zırhınızı kuşanarak savaşa yollanmanız gerekirdi.

Taş Şatolar

William İngiltere topraklarını şövalyelerine verdiğinde, İngiliz köylüleri bu duruma çok öfkelendiler. Köylüler her daim kendi topraklarında yaşamış, kendi yiyeceklerini yetiştirmiş ve kendi kendilerine bakmışlardı. Ancak şimdi her yana yayılmış bu yabancı askerler, İngiltere üzerinde hak iddia ediyor ve İngiliz çiftçilerine ne yapmaları gerektiğini söylüyorlardı. Bunun üzerine İngiliz köylüleri ayaklandılar. Normandiyalı derebeylerine baş kaldırıp, atlarını taşladılar ve ahşap evlerini de yakmaya kalkıştılar. Bunun üzerine Normandiyalılar ağır, taş şatolar inşa etmeye başladılar. Bu şatolar genellikle tepelerin üzerine inşa edilir, hendek ve kalın taş duvarlarla çevrilirdi. Bunlar taşla yapılan ilk İngiliz yapılarıydı.

William ve Anne bu taş şatolardan birinde yaşıyor. Şato, Fatih William için savaşmış büyükbabaları tarafından yapılmış. Babaları uzaklarda kral için savaşırken, anneleri kış için meyveleri balla konserve yapan hizmetkârlarını denetliyor. Dadıları biraz kestirmeye karar vermiş. "Koşun, biraz oynayın," diyor onlara. "Beni de rahat bırakın."

Bir taş şato

Böylece William ve Anne saklambaç oynamaya karar veriyor ve şatonun ikinci katındaki küçük odalarına gidiyorlar. Anne ebe oluyor. Kalın pencere pervazına dayanıp gözlerini kapadıktan sonra, elliye kadar saymaya başlıyor. William'ın koridordan aşağı koşarken çıkardığı ayak seslerini duyuyor. Anne gözlerini açıp pencereden dışarı baktığında, şatonun bulunduğu yüksek tepeden kırkyama gibi duran tarlaları ve ağaçları görüyor: altın rengi buğdaylar, hasat kaldıran köylüler; inek ve koyunların otladığı açık yeşil otlaklar ve koyu yeşil ormanlar.

Anne odalarının kapısına gidip koridorun iki tarafına da bakıyor. Acaba William nereye gitmiş olabilir? Anne en uçtaki kemerli girişe doğru koridorda koşturuyor. Bu giriş iç kaleye, yani şatonun ortasındaki dörtgen kuleye gidiyor. İç kalede ayrı yatak odaları, silah odaları ve erzakla dolu kilerler var. Eğer şato saldırıya uğrayacak olursa, herkes iç kaleye gidip kapıları kilitleyebilir.

Kulenin içinde hem aşağı hem de yukarı giden bir döner merdiven var. Yukarıdan gelen ayak seslerini duyunca Anne merdivenlerden yukarı çıkıyor. Merdivenler o kadar keskin dönüyor ki dar pencerelerden giren ışık altında ancak iki, üç basamak ötesini görebiliyor. Pencerelerin boyu Anne'in boyu kadar var fakat ge-

nişliği ancak ellerinin genişliğinde, arasından ok atmaya yetecek kadar. Anne kulenin tepesine çıktığı sırada, William çoktan ortadan kaybolmuş. Kulenin diğer tarafındaki merdivenlerden koşarak aşağı inmiş. Anne; etrafını çepeçevre saran bir duvarla birlikte, koskocaman, düz bir avluya benzeyen kulenin tepesinde hoplaya zıplaya yürüyor. Duvar Anne'in üzerinden bakamayacağı kadar yüksek, fakat bir okçunun duvara dayanıp aşağıdan saldıran birini vurabileceği delikleri var. Anne deliklerden birinde durup, aşağıya bakmak için eğiliyor. Güçlü bir rüzgâr önünden döne döne esiyor. Aşağıda şatonun, iki buçuk metre genişliğinde, boyu babasının boyundan uzun dış duvarı ile şatonun ön kapısı var. Kapının üst kısmında, geniş, tahtadan yapılma bir kale kapısı asılı. Eğer şatoya düşmanlar gelecek olursa, kale kapısı kapıyı kapatmak için indirilebilir. Anne kale kapısı muhafızını görüyor; adam duvarın tepesine dayanmış, ılık güneş ışığında uyukluyor.

Muhafızın yanında dikelmiş, ona el sallayan birini görüyor. Bu William! William iç kaleden aşağı, şato avlusundan şato duvarlarının tepesine doğru koşmuş. Anne merdivenlere doğru ok gibi fırlayıp, elinden geldiğince hızla, taş, döner merdivenlerden aşağı iniyor. Koşarak kulenin alt kapısından şato avlusuna çıktığında şato duvarları etrafında yükseliyor. Etrafında şatonun küçük binaları var: mutfak kulesi, zindan kulesi, çamaşırhane ve tuvalet. Anne kafasını kaldırıp kale kapısına baktığında William'ın gitmiş olduğunu görüyor.

Anne mutfak kulesine doğru fırlayıp, ağır kapısını omuzlarıyla açtığında, bir sıcak dalgası yüzüne vuruyor. Şöminede yanan kocaman bir ateşin üzerindeki bir şişte iki biftek sağrısı kızarıyor. Anne yaşlarında küçük bir çocuk şişi tahta kulpundan döndürüyor. Çocuk çok terlemiş ama bir yandan sağ eliyle şişi döndürürken, bir yandan da sol elindeki meyve şekerlemesini yiyor. Meyveyi annesi vermiş olmalı. Mutfağın ortasındaki devasa tahta masada ise aşçı turta hamuru yapıyor. Yardımcılardan biri bir sülünün tüylerini yolarken, başka bir tanesi de kirli tabakları kumla ovalayarak temizliyor. Gel gör ki William orada da değil.

Kapıyı kapatıp avluda etrafına bakınıyor. William nerede acaba? Çamaşırhaneye geçiyor. Düz taş platform üzerinde, çamaşırcılar devasa bir varil içindeki kirli giysiler üzerine sıvı sabun döküp, bir sopayla vuruyorlar. Anne yüzünü buruşturuyor. Sabun, hayvan yağı ile tahta külünden yapıldığından çok kötü kokuyor. Çarşaflar kurumaları için dışarı serildiklerinde bu kadar kötü kokmazlar. Daha sonra lavanta ve kurutulmuş papatyayla katlanırlar. Anne platformun arka tarafına dikkatle bakıyor. William'dan bir iz yok. Anne çamaşırcıların arkasındaki küçük taş binaya yani tuvalete gidiyor. Tuvaletin kapısını çekerek açtığında, taş tuvaletlerin altından bir sıçan hızla kaçıyor. Tuvaletlerin, şatonun çok altındaki bir lağıma inen delikleri var. Bu defa Anne yüzünü buruşturmuyor. Lağımdan gelen kötü kokuyu duymamak için burnunu kapıyor.

Kapıyı kapatıp etrafına tekrar bakındığında, gözüne mutfak bahçesinin diğer tarafında bir hareketlenme ilişiyor. Alçak tahta çitin arkasından yükselen bir şey var. Bu William'ın cüppesi! Kendisinin görünmez olduğunu düşünüyor herhalde. Anne bahçenin arkasından gizlice dolanıyor. William orada yüzükoyun yatmış. Anne üzerine atlayınca William çığlık atıyor. İşte şimdi saklambaç oyunu bitti.

17

Şövalyeler ve Samuraylar

İngiliz Şövalyelik Kanunları

İngiltere şatolarında yaşayan şövalyeler topraklarını kraldan alırlardı çünkü onlar çok iyi savaşçılardı. En iyi becerdikleri şey savaşmaktı. Bu yüzden savaş olmadığı zamanlarda kırsalda dolanıp olay çıkarırlardı. Köylüleri tehdit eder, ekinleri mahveder, hayvanları öldürür, manastırlara baskın yapar ve kiliseleri soyarlardı.

Bunun üzerine Hıristiyan kilisesinin ileri gelenleri şövalyelerin sadece krala değil, Tanrı'ya da sadakat borçlu olduklarını öğretmeye başladı. Şövalyelerin kiliseyi savunmak ve güçsüzlere, yani kadın, keşiş, rahip, dul ve yetimlere bakmak gibi kutsal bir vazifeleri vardı. Şövalyelerin sadece iyi savaşçı olmaları yeterli değildi. Onlar, insanları korumaktan ve kanunlara uyulmasını sağlamaktan sorumlu polisler gibiydi. Buna "şövalyelik" deniyordu. Şövalyelik; bir savaşçının cesaret, sadakat, dürüstlük, cömertlik ve iyi savaşçılık niteliklerine sahip olması gerektiğini anlamına geliyordu. Kilise tehdit edildiğinde kilise için savaşmalıydı. Ülkesini sevmeli, lordunu onurlandırmalı ve ülkesinin düşmanlarıyla savaşmalıydı. En önemlisi de kadınları korumalıydı. Bir şövalye bir leydiye âşık olacak olursa, ona hizmet etmeye söz vermeli ve leydinin ona verdiği her görevi, ne kadar zor olursa olsun, yerine getirmeliydi.

Şövalye olmak uzun ve karmaşık bir süreçti. Yedi yaşına geldiğinizde, at binmeyi, kılıç ve mızrakla dövüşmeyi öğrenmeye başlardınız. Aileniz sizi, diğer çocuklarla birlikte eğitim görmeniz için başka bir ailenin yanına gönderebilirdi. Bu eğitim kampında uşak olursunuz. Ağır zırh giymeyi, kalkanınızı taşımayı, ata bakmayı ve eyer ve dizgininizi temizlemeyi öğrenirsiniz. Hatta mızrakla saldır-

ma çalışması bile yapabilirsiniz. Ne var ki mızrağınız süpürge sapı, atınız da başka uşakların çektiği tekerlekli bir tahta at olur.

Aşağı yukarı on dört yaşına geldiğinizde, bir şövalyenin hizmetkârı olursunuz. Size artık yardımcı denir. Şövalyenin atı ve zırhıyla ilgilenir, zırhını giyip çıkarmasına yardım eder, savaştan sonra zırhını ve silahlarını temizler ve bütün ihtiyaçlarını karşılarsınız. Bu esnada da dövüş tekniklerini öğrenmeye devam edersiniz. Ayrıca kibar davranmayı da öğrenirsiniz: nazik bir şekilde konuşmayı, düzgün yemek yemeyi, eti kesip servis etmeyi ve büyük bir ziyafette görgü kurallarına uygun davranmayı.

En sonunda, törenle şövalye olursunuz. Lordun şatosuna gider, bütün geceyi şato şapelinde dua ederek geçirirsiniz. Ertesi sabah soğuk bir duş alır, üç renkli bir kıyafet giyersiniz: saflığı hatırlatması için beyaz bir gömlek, şövalye olarak dökeceğiniz kanı hatırlatması için kırmızı bir pelerin ve bedeninizin gömüleceği toprağı hatırlatması için kahverengi pantolon. Şatonun Büyük Salonu'na gider ve kilise ve lordunuza daima sadık kalacağınıza yemin edersiniz. Lord size bir kılıçla dokunup şöyle der: "Sen artık bir şövalyesin!" Size bir kılıç verir ve bir rahip de sizi kutsar.

Sizin de artık kendi yardımcınız olur ve yılın ilk büyük turnuvasına katılabilirsiniz. Bu turnuvada yüzlerce şövalye mücadele eder. Turnuva sahasında kendi renkli çadırınız olur, yardımcınız zırhınızı giymenize yardım eder. Şövalyeler, daha önceleri birbirine bağlı binlerce minik çelik halkadan oluşan "örme zırh" giyerlerdi. Ancak bu örme zırh baltayı veya mızrağın keskin ucunu engelleyemez. Bu yüzden siz birbirine bağlı çelik levhalardan yapılma zırh giyersiniz. İlk olarak, yardımcınız zırhınızı tamponlamak için kalın bir kapitone ceket giymenize yardım eder. Sonra zırh takımınızın bacak bölümlerini takmanıza yardım eder. Belinizin etrafına örme zırhtan bir etek giydirir, sonra sırt ve göğüs zırhınızı, kol ve omuz korumalarını kayışla bağlar. Terlemeye başlasanız da işiniz henüz bitmemiştir. Deri eldivenler giyer, üstüne de zırh eldiven geçirirsiniz. Yardımcınız kılıcınızı kemerinize bağlar, miğferinizi takar. Miğfer, üzerindeki dar göz aralıkları dışında bütün yüzünüzü kaplar.

Arkadaşlarınız sizi ancak kalkanınıza boyanmış özel sembol sayesinde tanıyabilirler. Bu sembol yani arma herkese sizin kim olduğunuzu söyler. Arma diğer şövalyelerin uzaktan görebilmeleri için altın rengi ve kırmızı renge boyanır.

Çadırınızdan dimdik yürüyerek çıkar, atınıza doğru gidersiniz. Yardımcınızın sizi atınıza bindirmesi gerekir. Başka şövalyelerin olduğu, saray hanımlarının önünde yol alan, bir geçit törenine katılırsınız. Hanımlar dikkatle bütün armalara bakarlar. Eğer şövalyelik kurallarını çiğneyen ve bir hanıma kaba davranan bir şövalyeyi fark ederlerse, onu işaret ederler ve hanedan armacıları da o kişinin turnuvadan dışarı çıkmasını emrederler.

Fakat sizi işaret eden olmazsa sonunda atlı mızrak dövüşü yapma zamanınız gelir. Yardımcınız size kör uçlu bir mızrak verir, siz de pistin sonuna doğru tırıs gider ve arkanıza dönersiniz. Başka bir şövalye size saldırmak için bekliyor olur. Hanedan armacısı işaret verdiğinde atınızı dörtnala kaldırırsınız. Diğer şövalye, kocaman kara bir savaş atının üzerinde size doğru gümbür gümbür gelirken müthiş görünür. Dişlerinizi gıcırdatıp, gözlerinizi kapattığınız sırada, mızrak tutan kolunuzda muazzam bir darbe hissedersiniz. Bir an için atınızdan aşağı geriye düşecek gibi hisseder ama eyerinizin ön kısmındaki çıkıntıya tutunmayı başarır ve atınız pistin sonuna doğru dörtnala giderken doğrulursunuz. Kalabalığın isminizi haykırdığını duyarsınız. Atınızı durdurur durdurmaz, rakibinizi görmek için etrafınızda dönersiniz. Atı dörtnala uzaklaşırken rakibiniz elinde parçalanmış mızrağıyla yerde oturuyordur. Atlı mızrak dövüşünü siz kazandınız!

Samuraylar: Japon Şövalyeler

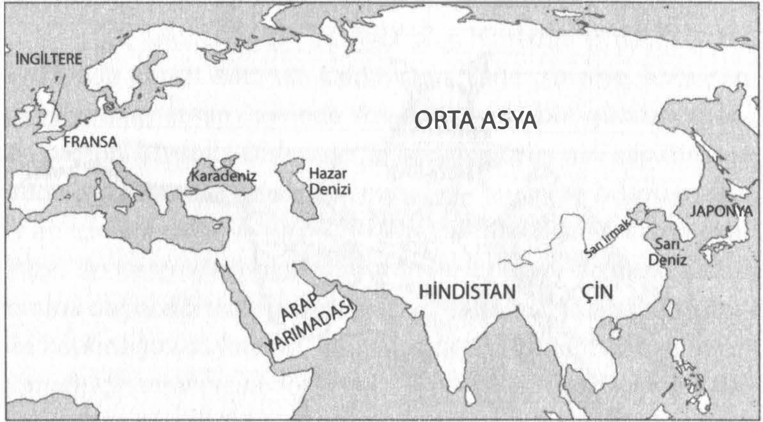
Şövalyeler ve lordlar, ortaçağda İngiliz yaşamının bir parçasıydı. Ancak İngiltere, şövalyelerin toprak karşılığında lordlarına itaat yemini ettiği, feodal bir sistemi olan tek ülke değildi. Çok uzaklarda doğuda, çok farklı bir ülkenin de şövalyeleri ve lordları vardı. Yalnız bu ülkede şövalyelere samuray deniyordu.

Çok geniş topraklara sahip olan Çin'in kıyılarının hemen sağında yer alan Japonya'yı görmüştük. Eğer İngiltere'den deniz yoluyla Normandiyalıların yaşadığı Fransa'ya geçip, sonra doğuya ilerleyecek olursanız, göçebe kavimlerin yaşadığı vahşi, dağlık bir bölgeden geçersiniz ki İngiltere'de kimse burası hakkında fazla bilgi sahibi değildir. Doğuya doğru devam edecek olursanız, Karadeniz'e, sonra Hazar Denizi'ne ulaşırsınız. Güneyde Muhammed'in doğduğu Arap yarımadası vardır. Doğuya doğru devam ettiğinizde, Orta Asya'dan geçer, güneyde Hindistan'ı görürsünüz. Ancak Çin'e daha varmadınız! Önünüzde Sarı Nehir'in kıyılarını görene dek doğuya doğru biraz daha ilerleyin. İşte şimdi Çin'e geldiniz. Çin kıyılarına ulaşana kadar Sarı Nehir'i takip edip sonra Sarı Deniz'i geçtiğinizde, Japonya'nın güney ucunu görürsünüz.

Bir samuray

Hem Japonya hem de İngiltere ada ülkesidir. Ancak bu iki ada birbirine hiç mi hiç benzemez. İngiltere tek bir büyük adayken, Japonya etrafında aşağı yukarı dört bin irili ufaklı adanın yer aldığı dört ince, uzun adadan ibarettir. İngiltere orman ve tarlalarla kaplı huzur dolu bir adayken, Japon adalarında altmış beş tane aktif volkan vardır. Japon adaları yer kabuğunun iki parçasının çarpışmasıyla meydana gelmiştir; bu kabuklar birbirini yukarı itip, altlarında ergimiş lavlı bir dağ sırası oluşturmuşlardır. Bu lavlar hâlen yer kabuğu içinde kaynayıp Japonya volkanlarından püskürür. Japonya'nın dört bir yanında da, *onsen* (kaplıca) denen sıcak su kaynakları fokurdayıp buhar saçar. Bu kaplıcaları yüzeyin altındaki ergimiş kayalar ısıtır. Japon samurayları bu sıcak su kaynaklarında yıkanırlardı.

İngiltere'den Japonya'ya

Japonya'da, Çinlilerin yaşam tarzını benimsemek yerine, Japonların kendi yaşam tarzını geliştirmesini isteyen Yamato imparatorları olduğunu görmüştük. Fatih William İngiltere'de kral olduğu sırada, Japonya'da bir Yamato imparatoru hüküm sürüyordu. Ancak gösterişli, devasa bir sarayda yaşayan bu imparator bir imparatordan çok tanrı gibi görülüyordu. Neredeyse hiç görülmemişti ve ülkesini yönetmediği kesindi. Bu işi *daimyo* adlı asilzade-

lere bırakmıştı. Ne var ki daimyolar birbirleriyle kavga ediyor ve ülkeyle de hiç ilgilenmiyorlardı. Kanunlar çiğnenmeye başlamıştı. Soyguncular ortalıkta cirit atıyor, istedikleri gibi çalıp çırpıyorlardı. Bu asilzadeler sonunda hem kendilerinin hem de ülkelerinin korunması gerektiğini keşfettiler!

Böylece daimyolar kendilerini koruması için savaşçılar tuttular. Bu savaşçılara toprak ve para vaat ettiler. Samuray adı verilen bu savaşçılar da, karşılığında daimyoları ve topraklarını, haydutlardan korumaya söz verdiler. Tıpkı İngiliz şövalyeleri gibi, samuraylar da bir lorddan (daimyo) toprak alıp karşılığında hizmetlerini sunuyordu. Ve yine tıpkı İngiliz şövalyeleri gibi, samuraylar da, tarlada çalışıp samuraylar için yiyecek yetiştiren köylülere toprak veriyordu. Japonya'nın da İngiltere gibi bir feodal sistemi vardı. Köylüler samuraylar için çalışıyor; samuraylar daimyolara, daimyolar da imparatora hizmet ediyordu.

Samuraylar da zırh giyerdi ama zırhları, ipek ve deri şeritlerle bağlı, parlak renklere boyanmış demir plakalardan yapılmaydı. Boya demirin Japonya'nın nemli havasında paslanmasını önlüyordu. Miğferleri de genellikle, üzerinde ayrıntılı bir bıyık bulunan ve acımasız ve vahşi görünecek şekilde boyanmış bir insan yüzü şeklinde olurdu. Samuraylar *katana* adı verilen kavisli, özel kılıçlarla dövüşmeyi öğrenmek için yıllarca uğraşırlardı. Genç samuraylara; kedi, maymun ve kuş gibi hayvanların adı verilmiş farklı kılıç vuruşları öğretilirdi. Birçok samuray katanalarının sihirli güçlere sahip olduklarına inanırdı. Kılıçlarını hünerli ustalara yaptırır; üzerlerini altın, mücevher ve ejderha figürleriyle süsletirlerdi.

Tıpkı İngiliz şövalyeler gibi samuraylar da şatolarda yaşarlardı. Ancak Japonya'da taştan çok odun vardı ve şatoların taş temelleri olmasına rağmen, duvar ve kuleleri genelde keresteden yapılırdı. İngiltere'deki şövalyeler şövalyelik yasasına uydukları halde, samurayların "savaşçının yolu" adlı kendi yasaları vardı. Bir samuray, ne olursa olsun daimyosunu yani lordunu korumak zorundaydı. Eğer lordu için savaşmak zorunda kalırsa ya kazanması ya da ölmesi gerekiyordu. Esir alınmak bir samuray için korkunç bir aşa-

ğılanmaydı. Eğer korkaklık veya ölüm korkusu gösterecek olursa, *seppuku* adı verilen karmaşık bir törende özel bir kılıçla kendini öldürmesi gerekirdi.

Ancak bu acımasız savaşçılar aynı zamanda şiir yazar ve güzel bahçe düzenlemeleri yaparlardı. Birçok samuray doğaya övgü niteliğinde *haiku* adı verilen kısa şiirler yazardı. Ortaçağda, büyük samuray Matsua Basho tarafından yazılmış bir Japon haikusu şöyledir:

Buradaki kadim göl
Bir kurbağa atlar göle
Suyun sesi

Bu vahşi savaşçıların bahçeleri; kuytu gölcükler, dereler, yosun bağlamış iri taşlar ve beyaz kumluklara tırmıkla yapılmış huzur veren desenlerle doluydu.

Hatta Samuraylar zarif bir biçimde dans etmeyi bile öğrenirlerdi. Aslına bakarsanız, gelmiş geçmiş en büyük samuray savaşçılarından biri olan General Oda Nobunaga askerlerini savaş alanına sürmeden önce, onların önünde bir hayranıyla dans etmişti. Nobunaga Japonya'daki en güçlü savaşçı olmasına rağmen yine de dans etmeyi biliyordu. Samuraylar şöyle derdi: "Sol elle barış sanatlarını, sağ elle de savaş sanatlarını icra edin." Bu, onların sürekli savaşmadıkları, yalnızca gerekli olduğunda savaştıkları anlamına geliyordu. Barış zamanlarında da bahçecilik, yazı ve resimle uğraşırlardı.

18

Haçlı Seferleri

Papanın Emri

Son bölümde İngiltere'den doğuya, ta Japonya'ya kadar gittik. Şimdi sizi geri götürmesi için uçan halınızı çağıralım. Ortaçağı öğrenmeye başladığımızda, Roma İmparatorluğu'nun dört bir yanında uçtuğumuzu hatırlıyor musunuz? Halınız sizi Akdeniz'in iyice yukarılarına götürmüş, aşağı bakabilmeniz için orada durmuştu. Akdeniz'in dört bir yanındaki ve aşağıda Mısır'a ve yukarıda İngiltere'ye kadar olan toprakların sapsarı parladıklarını görebiliyordunuz. Bu Roma topraklarının her yerinde insanlar Latince konuşuyor, Roma kanunlarına uyuyorlardı.

Şimdi uçan halınıza hoplayıp Çin'in üzerinde iyice yükselin. Aşağı göz attığınızda, Çin dağlarının etrafında kıvrılan Çin Seddi'ni görebilirsiniz. Halınız sizi Asya'dan geçirip güneye indirdiğinde, Hindistan ve Hint Okyanusu üzerinde uçar, sonra tekrar kuzeye dönersiniz. Halının kenarından dikkatle bakarsanız, aşağıda bir yanında Kızıl Deniz, diğer yanında Basra Körfezi olan Arap yarımadasını görürsünüz. Akdeniz az ileridedir.

Ancak Akdeniz'in etrafındaki topraklara bir şeyler olmuş. Artık sapsarı değil, kıpkırmızı parlıyorlar. Bütün Arap yarımadası kırmızı. Bütün kuzey Afrika kıyıları da öyle. İspanya da kırmızıdır. Çekiç Charles'ın Müslüman ordusunu durdurup geri püskürttüğü Tours'da kırmızılık bitiyor, ama Arabistan'dan, ta Kudüs'e kadar, Akdeniz sahillerinde uzanıyor. Hazar Denizi'ne, Hindistan'ın içine kadar gidiyor. Buraları artık eski Roma imparatorluğu'ndan bile daha geniş olan İslam imparatorluğuna ait olan topraklardır.

Haçlı Seferleri zamanında dünya

İslam imparatorluğunu yaymak için savaşan Müslüman savaşçıların tek bir arzusu vardı: İslam dinini medeni dünyaya yaymak. Ve bu durum da ortaçağ dünyasındaki diğer ulusları dehşete düşürüyordu. Krallar Müslüman hükümdarların şehirlerini ele geçirmelerinden korkuyorlardı. Hıristiyan liderler de endişe içindeydi. Eğer İslam dini bütün dünyaya yayılacak olursa, Hıristiyanlık ne olacaktı?

İslam imparatorluğunun hükümdarları Hıristiyanların Kudüs şehrini ziyaret etmelerini zorlaştırdığında, Hıristiyanlar çok kızmışlardı. Kudüs Müslümanlar için kutsal bir şehirdi çünkü Müslümanlar Muhammed'in, şehrin içindeki büyük bir kayadan gökyüzüne yükseldiğine inanıyorlardı. Ne var ki Kudüs Yahudiler için de kutsal bir şehirdi, çünkü Kudüs büyük Yahudi Kral Davud'un şehriydi ve Romalıların yıktığı Tapınağın kalıntıları da oradaydı. Ayrıca Hıristiyanlar için de kutsaldı çünkü İsa orada çarmıha gerilmişti. Birçok Yahudi ve Hıristiyan Kudüs'e yolculuk ederdi. Bu yolculara hacı denirdi. (Hacı, Tanrı'ya olan bağlılığını göstermek ve bazen de günahlarının bağışlanmasını istemek için yolculuk eden kişiye denir.)

İslam imparatorluğu Kudüs'ün hâkimiyetini ele geçirdiği ilk zamanlarda, Yahudi ve Hıristiyanların şehri ziyaret etmelerine izin veriliyordu. Ancak sonra Kudüs'teki Müslümanlar Yahudi ve Hıris-

tiyan hacılara düşman oldular. Müslümanlar Hıristiyan ve Yahudi hacıları kovmaya ve soymaya başladılar. Hatta kimilerini öldürdüler. En sonunda hacıların artık kutsal şehre gitmemesi için Kudüs'e giden yollar Hıristiyanlara ve Yahudilere kapandı. Ayrıca İslam imparatorluğu da Konstantinopolis ve oradaki Hıristiyan kiliselerine gitgide daha çok yaklaşıyordu.

En sonunda Konstantinopolis'te yaşayan Bizans imparatoru papaya bir haber gönderdi. "Burada yardıma ihtiyacımız var!" diye yalvardı. "Kuşkusuz başka Hıristiyan krallıklarındaki şövalyeler Konstantinopolis şehrinin, Müslüman akınlarından korunmasına yardımcı olabilirler. Eğer biz fethedilirsek, artık bir daha hiçbir Hıristiyan büyük Ayasofya katedralinde ibadet edemeyecek demektir!"

Papa bu talep hakkında düşündükten sonra, Hıristiyan krallıklarındaki şövalyelerin İslam'ın yayılmasına karşı mücadele etmesi gerektiğine karar verdi. Ancak şövalyeleri Konstantinopolis yerine Kudüs'e gönderdi. İslam akınını püskürten şövalyelerin cennette ödüllendirileceğini vaat etti. Hatta orduya katılan herkesin günahlarının affedileceğine dair de söz verdi. "Komutanınız İsa'nın önderliği altında, Kudüs'ün kurtuluşu için silahlanın!" diye şövalyeleri yüreklendirdi. "Onun Haç'ı sizin nişanınız olsun!"

Böylece İngiltere, Fransa, İtalya ve Hıristiyan kralları olan diğer ülkelerden şövalyeler Kudüs'e doğru yola çıktılar. Kutsal Şehir için savaşan ordulara ait olduklarını göstermek için giysilerinin üzerine haç işareti diktiler. Kudüs'e saldıran bu savaşçılar bu nedenle *haçlı* olarak tanındılar. Kudüs'ü İslam imparatorluğundan geri almak için yaptıkları bu mücadeleler de Haçlı Seferleri olarak bilindi.

İslam imparatorluğuyla savaşmak için yola çıkmış haçlılar İslam savaşçılarını yenmeye kararlıydılar. Gel gör ki Haçlı Seferleri yıllarca devam etti ve haçlılar Müslüman ülkelerde uzun zaman geçirdiler. Haçlılar her ne kadar Müslüman savaşçıları düşmanları olarak görseler de, bazı Müslüman âdetlerini öğrendiler. Evvela, daha sık yıkanmaya başladılar. Müslüman savaşçılar sık sık

temizlenirlerdi çünkü namaz kılmadan önce yıkanmaları gerekirdi. Ancak İngiltere ve Fransa'da insanlar yılda yalnızca bir ya da iki kez yıkanırlardı. Bu yüzden haçlılar eve tertemiz gelirlerse, insanlar onların Müslüman olduklarından şüphelenirlerdi. "Temizlik imandan gelir" deyişini duymuş muydunuz? Haçlı Seferleri sırasında ise pislik tam tersine sizin Hıristiyanlıktan çıkmadığınızı kanıtlayabilirdi!

Kudüs'ün Yeniden Ele Geçirilmesi

Papa bütün Hıristiyan şövalyelerine Kudüs'ü yeniden ele geçirmeleri için çağrıda bulunduğunda, birçok farklı ülkeden soylular ve şövalyeler bir ordu kurmaya başladılar. Fakat sefere çıkan ilk haçlıların kılıçları bile yoktu. Bunlar *Halkın Haçlı Seferi*'ne katılan çiftçi ve köylülerdi.

Halkın Haçlı Seferi, gezgin bir vaiz olan Keşiş Peter'in halkın da Kudüs'ün ele geçirilmesine katılması gerektiğine karar verdiğinde başladı. Keşiş Peter kırsal bölgelerde dolaşıp, karşılaştığı bütün köylü ve çiftçilere heyecanlı konuşmalar yaptı. "Benimle Kudüs'e gelin!" diye bağırırdı. "Tanrı sizin günahlarınızı bağışlayıp size savaşma gücü verecek! Siz de Tanrı'nın savaşçısı olabilirsiniz!"

Keşiş Peter diğer rahipler tarafından pek sevilmezdi. Başrahip Cuibert onun için şöyle demişti: "O eski, kirli kukuletası içindeki uzun yüzüyle, bindiği eşeğe ne de çok benziyor!" Ne var ki Keşiş Peter çok ikna edici bir hatipti. Konuştuğu insanlar onu Tanrı'nın görevlendirdiğine inanıyorlardı. O kadar çok seviliyordu ki nereye gitse insanlar etrafına toplanıyor, eşeğinin yele ve kuyruğunun tüylerini hatıra olarak alıyorlardı.

Keşiş Peter Konstantinopolis'e doğru yola çıktığında –yolculuk sırasındaki ilk durağı Kudüs'tü– halktan kırk bin kişi onu takip ediyordu. Hiçbiri savaşmayı bilmiyordu. Birkaç tanesinin baltası vardı ama çoğunun elinde silah namına bir şey yoktu. Ayrıca tam olarak kiminle savaştıklarını da bilmiyorlardı. Uzun yolculukları sırasında Hıristiyan köylerine saldırıp yiyecek çaldılar ve geçtikleri ülkelerdeki insanlara kötü davrandılar. Çoğu asla Konstantinopolis'e ula-

şamadı bile. Ulaşanlar da çabucak yakalanıp esir edildiler. Halkın Haçlı Seferi tam bir felaketti.

Bu esnada gerçek şövalyeler Konstantinopolis'e doğru yola çıkmışlardı. Konstantinopolis'e ulaşır ulaşmaz, Kudüs'e doğru uzun yürüyüşlerine başladılar. Kudüs'e yapılan bu ilk saldırıya Birinci Haçlı Seferi diyoruz. Bu sefer 1096 yılında başladı.

Haçlıların Konstantinopolis'ten Kudüs'e yürümeleri iki yıl sürdü. Yol boyunca Müslüman savaşçılar haçlıların izini sürdü. Haçlılar bu düşmanlara Sarazen adını verdiler. Sarazenler haçlılara tuzaklar kurdular. Haçlıların önünden giderek meyve ağaçlarını yaktılar, kuyulara zehir attılar. Haçlılar bu sinsi saldırılarla baş etmekte çok zorlandılar, şövalyelerin çoğu yolculuk sırasında öldü.

Ancak en sonunda haçlılar Kudüs'e vardılar. Ortaçağda yaşamış bir tarihçi, şövalyelerin nihayet Kudüs surlarını gördüklerinde sevinçten ağladıklarını yazar. Ancak bu kalın surlara Sarazen savaşçıları sıralanmışlardı ve şehrin etrafında da derin bir hendek vardı. Peki, haçlılar Kudüs'e nasıl gireceklerdi? En iyi yöntem kuşatma kulesi denen yüksek tahta kuleler inşa edip bunları surlara yuvarlayarak şehre tırmanmaktı. Ancak Kudüs'ün etrafındaki kumluk, kayalık tepelerde çok az uzun ağaç vardı ve bunlar kesinlikle kuşatma kulelerine yeterli keresteyi sağlamaya yetmezdi. Haçlılar surlara karşı koçbaşı kullanmaya çalıştılar, ama Sarazenler koçbaşlarının taşa vurmasına engel olmak için saman balyaları attılar. Haçlılar samanları ateşe verdiler ama bu ateş surları alazlamadı bile. Ve çok geçmeden haçlı ordusu açlık ve susuzluk çekmeye başladı. Sarazenler onların gelişine, bütün yiyecekleri şehre sokup, sur dışındaki bütün sulara zehir atarak hazırlanmışlardı.

Haçlıların kuşatma kuleleri olmadan şehri ele geçirebilmeleri mümkün değildi. En sonunda, İtalya limanlarına mal getiren tüccarlar gemilerini parçalayıp, haçlılara karadan tahta taşıdılar. Şövalyeler bu tahtalardan, altında tekerlek olan iki devasa kule yaptı. Sarazenlerin kulelere alevli ok atıp tutuşturmamaları için, bu mancınıkları suya batırılmış hayvan postuyla kapladılar.

Sonra haçlılar tek tek taş taşıyıp Kudüs'ün etrafındaki hendeğe fırlattılar. Sonunda hendek doldu. Şövalyeler mancınıkları taşların üzerinden yuvarlayıp mancınıklara tırmandıktan sonra, savaşa savaşa surlara geçtiler. Birkaç tanesi surların içine geçti, şehir kapılarını açmak için koşturdu. Kapılar açılır açılmaz bütün haçlı ordusu şehre boşaldı. Aç susuz kalmış, bitap düşmüşlerdi ve çok öfkelilerdi. Kudüs'e girer girmez önlerine çıkan herkesi öldürdüler. Binlerce Müslüman ve Yahudi öldü. Çoğu asker değildi ve kılıçları bile yoktu.

Birinci Haçlı Seferi'nde, Kudüs'ün ele geçirilmesi üç yıl sürdü. Haçlılar Kutsal Şehri ele geçirir geçirmez, Kudüs'ün etrafındaki toprakları da fethetmeye başladılar. Bu toprakları küçük krallıklara böldüler. Haçlı şövalyeleri bu küçük krallıkların prensleri oldu. Sarazenlerle barış içinde birlikte yaşamaya çalıştılar. Haçlı prenslerine bağlılık yemini eden Sarazenlere toprak ve para verildi. Haçlılar da biraz daha Müslümanlar gibi giyinmeyi ve davranmayı öğrendiler. Hatta bazı haçlılar Sarazen kadınlarıyla evlendi.

Ancak Sarazen ve haçlılar bir süre savaşmadan yaşasalar da, asla tam olarak barış yapmamışlardı. Çoğu haçlı papanın Müslümanları "hakiki inancın düşmanları" olarak tanımlamasını asla unutmamıştı. Müslümanlar da Kudüs'ün ele geçirilmesi sırasında haçlıların yaptıkları zulmü asla unutamamışlardı.

Kudüslü Selahaddin Eyyubi

Kudüs artık haçlıların elindeydi. Kutsal Kent'in etrafındaki bütün topraklar haçlı prenslerin idaresi altındaydı. Ancak Sarazenler Kudüs'ü geri almak istiyorlardı. Örgütlenip bir ordu kurdular ve Kudüs'ün yakınlarındaki küçük krallıklardan biri olan Edessa'ya saldırdılar. 1144'te haçlı prensini yenip Edessa'yı aldılar.

Bu isyan haberi İngiltere, Fransa ve diğer Hıristiyan ülkelere ulaştığında, yeni bir şövalye ordusu Sarazenlerle savaşmak için yola koyuldu. Bunun adı İkinci Haçlı Seferi'dir. Ancak İkinci Haçlı Seferi başarısız oldu. Haçlı ordusu bu küçük krallığı geri alamadı. Krallık Müslümanlarda kaldı. Haçlı ordusu dağıldı ve şövalyeler

utanç içinde sessiz sedasız eve döndüler. Sarazenler de, büyük savaşçı Selahaddin Eyyubi'nin komutası altında, daha büyük bir saldırıya, bizzat Kudüs'ü almak için hazırlanmaya başladılar.

Selahaddin dünyaya geldiği sırada, Kudüs neredeyse kırk yıldır haçlıların elindeydi. Nasıl haçlılar geçmişte Hıristiyanlık adına şehri fethetmeye heveslilerse, Selahaddin de şehri İslam adına geri kazanmayı çok istiyordu. Çocukluğundan itibaren kendini savaşçı olmaya hazırlamıştı. Yıllarca Kuran'ı öğrenmiş, savaş teknikleri konusunda kendi kendini eğitmişti. Gençliğinde amcasının komutanlığındaki orduda savaşmıştı. Selahaddin gitgide daha çok dikkat çekmeye ve cesareti övülmeye başladı.

Nihayet Selahaddin Mısır'daki tüm Müslümanların hükümdarının yardımcısı, yani vezir oldu. Artık kendi ordusu vardı. Ve bütün Müslümanları tek bir amaç doğrultusunda, yani Kudüs şehrini geri alma amacıyla tek bir güçlü orduda toplamaya kararlıydı.

Ancak bunu yapmadan önce Selahaddin, Müslüman savaşçıları başka bir Müslüman lider yerine, kendi peşinden gelmeleri için ikna etmek zorundaydı. Bu yüzden örnek bir Müslüman olmaya özen gösterdi. Asla sözünden dönmedi. Daima günde beş vakit namaz kılardı, hatta yolculuk ederken veya savaşırken bile. Yoksullara o kadar çok zekât verirdi ki hazinesi neredeyse boşalmıştı. Adalet ve dürüstlük timsali olarak ünlendi.

Selahaddin gitgide daha çok tanındı. Sonunda etrafında kendine sadık, muazzam bir ordu topladı. 1187 yılında artık Kudüs'e doğru harekete geçmeye hazırdı.

Kudüs'ün haçlı hükümdarı Kral Guy Selahaddin'in ordusunun yaklaşmakta olduğunu haber aldığında, bütün şövalyelerini tavsiyelerini almak için topladı. "Selahaddin arkasında muazzam bir Sarazen gücüyle ilerliyor," dedi. "Bu durumda ne yapalım? Şehirde mi kalalım, yoksa çıkıp onu karşılayalım mı?"

Şövalyelerin en yaşlısı ve güçlüsü şöyle dedi: "Burada kalıp şehri savunmalıyız. Dışarısı çok sıcak, ovayı geçemeyiz. Burada kalırsak Selahaddin'in orduları yolda bitkin düşer. Hatırlıyor musunuz, Sarazenler içerdeyken şehri fethetmemiz ne kadar zor olmuştu?"

Ancak başka bir şövalye karşı çıktı. "Dışarı çıkıp bu orduyu karşılamalıyız!" diye gürledi. "Burada kalmak korkaklıktır. Cesur olup ilk önce biz Selahaddin'e saldırmalıyız!"

Kral Guy ne yapacağını bilmiyordu. Ancak en yaşlı ve güçlü şövalyenin niyetinin, Kudüs tahtını elinden almak olduğundan endişeleniyordu. Bu yüzden ikinci şövalyenin tavsiyesini dinlemeye karar verdi. Bütün adamlarını toplayıp Selahaddin'i ve ordusunu karşılamak için dışarı çıktı.

Bu korkunç bir hataydı.

Yazın yılın en sıcak günleriydi. Güneş haçlıların tepesindeydi. Ağır çelik zırhları ocak üstündeki kızartma tavası gibi ısınmıştı. Kayalar öyle sıcaktı ki dokunmak mümkün değildi. Toz duman altında kalan atlar nefessiz kalmış, adamları da öksürük tutmuştu. O kadar bitap düşüp susuz kalmışlardı ki Kral Guy tam öğle vaktinde durup, bir kuyu yanında karargâh kurmalarını emretti. Bunun üzerine haçlılar atların yükünü boşaltıp çadır kurdular ve su çekmek için kuyuya koşturdular.

Ne yazık ki kuyu kurumuştu.

Haçlılar susuzluktan bitap düşmüşlerdi. Daha da kötüsü, "Hittin Boynuzları" adında, iki dağ zirvesi arasındaki bir vadide bulunuyorlardı. Düşman ordusu yukarıdaki ağaç ve kayaların ardına saklanıp, üzerlerine ok yağdırabilirdi.

Ancak Kral Guy'ın ordusu kımıldayamayacak kadar bitkin düşmüştü. Sıcakta çadırlarında uzanmış, silahlarına güç bela uzanabiliyorlardı. Beklendiği gibi, Selahaddin'in ordusu vadiyi kuşattı. Haçlı ordusunun kaçmaması için Sarazenler vadinin ucundaki çalılık ve ağaçları ateşe verdiler. Ancak haçlılar o kadar zayıf düşmüştü ki fazla mücadele edemediler. Mağlup oldular ve Kral Guy da teslim oldu.

Artık Kudüs savunmasızdı. Böylece Selahaddin ordusunu zafer alayıyla şehre soktu.

Adamlarına Kudüs'teki Hıristiyanları öldürmemelerini söyledi. Bunun yerine, onları tutsak alıp köle olarak sattı. Ancak güçsüz ve yaşlıları serbest bıraktı. Ve kendisini Kudüs hükümdarı ilan

ettikten sonra, Yahudi ve Hıristiyan hacıların şehre girmelerine izin verileceğini ilan etti. Kudüs doksan yıl boyunca Hıristiyan hâkimiyeti altında kalmış, şimdi ise tekrar Müslümanların eline geçmişti.

Kudüs'ü geri almak için üçüncü bir Haçlı Seferi düzenlense de Selahattin'i yenmek mümkün olmadı. Bundan sonra beş tane daha haçlı seferi yapıldı. Bu seferlerde haçlılar İslam imparatorluğundan toprak almaya çalıştılar. Ancak seferlerin hiçbiri fazla başarılı olmadı. Haçlı Seferleri sonunda İslam imparatorluğundan toprak alınamamıştı.

El Cid ve "İspanya'nın Yeniden Fethi"

İslam imparatorluğuna karşı yapılan en başarılı saldırı bir haçlı seferi değildi, dahası gerçekleştiği yer de Kudüs değildi. Kudüs'ün hâkimiyeti Müslüman ordularındaydı. Ancak İspanya'da, Hıristiyan krallıklar Müslüman hükümdarları kovdular. Bu devre, İspanya'nın Yeniden Fethi denir.

İspanya'nın Müslümanların istilasına uğramasını hatırlıyor musunuz? Haçlı Seferlerinden dört yüzyıl önce, İspanya'da yaşayan Vizigotlar Müslüman savaşçı Tarık bin Ziyad'ı, İspanya tahtını ele geçirme savaşında yardım etmesi için davet etmişlerdi. Tarık bir orduyla birlikte geldi ve İspanya'yı İslam adına ele geçirdi. Araplar İspanya'da yüzyıllarca yaşadılar. Mağripliler olarak tanındılar, krallıklarına da Endülüs dendi. İspanyolcaya birçok Arapça kelime girdi. İspanya'da güzel camiler yapıldı. Mağripli sanatçı, müzisyen, şair ve filozoflar bütün dünyada tanındılar. Yalnızca İspanya'nın kuzeyinde birkaç küçük krallık Hıristiyan kralların hâkimiyeti altında kaldı.

Endülüs'ün Müslüman hükümdarları uzun yıllar boyunca hoşgörülü davrandılar. Yahudi ve Hıristiyanların İspanya'da barış içinde yaşamalarına izin verdiler. Ancak Haçlı Seferleri başlamadan yüzyıl önce, Endülüs tahtına yeni bir Müslüman kral geçti: yalnızca on iki yaşında olan bir kral. Bu küçük kral ülke yönetimi hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Bu yüzden kararların

çoğunu vasisine bıraktı. 978 yılında, vasisi El-Mansur vezir oldu.[1]

El-Mansur Hıristiyanları ve Yahudileri İspanya'da istemiyordu. Hıristiyanların toplanmalarını ve birlikte ibadet etmelerini engelleyen yeni kanunlar yaptı. Ayrıca Hıristiyanlar ile Yahudilerin, Müslümanlardan daha yüksek vergiler ödeyeceğini ilan etti. Bunun üzerine birçok Hıristiyan Endülüs'ten ayrılıp, İspanya'nın kuzeyindeki zulüm görmeyecekleri Hıristiyan krallıklara gittiler.

Artık İspanya'daki bütün Hıristiyanlar tek bir yerde toplanmışlar ve Endülüs Müslüman krallığıyla mücadele etme konusunda düşünmeye başlamışlardı. Kuzeyden çıkıp Müslüman şehirlerine saldırmaya başladılar. Bu şehirler Hıristiyan orduları karşısında birer birer düşmeye başladı.

Hıristiyan savaşçılardan biri olan Rodrigo Díaz de Vivar, Yeniden Fetih'in en büyük kahramanı oldu. Onun hakkında birçok öykü anlatıldığından, hangilerinin gerçek hangilerinin efsane olduğunu bilmiyoruz. Ancak Rodrigo'nun yaşamıyla ilgili bir öykü şöyledir.

Yeniden Fetih sırasında, İspanya'nın kuzeyindeki Hıristiyan Kastilya Krallığı, genç savaşçı Rodrigo'yu ordularının başına geçmesi için tuttu. Rodrigo o kadar cesurane savaştı ki Kastilya kralı Alfonso onu kıskandı ve Kastilya'dan sürdü. Rodrigo yanlış bir şey yapmadığını biliyordu. Affedilinceye kadar sakalını kesmeyeceğine yemin etti. Sakalını yıllarca kesmedi. Sonunda sakalı o kadar çok uzamıştı ki savaşırken tutup çekmemeleri için örüp düğüm yaptı.

Rodrigo Kastilya'dan ayrıldıktan sonra, İspanya'nın dört bir yanında dolaşıp, kim tuttuysa onun için savaştı. Mağriplilere karşı Hıristiyan ordularına, Hıristiyanlara karşı da Mağrip ordularına önderlik etti. İki taraf da onun gücüne saygı duyuyordu. Ona El Cid diyorlardı. El Cid, "lort" yani "patron" anlamına gelir.

Sonunda El Cid İspanya'nın doğusunda küçük bir şatoya yerleşti. Ancak istirahatı uzun sürmeyecekti. Alfonso'nun Kastilya krallığı güçlendikçe ele geçirdiği Müslüman şehir sayısı da giderek

---

1 El-Mansur'a seferberliklerinden sonra "muzaffer" anlamına gelen bir lakap takıldı, tam adı İbn-Abi Emir'dir.

artıyordu. İspanya'nın Müslüman hükümdarları da Hıristiyanlarla baş edememekten korkuyorlardı. Öyle ki Kuzey Afrika'nın Müslümanlarına haber gönderip yardım istediler. Müslüman savaşçılardan oluşan muazzam bir ordu Cebelitarık Boğazı'ndan geçip İspanya'ya akın etti. Kastilya ordusunu yenip Hıristiyanları tekrar kuzeye sürmeye başladılar. İspanya'yı yeniden ele geçirmeye yönelik Hıristiyan hareketi başarısız olacak gibi görünüyordu.

Kral Alfonso en güçlü generalinin yardımına ihtiyacı olduğunun farkına vardı. El Cid'e ulaklar gönderip, büyük savaşçının işgalci ordulara karşı savaşması için yalvardı. "İslam kuvvetlerine karşı mücadelemizde yardım et!" dedi. "Valencia şehrinden Hıristiyanları çıkarıp Müslüman savaşçılarla doldurdular. Eğer bu şehirleri geri alamazsak, sonumuz felaket olacak!"

Valencia şehri El Cid'in şatosuna yakındı. El Cid dört bin savaşçı seçti ve saldırıda onlara önderlik etti. Altın ve gümüşle süslü zırhı, üzerinde kızıl bir ejderha resmi olan kalkanı ve miğferine sıkıştırılmış örgü sakalıyla, önlerinde at sürdü. Valencia'daki Müslüman ordusu El Cid'in küçük birliğinden çok daha büyüktü. Ancak El Cid savaş alanını özenle seçmişti. Burası ağaç ve kayalarla çevrili, dar bir girişi olan küçük bir alandı; bu girişten her seferinde Müslüman ordusunun yalnızca küçük bir bölümü geçebilirdi. El Cid ve ordusu Valencia kuvvetlerini azar azar yendi. 1094'te El Cid şehri kendinin ilan etti ve camisini Hıristiyan kilisesine çevirdi.

El Cid'in zaferi Hıristiyan zaferlerinin sonuncusu değildi. Savaşın yönü Mağrip kuvvetlerin aleyhine döndü. Hıristiyan orduları Mağriplileri İspanya'dan çıkarmak için haçlıları yardıma çağırdılar. Zamanla beş Hıristiyan krallık İspanya'nın çoğunu ele geçirdi. Yalnızca güneyde küçük bir krallık olan Granada Müslümanların elinde kaldı. İspanya "yeniden fethedilmişti."

19

Yeni Bir Kral

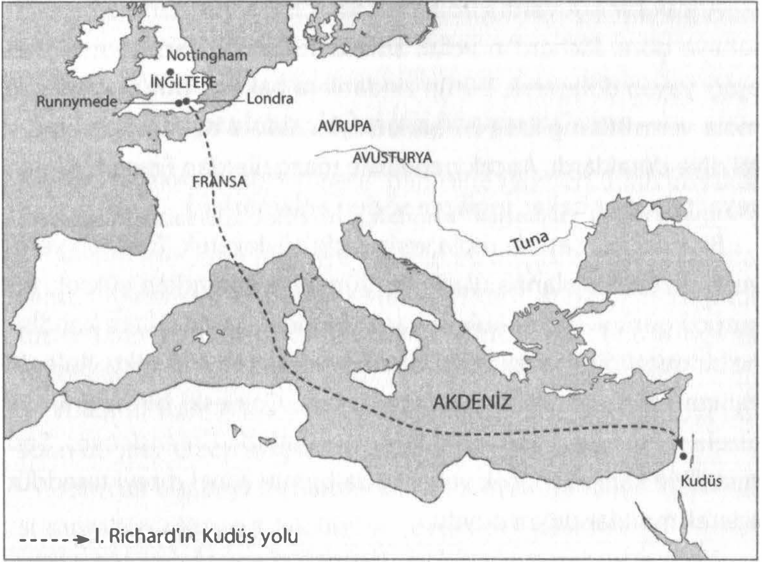
Aslan Yürekli Richard

İngiltere'den birçok şövalye ve soylu Haçlı Seferleri'ne katılmıştı. Bunların arasında İngiltere'nin en ünlü krallarından biri olan I. Richard da vardı. Richard savaşlardaki cesaretinden dolayı Aslan Yürekli Richard olarak tanınırdı.

Richard uzun boylu, altın rengi saçları olan, güçlü kuvvetli ve geniş omuzlu bir adamdı. Tam bir kral gibi görünüyordu. Ancak aslında Aslan Yürekli Richard çok az krallık yapmıştı. Prensken, Kudüs'ün Selahaddin tarafından tekrar ele geçirildiğini duymuştu. Ve o andan itibaren Richard'ın tek arzusu Haçlı Seferleri'ne katılmak olmuştu.

İki yıl sonra Richard'ın babası öldü. 1189'da Richard taç giydi. Kral olur olmaz, haçlı seferine çıkacak bir ordu toplayabilmek için varını yoğunu satmaya başladı. "Satın alacak adamı bulsam Londra'yı bile satarım!" demişti. Eline yeterli para geçer geçmez, İngiltere'den ayrıldı ve yıllarca dönmedi. Ortaçağda yaşamış bir tarihçi şöyle yazmıştı: "Sanki hiç önemsemiyormuş gibi, krallığını bu kadar çabuk terk etmesine hemen hemen herkes öfkeliydi."

Richard Kutsal Topraklar'a vardığında, Fransa kralı ve Avusturya Dükü'yle kuvvetlerini birleştirdi. Ancak çok geçmeden Fransa kralıyla kavga etti. O da Richard'la uğraşıp durmaktansa Fransa'ya dönmeye karar verdi. Daha sonra Richard Avusturya Dükü'nün sancağının, kendi sancağının yanında durmaması gerektiğini söyledi. Ne de olsa, Richard bir kral, Dük de sadece düktü. Dük sancağını kaldırmayı reddedince, Richard adamlarına sancağı çalıp çamura atmalarını söyledi. Bunun üzerine Dük askerlerini alıp ülkesine döndü. Richard bütün müttefiklerini kaybetmişti.

Richard ve haçlılar

Richard İngiliz haçlılarıyla Kudüs'e doğru ilerlemeye devam etti. Gel gör ki Selahaddin'in ordusu onu karşılamaya çıktı ve şehre ulaşmasını engelledi. Bir keresinde Richard savaşırken Kudüs görüş alanlarına girdi. Ancak orduları ne kadar özlemle baksalar da, Richard bakışlarını o yöne çevirmedi. "Bakmayacağım," dedi, "Tanrı'nın kurtarmama izin vermediği şehrin surlarına."

Bu esnada Richard'ın kulağına, küçük kardeşi John'un tahtı ele geçirmeye çalıştığına dair söylentiler geliyordu. Bunun üzerine Richard tacını korumak için İngiltere'ye doğru yola koyuldu. Avusturya'dan geçerek kestirmeden gitmeye karar vermişti ki karşısına Avusturya Dükü çıktı. Dük Richard'ın hakaretlerini unutmamıştı. Öyle ki Richard'ı götürüp yüksek bir kuleye hapsetti. Richard'ın nerede olduğunu kimse bilmiyordu. Bütün İngiltere onun yasını tuttu (Elbette, John hariç). Richard ise bu esnada kirli bir saman yığının üzerine uzanmış, demir parmaklıklı küçük penceresinden mavi gökyüzüne bakıyordu.

Ancak bir kişi vardı ki o Richard'ın öldüğüne inanmamıştı. Efsaneye göre, Richard'ın vefalı arkadaşı Blondel Avrupa'yı baştan aşağı yayan dolaşarak, bütün zindanlara bakmış, bütün kalelerde mola vermişti. İngilizce bir şarkı söyler, sonra biri cevap verecek mi diye duraklardı. Ancak genellikle mazgallardan Fransız, Alman veya İtalyanlar bakar, İngilizce sözleri anlamazlardı.

Blondel her şatoda mola verip şarkı söyleyerek, Tuna'nın yemyeşil, rüzgârlı kıyılarına ulaştı. Bir gün hava kararırken yüksek, ürkütücü görünüşlü bir kuleye vardı. Blondel, içeridekilere kendisine bir geceliğine yatak verip veremeyeceklerini soracaktı. Kulenin yanına çöktü, sırtını soğuk taşa dayadı. Çok eski bir ezginin ilk dizelerini dalgın dalgın mırıldanmaya başladı: Greensleeves. Sesi sessizliğe karışırken, çok yukarılarda birinin ikinci dizeyi tereddüt ederek mırıldandığını duydu.

Blondel birden ayağa fırladı. Üçüncü dizeyi söyleyince yukarıdaki o kişi de dördüncü dizeyi söyledi. Başını kaldırıp yukarı baktığında, Richard'ın kirden keçe gibi olmuş sarı kafasını gördü. Saçı sakalı uzamış, taraz taraz olmuştu.

Blondel İngiltere'ye geri dönüp, Richard'ın hayatta olduğunu bildirdi. İngiltere'deki insanların çoğu buna sevindi. Avusturya Dükü'ne, Richard'ı serbest bırakması için elçiler yolladılar, yalvardılar. Dük 150.000 mark karşılığında Richard'ı serbest bırakmayı kabul etti.

Bu çok büyük paraydı, günümüz parasıyla aşağı yukarı üç milyon dolar ederdi. John, Richard'ı zindanda bırakmanın daha iyi olacağını öne sürdü. Ancak İngiltere halkı aynı fikirde değildi. Fidyeyi ödediler ve Richard da İngiltere'ye, evine geri döndü.

Ancak Richard ülkesinde çok kalmadı. Kısa süre sonra tekrar yola çıktı; bu defa amacı, kendisine ait olduğunu iddia ettiği Fransız şehirleri uğruna Fransa kralıyla savaşmaktı.

1199'da Richard küçük, önemsiz bir Fransız şatosu için savaşırken, başıboş bir okun kurbanı oldu. Selahaddin'in o kadar zorlu ordularından kurtulmuş, gel gör ki memleketine yakın bir yerde

anlamsız bir savaşta hayatını kaybetmişti. Nihayet kardeşi John İngiltere tahtına geçebilirdi.

Topraksız John ve Magna Carta

Richard'ın lakabı "Aslan Yürekli" olmasına rağmen, John'un lakabı o kadar hoş değildi. John'un halkı ona "Topraksız John" derdi.

Neden mi? John İngiltere kralının en küçük oğluydu. Hatırlarsanız, İngiltere'de feodal bir sistem hâkimdi. Kral hükmettiği tüm toprakların "sahibiydi". John'un babası öldüğünde, bütün İngiltere toprakları Richard'a miras kaldı. John'a ise bir şey kalmadı.

Fakat Richard ölünce bu defa John kral oldu. Artık o Topraksız John değildi. O tüm İngiltere'nin kralı ve sahibiydi.

John'un ağabeyi Richard ona, her zaman bir ülkeyi yönetmesi mümkün olmayan küçük bir çocuk gibi davranmıştı. Richard uzaklarda savaşırken, John tahta çıkmak için elinden geleni yaptı. Ancak Richard eve dönüp de tahtı geri alınca, kardeşiyle alay etti. "Sen daha çocuksun," dedi ve aşçıya, John'un neşelenmesi için en sevdiği yemekten yapmasını emretti. Bu sırada John yirmi yedi yaşındaydı!

Öyle ki John kral olduğunda, olgun, güçlü bir hükümdar olduğunu göstermeye kararlıydı. Ancak talih ondan yana değildi. Bir kere, Richard'ınki gibi altın sarısı saçları yoktu ve onun gibi uzun boylu değildi. Kısa boylu ve tıknazdı, bir de saçları dökülüyordu. İngiltere'nin soyluları ona saygı duymuyordu. Fransa kralı da İngiltere'nin Fransa'daki şatolarını ele geçirmeye çalışıyordu.

John eğer Fransız kralını yenebilirse ağabeyi gibi büyük bir savaşçı olduğunu kanıtlayabileceğinin farkındaydı. Bu yüzden Fransa'da birçok savaşa girişti. Bu savaşlar ona pahalıya patladı. Askerlerine ödeme yapmak, erzak ve at almak zorundaydı. John masrafları karşılamak için soylulardan daha çok para almaya karar verdi. Acil durumlarda (Fransa'yla savaş gibi) soyluların ona fazladan para vermesi gerektiğini beyan etti. Ayrıca bir soylu ölüp de

toprakları oğluna kaldığında, oğlu krala para –"miras vergisi"– verecekti. Dahası oğlu daha çocuksa, John soylunun toprağın idaresini eline alıp gelirine el koyabilecekti.

Aslında tüm bu yöntemler John tahta çıkmadan önce de kralların fazladan para toplamak için kullandığı yöntemlerdi. Ancak John bu yöntemlerle çok fazla para topladı. Bu durum soyluların hoşuna gitmemişti. John'u sevmeyenler çoğaldı. Sonra John daha da zalimane bir şey yaptı. İngiltere tahtının diğer tek varisi yeğeninin öldürülmesini emretti.

Sonunda soylular isyan etti. Bir ordu toplayıp Londra'ya (İngiltere'nin başkenti) yürüyerek kenti ele geçirdiler. Buna içsavaş diyoruz. (İçsavaşta askerler kendi ülkelerinde kendi halkına karşı savaşırlar.)

John Londra'yı tekrar ele geçiremeyeceğini anlamıştı. Böylelikle 1215 yazında, maiyetini toplayıp, Runnymede adlı bir alanda asilerle görüşmeye gitti.

Runnymede'de soylular John'a bir belge verip imzalamasını istediler. Belgede kralın uyması gereken yeni yasalar tanımlanmıştı. Bu yasalara göre, kral eğer ancak ödeme adilse ve soyluların onayını almışsa, soylulardan fazladan para alabilecekti. Aynı şekilde, soylular gerçekten bir suç işlememişlerse kral soyluları hapse atamayacaktı. Bu belgenin adı "Magna Carta" yani "Büyük Ferman"dı.

John bu belgeyi imzalamak istemiyordu. Ne de olsa, İngiltere'nin en güçlü adamı oydu. Askerlerinin, halkı kendisine itaat etmesine zorlayacak gücü olduğu müddetçe, canı ne isterse yapabilirdi. Yasalara uymak zorunda değildi. O kraldı, o yüzden yasa oydu. O ne isterse yapmak zorundalardı.

Ancak John Magna Carta'yı imzalamazsa tahtı kaybedeceğinin farkındaydı. O yüzden belgeyi imzaladı. Artık İngiltere kralı da krallığındaki herkes gibi yasalara uymak zorundaydı. Bu yeni bir kavramdı. İlk kez, bir ülkede kral değil, yasalar en büyük kuvvetti.

Magna Carta'daki kavramlar günümüzde de geçerlidir. Kanada veya Birleşik Devletler'de yaşıyorsanız, liderleriniz ülkenin "sahibi" değildirler. Herkes gibi kanunlara uymak zorundadırlar. Başkan veya Başbakan durup dururken, "Bugün ülkemdeki herkesin, savaş açabilmem için bana elli dolar vermesini istiyorum," diyemez. Liderler vergileri artırmak ve savaş açmak için halktan izin istemek zorundadırlar.

Ancak Washington'a (Birleşik Devletler Başkanı'nın yaşadığı şehir) veya Ottawa, Ontario'ya (Kanada Başbakanı'nın ofisinin bulunduğu yer) gidip, onlara kendimiz izin vermek yerine, temsilciler –Washington veya Ottawa'ya gidip bizim adımıza liderlerle konuşan kişiler– seçeriz. Eğer başkan veya başbakan savaş açmak veya vergileri artırmak istiyorsa, bu temsilcilerin ona izin vermesi gerekir. Birleşik Devletler'de seçilmiş kişilere "Temsilciler" ve "Senatörler" denir. Hepsi "Kongre"de toplanırlar. Kanada'da "Parlamento Üyesi" adı verilen temsilciler "Avam Kamarası"nda yer alırlar. Bu sistem sekiz yüzyıl önce, İngiltere Kralı John Magna Carta'yı imzaladığında başladı.

Robin Hood

John Magna Carta'yı imzalamadan önce, İngiliz halkı yoksul ve perişandı. John soylulardan para aldığında, soylular da köylü ve serflerden para alırlardı. Ve onların bu zorbalığa karşı koymalarına yardım edebilecek hiç kimse yoktu.

Robin Hood dışında.

İngiliz halkı, kraliyet ormanlarında kanun kaçağı çetesiyle birlikte yaşayan gizemli bir adamla ilgili öyküler anlatırdı. O ormanda dikkat çekmemek için yeşil bir ceket ile kukuleta giyerdi. Kral John'un soyluları İngiliz halkından haksız yere para aldıklarında, bu kanun kaçakları paraları çalıp yoksullara geri verirlerdi. O, Kral John'a değil, Kral Richard'a sadıktı ve Richard'ın kısa sürede Haçlı Seferleri'nden geri döneceğini umut ediyordu. Bazı efsanelerde, bu gizemli kanun kaçağının adı Locksley'li Robin olarak geçer; toprakları Kral John tarafından gasp edilmiş bir soylu olduğu

söylenir. Ancak diğer efsanelerde, adı sadece Robin Hood olarak geçer. Robin Hood efsanelerinden biri şöyledir.

Robin Hood ve Kasap

Çok uzun zaman önce, Aslan Yürekli Richard Haçlı Seferleri'nde savaşırken, İngiltere'yi küçük kardeşi John yönetiyordu. John açgözlü bir adamdı ve ülkesinin köylerine de kendisi gibi açgözlü yöneticiler atamıştı. Adamlarının içinde en kötüsü de, halktan para çalıp, Kral John'a veren Nottingham Şerifi'ydi. Nottingham halkı, Şerif ve adamlarından kalan döküntü ve meteliklerle güç bela idare edebiliyordu. Yakınlarındaki ormanda bütün kış, köyü doyurmaya yetecek sayıda semiz geyikler olmasına rağmen, tek bir geyiği bile öldürmeleri yasaktı. Çünkü orman Kral John'a aitti. Kral John ormana hiç gitmemiş olmasına rağmen, geyiklerinden birini bile vurmanın cezası asılarak idam edilmekti.

Bir gün Robin Hood arkadaşı Küçük John'la birlikte yürüyüşe çıkmıştı. Küçük John, sadece sopasıyla en güçlü savaşçının bile hakkından gelebilen yiğit bir adamdı. İki arkadaş ormanın içinde, Nottingham'a giden yol boyunca gezinirlerken toynak sesleri duydular. Robin ve Küçük John yoldan ayrılıp bir ağacın arkasına gizlendiler. Taze etle yüklü bir kasap arabası ortaya çıktı.

"Aha!" dedi Robin Küçük John'a. "Bu adam Şerif'in evine gidiyor. Başka kimse bu kadar pahalı yiyecek alamaz! Haydi, çıkıp şununla iki laf edelim."

Robin ve küçük John ağacın arkasından çıktılar. Kasap onları görür görmez arabasını döndürdü, çünkü herkes gibi o da kanun kaçaklarının ormana dadandıklarını biliyordu. Ancak Küçük John atın dizginlerini tutarken Robin de şöyle dedi: "Dostum, sana vereceğim on altın karşılığında, seninle yer değişeceğiz. Sen

adamlarımla ormanda dinlenirken, ben de arabanı kasabaya götüreceğim."

Kasabın ormanda dinlenmek gibi bir niyeti yoktu fakat Küçük John bir elinde kalın bir sopa, diğer elinde de atının dizginlerini tutuyordu. O yüzden arabadan indi, korkudan tir tir titrerken giysilerini Robin Hood'a verdi. Robin yüzünü gizlemek için bir gözüne siyah bir bant taktı, arabaya çıkıp Nottingham'daki Şerif'in evine doğru yola koyuldu. Oraya vardığında da, en yumuşak ve kaliteli etler için şerifin karısına o kadar iyi bir fiyat verdi ki kadın onu yemeğe davet etti.

Böylece kanun kaçağı Robin atını şerifin çitine bağlayıp, Şerif'le birlikte yemek yemek için içeri girdi. Masaya oturdu. Şerif baş belası Robin Hood'dan şikâyet ederken, içinden ona gülüyordu. Ancak Şerifin şu sözleri üzerine kulak kesildi: "En kötüsü de, bir zamanlar Richard'ı tanıyan şu Blondel denen adam Richard'ın ölmediğini ve merhametli kralımız John'un gaspçıdan başka bir şey olmadığını iddia ediyor."

Robin Hood

"Gerçekten Richard'ın döneceğini mi düşünüyor?" dedi Robin nazikçe.

"Onu bulmaya yemin etmiş," dedi Şerif birasından koca bir yudum alarak. "Dünyayı dolaşıp Richard'ı arıyor. Eğer Richard'ı bulacak olursa, rahatımız sona erer! Ama belki de o bulmadan Richard vebadan ölür. Biraz daha et ister misin?"

"Teşekkür ederim," dedi Robin, "Hayır. Gidip sürülerimle ilgilenmem lazım."

"Hanımın söylediğine göre etleriniz çok iyiymiş," dedi Şerif, "eğer sürüleriniz de bunlar kadar iyi ve semizse, onları alırım." "Size satarım!" dedi Robin. "Benimle gelin, bugün size etler için verdiğim fiyat gibi iyi bir fiyatı bütün sürü için veririm. Ancak bütün paranızı mutlaka yanınızda getirin."

Şerif böyle bir teklife karşı koyamayacak kadar açgözlü olduğu için kabul etti. Öyle ki hemen bir torbayı altınla doldurup, Robin'le birlikte yola koyuldu. İkisi birlikte kasabın arabasında, Nottingham'ın sık ormanlarına doğru gitmeye başladılar. Ancak yol uzadıkça şerif de huzursuzlandı.

"Hey, kasap!" diye fısıldadı. "Sürülerin nerede?"

"Çok yaklaştık!" dedi Robin ona.

"Şu Robin Hood denen adam yakınlarda olabilir," diye mırıldandı Şerif.

"Robin Hood umurumda değil!" dedi Robin. "Fakat ilerlememiz gerekiyor. Ben hemen çobanlarımı çağırayım." Der demez, boruyu dudaklarına götürüp üç kez üfledi. Derhal semiz geyiklerden ibaret çok büyük bir sürü önlerindeki yola çıktı. Hemen arkasından, yeşillere bürünmüş, sırtlarında yay, ellerinde sopa olan bir alay adam ortaya çıktı. Adamları görür görmez şerifin rengi attı ve korkudan titremeye başladı.

"Bunlar benim adamlarım," dedi Robin, gözündeki bandı çekerek, "bu geyikler de sürülerim. Nottingham halkı açlıktan ölürken, onlar John'un adaletsiz yasaları yüzünden ormanda dolanıyorlar. Ancak siz et almaları için köylülere para getirdiniz. Torbanızı verin, Şerif Efendi."

Elleri korkudan tir tir titreyen Şerif parasını uzattı. Robin'in adamları sevinçle bağırırken, Küçük John pelerinini yola serip üzerine altınları boşalttı.

"Onu ormanın kıyısına götürün, gözlerini bağlayıp orada bırakın," diye emretti Robin. "Git de John'a, Nottingham halkının onları aç ve yoksul bırakan zalim prense değil, Kral Richard'a hizmet ettiklerini söyle. İngiltere Kralı Richard, sen çok yaşa!"

"Sen çok yaşa, İngiltere kralı Richard!" diye bağırdı bütün adamlar. Ancak Şerif şöyle homurdandı: "Bir gün seni ve bütün adamlarını astıracağım, Robin Hood!"

"Belki," dedi Robin Hood. "Ama önce bir kasapla kanun kaçağı arasındaki farkı öğrenmen lazım."

20

Diaspora

Yahudilerin Dağılması

Dünyanın dört bir yanından gelen şövalyelerin Kudüs şehri için savaştığı Haçlı Seferleri devrini okuduk. Aslında Kudüs Yahudiler tarafından kurulmuştu. Peki, neden Kudüs Yahudilerin hâkimiyeti altında değildi?

Çok uzun zaman önce Roma İmparatorluğu çok güçlüydü. Yahudilerin memleketi Yehuda Roma hâkimiyeti altındaydı. Roma'nın atadığı bazı valiler de Yahudilere ağır vergiler yüklüyor, sebepsiz yere tutuklayıp idam ediyor ve Yahudilerin Tanrı'ya kendi usullerince ibadet etmelerine izin vermiyorlardı.

Sonunda Kudüs Yahudileri baş kaldırdı. Kudüs'ü işgal etmiş Roma ordusuna karşı ayaklandılar. Kudüs'teki Roma askerleri bir isyana karşı hazırlıklı olmadıklarından geri çekilmek zorunda kaldılar. Ancak çok geçmeden Roma Kudüs'teki isyanı haber aldı ve altmış bin kişilik büyük bir orduyu Yehuda'ya gönderdi. Bu ordu Ateşliler adı verilen Yahudi özgürlük savaşçılarının saklandığı köyleri yakıp yıkarak kırsalda ilerledi. Nihayet Kudüs'e ulaşıp şehri kuşatma altına aldılar. Kuşatma aylarca devam etti, ta ki Romalı askerler Kudüs surlarını yıkıp şehre akın edene dek. MS 70 yılında Romalı askerler Yahudilerin ibadet ettikleri Tapınağı yaktı ve Yahudileri esir aldı.

Artık Yehuda tekrar Roma hâkimiyeti altına girmişti. Ne var ki Romalılar Yahudi isyanlarını bastırmaktan usanmışlardı. Yahudilerin kendi şehirlerinde kaldıkları müddetçe şehri Romalılardan geri almaya çalışacaklarını düşündüler. Böylece Romalılar Yahudileri imparatorluğun her yerine dağıttılar. Tapınağın yeniden yapılmasına da izin vermediler.

Bu Yahudiler için bir sorundu. Ne de olsa onlar Tanrı'ya taptıkları için Yahudi'ydi. Bir İngiliz İngiltere'de, Fransız da Fransa'da doğmuş biridir. Oysa Yahudi de Tanrı'ya Tapınak'ta ibadet eden biriydi. Tapınak olmadan Yahudiler nasıl Yahudi olabilirlerdi ki?

Bir Yahudi âlimi olan Yohanan ben Zakkai, Yahudilerin, Tapınak'ta ibadet edemeseler de yine Yahudi kalabileceklerine inanıyordu. Yahudilerin kutsal kitabı olan Tevrat'ın, Yahudileri bir arada tutan "tutkal" olabileceğini düşünüyordu. Eğer hepsi de Tevrat'ı unutmayıp yolundan gidebilirlerse, bütün dünyaya dağılmış olsalar dahi Yahudi kalabilirlerdi.

Ancak Yohanan'ın bir sorunu vardı. O Kudüs'teydi ve Romalılar da Kudüs'ün surlarını yıkıyorlardı. Kudüs'ün sonunun kötü olacağının farkındaydı. Bunun üzerine bir tabut satın alıp içine yattı ve ölü taklidi yaptı. Öğrencileri, yol boyunca ağlayıp sızlayarak, onları durduran herkese liderlerini gömmeye gittiklerini söylediler ve onu Kudüs'ten çıkardılar.

Güvenli bir yere ulaşır ulaşmaz, Yohanan ben Zakkai tabuttan çıktı. Öğrencileriyle birlikte deniz kenarındaki küçük bir kasabaya gitti ve Tevrat dersi verilen bir okul kurdu. Başka öğretmenleri yani hahamları eğitti. Bu hahamlar dağıtılmış Yahudilerin yaşadıkları başka kasabalara gidip, onlara sinagog adı verilen küçük yerel "tapınaklarda", Tanrı'ya ibadet etmeyi öğrettiler. Yüzlerce yıl Yahudiler dünyanın dört bir yanında yaşadılar; sinagoglarında Tanrı'ya ibadet edip, Tevrat'ı okudular. Ortaçağda Yahudiler birçok farklı ülkede yaşadılar: İngiltere, İspanya, Fransa, Rusya, İtalya, Mısır vs. Ancak Yahudiler; İngiltere, İspanya, Fransa, Rusya, İtalya, Mısır ve başka ülkelerin vatandaşları olmalarına rağmen, Yahudi olarak da kaldılar.

Yahudiler genellikle yaşadıkları ülkelerin kralları tarafından şüpheyle karşılandılar. İngiltere ve Fransa'da "iyi vatandaş" olarak görülmüyorlardı, çünkü Tanrı'ya bağlılıkları, İngiltere veya Fransa'ya olan bağlılıklarından daha önemliydi. Bu yüzden Yahudilere genellikle kötü davranılırdı. Ortaçağda, hem İngiltere hem

Yahudilerin Dağılması

de Fransa Yahudilerin ülkelerinde istenmediklerini ilan ettiler. Fakat birçok Yahudi İspanya'ya yerleşti, çünkü Müslüman hükümdarlar Yahudilere karşı, Hıristiyan krallardan daha dostça davranıyorlardı. İspanya'daki İslam krallığı Yahudilere karşı o kadar iyiydi ki Yahudiler İspanya'da bulundukları dönemden "Yahudilerin Altın Çağı" olarak söz ederler.

Yahudilerin bir daha yirminci yüzyıla kadar kendi toprakları olmadı. Ancak bizim diyebilecekleri bir ülkeleri olmamasına rağmen, hahamlar ve Tevrat sayesinde kimliklerini korudular. Yahudilerin tüm dünyaya dağılmasına diaspora denir.

Bir Diaspora Öyküsü

Yahudiler dağıldıktan sonra birçok ülkede yaşadılar. Her ülkede, o ülkenin dilini ve âdetlerini öğrendiler. Fransa'daki Yahudi çocukları Fransızca konuşmayı öğrendiler ve Fransız peri masallarını dinlediler. İngiltere'deki Yahudiler İngilizlerin uyku öncesi masallarını dinlediler. İspanya'da yaşayanlar da Mağripliler gibi konuşmaya başlayıp, Mağriplilerden duydukları öyküleri anlattılar.

Ancak Yahudiler birçok ülkeden öyküler almalarına rağmen, bu öyküleri, kendilerine özgü olması için değiştirdiler. Bu öykülerin çoğunda zekâ ve inanç, kötülük ve nefreti yener. Bu öykülerden biri de, İspanya'da yaşayan Yahudilerin anlattığı "Cordoba'nın Zeki Hahamı"dır.

Cordoba'nın Zeki Hahamı

Çok uzun zaman önce, Cordoba şehrinde zeki bir haham yaşardı. O devirde Cordoba Emiri Yahudilerin kendi şehrinde yaşamalarına rıza gösteriyordu. Ancak Emir yaşlandıkça, kötü kalpli danışmanlarına kulak vermeye başladı ve fikirlerini değiştirdi. Bir gün Emir Yahudilerin bir daha dönmemek üzere Cordoba'dan ayrılması gerektiğine karar verdi.

Ancak şehrindeki diğer sakinlerin kendisini zalim ve kalpsiz bir hükümdar gibi görmelerini istemediği için emrini bir sınav gibi görünecek şekilde verecekti. "Yahudiler güzel şehrimizde yaşamayı hak ettiklerini ispat etmeliler. Aralarından bir kişi seçip benim sarayıma göndersinler. Eğer o kişi benim üç sınavımdan da geçebilirse Yahudiler kalabilirler."

Cordoba'nın Yahudi bölgesi olan Elcema'da yaşayan Yahudiler bu emri duyduklarında dehşete kapıldılar. Evlerini, bahçelerini, inek ve eşeklerini, dükkân ve çiftliklerini bırakıp gitmek istemiyorlardı. Bunun üzerine toplandılar ve Emir'in sarayına gitmesi için zeki hahamlarını seçtiler.

Haham istemeye istemeye saraya gitti. Kendi kendine, "Eğer hükümdar bizi kovmaya kararlıysa halkımı nasıl kurtarabilirim ki?" diye kara kara düşünüyordu. "Kaderimiz Tanrı'nın elinde olsa gerek." Serin revakların altından geçerek Emir'in huzuruna çıktı.

Emir hiç kimsenin geçmeyi başaramayacağı üç sınav belirlemişti. Hahama şöyle dedi: "İlk sınavınız bana halkı-

nızın ne kadar bilgili olduğunu gösterecek. Söyle bana: Gökyüzünde kaç yıldız vardır?"

"Beş milyon, dört yüz bin, üç yüz iki," diye anında yanıtladı haham.

Emir kimsenin bu soruyu cevaplayamayacağından emin olduğu için hahama şüphe içinde baktı. "Sen, sen nasıl oluyor da böyle bir şeyi bilebiliyorsun?" diye kekeledi.

"Saydım," dedi haham. "Bana inanmıyorsanız kendiniz sayın, doğru olup olmadığını söylersiniz."

Emir alt edildiğini anladı. Şöyle dedi: "Çok güzel. İkinci sınavım halkınızın ne kadar zeki olduğunu belirleyecek. Söyle bana: Gerçek ile yalan arasındaki mesafe ne kadardır?"

Bu soru biraz daha zor olduğundan haham biraz düşündü. Tam Emir ağzını açıp, "Yahudiler şehrimi terk etmeli," diyecekken, "Buldum! Bir elin genişliği kadar," dedi. Afallayan Emir "Ne?" dedi.

"Gerçek kendi gözlerinizle gördüğünüz şeydir," dedi haham. "Yalan ise size başka birinin doğru diye söylediği, ama göremediğiniz bir şeydir. Gözlerinizle kulaklarınız arasındaki mesafe de bir elin genişliği kadardır. Bu yüzden gerçekle yalan arasındaki mesafe de bu kadardır."

Emir buna karşı ne diyeceğini bilemedi. Boğazını temizleyip şöyle dedi: "Geçmen gereken bir sınav daha var. Şimdi insanlarınızın ne kadar şanslı olduklarını göreceğiz." Hizmetkârına elini sallayınca adam hemen önlerine bir kâse getirdi. Kâsenin içinde iki kâğıt parçası vardı. "Kâğıdın birine," dedi Emir, "'Kalın', diğerine de "Gidin" yazdım. Kâğıtlardan birini seç. Hangi kâğıt çıkarsa çıksın, sen ve halkın üzerinde yazanı yapmak zorundasınız."

Zeki haham Emir'in iki kâğıda da "Gidin" kelimesini yazdığından adı gibi emin olduğu için şimdi gerçek-

ten canı sıkılmıştı. Hangisini seçerse seçsin, Yahudiler Cordoba'yı terk etmek zorunda kalacaklardı. Elini kâsenin içine sokup kâğıdın birini aldığı gibi ağzına attı.

"Ne yapıyorsun?" diye bağırdı Emir.

"Neden kâğıdı çiğniyorsun? Onun üzerinde halkınızın kaderi yazılı!"

Haham kâğıdı çiğneyip yuttu. Kâğıt midesine indikten sonra Emir'e gülümsedi.

"Ah, haşmetli Emir," dedi, "Şimdi sizin kararınıza uyacağım. Seçtiğim kâğıdı yuttum. Ancak onun zıddı hâlen kâsenin içinde duruyor. Kâsedeki kâğıtta ne yazılıysa ben tersini seçtim demektir."

Şaşkınlıktan dili tutulan Emir kâsede kalan kâğıdı açtı. Beklendiği gibi üstünde, "Gidin" yazılıydı.

"Gördüğünüz gibi," dedi zeki haham, "Yutmuş olduğum kâğıtta "Kalın" yazıyor olması gerek. Sizin ferman buyurmuş olduğunuz gibi, biz de Cordova'da kalacağız."

Böylece haham reverans yaptı ve üç sınavın üçünden de geçmiş olarak Emir'in sarayından ayrıldı. Kendi kazdığı kuyuya düşen Emir ise sözünü tuttu ve kendisi bu güzel şehirde hüküm sürdüğü müddetçe, Cordoba'lı Yahudilerin evlerinde kalmalarına izin verdi.

21

Moğolların Doğuyu Yakıp Yıkması

Dünyanın İmparatoru Cengiz Han

Batı'da Hıristiyan ve İslam orduları birbirleriyle savaştıkları sırada, Doğu'da farklı bir savaş devam ediyordu. Doğuda bulunan Çin ve Japon krallıklarının, Müslüman ordularının değil de, Moğolların istilası konusunda kaygılanmaları gerekiyordu.

Moğollar Çin'in kuzeyindeki soğuk, ıssız dağlardan gelmişlerdi. Keçe çadırlarda yaşarlar; her sabah çadırlarını toplar, geride yalnızca küllerini bırakarak giderlerdi. Onlar kırsalda fethedip öldürerek gezinen göçebelerdi. Kuzeyin kemikleri titreten soğuğu onlara vız gelirdi; kürk ve deri giyer, rüzgârdan korunmak için tenlerini yağla ovarlardı. Asla bir yere yerleşip çiftçilik yapmaz; tilki, tavşan gibi küçük vahşi hayvanları avlayıp yerlerdi. Ancak günlerce yemek yemeden idare edebilirlerdi. Eğer açlıktan ölme tehlikesiyle karşı karşıya kalacak olurlarsa, atlarının damarlarını açıp biraz kan içer, sonra damarı kapatıp yollarına devam ederlerdi.

Moğol kabileleri Çin'in kuzey ucundaki Çin köylerine baskın yapıp tüccarları öldürür ve mallarını çalarlardı. Ancak asla Çin'i işgal etmeye kalkışmadılar, ta ki Cengiz Han önderleri oluncaya dek.

Cengiz Han 1167 civarında Yakka adında küçük bir Moğol kabilesinde doğmuştu. Babası kabile reisi yani handı. Ne var ki Yakka birçok Moğol kabilesinden biriydi. Moğollar Çinlilerle savaştıkları kadar kendi aralarında da savaşıyorlardı.

Cengiz Han'ın daha iyi bir fikri vardı. Bütün Moğolların birleşip Çin'e saldırması gerektiğini düşünüyordu. Çin Seddi'nin hemen öbür tarafında zengin Çin şehri Pekin vardı; insanlar burada sıcak evlerde yaşayıp ateşle ısınırlardı ve yumuşacık yatakları, bol

yiyecekleri ve çuvallar dolusu altınları vardı. Cengiz Han bu zengin şehri fethetmek istiyordu.

Ancak öncelikle bütün Moğol kabilelerini, kendisini takip etmeleri için ikna etmesi gerekiyordu. Cengiz babası öldüğünde Yakka'nın lideri oldu. Hemen diğer Moğol klanlarını ele geçirmeye başladı. Onlarla vahşice savaşıp, liderlerini kendisine bağlılık yemini etmeye zorladı. Kendi kendine şöyle söz verdi: "Benim sözümü dinlemeyen her kim olursa olsun öldürülecek. O kişinin çadırını öyle bir dümdüz edeceğim ki gece yarısı üstünden dörtnala geçen bir at tökezlemeyecek bile. Hayattaki en büyük zevkim rakiplerimi öldürüp mallarını çalmaktır!"

Siz olsanız böyle konuşan bir adama teslim olur muydunuz? Moğolların çoğu teslim oldu. Boyun eğmeyenler ise öldürüldü. Cengiz Han rakibi olan bir lideri öldürdükten sonra, cesedi gizlemek için çadırını taşıttı. Sonra gece geç vakitlerde, herkes çadırın önüne bakarken, hizmetkârlarına cesedi çadırın baca deliğinden çıkarmalarını emretti. Sabah olunca, tanrıların rakibini öldürüp, Cengiz Han'a karşı geldiği için ceza olarak gizlice kaçırdıklarını söyledi. Bu olaydan sonra herkes Cengiz Han'ın ardından gitti.

Cengiz Han

Artık Cengiz Han'ın, dağınık haldeki Moğollara, Çin'e akın yapmaları için önderlik etme zamanı gelmişti. Rastladıkları her şehri harap ederek, her binayı yerle bir ederek, kuzeye akın ettiler. Çin Seddi'nden geçip Çin'e girdiler. Kral John İngiltere'de Magna Carta'yı imzalarken, Cengiz Han Pekin'i ele geçiriyordu.

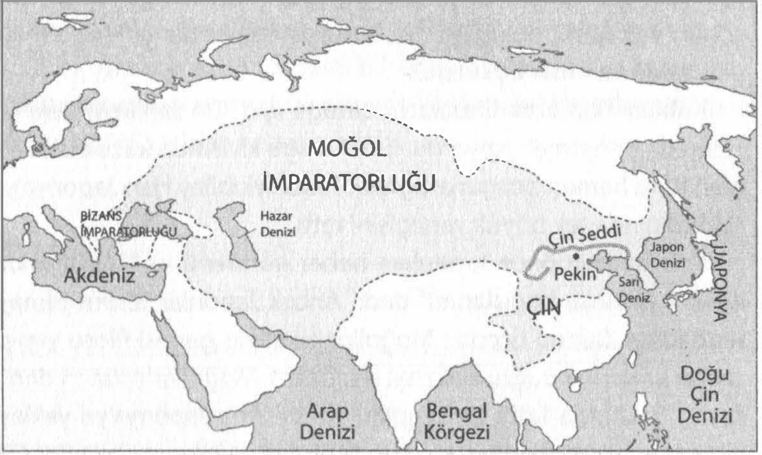
Ancak sonra Cengiz Han ordularını Batı'ya çevirmeye karar verdi. Takipçilerine, gökyüzü tanrısı Tengri'nin onları dünyayı fethetmeleri için seçtiğini söyledi. Sonra onları İslam imparatorluğunun sınırlarına doğru götürdü.

Bu korkunç akını hiç kimse durduramıyordu. Cengiz Han ve onun Moğol güruhu Tanrı'nın bir cezası gibiydi. Müslümanlar ona "Musibet" diyorlardı. İslam imparatorluğunun batısında beş yıl boyunca terör estirdi ve neredeyse Hazar Denizi'ne kadar olan bütün şehirleri fethetti. Köylüler ondan o kadar çok korkuyorlardı ki Moğol savaşçılar ortaya çıktıklarında, hiç savaşmaya bile çalışmadan yüzüstü yere kapanıp teslim oluyorlardı. Müslüman bir tarihçi olan Ali İbnü'l-Esir, on sekiz kişinin, atlarıyla giderken, gümbür gümbür gelen tek bir Moğol atlısıyla karşılaşmaları hakkında bir öykü anlatır. "Moğol onlara birbirlerini bağlamalarını söyler," diye yazar İbnü'l-Esir, "o kadar dehşete kapılırlar ki dediğini yapmaya koyulurlar. Sonra içlerinden biri şöyle der: 'Tek bir kişiye karşılık, biz on sekiz kişiyiz. Neden onu öldürüp de yolumuza devam etmiyoruz ki?' Lakin diğer on yedisi çok korkmuştur. 'Ona karşı gelirsek bizi öldürür!' diye ağlaşıp birbirlerini bağlamaya devam ederler. On sekizinci adam fırlayıp Moğol'u atından düşürür. Sonra diğer on yedisi, 'Allah bizi korusun! Burada bir Moğol var!' diye bağıra bağıra dörtnala kaçarlar." Cengiz Han'ın bu kadar büyük bir imparatorluğu fethetmesine şaşmamak lazım. Düşmanları ona karşı koyamayacak kadar korkuyorlardı.

Cengiz Han 1227 civarında, savaşırken hastalanıp öldü. Halkı onu gömmek için Çin'e götürdü. Ancak kimsenin mezarının yerini öğrenmemesi için, cenaze alayını geçerken gören herkesi öldürdüler. Günümüzde dahi hâlen Cengiz Han'ın gömüldüğü yer keşfedilememiştir.

Moğolların Çin'i Fethi

Cengiz Han öldüğü sırada, Moğollar muazzam bir imparatorluğa hükmediyorlardı ve krallıkları çok geçmeden daha da büyüdü. Moğollar İslam imparatorluğundan toprak ele geçirdiler. Bizans İmparatorluğu'nun bir kısmını fethettiler. İmparatorlukları Sarı Deniz'den batıya, ta Akdeniz'e kadar uzanıyordu.

Moğol İmparatorluğu zirvedeyken

Cengiz Han'ın torunu Kubilay Han 1260'ta tahta çıktığında, Cengiz Han'ın başlattığı işi tamamladı ve Çin imparatoru oldu.

Büyükbabası Cengiz Han'ın fethetmiş olduğu Pekin'in hâkimiyeti zaten Kubilay Han'ın elindeydi. Sonra savaşa savaşa güneye doğru ilerlemeye başladı. Bu kolay bir mücadele değildi. Moğollar zorlu savaşçılar oldukları halde, Çinliler kurnaz ve eğitimliydi. Bilginler istilalara karşı savunma yapmaları için yeni silahlar geliştirmişlerdi. Savaş alanına salınan zehirli sisler yapmayı biliyorlardı: içinde arsenik olan "ruh avcısı sis"; barut, köpek dışkısı ve başka tuhaf bileşenlerden yapılma "beşli sis" ve havayı boğucu bir buluta dönüştürmeye yarayan kireç tozu "sihirli duman".

Ancak sonunda Moğol şiddeti Çin aklını yendi. Kubilay Han Çin'e girdi ve imparatoru tahttan indirdi. 1279 itibariyle, Çin'in tartışmasız lideri olmuştu. Ve Çin tahtına geçecek yeni bir hanedan, Yuan adında bir Moğol hanedanı kurdu.

Kubilay Han büyük bir lüks içinde yaşadı. Pekin'de muazzam bir saray yaptırdı ve kendini koruması için on bin muhafız tuttu. Sarayına gelen herkes Han'ın huzurunda tevazu göstermek için ayakkabılarını çıkarmak zorundaydı. Ve ne zaman görevliler, "Diz çökün ve tapın!" dediğinde bütün ziyaretçiler diz çöküp, alınları yere değene kadar eğilirlerdi.

Kubilay Han artık imparator olduğu için, Çin sahillerindeki ülkeleri de fethetmek istiyordu. Çin'in doğu kıyısında küçük bir ülke olan Kore hemen bozguna uğradı. Ancak Kubilay Han Japonya'ya saldırdığında tek büyük yenilgisini tattı.

Kubilay Han önce Japonlara haber gönderdi ve "Teslim olursanız hayatınızı bağışlarım!" dedi. Ancak Japonlar teslim olmayı reddettiler. Bunun üzerine Moğollar bir savaş gemisi filosu yapıp, Japon kıyılarına doğru açılmayı denediler. Moğolların zaten deniz savaşı hakkında fazla bir bilgileri yoktu ama Japonya'ya yaklaşmayı bile başaramadılar. Muazzam bir fırtına çıkınca, gemiler Çin kıyılarına dönmek zorunda kaldı. Moğol savaşçıların çoğu boğuldu. Zayıf düşen Moğol ordusu da gücünü toplamak için Çin'e geri çekildi.

Yedi yıl sonra Moğollar daha fazla savaş gemisi ve daha büyük bir orduyla geri döndü. Japonya'ya doğru açıldılar ve Japon gemileriyle karşı karşıya kaldılar. Savaş büyük bir şiddetle uzun süre devam etti. Ancak tam Moğol ordusu kazanacak gibi olmuşken, Japon Denizi'nde büyük bir fırtına daha koptu. Moğol gemileri bir kez daha Çin'e doğru sürüklendi ve birçoğu battı. Japonya'yı bir kez daha bir fırtına kurtarmıştı! Japonlar bu iki fırtınayı tanrıların gönderdiğine inanıyorlardı. Bu fırtınalara *kamikaze,* yani "ilahi rüzgârlar" adını verdiler. Bin yıl sonra Japon savaş uçağı pilotlarının kendilerine "kamikaze pilotları" demelerinin nedeni, düşmanlarını yok etmek için bu fırtınalar gibi havadan inmeleriydi.

Kubilay Han Japonya'yı hiç fethetmemiş olsa da, dünyadaki en büyük imparatorluğa hükmetti. Yirmi üç yıl boyunca, o Çin imparatoru ve Moğolların Büyük Han'ıydı. Namı bütün dünyaya korku salmıştı.

Ancak Moğol imparatorluğu devam etmedi. Kubilay Han öldükten sonra, akrabaları imparatorluğu küçük krallıklara böldü ve her bir krallığa önemsiz bir şef hükmetti. Kubilay Han'ın Çin'de kurmuş olduğu hanedan gitgide zayıfladı. Çok geçmeden Kubilay Han'ın torunları Çin tahtını kaybetti. Muazzam Moğol imparatorluğu, bir gecede açılıp devasa bir boyuta ulaştıktan sonra, aynı hızla solup giden bir mantar gibiydi. Toplamda Moğolların dünya hâkimiyeti yüz yıldan kısa sürmüştü.

Gizemli Doğunun Keşfi

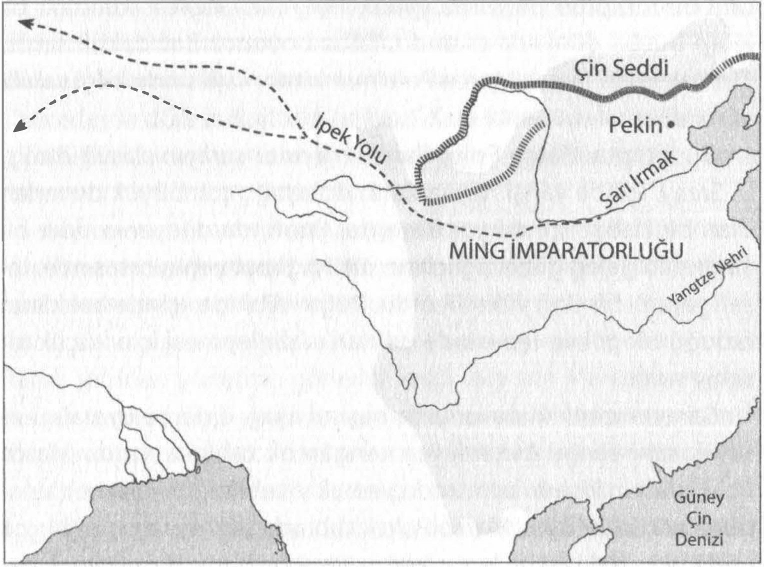
Marco Polo'nun Çin Seyahati

Avrupa'da yaşayan insanlar için Çin, ta dünyanın öbür ucundaydı. Çin'e giden uzun İpek Yolu dağların arasından ve dik uçurumların kenarından geçiyordu. Kurak çöllerden dolanıyordu ki su buralarda yalnızca az sayıda vahada yer alan küçük gölcüklerde bulunurdu. Çin'den baharat ve mücevher almak için, İpek Yolu'ndan giden tüccarlar yazın kum fırtınasında, kışın da kar fırtınasında kaybolabilirlerdi. Ve Çin o kadar uzaktaydı ki İpek Yolu'ndan gidip geri dönmek beş yıl sürebilirdi.

Ancak İpek Yolu'ndan gitmeyi başarabilen tüccarlar sonunda şahane şeyler bulurlardı: altın, karanfil ve zencefil, yeşim ve vernik, nadir bulunan güzel çiçekler, şarap, güzel kokulu odun, zengin, karmaşık desenli kilimler ve yapımını yalnızca Çinlilerin bildiği gizemli, parlak ipek kumaşı. Avrupalılar bu değerli eşyaları çok severlerdi ve kervanlar Çin'den gelir gelmez satın almaya koşarlardı.

Kubilay Han Avrupa'yla ticaret yapmanın Çin'i daha da refaha kavuşturacağını biliyordu. Bu yüzden tüccar ve tacirleri, ülkesine gelmeleri konusunda cesaretlendirmek için elinden geleni yaptı. Askerlerini yol muhafızı ve polis yaptı ve onları, yollara göz kulak olmaları ve seyyahları haydutlara karşı korumakla görevlendirdi. Yolculuk daha güvenli hale geldikçe, gitgide daha çok tüccar ve serüvenci Çin şehirlerinin harikalarını görmek için İpek Yolu'ndan seyahat etti.

Bu serüvencilerden birinin adı Marco Polo'ydu. Marco Polo, Niccolo adında bir İtalyan tüccarın oğluydu. Marco doğmadan önce, Niccolo Çin'e doğru bir yolculuğa çıktı. Marco on beş yaşına girene

Ming Hanedanı ve İpek Yolu

kadar da dönmedi. Döndüğünde ise oğluna şöyle dedi: "Büyük Han'ın sarayına gitmem üç yılımı aldı. En sonunda vardığımda, Han beni iyi karşıladı ve beni ulağı yaptı. Orada bulunduğum sırada Çin imparatoru için çalıştım. İmparator papadan, Hıristiyanlığı anlatacak yüz bilge adam istemem için beni geri gönderdi. Ayrıca Roma'dan ona biraz kutsal yağ da götürmemi istiyor. Sen güçlü bir çocuksun, giderek de büyüyorsun. Benimle Çin'e seyahat edebilirsin."

Böylece Marco ve babası, yanlarında Çin imparatoru için kutsal yağ olduğu halde, İpek Yolu'ndan yolculuğa başladılar. Yolculuk tam dört yıl sürdü! Marco ve babası haydutların saldırısına uğradılar. Geçtikleri ülkelerden birinde devam eden bir savaştan kaçmak için yolu uzatmak zorunda kaldılar. Marco hastalandı ve tam bir yıl dinlenmesi gerekti.

Ancak sonunda Marco ve babası Pekin'e vardılar. Orada imparator Kubilay Han'la görüştüler. Marco Polo'nun bu görüşme hakkındaki düşüncelerini, Çin'e yaptığı bu yolculukla ilgili yaz-

dığı bir kitaptan biliyoruz. *Marco Polo'nun Gezileri* adındaki bu kitap bütün dünyada okundu. Yıllar boyunca Batı'daki insanlar Çin hakkında ancak Marco Polo'nun kitabı sayesinde bilgi sahibi olabildiler.

Bu kitapta Marco Polo, Han'ın mermer sarayını tasvir etmişti. Saray, içinde vahşi hayvanların dolaştığı, çok büyük duvarları olan bir bahçe içinde yer alıyordu. Etrafında dünyanın dört bir yanından gelen güzel ağaçların dikildiği bahçenin ortasında, insan yapımı bir dağ yükseliyordu. Dağın dibinde, içinde balıkların olduğu bir göl ve tepesinde de Han'ın dinlenmesi için küçük bir saray vardı.

Sarayın içindeki duvarlarda baştan aşağı ejderha oymaları ve savaş sahnelerini betimleyen rengârenk tablolar vardı. Marco Polo, altı bin kişinin aynı anda yemek yiyebildiği bir yemek salonuna götürülmüştü. Marco Polo kitabında şöyle yazmıştı: "Birçok tarihi olay, hayvan ve kuş, şövalye ile genç kız ve daha birçok harika şeyin tasvirleri altın rengine boyanmıştı. Duvarlar ve tavan baştan aşağı altın rengi resimlerle doluydu." Burası Han'ın büyük ziyafetlerini verdiği salondu ve Marco Polo ilk dondurmasını burada tatmıştı.

Tüccar ve kâşif Marco Polo

Marco Polo Çinlilerin giydikleri güzel kıyafetlere, dükkânlarındaki taze et ve sebzenin bolluğuna ve meyvelerin büyüklüğüne hayran kalmıştı. "Bazı armutlar devasa boyutlarda," diye yazmıştı, "neredeyse dört buçuk kilo geliyor." Kara kara kayaların yandığını gördüğünde ise hayretler içinde kalmıştı. Yani Marco Polo hayatı boyunca hiç kömür görmemişti!

Marco ve babası Çin'de aşağı yukarı yirmi yıl kaldılar. Marco Çin'i baştan aşağı dolaştı, güzel yapıların yer aldığı büyük şehirlerini ve rençper ve çiftçilerle dolu ufak köylerini gördü. Marco Polo biraz daha olgunlaştığında, Kubilay Han ona imparatorluğundaki farklı şehirleri yönetme görevini verdi. Ara sıra Marco'dan birbirleriyle tartışan Çinli yetkililer arasında hakemlik yapmasını isterdi. Bir keresinde de Marco'dan, askerlerinin ona karşı bir komplo hazırlığı içinde olup olmadıklarını öğrenmesini istemişti.

Marco ve babası sonunda eve döndüklerinde ise akrabaları onları evlerine almadı. Marco artık kırk yaşına gelmiş, babasının da saçı sakalı ağarmıştı. Üzerlerinde yırtık pırtık, kirli giysiler vardı. Akrabaları onları küçümseyerek, "Siz Marco Polo ve Niccolo değilsiniz!" dediler. "Onlar öleli çok oldu! Siz dilencisiniz."

Bunun üzerine Marco ve Niccolo ceketlerinin dikişlerini söktüklerinde, mücevherler ortalığa saçıldı: zümrüt, yakut ve safirler. İki adam, soyguncuların kendilerine saldırmamaları için en eski kıyafetlerini giymiş ve mücevherlerini kıyafetlerin içine dikmişlerdi. Sonunda akrabaları onları kabul etti. Marco ve Niccolo Çin'den nihayet dönmüştü.

Yasak Ming Şehri

Marco Polo, Kubilay Han'ın egemenliği sırasında Çin'e yolculuk ettiği için şanslıydı. Büyük Han Avrupalıların ülkesine gelmesini istediği için, İpek Yolu'nu güvenli yapmaya çalışmıştı. Gel gör ki Büyük Han'ın ölümünden sonra, Çin'e seyahat etmek gitgide daha da zorlaştı. Avrupa ile Çin arasındaki topraklar bir zamanlar Kubilay Han'ın gözetimindeydi ve askerleri tarafından korunurlardı. Ancak şimdi başka Moğol liderleri bu ara toprakları kendi aralarında

bölüşmüşlerdi. Küçük krallıklarının sınırları yüzünden birbirleriyle savaşıyorlardı. Şimdi artık bütün İpek yolu boyunca savaşlar vardı. Tüccarların Çin'e yaptığı seyahatler giderek seyrekleşti ve sonra tüccarlar neredeyse hiç gitmez oldular.

Bu esnada Çin'in yeni hükümdarları olan Ming hanedanının imparatorları kendi şehirlerini ve saraylarını geliştirmekle uğraşıyorlardı. Bu imparatorlardan biri olan Yongle Çin'in başkenti Pekin'in tam merkezinde bir saray yaptırdı. Bu sarayın, Çin mimarisinin güzelliğini ve Çinli yapı ustalarının becerisini göstermesini istiyordu. Burada kraliyet ailesi yaşayacaktı. Sarayda imparatorun evi ve bütün resmi yapılar yer alacaktı. Ve hiçbir yabancının buraya girmesine izin verilmeyecekti. Bu saraya Yasak Şehir adı verilmişti, çünkü büyüklüğü küçük bir şehir kadardı ve yabancı ziyaretçilerin burayı görmesi yasaktı.

Yongle inşaatın 1421'de başlamasını emretti. Yasak Şehrin inşası on dört yıl sürdü. Surları, Pekin dışındaki taş ocaklarından çıkarılmış devasa taşlardan yapıldı. Taşlar çok ağır olduğu için öküzlerin çekmesi mümkün değildi, özellikle de yolların donmuş oluklarla kaplandığı kış aylarında. Dolayısıyla Çinli işçiler yol boyunca her 100-120 metrede bir kuyu kazdılar. Yola su döküp donmasını bekledikten sonra, taşları buz üstünde doğruca Pekin'e doğru kaydırdılar.

Sarayın etrafındaki taş surlar on metre yüksekliğindeydi. Bu surların içine Çinliler 9.999 tane küçük bina inşa etmişlerdi. Bu binalar sadece taştan değil, pirinç ve kireçten yapılma sert kırmızı tuğlalardan da yapılmıştı. Tuğlalar birbirine, pirinç püresi ve yumurta beyazından yapılma bir macunla tutturulmuştu. Bu tuğlalar yüzyıllarca dayandılar.

Sarı, Çin'de kraliyet rengi olduğundan, binalar altın ejderha ve sarı resimlerle donatılmış, çatılar da sarı tuğlalarla kaplanmıştı. Yasak Şehrin içindeki her binanın özel bir adı vardı. İmparatorun ülke idaresini yürüttüğü en büyük binaların adları, Üstün Ahenk Salonu, Askeri Güç Salonu, Barış Salonu ve Dünyevi Huzur Salonu'ydu. İmparatorun taht odası Semavi Saflık Salonu'ndaydı; bu salonun

kırmızı vernikli duvarları, mermer bir zemini ve duvarlarında baştan aşağı, altından oyma ejderhalar vardı.

İmparator büyük bir lüks içinde yaşıyordu. Bütün binalar yalnızca ona aitti. Onlarca hizmetkâr servis yaparken o tek başına yerdi. Yanında duran bir kişi yiyeceklerin zehirli olmadığından emin olmak için, her yemekten bir lokma alırdı. Yasak Şehrin aşçıları sadece kral için her öğünde, kızarmış tavuk, kızarmış geyik, jöleli ördek, mayalı tatlı çörek, buzlu kek, pirinç, çeşitli çorbalar, onlarca sebze ve şarap hazırlardı. İmparatorun her öğününde o kadar çok yemek olurdu ki artanlar sarayda yaşayanlara verilirdi.

İmparatorun ailesi ve diğer akrabaları da Yasak Şehrin içinde yaşarlardı. Kraliyet ailesine ait bir çocuk Yasak Şehrin içinde büyürdü ve şehirden ayrılmasına asla izin verilmezdi. Çocuklar zamanlarını ders alarak geçirirlerdi, fakat ayrıca resim yapar, uçurtma uçurur, buzda kayar ve evcil kuşlarla da oynarlardı. Neşeli Ezgiler Köşkü adlı özel bir tiyatroda onlar için icra edilen oyunları ve konserleri görmeye giderlerdi. Ancak büyük olasılıkla en çok cırcırböceği yetiştirmekten zevk alırlardı. Özel evcil cırcırböcekleri kafeslerde beslenir, iplikten yapılma dar tasmalarda yürüyüşe çıkartılırdı. Kimin cırcırböceğinin en güçlü olduğunu görmek için cırcırböceği dövüşleri düzenlenirdi. Çin'deki bir müzede, Çin'in son imparatorlarının çocukken sahip oldukları cırcırböceği kafeslerini görebilirsiniz!

Yabancıların imparator Yongle'yi görmek için Yasak Şehre girmelerine izin verilmiyor olsa da, Yongle dünyayı tanımak istiyordu. Gemiler yapılmasını emretti ve Çinli kâşiflere, uzak diyarlara keşif gezileri yapmaları için para verdi. Kâşifler binlerce mil kat ettiler. Gemilerden biri ta Kuzey Amerika'ya bile gitmiş olabilir!

Ancak Yongle'den sonra gelen Ming imparatorları yeni ve uzak diyarlar keşfetmek istemiyorlardı. Çin'in hâlihazırda dünyadaki en iyi ülke olduğuna inanıyorlardı. Çin sanat ve biliminin zaten mükemmel olduğunu ve Çin yaşam tarzının daha fazla geliştirilmesinin mümkün olmadığını düşünüyorlardı. Bu yüzden Ming imparatorları, dış dünyayla ticaret yapmak veya Çinlileri başka ülkelerde

yeni yerleşimler kurmak için göndermek yerine, Çin Seddi'ni istilacılara karşı korumak için daha da güçlendirdiler ve ülkelerinde kaldılar. Hatta bir imparator okyanus gemisi yapmayı bile yasa dışı ilan etti. Denizcilere, diğer ülkelere gitmeye ve ticaret yapmaya kalkışan herkesin idam edileceğini söyledi.

Yasak Şehir'de yaşayan Ming imparatorları yüzyıllarca dünyadan uzak kaldılar. Aşağı yukarı doksan yıl önce, son Çin imparatorları Yasak Şehir'den çıkarıldılar. Binaların bazıları yıkıldı. Ancak günümüzde Yasak Şehir yenilendi ve yeniden inşa edildi. Turistler artık ortaçağ seyyahlarının hiç göremedikleri o sarayı gidip görebilirler.

23

İlk Ruslar

Rusların Konstantinopolis'e Gelişi

Şimdi Yasak Şehir'den ayrılıp batıya, büyük Konstantinopolis şehrine dönelim. Konstantinopolis Bizans İmparatorluğu'nun başkentiydi. Hatırlarsanız, Bizans İmparatorluğu eski Roma İmparatorluğu'nun doğu yarısıydı. Bizans imparatoru Konstan-tinopolis'te yaşardı. Konstantinopolis'i kim fethederse, o tüm Bizans İmparatorluğu'na hükmedebilirdi. Öyle ki Müslüman savaşçılar Konstantinopolis'i fethetmeye çalıştılar ve başaramadılar. Moğol savaşçılar Konstantinopolis'i fethetmeye çalıştılar ve başaramadılar. Ancak şimdi Konstantinopolis başka bir savaşçı güruhunun saldırısıyla karşı karşıyaydı: Ruslar.

Ruslar Avrupa kıtasının ortasında, Konstantinopolis'in kuzeyinde yaşıyorlardı. Ruslar Viking kâşiflerin soyundan gelen, uzun boylu, sarışın, mavi gözlü savaşçılardı. Vikingler Fransa ve İngiltere'ye akın ederlerken, Rurik adında bir Viking savaşçı orta Avrupa'yı dolaştı ve orada kalmaya karar verdi. O ve adamları kendi küçük krallıklarını kurmak için yerleştiler. Orada yaşayan Slavlar da onlara boyun eğmek zorunda kaldılar. Bu Viking istilacılara Rus ismini verdiler çünkü "Rus" Rurik'in adını andırıyordu.

Vikingler yanlarında fazla kadın getirmedikleri için Slavlarla evlendiler. Viking ve Slavların çocukları ve torunları kendi boylarını kurup, kendi şehirlerini inşa ettiler ve etraflarındaki diğer ülkelerle ticaret yaptılar. Çok geçmeden Rus boyları güçlenmeye başladılar.

Ruslar Viking ataları gibi iyi denizcilerdi ve genellikle Konstantinopolis şehriyle ticaret yapmak için Karadeniz'e yelken açarlardı. Rusların ellerinde morslardan elde ettikleri dişler, kendi arı kovanlarından çıkardıkları bal ve balmumları, ağaçlarından

İlk Ruslar

elde ettikleri meyveler ve başka ülkelerle yaptıkları savaşlarda esir aldıkları köleler vardı. Bunları ipek, cam ve gümüş karşılığında, "Büyük Şehir" adını verdikleri Konstantinopolis'te değiş tokuş ederlerdi.

Ancak Konstantinopolis'e gemiyle gitmek çok zorlu bir işti, Viginglerin torunları için bile. Karadeniz'e giden nehirler güçlü akıntılarla (keskin kayaların üzerinden geçen sığ sular) doluydu. Kimi zaman nehirler o kadar sığlaşırdı ki Ruslar gemilerini sudan çekip, sığ suları geçinceye kadar devasa kütükler üzerinde yuvarlar, sonra tekrar nehre yuvarlarlardı. Konstantinopolis'e gitmek haftalar, hatta aylar sürerdi.

Rus şefler birbirlerine şöyle dediler: "Bu sığ nehirlerden geçmekle uğraşacağımıza Konstantinopolis'i fethetsek daha iyi olacak." Böylelikle kılıç, kalkan ve mızraklarını kuşanıp, büyük bir savaş filosuyla Büyük Şehre saldırmak için yola koyuldular.

Konstantinopolis'i fethetmek pek kolay olmayacaktı. Şehir küçük bir yarımada üstüne kurulduğu için üç tarafı sularla çevriliydi. Şehrin etrafında üç kalın sur ve duvarlar ile deniz kenarı arasın-

da yirmi metre genişliğinde (uç uca park edilmiş altı, yedi araba uzunluğunda) bir hendek vardı. Şehrin bir tarafında, okçuların denize ok atabilmeleri için surlardan kuleler yükseliyordu. Diğer tarafta da, düşman gemilerinin kıyıya yanaşmaması için Haliç'in ağzına boydan boya devasa bir zincir gerilmişti.

Ancak Ruslar Konstantinopolis'i fethedebileceklerinden emindiler. Ne de olsa onlar Viking'di! Denizde savaşmak en iyi yaptıkları işti.

Bu esnada Bizans ordusu gizli silahlarını hazırlıyordu: deniz ateşi! Deniz ateşi, suyun üzerine yayıldığında dahi yanmaya devam eden bir yağdı. Rus gemileri ufukta belirdiğinde, Konstantinopolis'i savunanlar bu yağı suya atıp ateşe verdiler ve su yanmaya başladı. Rusların tahta gemileri deniz ateşini yarıp geçemedi. Bunun üzerine Konstantinopolis'ten ayrılıp ülkelerine dönmek zorunda kaldılar. "Yunanlıların ellerinde gökteki şimşeğe benzer bir şey var" diye yazdılar tarihlerine. "Onu salıverip bizi yaktılar. Bu sebepten onları fethedemedik."

En güçlü Rus prenslerinden biri, Konstantinopolis'e tekrar saldırmak yerine, dost olmanın daha iyi olacağı sonucuna vardı. Vladimir adındaki bu prens Bizans imparatoruna bir barış hediyesi gönderdi: Bizans İmparatorluğu için savaşacak altı bin güçlü Rus savaşçısı. Bizans imparatoru bu hediyeye çok sevindi. Onları kendi koruması yaptı. Bundan böyle Ruslar imparatorun resmi muhafızları olacaktı. Onlara Vareng Muhafızları dendi. Çok geçmeden bu savaşçılar bütün Bizans'ta güçleri ve gaddarlıklarıyla nam saldılar.

İmparator o kadar minnettar kalmıştı ki Ruslar Konstantinopolis'e ticaret yapmak için geldiklerinde, onlara bedava yemek, yatak ve banyo sözü verdi. Sonunda Vladimir bir Bizans prensesiyle evlendi ve Doğu Ortodoks Hıristiyanı olarak vaftiz edildi. Halkının çoğu da onun yolundan gitti ve Doğu Ortodoks Hıristiyanı oldular.

Çok geçmeden Rusların ülkesi Rus ismiyle tanınmaya başladı. Günümüzde bu krallığa, Rus ismine atfen Rusya denir.

Büyük İvan ve Korkunç İvan

İlk başlarda Rusya (Rusların ülkesi), tek bir hükümdarı olan tek bir ülke değildi. Birkaç farklı Rus boyunun başında savaşçı prensler vardı. Vladimir Kiev prensiydi, fakat Moskova gibi diğer güçlü Rus şehirleri genellikle onunla savaşıyorlardı. Rusya'nın büyük bir ülke olması için, Rus şehirlerinin birleşmesi gerekiyordu.

En sonunda Rus şehirlerini birleştiren prensin adı İvan'dı. O Rusya'ya ilk yerleşen Viking istilacı Rurik'in soyundan geliyordu. Rusya'yı tek bir ülkede birleştirdiği için Büyük İvan olarak hatırlanır. Ancak İvan'ın torunu pek büyük değildi. Aslına bakarsanız, o kadar dehşet salmış bir hükümdardı ki ona Korkunç İvan adını takmışlardı.

Büyük İvan Rus şehri Moskova'nın prensiydi. İvan 1462 yılında Moskova'da hüküm sürmeye başladığında, ilk işi Moskova'yı[1] yerel Moğol krallığından geri almak oldu. Hatırlarsanız, Kubilay Han öldükten sonra, muazzam Moğol İmparatorluğu han adı verilen savaş beylerinin hükmettiği küçük krallıklara bölünmüştü. Bu Moğol krallıklarından biri Rusya topraklarının bir kısmı üzerinde hak talep etti. Yerel Moğol hanı da İvan'ın kendisine haraç –İvan'ın Moğolları, Rus topraklarının gerçek hükümdarları olarak tanıdığını gösteren para– ödemesini talep etti.

İvan haraç ödemeyi reddedince, Moğol hanı bir haber gönderdi: "Ödemezseniz size saldırırım!" İvan cevabı yapıştırdı: "Hiç durma!" Böylece han ordusunu topladı ve Moskova surlarına doğru yürüdü.

İvan kendi askerlerini toplayıp mücadele etmeye hazırlandı. Bunun üzerine han adamlarını geri çevirip ülkesine döndü. Ordusu aslında İvan'ın Ruslarını alt edebilecek kadar güçlü değildi. İvan'ın savaştan kaçınmak için haraç ödeyeceği umuduyla blöf yapmıştı. Ancak gerçek şu ki İvan Moğollardan daha güçlüydü. Artık Moskova Moğol hâkimiyetinden kurtulmuştu.

---

1 Büyük İvan bir sonraki bölümde anlatılan, Konstantinopolis'in Türkler tarafından ele geçirilmesinden sonra çar oldu. Onun hikâyesi burada, Rusya'nın erken tarihiyle ilintilenmesi için anlatılmıştır.

İvan'ın bir sonraki adımı, diğer Rus şehirlerini fethedip kendisine bağlamak oldu. Kiev'i ve diğer büyük Rus şehirlerini ele geçirdi, prensleri tahtlarından etti ve yerlerine, kendisine sadık yöneticiler atadı. Moskova'yı, bu yeni birleşik Rusya'nın başkenti yaptı. Moskova'nın merkezinde Kremlin adında çok eski bir kale vardı; Büyük İvan Kremlin'in etrafına sağlam surlar yaptırdı ve kalenin içine güzel katedraller inşa etmesi için ünlü bir mimar tuttu. Rusya'yı Kremlin'in içindeki sarayından yönetti. Moskova günümüzde de hâlen Rusya'nın başkenti ve Kremlin de Rus devletinin merkezidir.

Kremlin

Büyük İvan iyi bir kraldı. Fakat torunu Korkunç İvan kötülüğüyle efsane oldu. Korkunç İvan kral olduğu sırada, Moskova'da yaşayanlar şehirlerine Üçüncü Roma –Roma ve Konstantinopolis'ten sonra dünyadaki en önemli şehir– diyorlardı.[2] Bu üçüncü Roma'nın hükümdarı da güçlü bir adamdı. Aslına bakarsanız, Korkunç İvan'ın babasının saltanatı sırasında Moskova'nın ileri gelenleri şöyle bir beyanda bulunmuşlardı: "Doğası gereği kral da herkes gibidir. Ancak iktidardayken o en yüce Tanrı gibidir."

Korkunç İvan bu gücü çok ciddiye aldı. Kadim Roma imparatorları kadar güçlü olduğunu göstermek için, kendine "Sezar" an-

2 Moskova'ya "Üçüncü Roma" denmesinin başka bir nedeni de, Doğu Ortodoksluğu için önemli olmasıydı; Roma Katolik İnancının, Konstantinopolis de Doğu Ortodoks inancının merkeziydi (veya Roma'sıydı). Ancak Konstantinopolis'i Türkler ele geçirdikten sonra, Doğu Ortodoksluğunun dünya merkezi Moskova oldu.

lamına gelen çar ismini taktı. İlk başlarda gücünü Rusya'yı daha güçlü kılmak için kullandı.

Ancak daha sonra İvan'ın sevgili eşi öldü. Onun ölümünden sonra İvan delirmeye başladı. Saçları ve sakalı döküldü. Danışmanlarını ihanetle suçladı ve idam ettirdi. Kendisine karşı komplo kurabilecek insanları araştırmaları için gizli bir özel polis ekibi oluşturdu. Bu gizli polisler kara eyer ve dizginleri olan kara atlara binerlerdi. Her biri, üzerinde bir süpürge ile köpek kafası resmi olan bir bayrak taşırdı; bu onların kötülük edenleri ortaya çıkarmaya ve onları silip süpürmeye ant içtiklerini gösteren bir işaretti.

Gel gör ki gizli polis kötülerin en büyüğü çıktı. Masum insanları öldürdüler, canlarının istediği herkesten toprak ve ev aldılar, dükkânları soydular ve onlara karşı çıkmaya çalışan herkesin evini yakıp yıktılar. Kimi zaman İvan kendi de onların vukuatlarına katılırdı. Eğer gizli polis ona bir köyde hainler olduğunu söylerse, İvan bütün köylülerin idam edilmesini emrederdi. Doğu Ortodoks Başpiskoposu İvan'ı zalimliği yüzünden azarlayınca da, İvan onun katedralini yağmalattı, başpiskoposun giysilerini çıkarttırıp karlı havada dışarı gönderdi.

Rusya'nın soyluları, artık yetişkin bir adam olan İvan'ın oğlunun babasının yerine geçip çar olmasını istiyordu. Ne var ki İvan tahtından vazgeçmedi. Bir gün o ve oğlu Rusya'nın geleceği konusunda tartışmaya başladılar. İvan o kadar sinirlendi ki, ucunda sivri bir demir olan meşe ağacından yapılma ağır asasıyla oğluna vurdu. Durbe genç adamın başına isabet etti ve ölümüne neden oldu.

İvan ne yaptığının farkına vardığında, kendini Kremlin'deki en yüksek kuleden atmaya çalıştı. Ancak saray mensupları onu tuttular. Korkunç İvan bu olaydan sonra hayatının sonuna kadar karalara büründü. Geceleri ağlayıp inleyerek sarayının salonlarını adımladı. Bir gün akşam vakti gökyüzünde bir kuyrukluyıldız gördüğünde şöyle dedi: "Ölümüm yakındır!" Bu sözlerinin ardından kısa bir süre sonra yere yığıldı ve öldü. Büyük İvan'ın torunu öldüğünde, Rurik'in hanedanı da sona erdi.

24

Osmanlı İmparatorluğu

Osmanlı Türklerinin Saldırısı

Bizans İmparatorluğu Müslümanlara ve Moğollara karşı koydu. Ruslara ve daha birçok istilacıya direndi. Ancak Osmanlı Türkleri saldırdıklarında, büyük Konstantinopolis şehri sonunda kapılarını açmak zorunda kaldı.

İlk başlarda Osmanlı Türkleri, Orta Asya'da dolaşıp avcılık yapan ve komşularıyla savaşan dağınık bir göçebe grubuydu.[1] Moğol orduları Asya'da hızla ilerlemeye başladıklarında, Türkler batıya göç ettiler. Dağlarda ve çöllerde dolaşarak kalacak bir yer aradılar. Yolculukları sırasında köylere saldırıp yiyecek bulmaya çalıştılar. Ancak aynı zamanda Müslüman tüccarlarla ticaret yapıp Kuran okudular ve Müslüman oldular.

Çok geçmeden bu göçebeler Bizans İmparatorluğu'nun kıyısına yerleştiler. Evler inşa etmeye, çiftlik, bağ ve bahçeler kurmaya başladılar. Güneş doğarken kalkıp, yeni memleketlerinin sert, taşlık zemininde ürün yetiştirmek için çok çalıştılar. Bazı Türkler çoban olup, koyunlarıyla birlikte otlaktan otlağa dolaşarak, taze yeşillik aradılar ve gittikleri yerlerde tereyağı, peynir ve yün sattılar. Bazıları da küçük krallıklarında seyahat ettiler; gittikleri köylerde insanları, öyküler, şarkılar ve müzikle dans eden ayılarla eğlendirdiler. Bu seyyah göstericilerden birinin anlattığı öykülerden biri, şu anda Müslüman Türklerin yaşadığı dağlık, kayalık toprakları anlatır. Bu Türk efsanesinin adı "Koyun-Kayalar"dır.

---

1 Türkler ileri bir tarihe kadar "Osmanlı" olarak tanınmaz, ancak bu bölümde herhangi bir karışıklığı önlemek için bu isim kullanılacaktır.

Koyun Kayalar

Sıcak bir yaz günü, bir çoban sürüsünü yukarılardaki dağın serin yamaçlarına götürmeye karar verdi. Böylece koyunlarını önüne katarak, rüzgârlı, tozlu yoldan gittikçe yükseklere çıkmaya başladı. Çobanın yüzünden terler akıyor, boğazı gitgide kuruyordu. Yavaş yavaş hava serinlemeye başladı. Sonunda çoban yamacın yukarılarındaki yemyeşil, esintili bir tarlada durdu. Koyunlar başlarını eğip otlamaya başlayınca, çoban da biraz dinlenmek için kendini yere attı. Ancak o kadar susamıştı ki çok geçmeden ayağa kalktı ve su aramaya başladı. Her yere baktı ama hiç su yoktu, tek bir damla bile.

"Allah'ım!" diye feryat etti çoban. "Bana su gönderirsen en iyi koyunlarımdan yedisini sana kurban edeceğime söz veriyorum! Yeter ki susuzluktan ölmeyeyim!"

Der demez ayaklarının dibinden temiz bir kaynak fışkırdı. Çoban eğilip içti, koyunları da etrafına toplanıp doyasıya içtiler. Ancak susuzluğunu giderince, çobana sözünü tutmak zor geldi. Kendi kendine şöyle dedi: "Koyunlarımdan yedisini öldürmek yerine, yünlerinde yaşayan böceklerden yedisini öldürürüm. Bu da onlar kadar iyi bir kurban sayılır."

Böylece en semiz koyunların gür yünlerini karıştırıp yedi pire buldu. Onları dizdi, birer birer ezip suya attı. "İşte benim kurbanım!" dedi Allah'a.

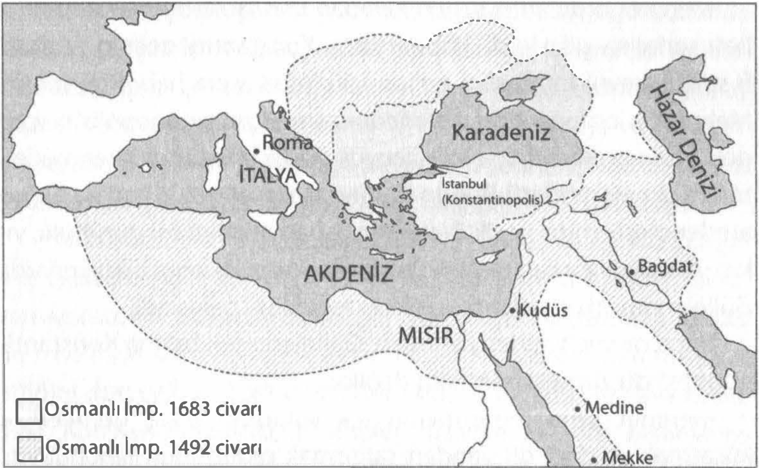
Birdenbire çoban ve bütün koyunları taşa dönüştü. Çoban evine dönmeyince, köyündeki adamlar onu aramaya geldiler. Ancak tek bulabildikleri kayalarla dolu yemyeşil bir otlak ve yerden sessizce fokurdayan bir dere oldu.

Bununla birlikte Türklerin hepsi çiftçi ve çoban değildi. Birçoğu Türk krallığını büyütmeye kararlı, zorlu, disiplinli savaşçılardı. Dindar Müslüman aileler genellikle oğullarını gazi yapmak için yetiştirirlerdi. Gaziler inançsızları fethetmeye ve İslam dinini yaymaya kendini adamış Müslüman askerlerdi. Bu savaşçılar Osmanlı Türk krallığını büyütürken aynı zamanda İslam'ı da yaymak için yola koyuldular.

Türk krallığı gitgide büyüdü. Padişah adındaki krallarının liderliği altında, Osmanlı Türkleri Bizans İmparatorluğu'nun sınırlarına tekrar tekrar saldırdılar. Şehirler birbiri ardına düştü. Osmanlı Türklerinin imparatorluğu büyürken Bizans İmparatorluğu küçüldü.

Çok geçmeden Bizans İmparatorluğu'nda sadece Konstantinopolis kalmıştı. Türkler saldırırken Bizanslılar surların ardına çekildiler. Ne var ki üç kalın sur Türk savaşçıları alt etti. Türkler surları aşamadılar. Böylece geri çekildiler. Konstantinopolis'te yaşayanlar şehirlerinin ele geçirilemeyeceğine inanmaya başladı. "Ancak ay karardığında şehir düşecek," dediler birbirlerine.

Ancak Türkler temelli çekilmemişlerdi. Konstantinopolis surlarına yeni bir saldırı düzenlemek için planlar yapıyorlardı.

Osmanlı İmparatorluğu

Konstantinopolis'in Fethi

Yıllar süren savaşlar ve fetihler sonunda, Türk orduları Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarını muazzam ölçüde genişletti. Osmanlı İmparatorluğu genişlerken Bizans İmparatorluğu küçüldü. Artık Bizans imparatorunun kendisine ait tek bir şehri vardı: Konstantinopolis. Türkler defalarca hücum etmelerine rağmen surları aşamadılar.

Derken 1444'de Osmanlı tahtına yeni bir padişah geçti: Fatih Sultan Mehmet. Mehmet padişah olduğu andan itibaren Konstantinopolis'i ele geçirmeyi kafasına koymuştu.

Mehmet kurnaz bir savaşçıydı. Aylarca Bizans imparatoruyla arası iyiymiş gibi davrandı, saraya dostça mesajlar gönderdi. Ancak tüm bu süre boyunca saldırmayı planlıyordu. Yüz öküzün ancak çekebileceği büyüklükte bir top yaptırıyordu. Barutla savaşmaya hazırlanıyor, başka ülkelerden paralı askerler alıyordu. Ordusunu sessiz sedasız toparlıyor ve Konstantinopolis'i son bir saldırıyla almak için savaşçılarını göndermeye hazırlanıyordu.

Bizans imparatoru Mehmet'in savaşa hazırlandığını fark ettiğinde, ulaklarını gönderdi. Mehmet de onların kafalarını kestirdi. Savaş başlamıştı.

Mehmet ordularını, şehrin karadan ulaşılabilecek tek suru olan batı surlarına gönderdi. Hatırlarsanız, Konstantinopolis'in üç tarafı sularla çevriliydi. Teslim olması için imparatora haber gönderdi. Mehmet'in ordusundaki askerlerin sayısı Konstantinopolis'in içindeki Bizans askerlerinin on iki katıydı. Ancak imparator direnmeden teslim olmayı reddetti. Bunun üzerine Mehmet topun surlara doğru ateşlenmesi emrini verdi. Savunma yapan askerler bu gürültülü, yıkıcı yeni silahlara karşı şehirlerini nasıl savunacaklarını bilmiyorlardı. Gülleler duvarları çatlatıp, kulelerin tepelerini parçaladı.

Buna rağmen surlar yıkılmadı. Güllelerin tek başına Konstantinopolis'i düşürmesi mümkün değildi.

Mehmet şehri fethetmenin tek yolunun, savaş gemileriyle kuşatmak ve dört bir yandan saldırmak olduğunun farkındaydı. Ancak birlikleri batı surlarında sıralanmış, savaş gemileri de denizden güney surlarına saldırıyor olsa da, Konstantinopolis'in kuzey

surlarına ulaşamıyordu. Kuzey surlarına ulaşmanın tek yolu, şehrin kuzey tarafındaki Altın Boynuz (Haliç) Limanı'na (gemilerin demir atabildiği derin sular) gemileri çıkarmaktı. Ancak Haliç'in girişi Bizans gemileri tarafından korunuyordu ve Osmanlı savaş gemileri de savunmayı yaramıyorlardı.

Bir sabah Bizans orduları batı surlarına bakarken olağandışı bir manzara gördüler: Gemiler karada gidiyordu! Mehmet ordularına, şehrin güney tarafına demir atmış savaş gemilerine yüzlerce halat bağlamalarını emretmişti. Binlerce adam ve sığır, savaş gemilerini Dolmabahçe kıyısından karaya çıkarıp Beyoğlu sırtlarına çektiler. Yetmiş gemi dehşete kapılmış askerlerin önünden geçip, limanın diğer yanını koruyan Bizans gemilerinin uzağına, Haliç'e indi. Artık Türkler şehre her yönden saldırabilirlerdi.

Savaş devam ederken, şehirde yiyecek tükenmeye başladı. Su azaldı. Geceleyin Türkler karargâhta uyurken, Konstantinopolis halkından bazıları şehirden kaçmaya çalıştı. Ancak diğerleri şöyle dedi: "Şehir düşmeyecek. Unuttunuz mu? Ay kararana dek şehir güvende!"

Kuşatma başladıktan aşağı yukarı iki ay sonra, Türk ordusu Konstantinopolis dışında sabah olmasını bekliyordu. Ay gökyüzünde parlıyor, çadırların yanında keskin gölgeler oluşturuyordu. Aniden azar azar, sanki devasa bir yaratık ayı yavaş yavaş yiyormuş gibi ay kaybolmaya başladı. Türk askerleri önce mırıldanmaya ve işaret etmeye, sonra neşeyle bağırmaya başladılar. Şehrin içinde ise Bizans askerleri dehşete kapılmışlardı. Bu bir felaketin habercisi miydi?

Aslında bu bir ay tutulmasıydı. Dünya, Güneş ile Ay arasına girmiş, güneşin ışığını kapattığı için güneş ışığı ayın yüzeyinden yansıyamıyordu. Ancak kimse bunu bilmiyordu. Hem Müslüman Türkler hem de Bizanslı Hıristiyanlar ay tutulmasının, savaşın sonunu işaret ettiğini düşündüler. Türkler son bir saldırı için hazırlanmaya başladılar. Konstantinopolis'teki rahipler yüzlerce yıl önce Justinianos tarafından yaptırılmış büyük Hıristiyan katedrali Ayasofya'da son bir ayin yaptılar. Bu ayine son Bizans imparatoru katıldı ve sonra istilacılara karşı askerlerinin mücadelesine katılmak üzere dışarı çıktı.

Türklerin Konstantinopolis'i fethi

Türkler kendilerini surlara attılar. En sonunda şehrin kapılarından biri zorlanırken açıldı. Muhafızların düştüğünü gören Mehmet adamlarına şöyle bağırdı: "Dostlarım, şehri aldık!" Osmanlı Türkleri şehre akın ettiler. İmparator savaşta öldürüldü. Türkler de Konstantinopolis'e akın ettiler, yağmalayıp öldürdüler. Bu devirde yaşayan Yunan tarihçi Kritovoulos şöyle yazar: "Askerlerden bazıları zenginlerin evlerine yönelip talan ettiler. Bazıları kiliseleri yağmaladı; haçları ve kutsal kâseleri sokaklara atıp parçaladı, kutsal kitapları yaktılar. Birçoğu da insanların evlerine girdi. Çaldılar,

yağmaladılar, öldürdüler ve kadın, erkek, çocuk, yaşlı, rahip, keşiş demeden esir aldılar. On bin çeşit korkunç eylem yapılmıştı!"

Mehmet doğruca Ayasofya'ya gitti ve tahtını tam ortasına yerleştirdi. Adamları katedrali camiye dönüştürmeye başladılar. Ayasofya'da yapılan son Hıristiyan ayininden dört gün sonra, ilk Müslüman dini töreni yapıldı. Ve Konstantinopolis şehrine, günümüzde de aynı olan İstanbul adı verildi.

Konstantinopolis'in 29 Mayıs 1453'te fethi ortaçağın en büyük olaylarından biridir. O andan itibaren, yüzyıllar önce Romalıların başlattığı yaşam tarzı tamamen sona erdi. Roma İmparatorluğu'nun son kalıntıları da yok oldu. Kimi zaman Konstantinopolis'in fethine ortaçağın sonu denir.

Kanuni Sultan Süleyman

Artık Osmanlı Türkleri dünyadaki en büyük imparatorluğa sahipti. İmparatorluk Orta Doğu'yu kapladığı gibi, Kuzey Afrika'ya doğru da yayılıyordu. Artık İstanbul adını alan Konstantinopolis başkentleriydi. Osmanlı Türkleri parçalanmış surları onardılar, yollara yeni taşlar döşediler ve yeni kuyular açtılar. Limanları tekrar ticarete açtılar. Çok geçmeden etraflarındaki ülkeler Türklerin padişahını, dünyadaki en güçlü hükümdarlardan biri olarak kabul etmeye başladı. "Kimsenin artık senin Roma İmparatoru olduğundan şüphesi yok," diye yazdı âlimlerden biri padişaha. "Konstantinopolis Roma İmparatorluğu'nun merkezidir ve Konstantinopolis'e hükmeden kimse imparator da odur!"

Gelmiş geçmiş en büyük imparator ve padişah ise Kanuni Sultan Süleyman'dı. Süleyman 1520'de padişah oldu. İsmini kadim zamanların en bilge hükümdarı Yahudi kral Süleyman'dan almıştı ve adaşı gibi o da krallığının dört bir yanında adaletiyle tanındı. Süleyman ülkesinde herkese adil davranılmasını ve yaptığı kanunlara uyulmasını sağlamak istiyordu. Bu muazzam bir işti, Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük bir imparatorlukta, birçok köy ve şehirde birçok mahkeme vardı. Bazen de imparatorluğun farklı bölgelerinde farklı kanunlar uygulanırdı.

Bunun üzerine, Süleyman Osmanlı'da uygulanan bütün farklı kanunları aldı ve hepsini bütün imparatorluğunun riayet edeceği bir kanun seti haline getirdi. Büyük Bizans İmparatoru Justinianos da tahta geçtiğinde aynı şeyi yapmıştı. Bu iki büyük hükümdar da, ancak herkes aynı kanunlara uyarsa, büyük imparatorluklarını bir arada tutabileceklerini biliyorlardı.

Süleyman Justinianos'tan bir adım daha ileri gitti. İmparatorluğunun farklı bölgelerinde denetleme yapacak ve kanunlarına uyulmasını sağlayacak yöneticiler atadı. Ancak bu yöneticilerin adaletli davrandıklarından emin olmak istiyordu. Bu yüzden kimsenin kendini tanımaması için kılık değiştirir; imparatorluğunun dört bir yanında seyahat eder, yöneticilerinin hakkaniyetli davrandıklarından emin olmak için onları izlerdi.

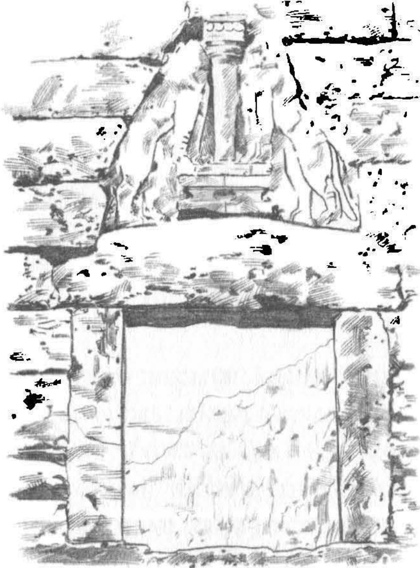
Sultan Süleyman aynı zamanda dünyadaki en büyük casus ağına sahipti. İmparatorluğunun her tarafında bulunan casusları imparatorluğun bütün çalışanlarını gözetlerlerdi. Bir çalışan adaletsiz davrandığında ona bildirirlerdi. Ayrıca casuslar ona sevilip sevilmediğini de söylerlerdi.

Sultan ancak halkı onu severse iyi bir hükümdar olabileceğini biliyordu. Bu yüzden casuslarına imparatorluğun her yanındaki Cuma dualarını dinlemelerini söyledi. Müslümanlar her gün ibadet ederlerdi, ancak Cuma günleri sultanlarının uzun ve sağlıklı yaşaması için dua etmeleri gerekiyordu. Casusları sultana cumaları halkının onun için dua edip etmediğini söylerdi. Eğer herkes sultanın uzun ve sağlıklı yaşaması için dua ederse, Süleyman halkının kendisini sevdiğini ve hükümdarlığının devam etmesini istediklerini bilirdi. Ancak eğer onun için dua etmemeye karar verirlerse, başının dertte olduğunu bilirdi.

Sultan Süleyman yalnızca imparatorluğun başı değildi. O aynı zamanda kendisini halife, yani bütün dünyadaki Müslümanların başı ilan etmişti. Dünyadaki bütün Müslümanlar onun ruhani liderleri olması gerektiği konusunda hemfikir değildi. Ancak Sultan Süleyman'ın bir avantajı vardı: İmparatorluğu, İslamiyet'teki en kutsal üç şehir olan Mekke, Medine ve Kudüs'ü kapsayacak şekilde

yayılmıştı. Kutsal bir şehre yolculuk etmek isteyen Müslüman bir hacı Süleyman'ın imparatorluğuna girmek zorundaydı. Bu yüzden Sultan Süleyman, "Halife benim!" diye ilan ettiğinde kimse onunla pek yüksek sesle tartışmamıştı.

Sultan Süleyman iyi bir imparator olmanın yanı sıra, iyi bir ruhani lider olmaya da özen gösteriyordu. Eski efsanelere göre, Sultan Süleyman bütün hacıların imparatorluğundaki kutsal şehirlere güvenli bir yolculuk yapmalarını sağlamış olsa da, Haçlı Seferleri sırasında yıkılan Kudüs'ün etrafındaki surları yeniden yaptırmakla uğraşmamıştı. Bir gece Sultan Süleyman korkunç bir rüya gördü. Kudüs'ün önündeki ovada durmuş, şehre giren hacıları seyrederken; altın rengi, çok büyük iki aslan şehrin surlarının arkasından ortaya çıkıp kendisine hırlamışlardı. Süleyman kaçmaya çalışmış ama aslanlar birden üzerine atlayıp, onu parçalamaya başlamışlardı. Sert bir ses ona şöyle demişti: "Sen kutsal Kudüs şehrini korumadığın için böyle oldu."

Aslanlı kapı

Sultan Süleyman uyandığında şöyle düşündü: "Bu rüya bana Tanrı'dan geldi! Bu, benim Kudüs'ün etrafındaki surları yaptırmam için bir emir." Hemen ustalarına ve duvarcılarına, Kudüs'ün kutsal bölümlerini istilalardan korumak için kalın ve dayanıklı bir sur yapmaya başlamalarını emretti. Ayrıca bu surda, rüyasını hatırlatması için, iki yanında aslan oyması olan bir kapı yapılmasını da emretti. Günümüzde bu aslanlı kapı hâlen Kudüs'te durur.

Sultan Süleyman öldüğünde, hüküm sürdüğü topraklar o kadar büyüktü ki o kendisine, "Tanrı'nın Kölesi, Dünyanın Hâkimi, Bağdat ve Irak'ın Şahı, Bütün Roma'nın Sezar'ı ve Mısır Sultanı" diyordu. Aslında Sultan Süleyman'ın imparatorluğu asla Roma'nın bulunduğu İtalya'ya kadar yayılmadı. Ancak o dünyadaki en büyük imparatorluğa hükmetti. Dünya da ona Muhteşem Süleyman adını verdi.

Sultan Süleyman'ın ölümünden sonra tahta oğlu geçti. Fakat oğlu zayıf bir hükümdardı; halkı ona "Ayyaş" ismini takmıştı çünkü ülkesini yönetmekten çok partilerde eğlenmeyi seviyordu. Osmanlı İmparatorluğu küçülmeye başladı. Tamamen yıkılıncaya kadar üç yüzyıl boyunca ayakta kaldı ama bir daha asla Muhteşem Süleyman'ın idaresinde olduğu kadar güçlü olmadı.

25

Dünyanın Sonu

Veba

Ortaçağda insanlar birbiri ardına gelen istilacılarla uğraşmak zorundaydılar: Müslümanlar, Vikingler, haçlılar, Moğollar, Ruslar ve Türkler! Ancak en tehlikeli düşman bir ordu değildi. Bütün dünyaya yayılan ve bu orduların toplamından daha çok insan öldüren bir hastalıktı.

İlk başlarda, Çin'in uzak bölgelerinden tuhaf öyküler gelmeye başladı. Seyyahlar, yakalanan hemen herkesi öldüren gizemli bir hastalıktan söz ediyorlardı. Hastalık korkunç baş ağrıları ve yüksek ateşle başlıyordu. Hastalar öksürüyor, hapşırıyor ve kol ve bacaklarında korkunç ağrılar oluyordu. Koltuk altlarında beysbol topu büyüklüğünde yumrular beliriyordu. Söylentilere göre otuz beş milyon insan bu hastalıktan ölmüştü.

Çok geçmeden söylentiler gerçek çıktı! Karadeniz'in yakınında yaşayan insanlar hastalanmaya başladılar. Civardaki köy ve ovalarda yüzlerce insan öldü. Eski bir rivayete göre, köylüler hastalıktan İtalya'dan gelen tüccarları sorumlu tuttu. Köylüler toplanıp bir ordu kurdular ve İtalyan tüccarları Karadeniz'in kıyısındaki Kaffa şehrine sürdüler.

Kaffa halkı (ve İtalyan tüccarlar) kapıları kapatıp direndiler. Bunun üzerine, saldıranlar hastalıktan ölenlerin cesetlerini mancınıklara koyup surların içine fırlattılar. Çok geçmeden hastalık Kaffa'da da baş gösterince İtalyan tüccarlar paniğe kapıldılar. Kaffa'dan kaçıp gemilerine bindiler ve İtalya'ya doğru yelken açtılar. Ancak İtalya'ya vardıklarında, gemideki herkes ya hastalanmış ya da ölmüştü. İtalyanlar onların kıyıya çıkmalarına izin vermedi. Ancak buna rağmen hastalık çok geçmeden karada ortaya çıktı. İtalya'ya

baştan aşağı yayıldıktan sonra oradan Avrupa'ya, deniz yoluyla da İngiltere'ye geçti ve Kuzey Afrika'ya indi. Milyonlarca insan öldü. İnsanların Kara Ölüm adını taktığı bu hastalığı kimse durduramadı.

Kara Ölüm'ün baş gösterdiği sırada yaşayan İtalyan yazar Giovanni Boccaccio bu hastalığı *Decameron adlı kitabında betimler.*

Öyküsünden bir bölüm şöyledir:

Doktorlar çaresizdi. Hastalığa yakalananların çoğu üç gün içinde ölüyordu. Hastaların yakınına gelen veya giysilerine dokunanlar da hastalanıyorlardı. Vebadan ölen bir dilencinin giysilerinin sokağa atıldığını kendi gözlerimle gördüm. İki domuz yanaşıp giysileri kokladılar. Bir saat geçmeden, iki domuz da durmadan dönmeye başladı ve sonra sanki zehirlenmişler gibi, sokağa yığılıp kaldılar.

Her gün binlerce insan hastalanıyordu ve onlara bakacak kimse de kalmamıştı. Birçoğu sokaklarda yığılıp kaldıkları yerde öldüler. Her yerde cesetler vardı. O kadar çok ölü vardı ki onları gömmeye yetecek sayıda rahip yoktu. Çoğu kez bir rahip bir cenaze törenine başladığında, bir bakardı ki, cenaze töreninde yer almak için arkasına üç, dört tabut daha konmuş. Cenazeler kilise avlusuna girdiğinde, yüzlerce başka cenazeyle birlikte kocaman hendeklere atılır, üzerleri ince bir toprak katmanıyla örtülürdü.

Hastalık şehirlere geldiğinde, birçok insan kendilerini eve kapatıp hiç dışarı çıkmadılar. Bazıları her şey yolundaymış gibi davrandı, sürekli olarak şarkılar söyledi, yiyip içti ve parti yaptılar. Canlarının istediği eve girip kendi evleriymiş gibi kullandılar. Kimsenin de umurunda değildi çünkü birçok ev ölümler yüzünden sahipsiz kalmıştı.

Kimileri, gittikleri her yere, yanlarında burunlarına tuttukları çiçek ve kokulu bitkiler taşıdılar. Kimileri de

İnsanlar bu gibi kostümlerin
Kara Ölüm'ü uzak tuttuğunu düşünürlerdi

şehri terk edip kırlara kaçtılar. Ancak bu insanların çoğu yine de hastalandı. Çiftçiler öldü; ekinleri tarlalarda kaldı, öküz ve eşekleri tarlalarda başıboş dolaşıp tıka basa tahıl yediler.

O kadar çok lord ve leydi öldü ki, zengin evleri bomboş kaldı; o kadar çok aile yok oldu ki tek bir varisleri bile kalmadı; o kadar çok cesur adam, güzel kadın ve güçlü kuvvetli genç, sabah aile ve dostlarıyla kahvaltı edip, aynı günün akşamı öbür dünyadaki atalarıyla akşam yemeği yedi ki! Ne gözyaşları aktı, ne mumlar yandı, ne de yas tutuldu. O kadar çok insan öldü ki çok geçmeden insanlar ölmüş insanlara ölmüş keçilerden daha fazla aldırış etmemeye başladılar.

Günümüzde bilim insanları Kara Ölüm'ün hıyarcıklı veba dediğimiz bir hastalık olduğunu biliyorlar. Veba, sıçanlarda yaşayan pireler tarafından taşınan bir enfeksiyondu. Tüccarlar İpek Yolu'yla Çin'den Karadeniz'e dönerlerken yanlarında gelen

sıçanlar giysi balyalarında saklanıp tahılları yediler. Sıçanlar (ve pireler) kırsalda dolaşıp Kaffa şehrine girdiler. İtalyan tüccarlar Kaffa'dan ayrıldıklarında, sıçanlar da gemilerdeki yüklerin içinde onlarla birlikte gitti. İtalyan gemileri İtalya'ya ulaştıklarında ise hasta denizciler gemiden ayrılmadıkları halde, sıçanlar halatlardan inip sahile ayak bastılar.

Oradan da, hastalığı taşıyan pireler Avrupa'da baştan aşağı sıçandan sıçana geçti. Ortaçağda sıçanlar her yerde bulunurdu. Şehirler çöplerini ve yemek artıklarını sokaklara attıklarından, onlar için daima bol miktarda yiyecek bulunurdu. Ve sıçanlar nereye gittiyse Kara Ölüm de onlarla birlikte gitti.

Ancak ortaçağdaki insanlar hastalığı sıçanların yaydığını bilmiyorlardı. Kimileri vebanın Tanrı'nın bir yargılaması olduğunu düşünüyordu. Kimileri de nedeninin, deprem, kötü ruhlar veya bozuk yiyecekler olduğunu düşünüyordu. Hiç kimse hastalığı nasıl önleyeceğini bilmiyordu. İnsanlar yanlarında çiçek ve şifalı bitki taşır, hastalıktan korunmak için soğan ve sarımsak yer ve hastalığın geceleyin burunlarından girmemesi için, sırtüstü yerine, yüzükoyun yatarlardı.

Ancak hiçbir şey işe yaramadı. Ortaçağdan kalan tarihi bir kayda göre, "O kadar çok insan öldü ki herkes dünyanın sonunun geldiğine inandı."

Yeni Bir Yaşam Tarzı

Kara Ölüm tüm şiddetiyle yıllarca devam etti. Nihayet veba sona erdiğinde, dünya bambaşka bir yer olmuştu. Her üç kişiden biri ölmüştü. Bütün köy ve kasabalar yok olmuş, tarlaları yabani otlar bürümüş, tahıllar hasat edilemeden çürümüştü. İnekler, koyunlar ve domuzlar ya başıboş kalıp vahşileşmiş ya da ölmüşlerdi, çünkü onlara bakacak kimse kalmamıştı.

Çok büyük mülklere sahip olan soylular tarlalarının ekilip biçilmesini istiyorlardı. Ancak o kadar çok rençper ölmüştü ki tarlalarında çalışacak insan bulamıyorlardı. Bir rahip şöyle yazmıştı: "O kadar az hizmetkâr ve işçi kalmıştı ki kimse yardım için nereye başvuracağını bilmiyordu. Ertesi sonbahar bir hasatçı bulmak

mümkün olmadı... Bu nedenle, birçok ürün tarlalarda çürümeye terk edildi."[1]

Kara Ölüm zamanında Avrupa

Sağ kalan rençper ve çiftçiler kendilerini yüksek talep içinde buldular. Herkes onlara talipti! Artık zengin çiftçilerin topraklarında yok pahasına çalışmak zorunda değillerdi. Hatta yüksek ücretler talep edebilirlerdi. Onlara ödeme yapması gereken soylular ise yoksullaştı, çünkü topraklarını ekip biçmeleri için işçilere para veremiyorlardı, muazzam mülkleri gitgide küçüldü. Rençper ve çift-

1 Bu pasaj Leicester Manastırı'ndan Henry Knighton'ın notlarından alınmıştır.

çilerin maddi durumu biraz iyileşti ve bu sayede kendi topraklarını alabildiler. Köylülerin toprak karşılığında soylular için çalıştığı feodal sistem çökmeye başladı.

Vebanın ortadan kaldırdığı köylerin çoğu bir daha tekrar inşa edilmedi. Hayatta kalan insanlar şehirlere gittiler. Kırsal bölgeleri terk eden insanlar arttıkça, şehirler büyümeye başladı. Böylece zanaatkârlar da, (araba tekerleği, fıçı, demir alet, giysi ve başka malları yapabilen insanlar) ürünlerini daha çok insana satabilecekleri şehirlere gittiler. Kiliseleri boş kalan rahipler de şehirlere taşındılar. Bunun gibi kırsal bölgeden şehirlere taşınmaya kentleşme denir.

Kırsal bölgede yüzlerce ev ve çiftlik boş kalmıştı. Kalan köylülerden bazıları bu sahipsiz evlere taşınıp, terk edilmiş toprakları kendilerininmiş gibi ekip biçtiler. Efendilerinin yatak, kıyafet, alet edevat ve sürülerini aldılar. Onları oradan kovacak kimse de kalmamıştı. Onlar bu toprakların yeni sahipleri oldular.

Eski bir öyküde, İskandinavya'daki bir şehirde küçük bir kız haricinde herkesin öldüğü anlatılır. Küçük kız yıllarca hayvanlarla birlikte yaşamış, ta ki kurtarıcılar gelip onu bulana dek. Artık başka insanların neye benzediğini unutmuşmuş. Onlardan korkuyor ve hayvanları insanlara tercih ediyormuş. Ancak kurtarıcılar onu alıp tekrar insan olmayı öğretmişler. Şehirde sağ kalan tek kişi olduğu için, kız büyüdüğünde bütün toprakları ona vermişler. Kız ve ailesi o şehrin yeni soyluları olmuş.

Zanaatkâr olmak da artık daha kolaydı. Kara Ölüm'den önce, dokumacılık, araba yapımı, marangozluk veya demircilik gibi özel bir zanaat icra etmek isteyen bir kişi yıllarca çıraklık yapmak zorundaydı. Ancak vebadan sonra çok az zanaatkâr kalmıştı. Çok geçmeden araba tekerleri, demir aletler ve battaniyeler zor bulunur oldu. Böylelikle bir çırağın dükkânını açmadan önce alması gereken ders süresi de çok daha kısaldı.

Kara Ölüm toprağı bile değiştirdi. Vebadan önce Avrupa'nın her tarafındaki ormanlar kesilip tarla yapılmıştı. Ancak artık çok az çiftçi kaldığı için, ağaçlar tekrar büyümeye başladı. Avrupa'nın dört bir yanında ormanlar türedi. Kara Ölüm son bulduktan yet-

miş yıl sonra, ormanlar büyük Paris şehrine o kadar yaklaşmıştı ki kurtlar şehrin kıyısında dolanıyorlardı. Ve vebadan yüz elli yıl sonra, bir zamanlar tarla ve köylerin olduğu yerleri muazzam, sık ormanlar kaplamıştı.

Kara Ölüm ortadan kalkalı çok oldu ama insanlarda ve ortaçağ topraklarında izlerini bıraktı. Hiç şu tekerlemeyi duymuş muydunuz?

Gül rengi bir çember,
Çiçeklerle dolu bir cep.
Küller, küller,
Yıkıldık hepimiz!

Bazı insanlar bu tekerlemenin Kara Ölüm zamanında söylenmeye başladığını düşünüyor. "Gül rengi bir çember" hasta insanlarda ortaya çıkan kırmızı döküntüleri tanımlar, "Çiçeklerle dolu bir cep" de birçok insanın hastalıktan korunmak için yanlarında taşıdıkları çiçek demetini. Günümüzde, "Küller, küller" denmesine rağmen bu tekerlemenin eski halinde üçüncü dize, "Hapşu! Hapşu!" şeklindedir, yani hasta bir insanın hapşırma sesini gösterir. "Yıkıldık hepimiz" de vebaya yakalanan çoğu insanın öldüğünü hatırlatır.

Kimi tarihçiler de tekerlemenin Kara Ölüm'le bir ilgisi olmadığını söylerler. "Gül rengi bir çember" dizesi veba zamanında başlasın veya başlamasın, kesin olan bir şey var: Kara Ölüm Avrupa ülkelerini sonsuza dek değiştirmiştir.

26

Fransa-İngiltere Savaşı

V. Henry ve Agincourt Muharebesi

Kara Ölüm Avrupa'yı vurduğunda, İngiltere ile Fransa arasında devam eden bir savaşı böldü. On yıldır, İngiltere ve Fransa kralları, İngilizlerin İngiltere'ye ait olduğunu iddia ettiği Fransız toprakları yüzünden savaşıyorlardı. (Aslan Yürekli Richard'ın İngiltere adına bir Fransız şatosunu ele geçirmeye çalışırken Fransa'da öldürülmesini hatırlıyor musunuz? İngilizler ile Fransızlar arasındaki savaş çok uzun süredir devam ediyordu.)

İki taraftan da askerler vebadan ölmeye başlayınca, iki ülke savaşmayı bıraktı; tabii kısa bir süreliğine. Kara Ölüm sona erer ermez, savaş tekrar başladı. Fransa ve İngiltere birbirleriyle toplamda yüz yıl savaştılar. Bu uzun kavgaya Yüz Yıl Savaşları diyoruz.

Yüz Yıl Savaşları'nı kazanmaya en çok yaklaşan İngiliz kralı V. Henry'ydi. Bütün İngiliz kralları içinde en ünlülerinden biridir, çünkü William Shakespeare onun Fransa'ya yaptığı taarruz hakkında bir oyun yazmıştır.

V. Henry 1413'te kral olduğunda, İngiltere ile Fransa arasındaki savaşı kati olarak sonlandırmak niyetindeydi. Ve bu "İngiliz" topraklarını Fransızlardan almak için bir plan yapmıştı. Henry'nin büyük büyük büyükannesi Isabella, bir İngiliz'le evlenmiş olan bir Fransız prensesiydi. Henry Fransız kralına şöyle bir haber gönderdi: "İstediğim topraklar aslında zaten bana aitler, çünkü bu topraklar bana büyük büyük büyükannem Fransız prensesi Isabella'dan miras kaldı. Hem bu toprakları, hem de kızın Katherine'i istiyorum. Onunla evleneceğim. Yoksa Fransa'yı ordumla işgal ederim!"

İngiltere ile Fransa

Fransa Kralı VI. Charles, Henry'ye ne toprakları ne de kızını veremeyeceğinin pekâlâ farkındaydı. Eğer Henry'ye toprakları verecek olursa, bir Fransız prensesine ait olan toprakların aslında, prensesin çocukları İngiliz bile olsa, çocuklarına miras kalması gerektiğini kabul etmiş olacaktı. Ayrıca Henry Katherine'le evlenip çocukları olacak olursa, Henry Katherine'e ait olan bütün top-

rakların, Katherine'in çocuklarına miras kalması gerektiğini iddia edebilirdi. Ve Katherine de Fransa kralının kızı olduğu için, Henry karısının bütün Fransa üzerinde hak sahibi olduğunu iddia edebilirdi. Henry'nin talepleri Fransa'yı ele geçirmeye yönelik sinsi bir planın parçasıydı.

Böylece VI. Charles, Henry'nin taleplerini reddettiğini bildiren bir haber gönderdi. Fransa tahtının varisi olan oğlu da babasının mesajıyla birlikte Henry'ye hakaret içeren bir mesaj gönderdi. Birkaç tenis topunu paketletip şöyle yazdı: "Çocuk gibi davranıyorsun. Fransa'yı tehdit edip durmaktan vazgeç de fazla enerjini yakmak için biraz tenis oyna."

Bu bardağı taşıran son damla oldu. V. Henry Fransa'yı işgal etmek için hazırlıklara başladı. Shakespeare'in oyununda, V. Henry tenis toplarını açtıktan sonra, Fransız prensine şu mesajı gönderir: "Söyleyin o prense, benimle eğlendiği için çok sevindim. Söyleyin ona, bu toplara vurmamla, babasının tacını da fırlatıp atmam bir olacak. Söyleyin o şakacı prense, onun bu şakası yüzünden tenis topları gülle oldu. Birkaç kişi onun bu şakasına gülmüş olabilir, ama binlercesi bu yüzden ağlayacak." Aşağıda Shakespeare'in asıl sözleri vardır:

> Bizimle eğlenmesine Veliahdın çok mu çok sevindik…
> Raketlerimizle vurduğumuzda bu toplara
> Tanrı'nın inayetiyle Fransa'da bir oyun oynayıp
> Tehlikeye atacağız babasının tacını
> Ve söyleyin o halinden memnun prense ettiği o alayın
> Toplarını taşlara dönüştürdüğünü…
> Ve söyleyin o Veliahda
> Şakası andıracak kıt aklını
> Gülenden çok binlerce ağlayan olduğunda.

(*V. Henry*, I. Perde, II. Sahne)

Henry'nin ordusu Fransa'ya ilk ayak bastığında, her şey ters gitti. Fransızlarla yaptığı birçok küçük muharebede yenildi. Asker-

leri hastalandı. Ayakkabıları eskimeye başladı. Sonra kış bastırdı. Henry açıkta karargâh kuran ordusunun uzun, soğuk bir kışı atlatamayacağının farkındaydı. Bu yüzden İngiltere'ye geri dönüp ertesi yıl tekrar denemeye karar verdi.

Ancak Fransızların, Henry'nin tekrar denemesine göz yummaya niyetleri yoktu. Fransız ordusu, Henry'nin ordusu geri çekilirken, Agincourt adlı bir yerde yolunu kesti ve Henry'nin perişan haldeki ordusunun karşısına çıktı. Henry sayıca dezavantajlı durumda olmasına rağmen başka seçeneği de yoktu. Her ne kadar askerleri, aç ve bitap düşmüş, üşümüş, korkmuş ve sayıca az olsalar da, Henry savaşmak zorundaydı.

Shakespeare'in oyununda, Henry adamlarına Agincourt'ta oldukları için şanslı olduklarını, çünkü insanların onları daima hatırlayacaklarını söylediği ünlü bir konuşmasıyla cesaret verir. Ve onlara muharebenin hepsini eşit kılacağını söyler. Köylü veya "sefil" olanlar dahi ("sefil" kelimesi burada "toplumun alt tabakasından" anlamında kullanılır) soylu gibi ("kibar" yani "centilmen") olacaklardır. Muharebeden önce Henry'nin yaptığı konuşmanın bir bölümü şöyledir:

Bu mutlu azınlık, kardeşlerim
Bugün benimle kanını dökecek kişi
Kardeşim olacak, asla sefil olmayacak
Bugün durumu düzelecek
Şimdi yatakta olan İngiltere'deki centilmenler de
Burada olmadıkları için kendilerini lanetli görecek
Ve erkekliklerini gösteremeyecekler, Aziz Crispin Günü'nde
Yanımızda savaşmış birileri konuşurken

(*V. Henry*, IV. Perde, III. Sahne)

(Aziz Crispin Günü Fransızlarla İngilizlerin Agincourt'da savaştıkları gündü.)

Kuşkusuz, V. Henry'nin Agincourt Muharebesi'nden önce adamlarına tam olarak ne söylediğini bilmiyoruz. Konuşması büyük

olasılıkla Shakespeare'in hayal ettiği kadar coşkulu değildi. Ayrıca Fransızlarla savaştıkları için, adamlarını şanslı olduklarına ikna edip etmediğini de bilmiyoruz. Ancak Fransız ordusu çok daha büyük olmasına rağmen, muharebeyi İngilizlerin kazandığını biliyoruz.

1415'de yapılan Agincourt Muharebesi Yüz Yıl Savaşları'nda bir dönüm noktasıydı. Henry, Fransa'nın büyük bir bölümünü hâkimiyeti altına almaya devam etti. Fransa kralı VI. Charles da kızı Katherine'in Henry'yle evlenmesini kabul etti. Ayrıca Charles öldüğünde V. Henry'nin hem İngiltere hem de Fransa kralı olacağını kabul etti.

Ne var ki V. Henry Fransa'yı fethetmesine rağmen, asla Fransa kralı olamadı. Agincourt Muharebesi'nden yalnızca yedi yıl sonra, VI. Charles'ın ölümünden iki ay önce öldü. İki kral da ölünce, Henry ve Katherine'in oğlu VI. Henry daha bir yaşında olmasına rağmen, İngiltere ve Fransa kralı oldu.

Jan Dark

Bebek VI. Henry altına bez bağlanırken İngiltere ve Fransa kralı olmuştu. Ancak Fransızların çoğu, bir İngiliz'in değil, Veliahdın Fransa kralı olmasını istiyorlardı. Veliahdı, yani Fransız prensini hatırlıyor musunuz? V. Henry Fransa'yı ilk tehdit ettiğinde ona tenis topları göndererek karşılık vermişti. Eğer Henry olmasa, Veliaht Fransa kralı olan babasından tahtı devralacaktı. Artık Henry de öldüğüne göre, tacını geri istiyordu.

Ancak Fransızların hepsi Veliahdın kral olmasını istiyor değildi. Bazı Fransızlar VI. Henry'nin büyüdüğünde, Veliaht'tan daha iyi bir kral olacağını düşünüyor ve ayrıca İngilizlerin onlara para ve toprak vereceğini umut ediyorlardı. Bu Fransızlar güçlü bir soylu olan Burgonya Dükü'ne itaat ediyorlardı. Bunlara Burgonyalılar deniyordu.

Fransa artık iç savaş yüzünden bölünmüştü. (İç savaş bir ülkenin vatandaşlarının birbirleriyle savaşmasıdır.) Veliahdın başa geçmesini isteyenler bir tarafta, İngiliz VI. Henry'nin kral olmasını isteyen Burgonyalılar diğer taraftaydı. Ayrıca İngiliz askerleri de

Jan Dark

Burgonyalıların tarafında savaşıyordu.

Veliaht ve ordusunun, Fransa'daki en önemli şehirlerden biri olan Orléans'ın kontrolünü ellerinde tutmaları gerekiyordu. Ancak Burgonyalılar ile İngilizler şehrin etrafını sarmış ve bir kuşatma başlatmışlardı. Veliaht ve ordusu onları geri püskürtemezse, Orléans teslim olmak zorunda kalacaktı. Bir gün Veliaht ve generalleri karargâhlarında bir sonraki hamlelerini planlarlarken bir ulak geldi. "Efendim," dedi ulak, "bir kız sizi görmek istiyor."

"Kimmiş o?" diye tersledi Veliaht.

"Adı Jan," dedi ulak. "Tanrı'nın ona, Orléans'ı kurtarmasını söylediğini iddia ediyor." Veliaht Jan'ın kim olduğunu biliyordu. Birkaç yıldır bu köylü kızı hakkında söylentiler kulağına geliyordu. Jan Dark aziz ve meleklerin kendisine göründüğünü ve Fransızlara, Veliahdın düşmanlarına karşı önderlik etmesini söylediklerini iddia ediyordu. Birçok insan ona inanıyordu. Hatta bir Fransız şövalyesi ona bir at, bir zırh ve askerler vermişti. Şimdi de Jan Veliahdın karargâhına gelmişti. Bu kız onun tahtını geri almasına nasıl yardım edebilirdi ki?

"Onu geri gönderin!" diye emretti. Fakat danışmanları Jan'ı kabul etmesi için onu ikna ettiler. "İnsanlar onu seviyor!" diye

kulağına fısıldadılar. "Tanrı'nın onu Fransa'yı İngilizlerden kurtarması için gönderdiğine inanıyorlar. Efendimiz, muhafızlardan biri ona hakaret etti. Kız da ona şöyle dedi: "Tanrı'yla alay etme, ölümün yakındır." Bir saat geçmemişti ki muhafız hendeğe düşüp boğuldu!"

Sonunda Veliaht bir of çekti. "Pekâlâ," dedi. "İçeri alın. Eğer Tanrı onu göndermişse, beni tanıyacaktır, daha önce hiç görmemiş olsa bile." Tacını ve kraliyet kaftanını arkadaşlarından birine verdi ve kalabalığın içine gizlendi.

Jan taht odasına girdiğinde taç giymiş adamı görmezden geldi. Veliahdı buluncaya kadar kalabalığı yarıp geçti ve sonra onun önünde diz çöktü. "Veliahdım," dedi. "Senin Fransa kraliyet tacını giydiğini görmek için geldim."

Bunun üzerine Veliaht Jan'ın Tanrı tarafından gönderildiğine neredeyse ikna olmuştu. Ancak büyücü değil de gerçek bir Hıristiyan olduğundan emin olmak için, rahip ve âlimlerine ona Hıristiyan inancı hakkında sorular sormalarını emretti. Rahipleri ona Jan'ın Tanrı'nın yolundan gittiğini söylediklerinde, Veliaht onun Orléans'ı kuşatan Burgonya ve İngiliz ordusuna karşı saldırı düzenlemesini kabul etti.

Jan ordusunun başında Orléans'a vardığında, İngilizlere teslim olmaları için çağrıda bulundu. Ancak onlar şöyle bağırdılar: "Seni elimize geçirecek olursak eğer yakarız. Sen alt tarafı bir çobansın. Evine dön de sürünü güt!"

Bunun üzerine Jan generallerine saldırı emri verdi. Tanrı'nın Jan'ı kutsadığına inanan Fransızlar düşmanla canla başla savaştılar. Sonunda Burgonyalılar ile İngilizler Orléans'dan geri çekilmek zorunda kaldılar. Jan ilk büyük zaferini kazanmıştı. O andan itibaren genellikle ona "Orléans'ın kızı Jan," dendi.

Jan, Veliahdın taç giymesi için onu, Fransa'da Hıristiyan inancının merkezi olan Rheims'taki büyük katedrale götürmeye kararlıydı. Veliaht ve ordusuyla birlikte, yolu üzerindeki düşmanları yene yene Rheims'e doğru ilerledi. Nihayet Veliaht Rheims'a vardı ve taç giydi. Artık onun adı Fransa Kralı VII. Charles'tı. Tek yapması

gereken son kalan Burgonyalıları yenmek ve İngilizleri ülkesinden çıkarmaktı. Jan ona yardım etmeye hazırdı.

Gel gör ki Veliaht tereddüde düştü. Savaşmak yerine bazı Burgonyalı liderlerle anlaşma yapmaya çalıştı. Sağa sola ulak gönderirken ordusuna da beklemesini söyledi. Zaman geçtikçe askerleri onu terk etmeye başladı. Sonra da bütün anlaşmaları suya düştü. Burgonyalılar ona saldırdı, ordusu yenildi ve Jan esir düştü.

VII. Charles Jan'ı geri almaya uğraşmadı bile. İngiliz ve Burgonyalıların onu cadılıktan yargılamasına izin verdi. Yargılama sırasında Jan'ı seven insanların onun lehine tanıklık yapmalarına izin verilmedi. Ondan nefret eden tanıklar onun hakkında yalan yanlış hikâyeler anlattılar. Jan suçlu bulundu ve diri diri yakılmak için yola çıkarıldı. Ancak VII. Charles bu durumda bile onun için bir şey yapmadı. Böylece 1431'de Jan öldürüldü. Onun idam edilmesini izleyen insanların çoğu ağladı. Hatta bazı İngilizler bile, "Bir azizeyi yaktık!" diye feryat ettiler.

Jan Dark'ın ölümünden sonra VII. Charles ve generalleri en sonunda İngilizleri Fransa'dan çıkarmayı başardılar. Burgonyalılar Fransa kralına bağlılık yemini ettiler ve VI. Henry de Fransa tahtı üzerindeki hakkını kaybetti. Fransa İngiltere'den bir kez daha kurtulmuştu.

VII. Charles ise Jan Dark'ı ancak on beş yıl sonra hatırladı. Belki de yaşlandıkça onu düşmanlarına terk ettiği için suçluluk duymaya başlamıştı. Sebebi ne olursa olsun, sonunda kiliseden Jan Dark'a karşı olan davayı yeniden ele almalarını istedi. Jan Dark öldükten yirmi beş yıl sonra, ona karşı yapılan bütün suçlamalardan aklandı.

27

İngiltere'de Taht Kavgası

Güller Savaşı

Taht kavgası yapan tek millet Fransızlar değildi. İngiltere'de de taht yüzünden iç savaş vardı. Kraliyet ailesine mensup Lancastrlar sülalenin diğer tarafındaki kuzenleri Yorklarla savaşıyorlardı. Yorkların sancaklarında beyaz bir gül, Lancastrların sancağında da kırmızı bir gül vardı. Bu yüzden günümüzde İngiltere tahtı için yapılan bu savaşlara Güller Savaşı denir.

Güller Savaşı V. Henry'nin bebek olan oğlu VI. Henry'nin saltanatı sırasında başladı. VI. Henry büyüdüğünde İngiltere'yi kendi başına yönetmeye başladı. VI. Henry çok iyi bir insandı. Saatlerce dua eder ve düşmanlarını idam ettirmeyi reddederdi. Hatta bir keresinde kendi onuruna verilen bir dansta, oradaki genç hanımların giysilerinin yeterince edepli olmadığını düşündüğü için dansı terk etmişti. Ne var ki VI. Henry okumayı ve dua etmeyi yönetmeye tercih ediyordu. Bir keresinde odasında okurken, dükleri ülkesindeki bir sorun için ona danışmaya geldiler. Kral VI. Henry içini çekip yanında duran rahibe şöyle dedi: "Gece gündüz beni o kadar çok bölüyorlar ki rahatsız edilmeden kutsal öğretileri okumaya fırsat bulamıyorum bir türlü!"

VI. Henry yıllarca krallık ettikten sonra bir delilik krizi geçirdi. Aniden insanlarla konuşmayı bıraktı. Saatlerce bir yerde oturur, önüne bakardı. Arkadaşları onunla konuştuğunda –hatta ona karısının bir oğlan doğurduğunu söyledikleri zaman bile– onları duymuyor gibiydi.

VI. Henry'nin deliliği muhtemelen kalıtsaldı. Fransa kralı olan büyükbabası yaşamı boyunca delilik krizleriyle mücadele etmişti.

Hatta camdan yapılma olduğuna ve düşerse kırılacağına inanırdı. Şimdi onun deliliği İngiliz kraliyet ailesine geçmişti.

VI. Henry iyileşene kadar İngiltere'yi yönetecek birine ihtiyaç vardı. Bunun üzerine Henry'nin ailesi Henry'nin uzaktan kuzeni York Dükü'nden, naip yani kral vekili olmasını istedi. York Dükü kabul etti. Ancak VI. Henry iyileşmeye başladığında, York ailesi tahtı geri vermek istemedi. Henry ve kraliçesi bir ordu toplayıp, York dükünün ordusuna karşı harekete geçmek zorunda kaldı. Muazzam bir savaştan sonra, York destekçileri yenildi ve dük de öldürüldü. Kraliçe dükün kafasının üzerine kâğıttan bir taç konarak surlara yerleştirilmesini emretti!

Artık VI. Henry tekrar başa geçebilirdi. Ancak Yorkların tahtı ele geçirme teşebbüsleri sona ermemişti. York dükünün oğlu Edward başka bir ordu topladı ve kraliyet güçlerine tekrar saldırdı. Bu defa Yorklar kazandı. VI. Henry'yi zindana attılar. 1461'de Edward tahta geçti, kendisini İngiltere'nin gerçek kralı IV. Edward ilan etti.

Edward on dokuzunda, 1,80 boyunda yakışıklı bir gençti. İyi bir dansçı, iyi bir savaşçıydı. Aynı zamanda liyakatli bir kraldı. Krallığındaki bütün önemli insanları, arkadaşıymış gibi selamlayabilmek için her birinin adını öğrendi. Ancak Edward ailesinin hoşlanmadığı bir kadına âşık oldu. Elizabeth Woodville ondan büyüktü. Ve daha önce evlenmişti, hem de VI. Henry için savaşırken ölen bir şövalyeyle! Edward annesinin ve danışmanlarının Elizabeth'i asla onaylamayacaklarını biliyordu. Bu yüzden onunla gizlice evlendi. Aylar sonra danışmanları Edward'la yabancı bir prenses arasında bir evlilik ayarlamaya çalışınca, Edward evlendiğini kabul etmek zorunda kaldı. Londra'nın renkli kâğıt ve folyolarla süslenmesini emretti ve Elizabeth Woodville'i büyük bir geçit töreniyle şehre getirtti. Ayrıca Elizabeth'in beş erkek kardeşine devlet yönetiminde önemli görevler verdi.

Bu durum İngiliz soylularının çoğunun hoşuna gitmemişti. Woodville'lerin çok fazla güçlendiklerini düşünüyorlardı. Öyle ki soylulardan bazıları VI. Henry'nin destekçilerine katıldı ve VI. Henry'yi zindandan çıkardılar. Edward'ı tutuklamak için gece yarısı sarayına

doğru yürüdüler. Ancak Edward onların geldiğini duymuş, yatağından fırladığı gibi ülkeden kaçmıştı!

VI. Henry tekrar kral olmuştu ancak bu durum uzun sürmedi. Edward başka bir ordu toplamaya başlamıştı. Ordusuyla İngiltere'ye gitti ve VI. Henry'yi tutsak aldı. "Benim iyi kalpli kuzenim," dedi VI. Henry tutsak alındığında, "Biliyorum ki senin elindeyken hayatım tehlikede olamaz." Ancak yanılıyordu. Hapisteyken biri onu öldürdü. Katilin kim olduğunu bilmiyoruz ama VI. Henry'nin ölüm emrini muhtemelen Edward vermişti.

Artık rakibi ortadan kalktığından, IV. Edward kesintisiz on iki yıl boyunca saltanat sürdü. 1483'de öldüğünde yerine on iki yaşındaki oğlu geçti. Ancak Kral V. Edward tek başına yönetemeyecek kadar küçüktü. IV. Edward'ın kardeşi olan amcası Richard yardım etmeyi teklif etti.

Bu da on iki yaşındaki kralın saltanatının sonu oldu. Richard tahta geçti ve kendisini İngiltere Kralı III. Richard ilan etti. Genç V. Edward ve küçük erkek kardeşi esrarengiz bir biçimde ortadan kayboldular. İngiliz halkı Richard'ın zalimliğini konuşuyordu. İnsanlar Richard'ın tahta geçebilmek için kardeşinin iki oğlunun öldürülmesini emrettiğini fısıldaşıyorlardı. Onun kötülüğü hakkında öyküler anlattılar. Bir rivayete göre, Richard bütün dişleri çıkmış vaziyette doğmuştu ve zevk olsun diye canlı canlı kurbağa yerdi! Başka bir rivayete göre de, genç kralın annesi Elizabeth Woodville onu lanetlediği için bir kolu kurumuştu.

Richard tacını kötülükle elde etmiş olabilirdi ama elinde fazla tutamadı. Kral olduktan iki yıl sonra, kuzeni Henry Tudor da başka bir ordu topladı ve Richard'ın taht üzerindeki hak iddiasına meydan okudu.

1485'te Richard, Bosworth Çayırı adlı bir savaş alanında Henry'yle karşılaşmak için ordusuyla harekete geçti. Richard'ın aslında "Bosworth Çayırı Muharebesini" kazanması gerekirdi çünkü ordusu Henry'nin ordusunun iki katıydı. Ancak askerleri pek sıkı savaşmadılar. Aslına bakarsanız, muharebede yalnızca birkaç yüz adam ölmüş, geri kalanı teslim olmuştu.

Güller Savaşı zamanında İngiltere

Richard'ın danışmanları Henry'nin kazanmakta olduğunu gördüklerinde, Richard'a kaçmasını söylediler. Ancak Richard reddetti. "Şuradan şuraya adım atmam!" diye bağırdı. "Ben İngiltere kralı olarak öleceğim!" Öyle de oldu. Savaşta öldürüldü ve miğferindeki kraliyet tuğu sökülüp Henry Tudor'a verildi. Henry tuğu miğferine taktı ve kendini İngiltere'nin yeni kralı ilan etti. Güller Savaşı nihayet sona ermişti.

Kuledeki Prensler

III. Richard Bosworth Savaşı'nda ölünce ardında bir gizem bıraktı. Hatırlarsanız, Richard ilk başta kral değildi. Yeğeni V. Edward'ın na-

ibiydi. Ancak sonra V. Edward ve küçük kardeşi ortadan kayboldular. Bu iki çocuğun başına ne gelmişti acaba?

Bu sorunun cevabını kimse bilmiyordu.

Kuledeki iki prensin öyküsü şöyledir. IV. Edward ailesinin hoşlanmadığı Elizabeth Woodville'le evlendikten sonra iki oğulları oldu. Büyük olana babasının adı Edward, küçük olana da amcasının adı Richard verildi. Küçük çocuk annesiyle Londra'da yaşamasına rağmen Edward hizmetkâr ve öğretmenleriyle birlikte, kırsal bölgede kuytu bir şatoda yaşıyordu. Kraliçenin erkek kardeşlerinden biri onun yanında yöneticiydi. Edward'ın bütün ödevlerini yaptığından ve kendisine söylenenleri yerine getirdiğinden emin olmak için gerekeni yapıyordu.

IV. Edward öldüğünde, büyük oğlu daha on iki yaşındaydı. Kendi başına yönetebilecek yaşa gelene kadar, birinin ona İngiltere'yi yönetmesinde yardımcı olması gerekiyordu. Edward kardeşi Richard'ın, küçük çocuk için kral naibi, yani vekili olması için gereken evrakları bırakmıştı. Ancak küçük Edward'ın annesi ve annesinin erkek kardeşleri yeni krala yönetimde kendileri yardımcı olmak istiyorlardı. Bu yüzden İngiltere'nin kuzeyinde, iyice uzakta olan Richard'a, IV. Edward'ın öldüğünü söylemediler. Küçük kralı hemen Londra'ya getirip taç giydirme planı yaptılar. Genç Edward taç giyer giymez kendi yardımcılarını seçebilirdi.

Ancak Richard'ın arkadaşlarından biri olan biteni gördü ve Richard'a çok acele bir haber gönderdi. "Büyük bir kuvvetle derhal başkente gel!" diye yazdı. "Düşmanlarının yaptığı hakaretin öcünü al! Genç kralı derhal koruman altına almalısın!"

Richard haberi alır almaz bir grup askerle birlikte Londra'ya doğru yola koyuldu. Yolda, taç giyme töreni için Londra'ya giderlerken, Edward, Edward'ın hizmetkârları ve yöneticisiyle karşılaştı. Richard, Edward'ı gördüğünde diz çöküp başını eğdi. Ancak diğer yandan yeğenine şöyle dedi: "Anneniz ve kardeşleri krallığınızı ele geçirmeye çalışıyorlar. Eğer sizin adınıza yönetmelerine izin verecek olursanız, sizden kurtulmaya çalışabilirler. Hayatınızdan endişe ediyorum!"

V. Edward

Edward, annesi ve dayılarının yanlış bir şey yapmayacaklarına dair ısrar etse de Richard ve askerleri onu dinlemediler. Edward'ın yöneticisini yakınlardaki bir hana kapattılar, hizmetkâr ve askerlerini tutukladılar. Sonra Richard onların yerine kendi askerlerini koydu ve Edward'ın annesi ve dayılarına şöyle bir mesaj gönderdi: "Yeğenim kralı kaçırmadım, bilakis kurtardım. Onun esenliğini sizin her birinizden daha çok düşünüyorum. Çok kısa bir süre sonra taç giymesi için onu Londra'ya getireceğim."

Kraliçe ve kardeşleri Richard'a inanmadılar. Richard'ın Edward'ı öldürüp tahta geçeceğinden emindiler. Ancak Londra'daki çoğu insan Richard'a güvendiğinden ona karşı savaşmak için kraliçeye katılmayı kabul etmedi. Bunun üzerine kraliçe küçük oğlunu güvende olacağı bir kiliseye sakladı.

Bu esnada Richard sözünü tuttu. Artık adı Kral V. Edward olan genç Edward'ı, Londra'ya getirdi ve halk "Kralımız çok yaşa!" diye tezahürat yaparken atıyla yanından gitti. Londra'nın bütün önemli insanlarının V. Edward'a bağlılık yemini etmelerini sağladı.

Ancak hâlâ kraliçe ve kardeşlerinin Edward'ı görmelerine izin vermiyordu. Ve çok geçmeden, Londra Kulesi'ne taşınırsa Edward' ın daha güvende olacağını iddia etti. Ancak kule yüzyıllar önce Fatih William tarafından yaptırılmıştı; zindan olarak! O zamandan bu yana krallar zindanın yanı sıra, saray olarak da kullanılabilmesi için, kuleye sur ve binalar ilave ettirmişti. Edward'ın kulede kendine ait bir katı, hizmetkâr ve askerleri vardı. Ne var ki bütün hizmetkâr ve askerleri Richard tarafından seçilmişti.

Hemen sonrasında ise Richard kraliçenin kaldığı kiliseye bir grup silahlı adam gönderdi. Kraliçeye Edward'ın küçük kardeşini, Edward'la birlikte yaşaması için Londra Kulesi'ne göndermesini

emretti. Mesajda şöyle deniyordu: "Edward yalnız kaldı. Bir oyun arkadaşına ihtiyacı var."

Kraliçe küçük oğlunu kuleye göndermek istemiyordu. Bu takdirde Richard tahtın iki varisi üzerinde de kontrol sahibi olacaktı. Ancak silahlı adamlar etrafını kuşatmışken başka çaresi de yoktu. Böylelikle küçük oğlunu amcasına gönderdi. Richard da yeğenini, ağabeyi Edward'la birlikte yaşaması için kuleye götürdü.

Ertesi gün Richard Edward'ın taç giyme töreninin ertelendiğini ilan etti. Birkaç gün sonra, ünlü bir rahip, Edward'ın değil de, Richard'ın kral olması gerektiğine dair bir vaaz verdi. Bu olaydan birkaç gün sonra da, bir grup soylu bir araya geldi ve Richard'dan, İngiltere'nin iyiliği için tacı Edward'dan almasını istediler. Birçok insan bu sözleri rahibe ve soylulara Richard'ın söylettiğinden şüphelenmişti. "Onu bir naip olarak sevmiş olan insanlar," diye yazmıştı Londralı bir adam günlüğüne, "kendini kral ilan ettiğinde ondan yakınmaya başladılar." Ancak çoğu insan pek yüksek sesle şikâyet etmedi, özellikle de Richard, Edward'ın yöneticisinin kafasının kesilmesini emrettikten sonra. Kimse sıranın kendisine gelmesini istemiyordu.

Sadece birkaç hafta sonra, Richard Londra Kulesi'ne bu sefer kendi taç giyme töreni için gitti. Destekçileri ona taç giydirdiler. Artık kralın amcası Richard, III. Richard olarak İngiltere kralı olmuştu.

Peki, Edward ile küçük kardeşine ne olmuştu?

Onlar hâlâ kulede yaşıyorlardı. Ancak artık giderek daha az insanın onları görmesine izin veriliyordu. Çok geçmeden Londra halkı prenslerin öldürüldüğünü söylemeye başladı. Söylentiler bütün İngiltere'ye yayıldı, hatta ta Fransa'ya kadar ulaştı. Ancak sonraki iki yıl boyunca prenslerin nerede olduğunu veya başlarına ne geldiğini kimse bilmiyordu.

Daha sonra Henry Tudor İngiltere'yi işgal etti, Richard'ı Bosworth Muharebesi'nde öldürdü ve kral oldu. Henry Londra'ya geldiğinde, kuleyi arattırdı ama çocuklardan bir iz bulunamadı.

Prenslerin başına ne geldiğini bir daha hiç kimse öğrenemedi. Yirmi beş yıl sonra Richard'ın şövalyelerinden biri iki çocuğu öldürdüğünü iddia etti fakat işkence görmemek için itiraf etmişti, o

yüzden böyle bir hikâye uydurmuş olabilir. Daha sonra iki önemli tarihçi Richard'ın çocukların öldürülmesini emrettiğini yazdılar. Ancak bu iki tarihçi de Richard'ın yerine tahta geçen VII. Henry'yi memnun etmek istedikleri için, Richard'ı olabildiğince kötü göstermeye çalışıyorlardı. Daha sonra başka tarihçiler VII. Henry'nin taht konusunda ileride sorun yaşamamak için, kuleyi aratırken çocukları ortadan kaldırttığını öne sürdüler.

Aşağı yukarı iki yüzyıl sonra, işçiler Londra Kulesi'ndeki eski binaları temizlerken toprağa gömülmüş eski bir sandık buldular. Sandığı açtıklarında içinde iki iskelet olduğunu gördüler. Hemen hemen herkes bu iki iskeletin prenslere ait olduğu konusunda hemfikirdi. Ancak onları kimin öldürdüğü belli değildi.

Bunu asla öğrenemeyeceğiz ama kesin olan bir şey var: Ortaçağın sonlarında tahtın varisi olmak çok tehlikeliydi!

28

İspanya ve Portekiz Krallıkları

Ferdinand ile Isabella'nın İspanya'yı Birleştirmesi

Şimdi İngiltere'den çıkıp tekrar Avrupa'ya gidelim. İngiltere'nin güneyindeki Manş Denizi'nden geçelim. Kendinizi Yüz Yıl Savaşları'nda İngiltere'yle savaşmış Fransa'da bulacaksınız. Şimdi güneybatıya inip, başka bir güçlü ülkeye geçelim: İspanya.

Müslümanların yüzlerce yıldır hüküm sürdüğü toprakları, İspanya'nın Hıristiyan krallıklarının yeniden fethettiğini görmüştük. Yeniden Fetih, İspanya'nın dört bir yanındaki küçük, bölünmüş Hıristiyan krallıklar tarafından gerçekleştirilmişti. Ancak zaman geçtikçe bu küçük krallıklar birleşti. Adları Aragon ve Kastilya olan iki büyük ve güçlü krallık büyüyüp İspanya'nın çoğunu ele geçirdi. Daha küçük bir krallık olan Portekiz İspanya'nın batı kıyısında yer alıyordu.

Kastilya kralı Enrique büyük hırsları olan genç bir adamdı. Kastilya'yı İspanya'nın en büyük krallığı yapmak istiyordu. Ancak bunu gerçekleştirmek için ordusu için daha fazla askere ihtiyacı vardı. Bu yüzden soylularından biri olan Pedro Giron adındaki ünlü bir savaşçıya, ordusunu güçlendirecek birçok asker karşılığında, kız kardeşi Isabella'yla evlenmesini teklif etti.

Pedro Giron bu teklife çok sevinmişti. Kastilya prensesiyle evlenerek kralın eniştesi olabilirdi! Gel gör ki Isabella dehşete kapılmıştı çünkü Isabella on üç yaşında olduğu halde, Pedro Giron kırkın üstündeydi. Ayrıca Pedro içkiye düşkünlüğü, kavgacılığı ve adam öldürmesiyle ünlenmiş kötü bir adamdı. Isabella ağabeyine evliliği iptal etmesi için yalvardı ama Enrique reddetti. Büyük bir düğün töreni düzenlendi. Şatoda bol bol yemek ve pasta yapılmaya, dikiş dikilmeye başlandı. Oysa Isabella odasın-

da ağlıyor, bu korkunç evliliği önleyecek bir şey olması için dua ediyordu.

İspanya ve Portekiz

Keyfi gayet yerinde olan Pedro Giron büyük kısmetiyle böbürlenerek yola koyuldu. Ancak yolculuğu esnasında hastalandı ve Isabella'nın şatosuna ulaşamadan karın ağrısından öldü. Isabella çok sevinmiş ve rahatlamıştı.

Ne var ki sevinci uzun sürmedi. Dört yıl sonra ağabeyi, Portekiz ve Kastilya'nın güçlü bir krallıkta birleşmesi için, kız kardeşinin Portekiz kralıyla evlenmesine karar verdi. Portekiz kralı Isabella'nın babası olacak yaşta, şişman, hırıldayarak soluyan bir adamdı.

Bir kez daha Isabella ağabeyine fikrini değiştirmesi için yalvardı ama ağabeyi yine reddetti. "İstesen de istemesen de Portekiz kralıyla evleneceksin!" dedi kardeşine.

Bunun üzerine Isabella Aragon krallığının genç prensi Ferdinand'a gizli bir mesaj gönderdi. Isabella Ferdinand'la hiç karşılaşmamıştı ama Ferdinand tam onun yaşındaydı ve Isabella onun yakışıklı, cesur ve centilmen biri olduğunu duymuştu. "Ağabe-

yim beni evlendirmekte kararlı," diye yazdı ona. "Portekiz kralıyla evlenmeyeceğim ama sen o yaşlı adam kadar iyi bir kısmetsin. Kastilya'da gizli bir yerde buluşalım, benimle evlenip evlenmeyeceğine karar verirsin."

Ferdinand Isabella'nın teklifini kabul etti. Fakat Enrique'in onun Kastilya'ya geldiğini bilmesini istemiyordu. Altı şövalyesini yanına aldı ve onlara ticaret kervanındaki tüccarlar gibi giyinmelerini söyledi. Ferdinand üzerine paçavralar giydi ve onların hizmetkârı ve eşek bakıcısı kılığına girdi. Bu esnada Isabella gece yarısı odasından gizlice çıktı ve ağabeyinin ahırlarından bir at çalarak dörtnala uzaklaştı. İkisi bu gizli randevuda buluştuklarında, iki saat sohbet ettikten sonra hemen evlenmeye karar verdiler. Dört gün sonra da evlendiler.

Isabella'nın ağabeyi Enrique bunu duyduğunda küplere bindi. Ancak altı yıl sonra Enrique öldüğünde Isabella Kastilya kraliçesi oldu. Ferdinand da Aragon tahtına geçince, Isabella ve Ferdinand krallıklarını tek bir büyük İspanya krallığında birleştirdiler.

Ferdinand ve Isabella, Müslüman hâkimiyeti altındaki son İspanya topraklarını fethederek, İspanya'yı birleştirme işini tamamlamaya karar verdiler. Müslümanların bu son kalesi, güneyde küçük, dağlık bir krallık olan Granada'ydı; buradaki Müslüman kral El Hamra adında bir şatodan tebaasını yönetiyordu. On yıl boyunca Ferdinand ve Isabella Granada'ya saldırılar düzenlediler. Ferdinand bizzat ordunun başına geçti. Isabella da at sırtında Kastilya'yı baştan aşağı dolaşarak, İspanya erkeklerine orduya katılıp savaşmaları için yalvardı.

En sonunda 1491'de İspanya orduları galip geldiler. Granada'nın Müslüman kralı El Hamra şatosunu bırakıp kaçtı. Efsaneye göre, Granada'dan çıkmış yorgun argın yürürken, kaybettiği krallığına son bir defa bakıp içini çekti. Ancak peşi sıra yürüyen annesi (ki evini kaybettiği için çok kızgındı), "Erkek gibi savunamadığın bir şey için kadın gibi ağlama!" diye onu tersledi. Kralın içini çekmek için durduğu yere hâlâ Mağriplilerin Son İç Çekişi denir.

Artık Granada da kendilerine ait olduğu için, Ferdinand ve Isabella İspanya'nın tümünün bir Hıristiyan krallığı olduğunu ilan ettiler. İspanya'da başka bir dine mensup olmayı yasadışı yaptılar. İspanya'da yaşayan Yahudiler gitmeye zorlandılar. Ve hemen hemen bütün İspanya köylerinde Yahudi aileler vardı. Genelde birkaç kuruşa evlerini sattılar, tıklım tıklım gemilerle İspanya'dan yola çıktılar. Birçoğu İspanya'dan çıktıkları bu uzun ve tehlikeli yolculukta hayatını kaybetti.

Ferdinand ve Isabella birçok yönden iyi hükümdarlar olmalarına rağmen, aynı zamanda bu adaletsiz davranışlarıyla da hatırlanırlar. İspanya'nın tümünü tek bir ülke olarak birleştirdiler fakat diğer yandan İspanya'daki Yahudileri evlerini ebediyen terk etmeye zorladılar.[1]

Portekiz Prensi Denizci Henry

Ferdinand ve Isabella, Kastilya, Aragon ve Granada'yı tek bir İspanya krallığında birleştirdiler. Ancak İspanya'nın batı kıyısındaki Portekiz krallığı bağımsızlığını korudu.

Portekiz, küçük bir krallıktı. Birçok kumsalı ve limanı olan uzun bir kıyısı vardı. Kırsalda vaşak ve yabani domuzlar dolaşırdı. Göklerinde kartal ve şahinler süzülür, su kıyılarındaki bataklıklarda flamingolar gezinirdi. Portekizliler üzüm, zeytin ve işkembeleriyle tanınırdı. İşkembe; danaayağı, soğan, sığır yağı ve mayalı elma şarabıyla pişirilen sığır midesinden yapılan bir ortaçağ yemeğiydi. Portekizliler işkembenin dünyadaki en büyük lezzetlerden biri olduğunu düşünürdü.

Portekiz'in çok uzun bir sahil şeridi olduğu için, Portekizlilerin tekne yapıp denize açılmaları çok kolaydı. Portekiz prenslerinden biri olan Henry bu tekneleri sadece kısa yolculuklarda kullanmak istemiyordu. Portekizlilerin dünyadaki herkesten daha uzaklara yelken açmayı öğrenmelerini istiyordu.

---

1 Ferdinand ve Isabella aynı zamanda, saltanatlarının en önemli olaylarından biri olan İspanya Engizisyonu'na da başkanlık ettiler. Öğrenciler için karmaşık ve rahatsız edici bir konu olduğundan burada ele almamayı seçtim.

Prens Henry Portekiz kralının dördüncü oğluydu. Yani asla tahta çıkamayacaktı, bu yüzden yöneticiliği öğrenmeyi dert etmesine gerek yoktu. Parasını ve zamanını başka bir şekilde –Portekizlileri büyük denizciler ve kâşifler yapmak için– harcayabilirdi. Deniz aşkı nedeniyle Prens Henry Denizci Henry olarak tanındı.

Henry açık deniz gemilerinden oluşan bir filo yapmayı, ilk olarak gençliğinde Kuzey Afrika'da kardeşleriyle savaşırken düşünmeye başlamıştı. Henry'nin babası oğullarını Kuzey Afrika'ya, önemli bir Müslüman ticaret kentini ele geçirmeleri için göndermişti. Afrika'daki tüccarlar bu şehre fildişi, altın, gümüş ve tuzla gelirlerdi. Hindistan'dakiler ise biber, karanfil ve hindistancevizi gibi baharatlarla gelirlerdi. Ortaçağda buzdolabı olmadığından, insanlar yemeklerine bol bol baharat koyarlardı. Bu şekilde et bozulmaya başladığında dahi yiyebilirlerdi. Baharatlar kötü tatları gizlerdi! Baharatlar o kadar önemliydi ki biber neredeyse ağırlığınca altın ediyordu.

Ne var ki Müslüman tüccarlar Portekizlilerin, Müslümanları ülkelerinden kovan Hıristiyanlar olduklarını biliyorlardı. Ve Portekizliler şehrin hâkimiyetini ele geçirir geçirmez, Müslüman tüccarlar oradan uzak durmaya başladılar.

Henry, Portekizlilerin Batı Afrika'dan altın ve fildişi almak istiyorlarsa, Afrika sahillerinden aşağı inip, Batı Afrikalı kabilelerle yüz yüze ticaret yapmalarının daha iyi olacağını anladı. Böylece yabancı sularda keşif yapmak için ideal olan, hızlı ve hafif gemiler yapmaları için gemi ustaları tuttu. Denizcilerin sahile ayak bastıklarında tam olarak nerede olduklarını bilebilmeleri için, haritacılara sahillerin yeni haritalarını çizdirdi. Ve bir denizcilik (yöngüdüm) okulu kurdu. Yöngüdüm, yani belli bir yere giderken haritayı takip etmek, denizde zordur çünkü denizde yol, ağaç veya yön bulma işareti yoktur. Öyle ki Henry'nin denizcilerinin, yılın farklı zamanlarında Kutup Yıldızı ve diğer önemli yıldızları bulabilmek için yıldız haritalarını okumayı öğrenmeleri gerekiyordu. Güneşin veya Kutup Yıldızı'nın ufuktan ne kadar yukarda olduğunu ölçmek için bir usturlap (özel bir ölçme aleti) kullanmasını öğrenmek ve buradan

elde ettikleri bilgiyle, geminin konumunu hesaplamaları gerekiyordu. Pusula (her zaman kuzeyi işaret eden manyetik bir iğnesi olan bir alet) kullanmayı da bilmek zorundalardı. Ayrıca geminin hızını da hesaplayabilmelilerdi. Ortaçağda denizciler bir geminin ne kadar hızlı gittiğini ölçmek için düzenli aralıklarla düğüm attıkları uzun bir halat kullanırlardı. Bu halatın bir ucuna metalle ağırlaştırılmış bir tahta parçası bağlar, diğer ucunu da bir makaraya sararlardı. Gemi ilerledikçe, denizciler tahta şamandırayı geminin arkasından atarlar ve içinde tam olarak bir dakikada akacak kadar kum bulunan bir camı çevirirlerdi. Kum camın içinde damla damla akarken halat da makaradan boşalırdı. Sonra makarayı durdurur ve boşalmış halattaki düğüm sayısını sayarlardı. Bu sayede geminin hızını tespit ederlerdi.

Usturlap kullanan bir kâşif

Henry'nin denizcileri tanımadıkları sularda yön bulmayı öğrendiklerinde, artık güneydeki Afrika'ya inmeye hazırdılar. Ancak korkuyorlardı. Daha önce hiç kimse Afrika sahillerinin aşağısına inmemişti. Güneydeki gizemli sulara Karanlıklar Denizi diyorlardı. Karanlıklar Denizi'nde deniz canavarlarının ve girdapların olduğuna inanıyorlardı. Okyanusun çok sığlaşıp gemilerin deniz dibine saplanacaklarından korkuyorlardı. Güçlü akıntıların onları hiçliğe çekeceğine ve asla dönemeyeceklerine inanıyorlar, ayrıca güney-

deki güneşin çok güçlü olduğunu, deniz suyunun kaynayıp insanları diri diri haşladığını sanıyorlardı.

Henry adamlarını güneye inmeye ikna etmeye çalıştı. Sefer başına bol ödeme yapıyordu. Ancak denizcilerin hepsi de uzaklara gitmeye çok korkuyordu. Nihayet, on dört sefer sonunda, Gil Eannes adında cesur bir kâşif Karanlıklar Denizi'ne girmeyi göze aldı. Ve oradaki suların da memleketlerinin yakınındaki sularla aynı olduğunu keşfetti.

Gil Eannes serüvenine 1434'te başladı. Onun büyük seyahatinin ardından Portekizliler onu örnek aldılar. Fildişi, tuz, altın, mücevher, devekuşu yumurtası, fok postu ve köle ticareti yapmak için, Batı Afrika sahillerinden gitgide daha aşağı indiler.

Denizci Henry gemilerinin Hindistan'a ulaşacaklarını umut etmesine rağmen, bunu göremeden öldü. Gördüğünüz gibi, ortaçağdaki haritalar Afrika'nın ne kadar büyük olduğunu göstermiyordu. Hiç kimse daha önce kıtanın etrafını gemiyle baştan aşağı dolaşmadığından, haritacılar Afrika'nın doğru bir resmini çizemiyorlardı. Ayrıca hiç kimse Afrika'nın ucundaki burundan dolaşmak için tam olarak ne kadar gidilmesi gerektiğini bilmiyordu. Bazı denizciler Afrika'nın dünyanın ta dibine kadar uzandığını düşünüyorlardı!

29

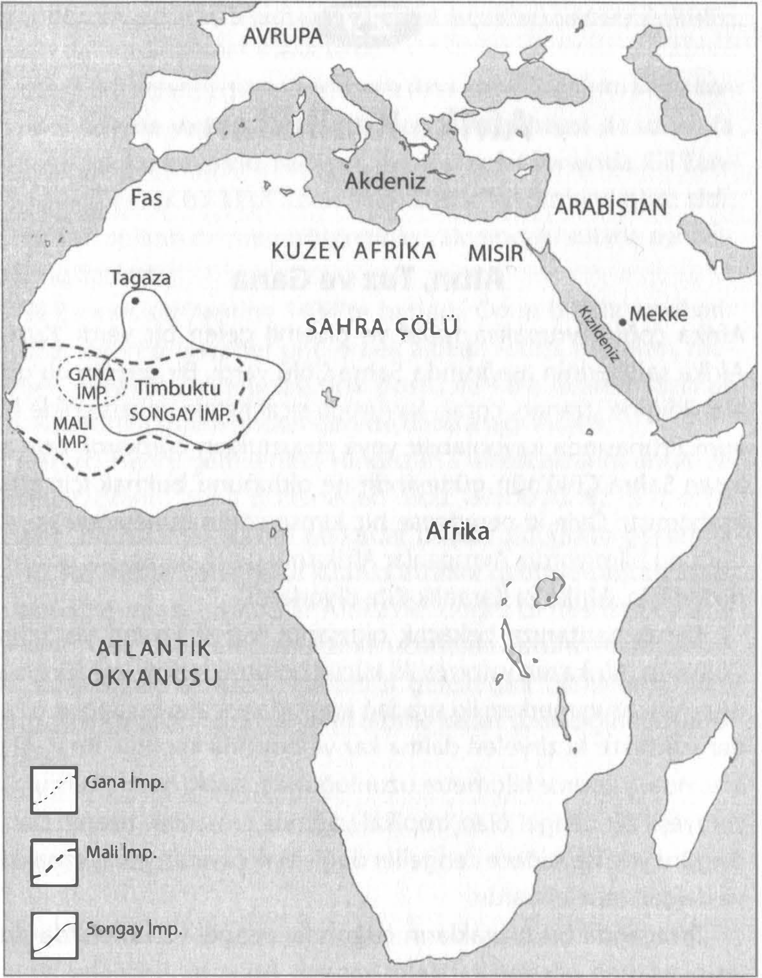
Afrika Krallıkları

Altın, Tuz ve Gana

Afrika çoğu Avrupalıya tuhaf ve gizemli gelen bir yerdi. Kuzey Afrika sahillerinin aşağısında Sahra Çölü vardı. Bir gezgin bu göz alabildiğine uzanan, çorak, kavurucu sıcaklıktaki yolsuz çölde bir kum fırtınasında kaybolabilir veya susuzluktan ölebilirdi. Çok az insan Sahra Çölü'nün güneyinde ne olduğunu bulmak için çölü aşabilmişti. Öyle ki neredeyse hiç kimse çölün güneyinde ne olduğunu bilmiyordu. Avrupalılar Afrika'nın geri kalanını hiç görmedikleri için, Afrika'ya Karanlık Kıta diyorlardı.

Ancak haritanıza bakacak olursanız, kuzey kıyıları ve Sahra Çölü'nün, Afrika'nın yalnızca iki küçük bölümü olduğunu görürsünüz. Afrika'nın merkezi iki sıradağ arasında yer alır, bu dağlar o kadar yüksektir ki zirveleri daima kar ve buzlarla kaplıdır. Bu dağlar arasında, yüzlerce kilometre uzunluğunda, sıcak, nemli, karmaşık, yemyeşil bir cengel olan tropikal yağmur ormanları uzanır. Daha da güneyde ise sadece cengeller değil, açık çayırlar, geniş ırmaklar ve dalgalı tepeler vardır.

Ortaçağda bu toprakların çoğunda, cengel ve tarlalarda dolaşıp avlanan göçebe kabileler yaşardı. Fakat bu kabileler ne tarihlerini kaydettiler ne de muazzam şehirler inşa ettiler. Ancak Batı Afrika'da birçok Afrikalı krallıklarda yaşardı; bu krallıklarda evler, saraylar, yollar ve okullar vardı. Arkeologlar günümüzde bu yapıların kalıntılarını görebiliyorlar. Ve bu krallıklar Avrupalı ziyaretçileri hoş karşılar, onlar da gördüklerini yazarlardı. Bu yüzden bu Batı Afrika krallıkları hakkında, Afrika'nın ortasında ve güneyinde yaşayan kabileler hakkında olduğundan çok daha fazla bilgi sahibiyiz.

Batı Afrika krallıklarının yaklaşık sınırları

Ortaçağda Batı Afrika'daki en büyük üç krallık, Gana, Mali ve Songay'dı. Gana, Afrika'nın batı sahillerinin çıkıntılı kısmında bulunuyordu. Gana halkı, çimento kadar sert kırmızı kilden yapılma ve çatıları saz veya samanla kaplı evlerde otururlardı. Çoğu çiftçiydi; pirinç, pamuk, bamya, kabak, karpuz ve susam yetiştirirlerdi. Tavuk besler; bufalo, antilop ve vahşi kuşları avlarlardı.

Bütün erkekler her yıl bir ay orduda hizmet etmek zorunda olduğundan, her gün belli bir süreyi kılıç, kalkan, ok ve yay yapmaya ayırırlardı. Zanaatkârlar çanak çömlek, kumaş, bakır mücevher ve demir alet edevat yaparlardı. Ganalı demirciler büyücü gibi görülürlerdi. Hiç kimsenin demir aletlerin nasıl yapıldığını öğrenmemeleri için demircilik hünerlerini gizli tutarlardı ve nalbantların kendi özel ayin ve ritüelleri vardı.

Ancak Gana demir ve kabaklarıyla zengin olmadı. İçinden nakledilen altın ve tuzu vergilendirerek zengin oldu.

Avrupalılar Gana'ya Altın Diyarı adını takmışlardı fakat aslında Gana'da çok fazla altın yoktu. Altın Gana'nın güneyindeki topraklarda bulunuyordu. Orada yaşayan kabileler nehir yataklarındaki ve kıyılarındaki topraktan altın tanelerini yıkayarak çıkarırlardı. Altını, sert toprağa binlerce küçük kuyu, yani maden tüneli açarak çıkarırlardı. Her bir kuyu küçük bir bozuk para yapmaya yetecek kadar altın verirdi. Ancak toplamda kuyular tonlarca altın üretirdi. Batı Afrikalılar altından mücevher, hançer, kraliyet süsleri, hatta maskeler yaparlardı.

Arap tüccarlar da altın karşılığında tuz verirlerdi. Afrika gibi sıcak bir ülkede, insanların sağlıklı kalmak için tuza ihtiyaçları vardı. Ne var ki Gana'nın güneyindeki topraklarda çok az tuz vardı. Afrika'daki tuzun çoğu, kuzeydeki Sahra Çölü'nde bulunurdu. Tuzu, kuru, sıcak tuz ocaklarında çalışan esirler çıkarırlardı. Bu tuz ocakları çok korkunç yerlerdi. Her şey; su, yemek ve toprak tuzluydu. Hatta en büyük ocakların bulunduğu Tagaza şehrinde evler ve camiler bile tuz bloklarından yapılır, deve postlarıyla kaplanırdı. Bütün ağaçlar ve bitkiler ölmüştü ve etrafta göz alabildiğine uzanan kum ve tuzdan başka bir şey yoktu.

Arap tüccarlar altınla değiş tokuş yapmak için tuz, Batı Afrikalı altın madencileri de tuz karşılığında vermek için kuzeye altın getirirlerdi. Hem tuz hem de altın Gana'dan geçmek zorundaydı. Bu yüzden Gana kralı, krallığından geçen her bir gram altın ve tuz için geçiş ücreti alıyordu. Kısa sürede Gana çok zenginleşti.

Zamanla Gana, iki yüz bin okçudan ibaret ordusu ve muazzam başkentiyle iftihar eden çok büyük bir imparatorluk haline geldi. Kral şehrin kendine ait özel bir bölümünde yaşıyordu ve etrafında da rahip ve bilge adamların evleri vardı. Müslüman bir tarihçi olan El Bekri Gana kralını ziyaret etti ve izlenimlerini yazdı. Hükümdar ve maiyetini şöyle tanımlamıştır:

Kral, huzuruna çıkıp şikâyetlerini anlatan halkını dinlerken, bir tentenin altında oturur. Etrafında çepeçevre, altın rengi kumaşlarla süslenmiş atlar bağlıdır. Kral altın kolyeler, bilezikler ve altınla dokunmuş bir başlık takar. Arkasında duran on uşağın her birinin elinde kalkan ve altın kabzalı bir kılıç vardır. Soylular kralın sağında oturur. Muhteşem giysiler giyerler, saçları altınla örülüdür. Yöneticiler ve memurlar, ayağının dibinde yerde otururlar. Çadırın girişini koruyan altın ve gümüş yakalı köpekler efendilerinin yanından asla ayrılmazlar.

Gana krallığı yıllarca refah içinde yaşadı. Ancak kralları Müslüman olmayı reddedince, diğer Afrikalı Müslümanlar şehirlerine tekrar tekrar saldırdılar. Gana zayıflamaya başladı. Ve Gana'nın en yakınındaki İslam imparatorluğu Mali giderek güçlendi.

Mali'nin Mansa Musa'sı

Gana parçalanmaya başladığında, altın ve tuz ticaretini Mali krallığı devraldı. Gana gibi Mali de güneyin altın madenleri ile kuzeyin tuz madenleri arasında bulunuyordu. Gana gibi Mali de yollarından taşınan altın ve tuzdan para kazanıyordu. Ancak Gana'nın aksine Mali bir İslam krallığıydı. İslam dini kuzeyden tuz getiren Müslüman tüccarlar vasıtasıyla Batı Afrika krallıklarına yayılmıştı. Her ne kadar Gana kralları Müslüman olmayı reddetmiş olsalar da, diğer birçok Batı Afrikalı İslam inancını kabul

etti. Mali kralları halkının Kuran okumayı öğrenmesi için okullar yaptı. Öğrencilerin, dinin önemli kavramlarının yanı sıra, matematik, tarih, felsefe ve bilim de öğrenebilmeleri için üniversiteler kurdu. Mali büyüdükçe okulları, üniversiteleri ve kütüphaneleriyle ünlendi.

Mali halkının krallarına büyük saygısı vardı. Müslüman bir serüvenci olan İbn-i Batuta ortaçağda Mali'ye seyahat etmişti. Kralın tebaasının davranışlarını şöyle tanımlamıştı:

Krallarına boyun eğiyor ve önünde ayaklarına kapanıyorlar! Kralın huzuruna çağrılan herkes tevazusunu göstermek için, iyi giysilerini çıkartıp, eski püskü kıyafetler giyiyor; eski, kirli bir şapka takıyor ve pantolonunu dizlerine kadar kıvırdıktan sonra içeri girip dirseklerini yere dayıyor. Kral ne zaman ağzını açsa, hepsi saygılarını göstermek için türbanlarını ve şapkalarını çıkartıp yere koyuyorlar. Eğer biri bir soru sorar da kral onu cevaplarsa, o kişi yerden toz avuçlayıp, kral konuştuğu sürece üstüne başına toz döküyor; bir cevaba layık olmadığını göstermek için!

Bütün Mali krallarına böylesine büyük bir hürmet gösteriliyordu. Ancak bütün Mali kralları içinde en ünlüsüne ise sadece Mali halkı değil, bütün dünya saygı duyuyordu. Bu kralın adı Mansa Musa'ydı.

Mansa Musa, Mali tahtına geçince, bütün Batı Afrika'daki en büyük orduyu kurdu. Yüz binden fazla okçu, süvari ve piyadeye komutanlık ediyordu. Komşu krallıkları fethedip, Mali krallığını büyüttü, ta ki (Mansa Musa'nın övündüğü gibi) bir seyyah Mali'nin bir ucundan diğer ucuna bir yılda ancak gidebilecek hale gelene dek!

Mansa Musa Batı Afrika'da ünlüydü. Ancak Müslümanların kutsal şehri Mekke'ye hacca gitmeye karar verdiğinde, dünyanın da dikkatini üzerine çekti. Bütün iyi Müslümanların ömürleri boyunca en az bir kez Mekke'yi ziyaret etmeleri gerekirdi. Ne var ki Batı Afrika'dan Mekke'ye gidip oradan geri dönmek bir yıl sürecekti. Ve bu süre boyunca Mansa Musa'nın ülkesini danışmanlarına bırakması gerekecekti.

Ancak Mansa Musa hacca giderek Allah'a olan inancını göstermeye kararlıydı. Ve yine aynı şekilde, dünyaya da, Mansa Musa'nın ortaçağın en büyük hükümdarlarından biri olduğunu göstermeye kararlıydı. Karısını da yanında götürmeye karar verdi; hem sadece onu değil, çocuklarını, kardeşlerini, kuzenlerini, yeğenlerini ve amcalarını da yanında götürecekti. Ayrıca aşçı, hizmetkâr, muhafız, saray danışmanı, asker ve din adamları da onlara eşlik edecekti. Ortaçağda yaşamış bir yazar, Mansa Musa'yla birlikte altmış bin kişinin Mekke'ye gittiğini iddia eder.

En ünlü Mali kralı
Mansa Musa

Kervan dolana dolana Mekke'ye doğru ilerlerken, Mansa Musa sıranın ortasında at üstünde gidiyordu. İpek giysiler giymiş, saf altından yapılma bastonlar taşıyan beş yüz köle önünden yürüyordu. Arkadan, üç yüz kilo altın taşıyan yüz deve geliyordu. Mansa Musa ne zaman Cuma namazı için kervanı durdursa, durdukları yerde bir cami yapılması için para veriyordu. Mısır'dan geçerken o kadar çok altın dağıttı ki altın fiyatları birden düştü. Mısır'da altın o kadar bollaşmıştı ki artık bir değeri kalmamıştı. Mansa Musa seyahati sırasında Mısırlılara çok fazla altın verdiği için on iki yıl sonra bile Mısır'daki altın fiyatları hâlâ çok düşüktü.

Mansa Musa Mekke'ye vardığında kraliyet kaftanını ve altınlarını çıkardı. Bütün Müslüman hacılar gibi yıkandı, beyaz bir ihram giyip kutsal şehirde ibadet etti. Diğer hacılara ve yoksullara zekât verdi. Hac görevini yerine getirdikten sonra, kervanını döndürüp eve dönüş yolculuğuna başladı. Ancak o kadar çok altın dağıtmıştı ki Mali'ye dönmek için borç para almak zorunda kaldı.

Mansa Musa, Mekke'ye yaptığı yolculuk sayesinde ünlü oldu. Hac seyahatinden sonra ortaçağ haritaları Mali krallığını Sahra Çölü'nün altında göstermeye başladılar. Bu haritalardan birinde, Mansa Musa elinde bir altın külçesiyle krallığının ortasında tahtta otururken gösterilir. Ayrıca haritalarda ilk kez, Kuzey Afrika sahilinden Batı Afrika'ya giden yollar da gösterildi. Mansa Musa sayesinde Avrupalılar artık Batı Afrika ülkesi Mali hakkında çok şey biliyorlardı.

Songay İmparatorluğu

Batı Afrika imparatorluğu Gana zenginleşip güçlenmiş, fakat sonra gücünü kaybetmeye başlamıştı. Daha sonra Mali, en zengin ve güçlü Batı Afrika imparatorluğu oldu. Ancak büyük Mansa Musa'nın ölümünden sonra Mali de küçülmeye başladı. Çok geçmeden onun yerini yeni bir imparatorluk aldı: Songay.

Gana tuzu ve altını, Mali büyük Müslüman krallarıyla tanınırken, Songay büyüklüğüyle ünlendi. Songay gitgide büyüdü, ta ki hem Gana hem de Mali'nin topraklarının çoğunu ele geçirene kadar. Şehirleri; büyük camiler dayanıklı surları olan saray ve malikâneler, ünlü üniversiteler ve tuz, demir, fildişi, altın tozu ve yiyecek ticareti yapılan işlek pazarlarla doluydu. Songay'ın en iyi bilinen şehri Timbuktu'da seksen bin sakin ve aşağı yukarı iki yüz okul vardı.

Ortaçağ gezgini Afrikalı Leo Songay topraklarını keşfetti ve serüvenlerini yazdı. Leo, İspanyol Granada krallığı Müslüman hâkimiyeti altındayken orada doğmuş bir Müslüman'dı. Leo yedi yaşındayken, Ferdinand ve Isabella Granada'yı ele geçirip, kendi Hıristiyan krallıklarına kattılar. Granada'daki Müslümanların

çoğu ülkeyi terk etti. Leo'nun anne babası onu Kuzey Afrika'ya götürdü.

Leo büyüdüğünde, Kuzey Afrika'dan çıkıp Sahra Çölü'nü geçerek, Songay krallığına gitmeye karar verdi. Çöl yolcuğu çok zorluydu. Leo şöyle yazmıştı:

Bu çölde seyahat edenlerin çoğu su bulamadıkları için ölüyorlar. Güneşten kavrulmuş cesetleri orada burada dağılmış durumda. Bazıları susuzluktan develerini öldürüp bağırsaklarındaki suyu sıkıp içiyor. Kimi zaman bu sayede bir gölcük veya kuyu bulana dek sağ kalmayı başarıyorlar.

Afrikalı Leo Sahra Çölü'nden, devenin bağırsaklarındaki suyu içmek zorunda kalmadan geçti. Songhay İmparatorluğu'na vardıktan sonra, o şehirden bu şehre yolculuk etti ve nihayet Timbuktu'ya vardı. *Afrika'nın Tarihi, Tasviri ve İçindeki Dikkate Değer Şeyler* adlı kitabında bu büyük Afrika şehrini şöyle betimler:

Evler kilden yapılma ve sazdan çatıları var. Ancak şehrin merkezindeki tapınak ve kralın sarayı taştan yapılmış. Şehir tatlı su kuyularıyla dolu ve ahalinin süt ve tereyağı yiyebilmesi için bol bol tahıl ve hayvan var. Çok fazla meyve yok fakat kavun, salatalık, ekmek, et, enfes kabak ve çok bol miktarda pirinç var. Fakat tuz fazla yok, çünkü sekiz yüz kilometre uzaktaki madenden taşınması gerekiyor.

Köle kadınlar hariç, kadınların hepsi yüzlerine peçe takıyor. Erkeklerin çoğu çok zengin ve kralın da olağanüstü miktarda altını var. Krala ait bir altın çubuğun neredeyse beş yüz kilo geldiğini gördüm. Kral sık sık or-

dularının başında savaşa giriyor, ama yalnızca düşmanlarıyla ve kendisine haraç ödemeyi reddedenlerle. O ve askerleri savaşta, Araplardan satın aldıkları atlara biniyorlar. Hizmetkârları ise develere biniyor. Hem atlılar hem de piyadeler düşmanlarına zehirli ok atıyor.

Ancak diğer yandan kral eğitime ve kitaplara da çok önem veriyor. Timbuktu'da birçok doktor, rahip, yargıç ve âlim var. Kral da eğitimli adamların çalışmalar yapıp başka insanları eğitmeleri için onlara maaş ödüyor. Kitaplar en değerli mallar; başka malların hepsinden daha pahalılar. İnsanlar nazik ve neşeli. Her gece sokaklarda eğlence var, insanlar şarkı söyleyip dans ediyorlar. İnsanlar geceleyin müzik aletleri çalarak şehirde sürekli dolaşıyorlar.

Afrikalı Leo'nun kitabı 1526'da yayımlandığında, birçok Avrupalı Batı Afrika krallıkları hakkında bilgi sahibi oldu. Kıta artık o kadar da "karanlık" değildi! Avrupalılar Sahra'nın güneyinde büyük şehir ve imparatorlukların bulunduğunu öğrendiklerinde çok şaşırmışlardı.

Songay İmparatorluğu en sonunda tuz ve altın madenlerini ele geçirmek isteyen istilacılar tarafından yıkıldı. Kuzey Afrika'daki Fas sultanı çölden üç bin kişilik bir ordu gönderdi. Bu Faslı savaşçıların top ve ateşli silahları olduğu halde, Songaylı savaşçıların sadece mızrak ve okları vardı. Faslıların güçlü silahlarına karşı direnemediler. Fas ordusu imparatorluğun kuzeyindeki tuz madenlerine el koydu, fakat Songaylılar onlara altın madenlerinin nerede olduğunu söylemediler. Nihayet, on yıldan fazla süren bir savaşın ardından, Fas sultanı altın madenlerini bulmaya çalışmaktan vazgeçti. Ancak savaş çoktan Songay krallığını parçalamıştı. Ortaçağın en büyük Batı Afrika imparatorluğu son bulmuştu.

30

Moğolların İdaresindeki Hindistan

Moğol Hanedanı

Prens Denizci Henry Afrika kıyılarından aşağı ilk keşif seferlerini gönderirken, Afrika'dan Hindistan'a giden bir yol bulacaklarını umut ediyordu. Çoğu Avrupalı Hindistan hakkında, Afrika hakkında bildiklerinden fazlasını bilmiyorlardı. Hindistan'ı sadece değerli baharatların alınabildiği uzak bir yer olarak düşünüyorlardı. Ancak Hindistan'ın, Afrika gibi, uzun ve karmaşık bir tarihi vardı.

Ortaçağ hakkında okumaya ilk başladığımızda, Hindistan'ın birçok küçük krallıktan ibaret olduğunu görmüştük, ta ki Chandragupta adında bir kral bunları birleştirmek için harekete geçene dek. Chandragupta'nın soyundan gelen Gupta hanedanı kralları, güçlü, birleşik bir Hindistan'da hüküm sürdüler. Hindistan yıllarca barış ve huzur içinde yaşadı. Hindistan'ın bu Altın Çağı sırasında sanat, bilim, edebiyat ve müzik gelişti.

Ancak daha sonra, Roma ve Bizans'a saldırmış olan Hunlar Hin-distan'ı da istila etti. Hintli imparatorlar onları geri püskürtmesine rağmen savaşlar Hindistan imparatorluğunu o kadar zayıflatmıştı ki Hindistan tekrar parçalandı. Hun istilasından yüzlerce yıl sonra, Hindistan birbirleriyle sürekli savaşan, birçok küçük krallığa bölünmüştü. Delhi şehrini kuşatan en büyük Hint krallıklarından biri Müslüman bir savaşçı tarafından fethedilmişti. Savaşçı daha sonra kendini oranın sultanı ilan etti. Diğer Hint krallıklarını hâlen Hintli asilzadeler yönetiyordu, fakat birbirleriyle sürekli savaşmaları yüzünden Hindistan gitgide fakirleşti. Ayrıca Hindistan'ın sorunları bununla sınırlı değildi; Hindistan seller, mahsulleri silip süpüren kıtlıklar ve binlerce insanı öldüren has-

talıklarla boğuşuyordu. Hindistan'da yine barış ve refahın hüküm sürebilmesi için güçlü bir lidere ihtiyaç vardı.

En sonunda bu lider ortaya çıktı. Ancak bu lider Hintli değil, bir Osmanlı Türkü'ydü.

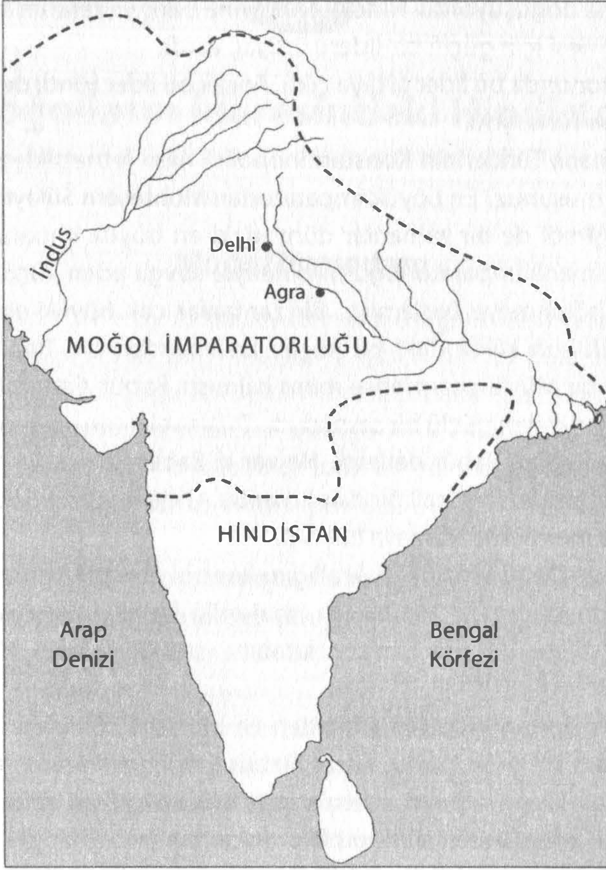
Osmanlı Türklerinin Konstantinopolis'i nasıl fethettiklerini hatırlıyor musunuz? En büyük imparatorları Muhteşem Süleyman'dı. Ancak şimdi de bir zamanlar dünyadaki en büyük imparatorluk olan Osmanlı İmparatorluğu birbirleriyle kavga eden küçük krallıklara bölünmeye başlamıştı. Bir zamanlar çok büyük olan imparatorluğun kıyısındaki bu küçük krallıklardan biri Babür Şah adında bir Müslüman prense miras kalmıştı. Babür, Cengiz Han'ın soyundan gelen güçlü bir savaşçıydı. Düşmanları ona cesareti nedeniyle Kaplan Babür derlerdi. Ne var ki Babür Şah rakip bir hükümdar tarafından krallığından kovuldu. O da doğuda dolaşarak yeni bir memleket aramaya başladı.

Babür, Delhi Sultanı'nın krallığını kontrol etmede sorun yaşadığını duyduğunda, Hindistan'ı işgal edip Delhi'yi almaya karar verdi. İstilaya, Afrikalı Leo'nun kitabını yazdığı yıl olan 1526'da başladı.

Delhi Sultanı, yüz bin adamdan ve bin savaş filinden oluşan muazzam bir ordu kurdu. Ancak Babür Şah'ın yalnızca on iki bin adamı olmasına rağmen, adamlarını güçlü, hızlı atlara bindirmişti. Sultanın adamlarının sürdüğü filler kocaman fakat çok yavaştılar. Babür Şah'ın adamları bu fillerin etrafında koşturup arkadan saldırabiliyorlardı. Ayrıca Babür Şah'ın askerlerinde tüfek olmasına rağmen, Sultan'ın ordusunda sadece mızrak, kılıç, ok ve yay vardı.

Babür Şah Hindistan'ın Delhi şehrini fethetti ve kendisini oranın imparatoru ilan etti. Daha sonra dikkatini, etrafındaki diğer Hint krallıklarına verdi. Bu krallıklar hâlen Hindu hâkimiyeti altındaydı fakat Babür Şah onları teker teker yendi.

Bu Hindu krallıkları Babür Şah'ın hâkimiyetinden korkuyorlardı. Sonuçta, Delhi Sultanı Hint krallığını ele geçirdiğinde, Hindu tebaasının çoğunu öldürmüştü. Hindu tapınaklarını yağmalamış, kutsal yerleri yakıp yıkmış ve kutsal resimleri parçalamıştı.

Hindistan'daki Moğol Hanedanı

Fakat Babür Şah iyi bir imparator olmak istiyordu. Kendisi Müslüman olmasına rağmen, Hinduların kendi dinlerinin gereklerini yerine getirmelerine izin verdi. Kanunların uygulanmasını sağlamak için, imparatorluğunun her yerinde yönetim ofisleri kurdu. Hintlileri, okuma yazma öğrenmeleri için çocuklarını okula göndermeye teşvik etti. Yavaş yavaş Hindistan tekrar refaha kavuşmaya başladı.

Babür Şah Hindistan'ı iyi yönetmesine rağmen, fethetmiş olduğu topraklarda pek mutlu değildi. "Buranın fazla bir albe-

nisi yok!" diye yazmıştı, "Sanat, şiir, bilim, üniversite, iyi atlar, et, üzüm, meyve yok. Üstelik çok sıcak ve tozlu. Ayrıca akarsu, buz, hamam, mum da yok, burası kuş uçmaz kervan geçmez, kurak bir yer."

Babür Şah memleketini hatırlatması için başkent Agra'da nehir kıyılarına güzel bir bahçe yaptırdı. Memleketindeki iyi Müslümanlar genellikle dağ yamaçlarında, çiçek yatakları arasından erimiş karların aktığı bahçeler yaparlardı. Bu bahçeler, Müslümanlara ölünce gidecekleri, serin suların aktığı bahçelerle dolu cenneti hatırlatması için yapılırdı.

Agra'da dağlardan akan akarsular yoktu. Ancak Babür Şah depoları nehir sularıyla doldurttu. Bu depolarda, su çarkları yaptırdı ki her bir çarkın parmağına testiler bağlıydı. Çarkları hiç durmadan bufalolar çekerlerdi. Onlar döndükçe, testiler suyu alıp oyuk bir taşa boşaltır, oradan da sular çavlanlar halinde Babür Şah'ın bahçesine akardı. Memleket hasreti çeken imparator derelerin yanına güzel çiçekler ektirdi. Dünyadaki yaşamı temsil etmesi için; açan, meyve veren ve sonra yapraklarını döken meyve ağaçları ektirdi. Bahçesine mermer sıralar koydurdu, böylece ağaçların altına oturup kendisini memleketindeymiş gibi hissedebilecekti. Bahçesine Dağınık Çiçek Bahçesi adını verdi ama halkı bahçeye Ram Bagh diyordu. Günümüzde bile hâlâ Agra şehrindeki Ram Bagh'ın kalıntılarını görebilirsiniz.

Babür Şah kendi Hint imparatorluğunda yalnızca dört yıl hüküm sürdükten sonra öldü. Ancak onun soyundan gelenler Hindistan'ı yıllarca yönetti. Onlar Moğol hanedanı olarak tanındılar. Babür Şah büyük Moğol hükümdarı Cengiz Han'ın soyundan geliyordu.

Hindistan'ın Ekber Şah'ı

Kaplan Babür 1530'da öldüğünde, imparatorluğun yönetimini en büyük oğlu Hümayun'a bırakmıştı. Ancak Hümayun tahta geçtikten kısa bir süre sonra, istilacılar tarafından Hindistan'dan çıkarıldı. Hümayun sonraki on beş yıl boyunca Hindistan tahtını geri alma-

ya çalıştı. En sonunda Delhi'deki sarayına dönebildi. Ancak babasının imparatorluğunun çoğunu kaybetmişti.

Hümayun Hindistan'a döndükten bir yıl sonra, kütüphanesinin merdivenlerinde ayağı kayarak düştü, kafasını vurdu ve öldü. 1556'da on üç yaşındaki oğlu Ekber taç giydi. Ekber genç olmasına rağmen, imparatorluğa büyükbabasının devrinin görkemini tekrar kazandırmaya kararlıydı. Hümayun'un kaybettiği toprakları tekrar fethetmek için güçlü bir seferberlik başlattı. Ve bu toprakların hâkimiyetini tekrar kazandıktan sonra, imparatorluğuna başka şehirler de ekledi. Kırk dokuz yıllık bir saltanatın ardından Ekber Şah öldüğü sırada, Hindistan'ın yarısını kaplayan bir imparatorluğa hükmediyordu.

Büyükbabası Babür Şah gibi Ekber Şah da adil ve hakkaniyetli bir hükümdardı. Kendisi Müslüman olmasına rağmen, eğer tahtta kalmak istiyorsa, Hindu tebaasının da onu sevmesi gerektiğine inanıyordu. Bu yüzden bir Hindu prensesiyle evlendi ve Hinduların ülkesinde ibadetlerini yapmalarına izin verdi.

Ekber Şah'ın imparatorluğu Hindistan'ın yarısını kaplıyordu.

Ekber Şah o kadar ünlü oldu ki halkı onun hakkında bir sürü öykü anlatırdı. Bu öykülerin çoğu büyük olasılıkla gerçekte meydana gelmemiş halk masallarıydı. Ancak bunlar Ekber Şah'ın ne kadar sevilip sayıldığını gösterir. Bu öykülerde, Ekber Şah daima Birbal adlı Hindu bir vezirin yardımıyla kararlar alır. Kimi zaman Birbal kralın yanlışını düzeltir, ama kral adil bir adam olduğu ve doğru olanı yapmak istediği için, daima Birbal'ı dinler. Mogul hanedanı zamanından kalma öykülerden birinin adı "Uğursuz Hizmetkâr"dır.

Uğursuz Hizmetkâr

Ekber Şah Agra'daki sarayında hüküm sürdüğü zamanlarda, herkesin uğursuzluk getirdiğine inandığı Gülşan adında bir hizmetkâr vardı. Ne zaman yumurtalar bozulsa, aşçılar şöyle bağırırdı: "Gülşan, sen uğursuzsun! Yumurtalar senin yüzünden bozuldu!" Ekmekler fırında yansa, fırıncılar şöyle haykırırdı: "Herhalde Gülşan buradaydı! Uğursuz o." Ve eğer bir bayram günü yağmur yağacak olsa, bütün saray halkı zavallı Gülşan'ı suçlardı.

Ekber Şah bunu duyduğunda şöyle der: "Bu zavallı adam sarayımdaki uğursuzlukların sebebi olamaz. Onu bir günlüğüne hizmetkârım yapayım, her şey yolunda gittiği takdirde, maiyetim de onun hiç de uğursuzluk filan getirmediğini görür."

Böylece veziri Birbal'ı Gülşan'a, ertesi sabah imparatorun kahvaltısını getirmesini söylemesi için yollar. Gülşan bizzat büyük Ekber Şah'a hizmet etme düşüncesi karşısında dehşete kapılır! Ancak sabah kalktığında ellerini yıkayıp, saçını tarar, temiz bir tunik giyer ve imparatorun kahvaltısını kraliyet yatak odasına taşır. Ekber Şah ona teşekkür ettiğinde, Gülşan başını eğip çekilir.

"İşte!" diye düşünür Ekber Şah. "Kötü bir şey olmadı." Kahvaltısına başlar ama çok geçmeden ekmeğinde bir kıl olduğunu görür. "Şanssızlık," der yüksek sesle, "ama elbette herhangi bir sabah da aynı şey olabilirdi."

Kılı ekmeğinden çıkarıp yemeye devam eder. Ancak çok geçmeden bacağı kaşınmaya başlar. Bacağına baktığında bir yakarcanın ısırdığını görür. Yakarcayı elinin tersiyle itip şöyle der: "Şanssızlık. Ama beni daha önce de yakarcalar ısırmıştı."

Ekber Şah giyinmeye başlar. Tacını giyerken muhafızların komutanı aceleyle içeri girer ve şöyle der: "Efendimiz, kuzeydeki köylüler ayaklandı! Vergilerin indirilmesini ve bir de daha iyi yiyecek talep ediyorlar!"

"Kuzeye gidip isyanı bastırın," diye emreder Ekber Şah. Ancak muhafız komutanı ayrılır ayrılmaz Ekber Şah'ın ambar memuru telaşla kapıyı vurur.

"Efendimiz," der, "Kış için konserve yaptığımız etin hepsinde kurtçuklar çıktı. Hepsini atmak zorundayım!"

"At o zaman!" der Ekber Şah. Ancak tam ambar memuru çıkarken ahır beyi kapıdan seslenir: "Efendimiz! En sevdiğiniz at sakatlandı."

"Başka bir at eyerleyin," der Ekber Şah bıkkın vaziyette. Ancak tam ahır beyi konuşmasını bitirmiştir ki Ekber Şah'ın kraliçesi koşa koşa odaya girer. "Oğlumuz düşüp kolunu kesti!" diye feryat eder. "Hemen hekimi çağırın."

"Bu kadar yeter!" diye bağırır Ekber Şah. "Gülşan uğursuz. Hemen onu asın!"

Vezir Birbal kralın emrini duyduğunda, Gülşan'ın atılıp, idamını beklediği zindana gider. "Hemen benimle gel," diye emreder talihsiz adama, "Senin adına imparatorla konuşacağım".

Ekber Şah taht odasındayken, Birbal arkasında Gülşan olduğu halde içeri girer. "Neden bu adamı huzuruma getirdin?" diye sorar Ekber Şah. "Uğursuz o! Bu sabah ilk

onun yüzünü gördüm ve o zamandan bu yana her şey ters gitti."

"Efendimiz, bu adama bir soru sorabilir miyim?" der Birbal.

"Ne sorusu?" der Ekber Şah.

Birbal Gülşan'a döner. "Bu sabah uyandığında özgür bir adamdın, değil mi?" diye sorar.

"Evet," diye inler talihsiz adam. "Şimdi ise idama mahkûm oldum!"

"Şanssızlığa bak!" diye bağırır Birbal. "Peki, sen bu sabah ilk kimin yüzünü gördün?"

"İm... imparatorun yüzünü," diye fısıldar Gulshan.

Birbal Ekber Şah'a döner. "Bu sabah bu adamın yüzünü gördünüz ve şanssızlık yaşadınız," der. "Ama hâlâ hayattasınız ve ülkenizin efendisisiniz. O ise sizin yüzünüzü gördü ve şimdi idama mahkûm edilmiş durumda. Kimin yüzü daha beter bir uğursuzluk getirdi? Sizinki mi, onunki mi?"

Ekber Şah bir an sessizliğini korur, sonra gülmeye başlar.

"Birbal, eski dostum," der, "benim adaletsiz bir davranışta bulunmama engel oldun. Gülşan, gitmekte özgürsün. Fakat lütfen... bundan sonra başka bir evde çalış, olur mu?"

31

Yeni Dünyalar Keşfetmek

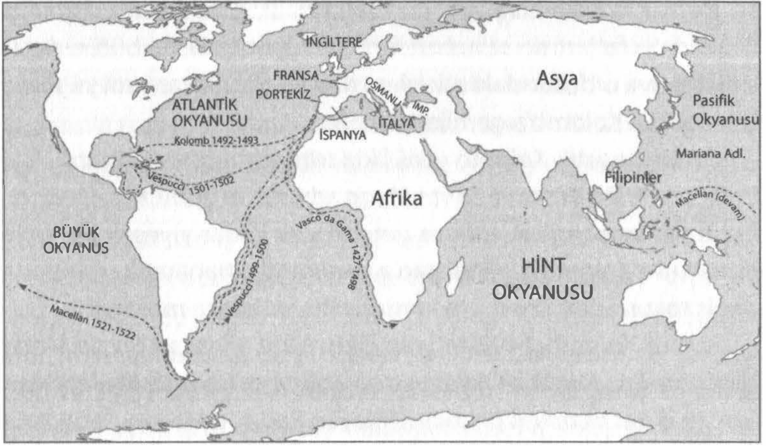
Kristof Kolomb

Portekizliler Batı Afrika kıyılarının aşağısına doğru inmeye başladıklarında, Afrika'yla ticaret çok daha kolaylaştı. İngiliz, Fransız, İspanyol ve Portekiz tüccarlar, malları kızgın, kurak çöllerde taşımak yerine, deniz yoluyla Batı Afrika limanlarına inebiliyorlardı.

Ancak hâlâ Hindistan'a ulaşmanın basit bir yolu yoktu. Tüccarlar baharat almak için karadan, uzun ve engebeli arazi üzerinden yolculuk etmek zorundalardı. Haydutlar ve başıboş dolaşan güruhlarla mücadele etmeleri gerekiyordu. Ayrıca doğuya giden yolları tutmuş olan düşman Osmanlı Türkleriyle de uğraşmak zorundalardı. Birçok serüvenci Afrika kıyılarının aşağısına deniz yoluyla gitmeye ve Hindistan'a bir yol bulmaya çalışmış ama başarılı olamamıştı.[1]

İtalyan bir denizci olan Kristof Kolomb Hindistan'a giden bir deniz yolu bulmaya kararlıydı. Ancak Kolomb'un çılgın gibi görünen bir stratejisi vardı. Afrika kıyılarından aşağıya inmek yerine, batıya doğru, direkt Atlantik Okyanusu'na açılmayı planlıyordu. Kolomb yıllarca haritaları ve bilimsel raporları incelemişti. En iyi bilim adamlarının dünyanın yuvarlak olduğuna inandıklarını biliyordu. Ve eğer dünya yuvarlaksa, etrafını dolanabilmeli ve Hindistan'ın doğu sahillerine ulaşabilmeliydi.

1 Portekizli serüvenci Bartolomeo Dias Afrika'nın güney ucundaki Ümit Burnu'nu 1487'de dolaşmayı başarmış fakat mürettebatı korktuğu için Hindistan'a devam edememişti.

Büyük Kâşiflerin Rotaları

Ancak Kolomb teorisini denemeden önce, yolculuğunun masraflarını karşılayacak birilerini bulmalıydı. Gemi satın almak, denizci tutmak ve gemilere yiyecek ve su depolamak için paraya ihtiyacı vardı.

Kolomb ilk önce Portekiz kralına gitti. Ne de olsa, Portekizliler Hindistan'a giden bir deniz rotası bulmak için herkesten daha çok uğraşıyorlardı. Gel gör ki kralın bilim adamları Kolomb'un haritalarıyla alay ettiler. "Okyanus senin sandığından çok daha büyük!" diye onu uyardılar. "Böylesine uzun bir yolculuk için gereken yiyecek ve suyu asla depolayamazsın!" dediler.

Portekiz kralı Kolomb için gemi almayı reddedince, Kolomb Fransa ve İngiltere krallarının ilgisini çekmeye çalıştı. İki kral da ona yardım etmedi. En sonunda Kolomb İspanya'daki Ferdinand ve Isabella'ya gitti ve onlara planını anlattı.

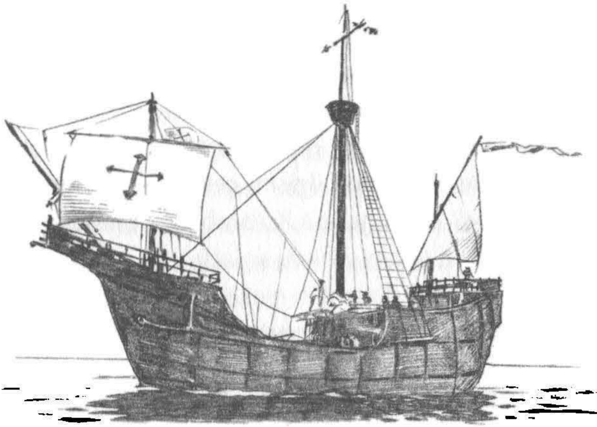
Bu çılgın fikirler Ferdinand'ın pek ilgisini çekmemiş olsa da Isabella Kolomb'un yeni dünya haritası karşısında büyülenmişti. Ayrıca şunu da fark etmişti ki eğer Kolomb Hindistan'a giden bir yol bulabilirse, İspanya; İngiltere, Fransa veya Portekiz'den daha zengin olabilirdi. Hatta dünyadaki en zengin ve güçlü ülke haline gelebilirdi.

Ne var ki Kolomb planını Isabella'ya ilk getirdiğinde, İspanya Granada'yı fethetme savaşının ortasındaydı. Isabella bütün parasını İspanya ordusundaki askerlere harcıyordu. Savaş yedi yıl sonra bitene dek, Kolomb'a gemilerini alamadı.

Sonunda artık Kolomb yeni fikirlerini test etmeye hazırdı. Isabella ona *Niña, Pinta ve Santa María* adında üç gemi aldı. Denizcileri tuttu ve gemileri, aylarca yetebilecek kadar yiyecek ve suyla donattı ve Kolomb'a, Hindistan'a vardığında, baharat karşılığında değiş tokuş edebilmesi için kumaş, altın ve başka mallar aldı.

Kristof Kolomb 1492'de yola çıktı. *Niña, Pinta ve Santa María* batıya doğru Atlantik Okyanusu'na açılırken, İspanya kıyılarından ayrılan diğer gemileri geçtiler. Ağlayan kadın, erkek ve çocuklarla dolu bu gemilerden feryat ve figanlar yükseliyordu. Ferdinand ve Isabella'nın çıkardığı kanunlar yüzünden, Yahudiler İspanya'yı terk ediyorlardı.

Kristof Kolomb seyir defterine bu gemileri gördüğünü not düştü ve batıya doğru, Atlantik Okyanusu'nun muazzam sularında yoluna devam etti. İlk başlarda rüzgârlar iyiydi ve yolculuk iyi gidiyordu. Ancak günler geçtikçe Kolomb'un adamları söylenmeye başladılar. Karayı ne zaman göreceklerdi? İspanya'dan giderek

Santa Maria

uzaklaşıyorlardı. Ayrıca önlerinde okyanustan başka bir şey de görünmüyordu. Başlarının üstünde tuhaf kuşlar uçuşuyor, sudan acayip balıklar fırlayıp, kavis çizerek dalıyorlardı. Su yosunları o kadar sıklaşmıştı ki gemiler ancak santim santim ilerleyebiliyordu. Ayrıca adamlar uzun süredir taze sebze ve meyve yemedikleri için, iskorbüt denilen bir hastalığa yakalanmaya başlamışlardı. Dişetleri kararmaya başlamış ve hatta bazı denizciler hayatını kaybetmişti.

Kolomb'un adamları, "Asla karaya ulaşamayacağız!" diye yakınıyorlardı. "Suyumuz tükenecek, burada susuzluktan öleceğiz! Dünya yuvarlak filan değil, deniz sonsuza dek uzanıyor, sonuna asla varamayız!" Kimileri de şöyle diyordu: "Ya dünyanın sonunda okyanus aşağı dökülüyorsa? Kenardan aşıp, hiç sonu olmayan bir şelaleden aşağı düşeriz!"

Denizciler Kolomb'u gemiden atıp, eve geri dönmek için komplo kurdular. Nihayet adamlarının isyan edeceğinden korkan Kolomb, üç gün daha kara görünmezse geri dönmeyi kabul etti. Ertesi gün, Kolomb gün boyunca, bir kara parçası görme umuduyla, gözlerini kısıp bakarak, bir aşağı bir yukarı dolandı durdu. Eğer kara görünmezse İspanya'ya geri dönmek zorunda kalacak ve bütün emekleri boşa gidecekti.

İkinci gün güneş yeni doğmuştu ki geminin direğinde bulunan bir denizci, "Kara göründü!" diye bağırdı. Ufkun hemen yukarısında küçücük bir ada uzanıyordu. Gemiler yaklaştıkça Kolomb adanın etrafında onlarca başka ada olduğunu fark etti. Hindistan kıyılarının açığındaki adalara ulaştıklarından emindi.

Kolomb ve adamları karaya ayak bastıklarında, Kolomb buraları İspanya'nın adaları ilan etti. Adalarda koyu renk tenli, siyah saçlı insanlar yaşıyordu. Bu insanlar Kolomb'un İspanya'dan getirdiği mallara hevesle bakıyorlardı. Bu insanlara Hintli (Indian) adını verdi. Ancak Kolomb etrafına bakındıkça, şaşkınlığı daha da arttı. Bu insanların konuştuğu dil Hint diline hiç benzemiyordu. Etrafta da altın, biber, hindistancevizi ve zenginlik namına hiçbir şey yoktu. Bunların yerine, adalarda yaşayan insanlar ona, pamuk ipliği yumakları, yeşil ve sarı papağanlar ve tatlı patates ve yeşilbiber

gibi tuhaf yiyecekler getirdiler. Hindistan'ın baharat ve hazineleri neredeydi peki?

Kolomb elbette Hindistan'a varmamıştı. Florida kıyılarının açığındaki adalara ayak basmıştı. Elindeki haritalar İspanya ve Hindistan arasındaki suların boş olduğunu gösteriyordu, fakat yolu üzerinde iki büyük, bilinmeyen kara kütlesi vardı: Kuzey ve Güney Amerika.

Kolomb adaları keşfettikten sonra, İspanya'ya dönmek için yola çıktı. Ferdinand ve Isabella'ya adalardan papağan, tatlı patates, yeşilbiber, ananas ve hatta birkaç "Hintli" yani Kızılderili getirdi ama getirdikleri arasında baharat veya altın yoktu.

Ferdinand ile Isabella bu yeni karaya başka yolculuklar yapması için ona ödeme yapmayı kabul ettiler. Kolomb okyanusu aşıp geri döndü ve keşfinin haritası üzerinde çalışmaya başladı. Hâlâ Hindistan'a giden bir rota bulduğunda ısrar ediyordu. Ancak diğer insanlar çok geçmeden Kolomb'un yeni bir şey –yepyeni bir kıta– bulduğunu fark ettiler.

Kolomb Amerika'ya ayak bastıktan beş yıl sonra, Portekizli bir kâşif olan Vasco da Gama nihayet Afrika'nın etrafından dolanıp Hindistan'a varmayı başardı. Yolculuğu bir yılda tamamlamıştı.

Vespucci ve Macellan

Genellikle Kristof Kolomb'dan ve onun "Amerika'yı keşfinden" söz ederiz. Ancak Kolomb, daha sonraki İspanyol kâşiflerin Amerika'ya gelmeleri için yolu açsa da, Amerika'ya ayak basan ilk serüvenci değildi. Viking Leif Ericsson, Kolomb doğmadan çok önce Kuzey Amerika'ya ayak basmıştı. Ayrıca Kolomb Amerika'nın yeni bir kıta olduğunu fark etmemişti. Doğuya giden yeni bir rota bulduğunu sanıyordu. Bu gizemli kıyı şeridinin yepyeni bir kıta olduğunu fark eden ilk kâşif İtalyan bir tüccar olan Amerigo Vespucci oldu.

1492'de Kolomb üç gemisini İspanya'dan çıkardığı sırada, Amerigo Vespucci İspanya'daydı. İtalyan bir asilzade olan işvereni için çalışıyordu. Ancak Amerigo iyi bir işadamı olmasına rağmen, hep

Hindistan'a gitmek istemişti. Kolomb büyük serüvenine doğru yelken açarken onu gıptayla izlemişti.

Kolomb batıya giderek karaya ulaştığı haberiyle geri döndüğünde, Ferdinand ve Isabella başka keşif gezilerinin de masraflarını karşılamayı kabul ettiler. Amerigo Vespucci de oralara gitmeye can atıyordu. Atlantik'e kendisine ait üç gemiyle açılmaya karar verdi. Kolomb'un ilk seyahatinden yedi yıl sonra, Amerigo Vespucci de denizlere açıldı.

Sonraki on yıl boyunca, Amerigo Amerika kıyılarına birkaç defa daha gitti. Güney Amerika'nın aşağısına, neredeyse kıtanın ucuna kadar gitti. Kuzey Amerika'ya çıkıp, denize akan nehirleri gördü. Amerigo daha fazlasını gördükçe, Kolomb'un yanıldığına gitgide daha çok kanaat getirdi. Burası Hindistan, yani Asya değildi. Burası bambaşka bir yerdi. İtalyan işverenine şöyle bir mektup yazdı: "Yeni bir kıta bulduğumuzdan eminim. Kıyı şeridi ve nehir sayısı yüzünden bundan emin oldum."

Sonuçta Amerika'yı keşfeden Kolomb olmasına rağmen, yeni bir kıta bulduğunu fark eden ilk kişi Amerigo Vespucci oldu. Ayrıca Amerigo seyahatlerine dair birçok yazı yayımladığı için, onun seyahatlerini, Kolomb'un seyahatlerine göre çok daha fazla insan okudu. Ünlü bir coğrafyacı, yeni toprakların ilk haritalarını yaparken, dünyanın bu yeni bölümüne, Amerigo Vespucci'ye istinaden "Amerika" adını vermeye karar verdi. Bazıları "Kolombiya" adını vermenin daha hakkaniyetli olacağını düşündüler ama "Amerika" ismi kaldı.

Kolomb, Amerika'ya ayak basan ilk Avrupalı, Amerigo Vespucci de Amerika'nın yeni bir kıta olduğunu fark eden ilk insandı. Ancak başka bir kâşif olan Ferdinand Macellan, Kolomb'un orijinal planı olan batıya doğru giderek Hindistan'a ulaşmayı gerçekleştiren ilk kâşif oldu.

Macellan, Kolomb ve Amerigo Vespucci döndükten sonra Amerika'ya gitmek üzere denize açılan Portekizli bir denizciydi. Macellan, Afrika'yı dolaşan ve doğuya giderek Hindistan'a ulaşan Vasco da Gama'nın yolculuğunun bir yıl sürdüğünü biliyordu. Ba-

tıdan Amerika'ya gidip güneye dönerek, Güney Amerika'yı dolaşıp Hindistan'a gitmenin çok daha kısa süreceğini düşündü.

Kuşkusuz Macellan Güney Amerika'nın güney ucuna kadar bütün yolu kat etmek zorunda kalacağını düşünmemişti. Güney Amerika'yı bir uçtan bir uca aşan bir nehir olması gerektiğinden emindi. Tek yapması gereken kıyı boyunca güneye inip o nehri bulmak, sonra o nehirden gitmekti.

Macellan 1519'da yola çıktı. Haftalarca Güney Amerika kıyılarından aşağı indi. Ne zaman bir nehir bulsa, o nehrin Güney Amerika'nın bir ucundan diğer ucuna onu götüreceği umuduyla, dönüp nehre giriyor, fakat bütün nehirler onu sonunda çıkmaza götürüyordu.

Macellan Güney Amerika'nın güney ucuna neredeyse varmıştı ki kıtanın diğer ucuna götürecek bir nehir buldu. Ancak bu nehirde yolculuk etmek çok zordu. Su o kadar dalgalıydı ki gemiyi sandallar çekmek zorundaydı. Dar geçitlerde şiddetli rüzgârlar uğulduyordu. Macellan'ın bu nehri aşması bir aydan uzun sürdü. Macellan nihayet diğer taraftaki okyanusa çıktı. Geçidin çırpıntılı sularından sonra burası o kadar çalkantısız ve sakindi ki Macellan bu okyanusa "sakin" anlamına gelen *Pasifik* adını verdi. Günümüzde Güney Amerika'nın güney ucunu kesen nehre Macellan Boğazı denir.

Macellan'ın denizcileri, "Haydi, artık eve dönellim!" diye yalvardılar. "Yolu bulduk nasıl olsa!" Fakat Macellan geri dönmeyi reddetti. Hindistan'ın yakınlarda olduğundan emindi.

Oysa Hindistan yakınlarda değildi. Macellan ve denizcileri üç aydan fazla, önlerinde sudan başka bir şey olmadan ilerlemeye devam ettiler. Yiyecekleri tükendi. Denizciler açlıktan talaş yediler. Neredeyse suları da bitmek üzereydi.

Sonunda karayı gördüler. Gemiler demir attı ve Macellan'ın adamları içme suyu ve yiyecek yüklemeye başladılar. Ancak Macellan etrafına bakındığında, hâlâ Hindistan'a gelmemiş olduğunu fark etti. Çin kıyılarının epeyce uzağındaki bir grup küçük ada üzerindeydi. (Günümüzde bu adalara Mariana Adaları deriz.)

Denizcilerine gemilere binip yola devam etmelerini emretti. Birkaç gün sonra önlerinde başka bir ada grubu gördü. Hindistan'a yaklaşıyor muydu acaba? Hayır, bu adalar da Çin'in güneyindeki Filipinlerdi. Peki, Macellan Hindistan'a ulaşmayı başarabildi mi dersiniz?

Hayır, başaramadı. Filipinlerde Hindistan'a gitmek için su ve yiyecek toplarken, yerel bir kabile şefine başka bir kabileyle savaşında yardım etmeyi kabul etti. Bu savaşta Macellan öldürüldü. Fakat yardımcısı yolculuğa onsuz devam etti. Macellan yolculuğuna beş gemi ve 280 adamla başlamıştı. Şimdiyse ellerinde tek bir gemiyle, otuz beş adam kalmıştı. Ancak Macellan'ın yardımcısı bu son gemiyi batıdan memleketlerine doğru götürdü. Hindistan'ın güneyinden gitti, Afrika'nın ucundan dolaştı, yukarıdaki Afrika sahillerinden geçip nihayet Avrupa'ya ulaştı. Macellan Hindistan'a ulaşamadan ölmüştü fakat gemisi dünyayı baştan aşağı dolaşan ilk gemi oldu.

32

Amerika Krallıkları

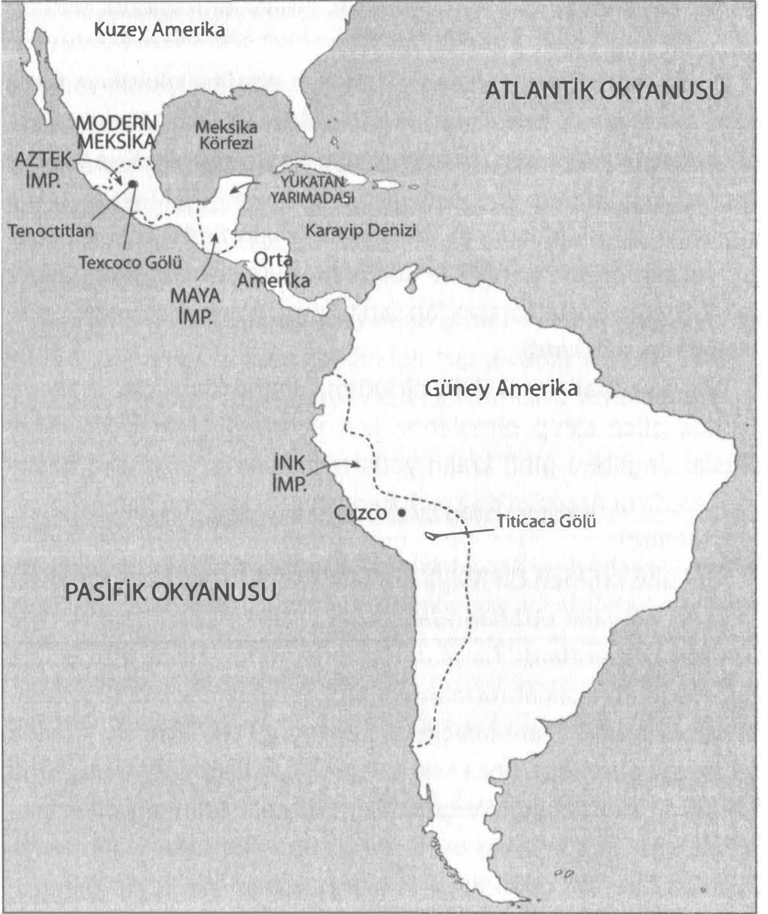
Orta Amerika'daki Mayalar

Kristof Kolomb ve Amerigo Vespucci'nin, Amerika'ya yeni dünya adını vermelerinin nedeni daha önce oraları hiç görmemiş olmalarıydı. Ancak bu Yeni Dünya'da, Kolomb ve Amerigo gelmeden önce, binlerce yıldır insanlar yaşıyorlardı. Bu Yerli Amerikalılara, insanlar hâlen ara sıra Hintli (Indian) der, çünkü Hindistan'a geldiğini düşünen Kolomb onlara bu ismi vermişti.

Ancak elbette Kolomb Hindistan'a gelmemiş, Amerika'ya ulaşmıştı. İki Amerika kıtası vardır: haritanızın üst kısmındaki Kuzey Amerika ile altındaki Güney Amerika. Onları bağlayan kara köprüsüne Orta Amerika denir. Kolomb Yeni Dünya'ya ayak bastığında, Orta Amerika'nın tam karşısındaki adalara ayak basmıştı. Seyir defterine şöyle yazmıştı: "Kadınlar ve erkekler bizi karşılamak için dışarı çıktılar. Saçları siyah, önleri kısa ve öne doğru taranmış. Kendilerini siyah ve beyaza boyuyorlar. Bazılarının bedenlerinde yara izi var. Bana bu yara izlerinin, yakınlarda yaşayan ve onları ele geçirip köle yapmak isteyen insanlarla yaptıkları savaşlardan kaldığını anlatıyorlar." Orta Amerika'nın ortaçağda kendi imparatorlukları vardı ve bu imparatorluklar da tıpkı Avrupa ve Asya'dakiler gibi birbirleriyle savaşıyorlardı.

Orta Amerika'daki ilk büyük imparatorluk Maya İmparatorluğuydu. Mayalar, Meksika Körfezi ile Karayip Denizi arasındaki Yucatan Yarımadası'nda yaşıyorlardı. Günümüzde Yucatan Yarımadası Meksika'ya aittir.

Mayalar Roma parçalandığı sırada büyük şehirler yapmaya başladılar. Bu şehirler yüzlerce yıl ayakta kaldı. Ne var ki bütün Mayalar şehirlerde yaşamıyordu. Yalnızca en güçlüler –kral, asilzade

Maya, Aztek ve İnka İmparatorlukları

ve yöneticiler– şehirlerde yaşıyordu. Onlar kadar önemli olmayan çiftçi ve zanaatkâr gibi Mayalar Orta Amerika'nın cengellerinde yaşıyor ve şehirlere, ticaret yapmak ve tanrılara ibadet etmek için geliyorlardı.

Tanrılara tapmak Maya yaşamının önemli bir parçasıydı. Bütün Maya şehirlerinde, üstlerinde tapınak olan taş piramitler inşa edilmişti. Bu tapınaklarda kurban veren Maya krallarının soyunun

güneş tanrısından geldiği söylenirdi. Krallar ön dişlerini sivriltip yüzlerini boyayarak, kendilerini "tanrı gibi" göstermeye çalışırlardı. Krallar bebekken, anneleri kafalarının etrafına sıkı sıkıya tahta parçaları bağlardı. Tahta yüzünden kafaları sivrilirdi. Maya krallarının kafaları kaşlarından itibaren geriye doğru eğimliydi ve tepede sivrilirdi ki bu onlara göre ilahi gücün bir işaretiydi! Mayalar ayrıca tanrıların şaşı olduklarını da düşündükleri için, kralın annesi bebeğin saçının önüne genellikle küçük bir oyuncak bağlardı. Oyuncak, bebeğin gözleri arasından sarktığından, bebek oyuncağı görmek için şaşı bakardı.

Mayalar krallarının ilahi olduğuna inandıkları için, kralların mutlak güce sahip olmalarına izin verirlerdi. Avrupa'da diğer uluslar (İngiltere gibi) kralın yetkilerine sınırlar koymaya başlamışken, Orta Amerika'da kral hâlen istediği kanunu ilan edip uygulatabilirdi.

Gücüne rağmen bir Maya kralının yapması gereken tatsız bir işi vardı. Mayalar etraflarındaki diğer Orta Amerika kabileleriyle sürekli savaşıyorlardı. Tanrıların insanların dünyasına inip onlara zafer kazandıracaklarına inanıyorlardı; fakat ancak kral biraz kendi kanını dökerek tanrılar için bir kapı açtığı takdirde. Bu yüzden bir savaşa girmeden önce kral kulağını, parmağını veya burnunu delip kan akıtmalıydı! Ve genellikle Mayalar tanrılara daha fazla kan vermek için savaş esirlerini kurban ederlerdi. Hatta Maya oyunları bile kan dökülmesiyle sonuçlanırdı. Mayaların bir oyununda, oyuncular yerden altı metre yüksekliğindeki bir halkaya bir top fırlatmaya çalışırlardı. Dirsek, bilek ve kalçalarını kullanabilmelerine rağmen, el ve ayaklarını kullanamazlardı. Oyuncular içinden, topu halkadan ilk geçiren oyunu kazanırdı. Ona yeşim taşından kolyeler, altın bilezikler ve çuvallar dolusu değerli eşya verilirdi. Kaybedenler ise tapınağa götürülür ve kafaları kesilirdi.

Muazzam Maya şehirleri yüzyıllarca ayakta kaldı. Ancak ortaçağın sonlarında, Mayalar şehirlerden gitmeye başladılar. Tapınaklarını ve evlerini terk ettiler. Taşların üzerini otlar ve cengel bitkileri kaplamaya başladı. En sonunda şehirler bu cengel içinde parçalanıp gittiler.

Peki, ne olmuştu? Şehirler çok büyüdüğü için etraflarındaki topraklarda şehir sakinlerini besleyebilecek kadar yiyecek yetiştiremez olmuşlardı. Kasırga ve depremler Yucatan Yarımadası'nı silip süpürmüş, ev ve tapınakları yıkmıştı. İnsanlar krallarının zulüm ve vahşetinden bıkmaya başlamıştı. Yine bir Orta Amerika kabilesi olan Aztekler de giderek güçleniyor ve ordularıyla Maya şehirlerine saldırıyorlardı. Maya İmparatorluğu parçalanmaya başladı.

Kolomb geldiği sırada, Mayaların artık bir imparatorluğu yoktu. Bir zamanlar hüküm sürdükleri topraklarda ayrı ayrı, küçük kabileler halinde yaşıyorlardı. Aztekler ise Orta Amerika'daki en büyük ulus olmuştu.

Şahane Tenochtitlan Şehri

Aztekler savaşmayı Mayalardan bile daha çok seviyorlardı! Azteklerin ilk olarak nereden geldiklerini bilmiyoruz, ancak Orta Amerika'da dolaşırlarken, orada yaşayan başka kabilelerle durmadan savaştıklarını biliyoruz. Kazandıkları zaman, bu kabileleri yiyecek, para ve asker vermeye zorlarlardı. Aztekler zenginleşip güçlendiler. Ne var ki hâlâ bir memleketleri yoktu.

Aztekler Orta Amerika'nın dağlık bölgelerinde dolaşırlarken, büyük bir göl kenarına geldiler. Gölün kıyıları sazlarla dolu, yumuşak, bataklık gibi bir yerdi. Gölde küçük küçük adalar yer alıyordu. Bu adalardan birinde büyük bir kaktüs vardı. Kaktüsün üstünde de pençelerinde bir yılan tutan bir kartal duruyordu.

Aztek rahipleri kartalı gördüklerinde şöyle dediler: "Bu güneş tanrısından bir işaret! O bizim buraya yerleşmemizi istiyor. Eğer başkentimizi kartalın adasında inşa edersek, onun ilahi gücü bizim yanımızda olur!"

Aztekler güneş tanrısını memnun etmek istiyorlardı. Ancak kanolarını suya indirip adaya doğru kürek çektiklerinde, adanın büyük bölümünün yumuşak ve çamurlu olduğunu gördüler. Bataklık arazide bir şehir nasıl inşa edebilirlerdi ki?

Aztekler bir yolunu bulmaya kararlıydı. Öyle ki gölün etrafındaki araziden sepetler dolusu kuru toprak ve taş taşıyıp, çamurlu kıyılara boşalttılar. Yine gölün dibinden sepet sepet çamur çekip, gölleri ve bataklıkları doldurdular. Gölün etrafındaki ağaçları kesip kazık yaptılar ve bu kazıkları gölün dibine saplayarak saz şilteleri kazıklara tutturdular. Daha sonra aralarındaki bölgeleri yine toprak ve çamurla doldurdular. Ada yavaş yavaş büyüdü ve kurudu. Aztekler bu yeni şehirlerinde zamanla birçok ev yaptılar. Bu şehre Tenochtitlan adını verdiler. Günümüzde Tenochtitlan'ın yanındaki göle Texcoco Gölü denir.

Bir Aztek savaşçısı

Tenochtitlan'da yaşamak için birçok insan gelmeye başladı. Ada çok büyük olmamasına rağmen, bu yüzen şehirde yüz binin üstünde Aztek yaşıyordu. Taş binaların yapılabilmesi için gölde daha fazla doldurma işlemi yapıldı. Kenarlarına taş döşeli kanallar suyu şehrin tesislerinden uzağa taşırdı. Kanallar aynı zamanda

yol vazifesi de görür, Aztekler genellikle şehirde kanoyla yolculuk ederlerdi. Göl kıyısında küçük şehirler de gelişmeye başladı. Bu şehirlerde yaşayan insanlar mısır, kabak, domates ve fasulye yetiştirir, Tenochtitlan'a kanolarla yiyecek taşır ve bunları şehir sakinlerine satarlardı. Ancak Tenochtitlan'da yaşayan Aztekler yiyecek için tamamen kıyıya bel bağlamamışlar, gölde ürün yetiştirmeyi de öğrenmişlerdi. Sazlardan büyük matlar örüp, bu matları suyun üstüne bırakırlardı. Matların yüzeyini toprakla kaplar, bu toprağa tohum ekerlerdi. Bitkiler yetiştiğinde, kökleri topraktan çıkıp, matların içinden suya girerdi. Bazen kökler gölün dibine kadar ulaşırdı. Bu ürünler asla kuraklık veya güneşten dolayı kurumazlar, her zaman bol suya sahip olurlardı. Hatta bazı Aztekler yüzen bahçe matlarının üstüne küçük evler bile yapmışlardı.

Aztekler gölden de beslenirlerdi. Balık tutarlar, ayrıca su kertenkelesi, semender, kurbağa ve balık yumurtası pişirip yerlerdi. Aztek lezzetlerinden biri, preslenip kurutulan su yosunlarından yapılma keklerdi. Göl üstünde yüzen ördek ve kuşların yanı sıra, göl kıyılarında dolaşan geyik ve tavşanları da avlarlardı. Özel günlerde mayalı kaktüs suyu içerlerdi. Ancak sarhoş olmak Aztek kanunlarına göre yasaktı. Sarhoş olan biri idam edilebilirdi.

Aztekler yepyeni bir yiyecek yapmayı da öğrenmişlerdi: çikolata. Gölün etrafındaki bereketli topraklar kakao ağaçları yetiştirmek için idealdi. Kakao ağaçları, aşağı yukarı otuz santim uzunluğunda kavuna benzer meyveleri olan küçük ağaçlardı. Kakao ağacının mor meyvesi karardığında, Aztekler meyveleri toplayıp, içlerini kazırlardı. Ancak meyvenin içindeki posa değil de, çekirdekleri işlerine yarıyordu. Her bir kakao meyvesinin içinde otuz, kırk çekirdek olurdu. Aztekler bu kakao çekirdeklerini dövüp ince bir toz haline getirir, sonra tozu hamur haline gelinceye kadar mısır unuyla kaynatır, hamuru uzatıp inceltir, daha sonra içine vanilya ve bal eklerlerdi. Sonuç: çikolata.

Bu çikolata büyük olasılıkla günümüzdeki çikolata gibi pürüzsüz ve kremsi değil, acı ve taneliydi. Günümüzde çikolata yapımcı-

ları çikolatayı tatlı ve yumuşak yapmak için içine süt, şeker ve tereyağı ilave ederler. Ancak Aztekler çikolatalarını acı bulmuyorlardı. Çikolata en sevdikleri yiyeceklerden biriydi. Zenginler çikolatayı altın kupalardan içerlerdi. Kakao taneleri altın kadar değerliydi; hatta Aztekler bu taneleri para yerine dahi kullanırlardı. Çikolatanın tanrılara layık bir yiyecek olduğunu düşünürlerdi.

Tenochtitlan'a ancak, gölden geçen, yükseltilmiş üç toprak yoldan ulaşmak mümkündü. Her bir yolla şehir kapıları arasında bir hendek vardı. Genellikle bu hendeklerde, atların ve arabaların Tenochtitlan'a geçmesi için birçok ağır kütük olurdu. Ancak Aztekler savaştayken bu kütükleri hendeklerden çıkarırlardı. Böylece kimse şehre yayan giremezdi. Aztekler etraflarındaki herkesle savaştıkları için şehirlerini savunabilmeleri gerekiyordu. Güzel bir başkentleri, bol yiyecek ve içecekleri olmasına rağmen, yakınlardaki kabilelere akınlar düzenleyip, tanrılarına kurban vermek üzere kadın, erkek ve çocukları kaçırırlardı. Aztekler refah içindelerdi ancak Orta Amerika'daki diğer kabileler onlardan nefret ediyordu.

İnkalar

İspanyol ve Portekizli kâşifler Yeni Dünya'ya ayak bastıklarında, Orta Amerika'da gelişen Aztekleri keşfettiler. Orta Amerika'da baştan aşağı dağınık, küçük kabileler halinde yaşayan Mayalarla karşılaştılar. Ancak güneye, Güney Amerika kıtasının aşağılarına doğru seyahat ettiklerinde, bir başka büyük uygarlıkla karşılaştılar: İnka uygarlığı.

İnkalar Güney Amerika'nın batı kıyılarına paralel uzanan dağlarda yaşarlardı. Günümüzde bu bölgeye Peru deriz. Mayalar gibi İnkalar da krallarının soyunun güneş tanrısından geldiğine inanırlardı. Uygarlıklarının başlangıcına dair anlattıkları öykü şöyledir.

Güneş tanrısı İnti yeryüzünü yönetirdi. Her gün yeryüzünden yükselip, bulutlardan aşağı bakar; her akşam yer-

yüzünün altına inip, oradaki sularda en uca kadar yüzer, sonra ertesi gün tekrar yükselirdi.

Ancak İnti gökyüzünden yeryüzüne baktığında, gördüklerinden memnun kalmadı. Yeryüzünde yaşayan insanlar hayvan gibiydi. Otların arasında yaşıyor, elleriyle ne yakalarlarsa yiyorlardı. Saçları uzayıp darmadağınık olmuştu, giysi giymiyor ve birbirleriyle karşılaştıklarında vahşi hayvanlar gibi dövüşüyorlardı.

Bunun üzerine İnti yeryüzüne hükmeden büyük kraliçesi Pachamama'ya şöyle dedi: "Hele şu insanlara bir bak! Pislik içinde, hayvan gibi yaşıyorlar. Onlara şehirler ve yollar inşa etmeyi, kıyafet giymeyi ve birlikte barış içinde yaşamayı öğretmeliyiz!"

Pachamama İnti'nin önerisini kabul etti. Böylece güneş kralı ile yeryüzü kraliçesi oğul ve kızlarını huzurlarına çağırdılar. "Evlatlarım," dedi güneş tanrısı İnti, "Sizi insanlara medeni olmayı öğretmeniz için yeryüzüne göndereceğiz. Bu sihirli altın asayı yanınıza alın. Asanın elinizden fırlayıp toprağa saplandığı yerde, büyük bir şehir inşa edeceksiniz."

Çocukları bu teklifi kabul ettiler. Tanrılar insanların dünyasına girebilirlerdi ancak bunun için durgun sudaki bir kapıdan geçmeleri gerekirdi. İnti'nin oğlu ve kızı Titicaca Gölü'ndeki kapıyı buldular. Kapıdan geçip gölden yükseldiler ve insanların dünyasında yürümeye başladılar. Her yerde açlık, korku ve hastalıkla karşılaştılar. Gittikleri her yerde insanlara konuşmayı, evler inşa etmeyi, hastalıkları iyileştirmek için şifalı ot ve büyüler kullanmayı, yiyecek yetiştirmeyi, giyinmeyi ve saçlarını kesmeyi öğrettiler. İnsanlar ayağa kalkıp insan gibi yaşamaya başladılar. Ve İnti'nin oğlu Manco Capac gittikleri her yere sihirli altın asayı da götürdü.

Bir gün verimli bir vadiden geçerlerken, altın asa Manco Capac'ın elinden fırlayıp, toprağa saplandı. "İşte

şehrimizi burada kurmalıyız!" dedi Manco Capac kız kardeşine. Böylece ikisi şehri inşa etmeye başladılar. Çok geçmeden dünyanın dört bir yanından insanlar, bizzat tanrılar tarafından yapılmış bu şehirde yaşamak için geldiler. Bu şehre Cuzco adını verdiler. Ve günümüze kadar, güneş tanrısı İnti'nin oğlu Manco Capac'ın oğul ve torunları Cuzco'da hüküm sürdüler.

Cuzco İnka İmparatorluğu'nun başkentiydi. Bu efsanede, Cuzco'nun nasıl inşa edildiği ve İnka kralının neden orada hükmetmeye hakkı olduğu anlatılır. Günümüzde arkeologlar Cuzco'nun kalıntılarından, orasının bir zamanlar binlerce İnkanın yaşadığı büyük bir şehir olduğunu buldular. Cuzco'da kaldırım taşlarıyla döşeli düzgün sokaklar vardı. Evler taştan yapılmaydı ve bloklar o kadar dikkatle kesilmişti ki hiç harçsız birbirlerine uyuyorlardı. Çok küçük kapıları vardı ve dağ havası çok soğuk olduğu için hiç pencereleri yoktu. Ve şehrin kendisi de İnkalar için kutsal bir hayvan olan puma şeklinde düzenlenmişti.

İnkalar yazmayı hiç öğrenmedikleri için kayıt tutmadılar. Bu yüzden İnka krallarının çoğu hakkında fazla bir bilgi sahibi değiliz. Ancak Kolomb Amerika'ya ayak bastıktan bir yıl sonra 1493'te, Huayna Capac adında bir İnka kralının tahta geçtiğini biliyoruz. Huayna Capac, Güney Amerika kıyıları boyunca uzanan, dört bin kilometre uzunluğundaki, neredeyse Birleşik Devletler genişliğindeki bir imparatorluğa hükmetti. İmparatorluğunun dört bir yanında güzel, geniş yollar yaptırdı. Tüccarlar mallarını lamalara yükleyerek bu yollardan gelir giderlerdi. Bu mallar –lama ve koyun yününden dokunmuş ve parlak renklere boyanmış güzel kumaşlar; genellikle hayvan veya insan kafası şeklinde yapılmış çömlek kavanozlar; altın ve firuze mücevherler– imparatorluğun bir ucundan diğer ucuna giderdi. Yol boyunca şehirlerin valileri, renkli ipe atılmış karmaşık bir düğüm şifresi kullanarak birbirlerine mesaj gönderirlerdi. Ulaklar bu ipleri bir şehirden diğerine koşa koşa taşırlardı.

Ne var ki Huayna Capac öldüğünde, imparatorluğunu iki oğlu arasında bölüştürmüştü. Biri kuzeye hükmederken diğeri güneyi aldı. Çok geçmeden bu iki kardeş birbirleriyle savaşmaya başladılar. İki taraftan da yüzlerce İnka savaşçısı öldü. İki kardeşin krallığı da gitgide zayıflayıp yoksullaştı.

Keşfettikleri yeni kıtaya yerleşmek için daha çok İspanyol kâşif geldiğinde, savaş halindeki bu iki kral karşı koyamayacak kadar zayıf düşmüşlerdi. İspanyollar bu geniş, düzgün İnka yollarından ilerleyerek imparatorluğun bir ucundan diğer ucuna gittiler ve imparatorluğu yok ettiler.

İspanya, Portekiz ve Yeni Dünya

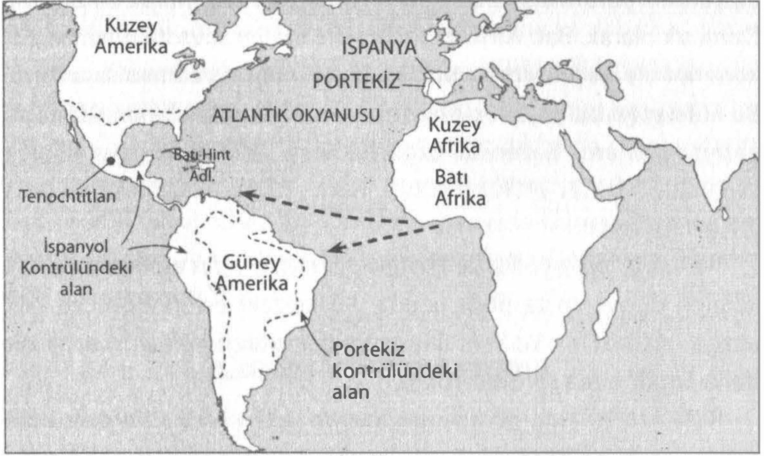
Köle Ticareti

Ferdinand ve Isabella; Kolomb, Amerigo Vespucci ve başka kâşifleri Atlantik Okyanusu'na taşıyan gemilerin0 masrafını yalnızca iyilik olsun diye karşılamamışlardı. Bu Yeni Dünya'dan para kazanmayı umut ediyorlardı. Kolomb, Amerika'ya ayak bastığında, buraları İspanya'nın ilan etti. Bu durum, İspanya kral ve kraliçesinin, bu ülkeye gemiler gönderebileceği, üzerinde yeni şehirler inşa edebileceği ve orada buldukları bütün altın ve hazineleri alabileceği anlamına geliyordu.

Elbette diğer ülkeler de Yeni Dünya'dan birer parça istiyorlardı. Portekiz de çok geçmeden Yeni Dünya'ya kâşifler gönderdi. Kısa sürede hem İspanyollar hem de Portekizliler Atlantik'e gemiler göndermeye başladılar. Amerika kıtalarının kıyılarında ve ayrıca Güney Amerika'nın biraz açığındaki, Batı Hint Adaları adını verdikleri adalarda yeni şehirler kurmayı umut ediyorlardı.

Ancak yerleşmek istedikleri topraklarda zaten yerli kabileler yaşıyordu. Çok geçmeden, "fatihler" adı verilen İspanyol ve Portekiz askerleri Orta ve Güney Amerika'da yaşayan Aztek, Maya ve İnkalarla savaşmaya başladılar. Batı Hint Adaları'nda yaşayan Amerikan Yerlileriyle savaştılar. Ayrıca İspanyol ve Portekizliler birbirleriyle savaştılar.

Sonunda İspanya ve Portekiz bir anlaşma yaptı. Orta ve Güney Amerika'daki toprakları bölüşmeye karar verdiler. Bundan böyle, İspanyol askerleri toprakların belli bir bölümü üzerinde hak iddia ederken, Portekizliler kolonicilerini yeni ülkenin diğer topraklarına yerleştireceklerdi.

İspanya ve Portekiz İmparatorlukları

Bu tarihte çok kötü bir dönemin başlangıcı oldu. İspanyol ve Portekizliler Orta ve Güney Amerika halklarına kötü davrandılar. Onlarla anlaşma yapmak yerine, Aztek ve İnkaların şehirlerine, Mayaların köylerine girdiler ve binlerce insan öldürdüler. Tapınakları, evleri ve sarayları yakıp yıktılar. Yerleşimler inşa edip toprakları kendilerinin ilan ettiler.

Ancak İspanyol ve Portekizliler yeni yerleşimlerde yaşamaya başladıklarında, yardıma ihtiyaçları olduğunu fark ettiler. Yeni şehirlere yerleşecek koloniciler için ürün yetiştirecek rençperlere ihtiyaçları vardı. Altını topraktan çıkarmak için madencilere ihtiyaçları vardı. Ayrıca ağır gemilerini sularda götürmek için kürekçiler de lazımdı.

Bu ihtiyacı gidermenin en kolay yolu da köle satın almaktı. Ne de olsa bir köleye maaş vermek zorunda değildiniz. Bir köleyi bir kez satın aldınız mı, ölene dek sizin için çalışmak zorundaydı. Böylece İspanyol ve Portekizliler Kuzey Afrika'da yaşayan Müslüman tüccarlardan köle almaya başladılar.

Yıllarca bu Müslüman tüccarlar Batı Afrika'daki Gana, Mali ve Songay imparatorluklarından köle almışlardı. Bu imparatorluklarda kölelik yaşamın bir parçasıydı. Kimi zaman yoksul adamlar

ailelerinin para alabilmesi için kendilerini köle olarak satarlardı. Daha sık olarak, Batı Afrikalı general ve krallar savaşta düşman askerlerini ele geçirir, sonra bunları Müslüman tüccarlara satarlardı. Bu köleler iyi bir yaşam sürmeseler de en azından hâlen Afrika'da yaşıyor olurlardı. Bazen de özgürlüklerini satın alma veya yıllarca sadakatle hizmet ettikten sonra, hürriyetlerini kazanma şansına sahip olurlardı.

Ne var ki İspanyollar ile Portekizliler köle satın aldıklarında, bu köleleri dünyanın ta öbür ucuna, Afrika'daki evlerinden çok çok uzağa götürdüler. Ve Yeni Dünya'ya götürülen kölelerin artık bir daha özgür olma şansları yoktu.

Köle talebi kısa sürede muazzam arttı. Afrikalılardan köle satın alan Müslüman tüccarlar artık yeterince köle tedarik edemez olmuşlardı. Bu yüzden İspanyollar ve Portekizliler Orta Amerika kabilelerinden köle çıkardılar. Ayrıca Afrika'dan da kendileri köle elde etmeye karar verdiler. İspanyol ve Portekiz gemileri Batı Afrika kıyılarından aşağı inip demir attı. Batı Afrika köylerine silahlı adamlar gönderip köylüleri kaçırdılar. Bu Afrikalılar savaşta ele geçirilmiş esirler değildi. Sıradan köylülerdi, aralarında kadın, erkek, hatta küçük çocuklar vardı. Zincirlere vurulup gemilere yüklendiler ve Batı Hint Adaları ile Orta ve Güney Amerika kıyılarına doğru çok uzun, zorlu bir yolculuğa çıkarıldılar. Aylar süren bu yolculuk Köle Yolu olarak biline geldi. Bu yolculukta kölelerin gemi güvertelerine çıkmalarına izin verilmediğinden, aylarca temiz hava veya güneş yüzü görmezlerdi. Yeterli yiyecek ve su verilmezdi. Birçoğu bu uzun, korkunç yolculukta hayatlarını kaybetti. Yeni Dünya'ya geldiklerinde de, bu korkunç yaşamdan hiçbir kaçma umudu olmadan çalışmaya zorlandılar.

Köle ticareti Avrupalıların Yeni Dünya'da zengin koloniler inşa etmelerini sağladı. Ancak aynı zamanda yüz binlerce Batı Afrikalının da ölümüne neden oldu. Hatta Batı Afrika halkını da birbirine düşman etti. Bazı Batı Afrikalı kabileler diğer Afrikalıları köle olarak satarak çok para kazanabileceklerini fark ettiler. Dolayısıyla diğer

Batı Afrikalı kabile üyelerini kaçırıp beyaz köle tacirlerine satmaya başladılar.

Köle ticareti iki yüzyıl boyunca devam etti. Gördüğünüz gibi, tarihte bu zamanda, Avrupa'daki birçok insan koyu renk tenli insanların, beyaz tenliler kadar değerli olmadıklarına inanıyorlardı. Koyu renk tenli insanları, bizler at veya köpeği nasıl görüyorsak öyle görüyorlardı. Öyle ki Avrupalılar genelde Güney Amerika'nın esmer ve Batı Afrika'nın kara tenli insanlarına insan değillermiş gibi davranırlardı.[1]

Cortés ve Montezuma

İspanyollar Orta Amerika'ya geldiklerinde, Azteklerin orada bir imparatorluk yönettiklerini gördüler. İspanyol fatihlerin yerleşmeleri için, önce Aztekleri ele geçirmeleri gerekiyordu. Aztekler ise usta ve zorlu savaşçılardı.

Ancak İspanyollar ilk geldiklerinde, Aztekler istila edildiklerini anlamadılar. Tanrılar tarafından ziyaret edildiklerini sandılar.

Hikâye, İspanyol serüvenci Hernán Cortés Batı Hint Adaları'na (Orta Amerika'nın doğusundaki adalar) geldiğinde başladı. Cortés oradaki İspanyol kolonilerinde şansının yaver gideceğini düşünmüş ama hayal kırıklığına uğramıştı. Batı Hint Adaları'nda fazla para yoktu. Ancak Cortés Orta Amerika anakarasında olağanüstü zengin bir kralın, sokakları altından ve duvarları mücevherden yapılma bir şehirde hüküm sürdüğüne dair rivayetler duymuştu.

Böylece Cortés yanına bir grup asker alıp savaş atlarını bir gemiye yükledi ve Orta Amerika kıyılarına doğru yelken açtı. Gemisi demir attığında, deniz kenarında yaşayan kabileler bu yeni ziyaretçileri görmek için dışarı çıktılar. Ancak Cortés ve adamları atlarını gemilerden indirip sahilde sürdüklerinde yerliler dehşet içinde kaçıştılar. Daha önce hiç at görmemişlerdi. At ile sürücüsü-

---

1 Birleşik Devletler tarihi Kuzey Amerika'ya köle tedarik eden İngiliz köle ticaretine yoğunlaşsa da, İngiltere on yedinci yüzyıla kadar köle ticaretine katılmadı. (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. III. Cilt.)

nün, altı ayaklı, iki kollu ve iki kafalı devasa bir canavar olduğunu sanmışlardı. Bu yerliler anakarada şöyle bir haber yaydılar: "Canavarlar geliyor! Belki de bunlar tanrıdır!" Cortés ve adamları Orta Amerika cengellerine dalıp altın şehri aramaya başladılar. Aztek İmparatorluğu'na gitgide daha çok yaklaştılar.

İmparatorluğun sınırında yaşayan Aztekler bu ziyaretçilerin kim olduklarından pek emin değillerdi. Bu yüzden Cortés ve adamlarına hediyeler getirdiler: bir adam beli yüksekliğinde altın tekerler, kalkanlar ve altın tozu yüklü kovalar. Cortés bu hediyeleri gördüğünde, büyük hazinenin az ötede olduğuna her zamankinden daha çok ikna oldu. Adamlarına şöyle emir verdi: "Devam edin! Altın şehir önümüzde!"

Bu esnada da hediye getiren Aztekler başkentleri Tenochtitlan'a haber götürdüler. "Ziyaretçiler yaklaşıyor!" diye uyardılar. Cortés'i, adamlarını ve silahlarını tarif ettiler.

Azteklerin kralı Montezuma bu tarifleri dikkatle dinledi. Merak ediyordu: Acaba bu kişi, Tenochtitlan'a dönmekte olan tanrı Quetzalcoatl olabilir miydi? Antik Aztek kehanetlerine göre, tanrı Quetzalcoatl halkını terk ettikten beş yüzyıl sonra dönecekti. Aztek takvimine göre de, beş yüzyıl dolmak üzereydi. Ayrıca Cortés'in tanımı Quetzalcoatl'ın tapınak duvarlarındaki oyma resimlerine çok benziyordu. (Şans eseri, Cortés'in taktığı miğfer Quetzalcoatl'ın şapkasını andırıyordu) Bir gece Montezuma rüyasında Quetzalcoatl'ın, kendi tahtına çıkmak için yaklaştığını gördüğünde kararını verdi: Tanrı yoldaydı.

Böylece Cortés ve adamları geldiklerinde, Montezuma şehir kapılarını ardına kadar açıp onları içeri buyur etti. Cortés altından sokaklar ve mücevherli duvarlar görmese de Tenochtitlan'da çok fazla altın vardı. Sekiz ay boyunca, Cortés ve adamları şehirde tembel tembel oturup, lüksün keyfini çıkardılar ve altın mücevher ve hazine istiflediler.

Gel gör ki Cortés'in adamları sıkılmaya başlamışlardı. Aztek rahipleriyle kavga etmeye başladılar. Bir kavgada birkaç Aztek öldürüldü.

Montezuma ve adamları arkadaşlarının cesetlerini gördüklerinde, "Gerçek Quetzalcoatl asla böyle davranmazdı!" diye bağırdılar. Silahlanıp davetsiz misafirlerle savaşmaya başladılar. Savaş sokaklarda, sarayın içinde ve dışında şiddetlendikten sonra Montezuma öldürüldü. Cortés ve adamları Montezuma'nın kraliyet sarayına kaçmak zorunda kaldılar. Kendilerini içeri kilitlediler, fakat ortaya çıkmalarını bekleyen azılı Aztek savaşçıları etraflarını kuşatmışlardı.

Peki, şimdi ne yapacaklardı? Günlerce sarayın içinde beklediler. Bir gece geç vakitlerde, gözcülerden biri şöyle dedi: "Sarayın etrafındaki alan boşalmış!" Cortés aralıktan dışarı baktı. Sokaklar gerçekten sessizdi. Şehir terk edilmişe benziyordu. Belki de Aztek savaşçıları uzakta başka bir savaşa girmişlerdi.

Cortés ve adamları taşıyabilecekleri kadar altınla ceplerini tıka basa doldurduktan sonra saraydan sessizce çıktılar. Şehir parlak bir ayın altında çok sessiz görünüyordu. Taş döşeli yollardan aceleyle geçip en yakın kapıya ulaştılar. Kapı açıktı ama hendeği dolduran keresteler ortadan kaybolmuştu. Su, ayakları ile göl kıyısına giden yükseltilmiş yolun başlangıcı arasında uzanıyordu.

"Çabuk olun!" diye fısıldadı Cortés. "Odun bulun. Nereden olursa olsun, fark etmez! Bir köprü yapalım."

Aceleden elleri titrerken yakınlardaki binalardan kereste çıkarıp, eğreti bir köprü yaptılar. Aradaki boşluğa yerleştirdikten sonra sırayla geçmeye başladılar. Aniden bir çığlık duydular. Etraflarındaki sular kanolarla doluydu ve her kanoda silahlı bir Aztek savaşçısı vardı. Kendi ayaklarıyla Aztek tuzağına düşmüşlerdi.

İspanyollar karşılık vermeye çalıştılar ama altın yüzünden çok ağırlaştıkları için Texcoco Gölü'ne düşenler boğuldular. Yalnızca Cortés ve birkaç iyi askeri kaçmayı başardılar. Karanlık sayesinde görülmeden okyanusa güç bela ulaşıp gemilerini suya indirdiler. Cortés yenik düşmüş halde Batı Hint Adaları'na dönmek zorunda kaldı.

Ancak Cortés'in işi henüz bitmemişti. Başka adamlar, atlar ve marangozlar topladı. Bu taze kuvvetle, anakaranın kıyılarına yel-

ken açıp, Tenochtitlan'a doğru yürüyüşe geçti. Yolu üzerindeki diğer kabileleri Azteklerle yapacağı savaşta kendilerine katılmaya ikna etti. Aztek topraklarının yakınlarında yaşayan köylerin çoğu Aztek savaşçılarının akınına uğramış, genç kadın ve erkekleri kaçırılıp, kurban edilmek üzere Tenochtitlan'a götürülmüşlerdi. Cortés'in yapacağı savaşta ona yardım etmeye dünden hazırlardı.

Cortés, Texcoco Gölü'ne geldiğinde, göl kıyısında marangozlarına on iki tane savaş gemisi yaptırdı. Bu gemileri askerlerle doldurup suya indirdi. Cortés'i karşılamak için Aztek kanoları göle açıldılar. Tenochtitlan kuşatması başlamıştı.

Savaş üç ay boyunca devam etti. Ne var ki Cortés aşağı yukarı yüz bin İspanyol savaşçı ve yerli müttefik toplamıştı. Şehrin yiyecek ve suyunun tükenmesi için kıyıya bütün girişleri engelledi. Sonunda Tenochtitlan teslim olmak zorunda kaldı.

1519 yılında Cortés şehre girip aldı. Artık o Orta Amerika'daki yeni İspanyol kolonisinin valisiydi.

Martin Luther'in Yeni Fikirleri

Martin Luther'in Listesi

İspanya ve Portekiz gemilerini Batı Afrika ve Amerika'ya göndermeye başladıklarında, tarihte yeni bir dönem başladı. Bu devirden genellikle Keşifler Çağı olarak söz edilir. İlk defa olarak, İspanya, Portekiz, Fransa ve İngiltere gibi ülkeler, sadece sınırlarının yakınındaki toprakları fethederek büyümeye çalışmıyorlardı. Bunun yerine, çok uzaklardaki topraklarda koloniler, yani yeni yerleşimler kurarak büyüdüler.

Bu Avrupa ülkeleri güçlerini dünyanın diğer bölgelerine doğru genişletirlerken, Katolik kilisesi de Avrupa'daki gücünü korumaya çalışıyordu. Ortaçağın çoğunda, Katolik kilisesi (başında Roma'daki papanın olduğu Hıristiyan kilisesi) bir ülke kadar güçlüydü. Katolik kilisesinin kendi kanun ve vatandaşları vardı. Papa krallara bile ne yapacaklarını söyleyebilir, onlar da genelde ona itaat ederlerdi.

Ancak Keşifler Çağı başladığında, Martin Luther adında bir keşiş Katolik kilisesini eleştirmeye başladı.

Martin Luther Avrupa'nın, günümüzde Almanya dediğimiz bölgesinde yetişmişti. Anne babası onun avukat olmasını istiyorlardı fakat Martin Luther manastıra girmeye karar verdi. Keşiş olarak ekmek ve para dilenmesi gerekiyordu. Saatlerce dua ediyor, İncil okuyordu. Martin Luther'in bu güç, özverili yaşam biçimini seçmesinin nedeni, eğer gece gündüz Tanrı'yı mutlu etmek için çalışmazsa, Tanrı'nın günahları yüzünden onu cezalandıracağından korkmasıydı. Tanrı'nın gazabının "dehşet ve ıstırabıyla kuşatıldığını" yazmıştı.

Martin Luther ve VIII. Henry zamanında Avrupa

Martin Luther kilisenin ona söylediği her şeyi yaptı. Roma'ya gidip hacı oldu. Azizlerin kutsal emanetleri önünde dua etti. Günahlarından dolayı ne kadar üzüntü duyduğunu göstermek için, elleri ve ayakları üzerinde emekleyerek İsa'nın öğrettiği duaları okudu. Ancak yine de Tanrı'nın kendinden hoşnut kalmayacağından endişeleniyordu.

Beş yıl keşişlik yaptıktan sonra Martin, Alman şehri Wittenberg'deki bir üniversiteye ders vermesi için gönderildi. Öğrenci-

lerine Yeni Ahit'teki Romalılar bölümünü öğretiyordu. Bu bölüm üzerinde saatlerce çalışırdı. Bu çalışma esnasında, Tanrı'nın ondan istediği şeyler hakkındaki fikirleri değişmeye başladı. Kendi kendine şöyle düşündü: "Romalılar bölümü, benim iyi olmak için çok çalışarak Tanrı'nın sevgisini kazanmam gerektiğini söylemiyor. Hayır, hayır! O bana, Tanrı'nın ona inanma ve iyi olma gücünü verdiğini, çünkü onun beni zaten sevdiğini söylüyor!" Bu durum, Martin'in Tanrı'ya bakış açısını değiştirdi. Daha sonra şöyle dedi: "Sanki bana tekrar doğmuşum da yeni açılan kapılardan cennete girmişim gibi geldi."

İki teyzeniz olduğunu düşünün. İkisi de sizi çok sevdiklerini söylüyor. Bir teyzeniz, beyaz kilimli, çok temiz bir evde yaşıyor. Onu ziyarete gittiğinizde, kapıyı açıp sizi içeri almadan evvel, el, ayakkabı ve yüzünüzün temiz olup olmadığını görmek için sizi çok dikkatle inceliyor. Size sıcak çikolata ve kurabiye ikram ediyor. Ancak sizin bunları beyaz kadifeden bir kanepe üzerinde yemeniz gerekiyor. Siz atıştırırken, teyzeniz doğru oturup oturmadığınızı ve ağzınız kapalı çiğneyip çiğnemediğinizi kontrol etmek için sürekli size bakıp duruyor. Kanepeye bir parça sıcak çikolata damlattığınızda ise size lastik eldiven, bir kova sıcak, sabunlu su ve sünger getiriyor. Lekeyi ovalamanızı istiyor ama lekeyi çıkaramıyorsunuz. O da size şöyle bağırıyor: "Evimi hemen terk et ve doğru düzgün yemeyi öğrenene kadar bir daha da gelme!"

Şimdi de ikinci teyzenize gittiğinizi hayal edin. Teyzeniz kapıyı ardına kadar açıp, size şöyle diyor: "Seni gördüğüme çok sevindim! Hoş geldin!" Üstünüz başınız kir pas içinde olmasına rağmen sizi kucaklıyor. Önlüğünün üzerine biraz çamur bulaştırmanıza rağmen o lekeyi silip şöyle diyor: "Bir şeyler yemeden önce ellerini yıkamak ister misin?"

Banyoda güzel kokulu bir el sabunu ve büyük mavi havlular var. Ellerinizi yıkadıktan sonra teyzeniz sizi mutfağa götürüyor ve üzerinde sıcak çikolata ve kurabiye bulunan büyük tahta bir masaya oturtuyor. Masaya birazcık çikolata döktüğünüzde ise size bir

peçete verip şöyle diyor:"Olsun varsın. Bu masaya daha önce neler neler döküldü!" Siz yiyip içtikten sonra da şöyle diyor: "Haydi yukarı çıkıp oyun odasında biraz parmakla boyama yapalım, sonra temizlenmek için köpük banyosu yaparsın."

Hangi teyzenizi ziyaret etmeyi tercih ederdiniz? İlk teyze biraz Martin Luther'in Tanrı hakkındaki ilk düşüncelerine benziyor. İkincisi ise Romalıları okuduktan sonra Tanrı hakkında geliştirdiği düşüncelerini daha çok andırıyor.

Martin Luther etrafına baktığında, başka birçok kişinin de Tanrı hakkında yanlış fikirlere sahip olduğunu gördü. Kilisenin öğretilerinin bu yanlış fikirleri güçlendirdiğini düşündü. Katolik kilisesi, Tanrı'nın ancak, günahkârlar ne kadar üzgün olduklarını göstermek için kefaret öderlerse, yani yoksullara para vermek veya günahlarını itiraf etmek gibi özel eylemlerde bulunurlarsa, günahları affedeceğini öğretmeye başlamıştı. Ancak kilise aynı zamanda günahkârlara, kiliseye belli bir miktar para bağışlarlarsa, kefaretten kurtulabileceklerini de öğretiyordu. Bu uygulamaya af satma deniyordu.

Martin Luther bunun yanlış olduğuna inanıyordu. Tanrı'nın, sadece kefaretini ödeyen veya af satın alanları değil, İsa'ya inanan herkesi bağışlayacağını vaaz ediyordu. "İsa hiçbir yerde günahların kilise tarafından bağışlandığını söylemedi," diye yazdı. "Onun öğretilerinde öyle bir şey yok!"

Günahların kilise tarafından bağışlanmasının neden yanlış olduğuna dair doksan beş maddelik bir liste yaptı. 31 Ekim 1517'de Luther, Doksan Beş Tez adındaki bu listenin bir kopyasını Wittenberg'deki kilisenin kapısına astı. Bu şekilde diğer din adamlarını fikirleri hakkında kendisiyle tartışmaya davet ediyordu.

Ancak Luther Almanya'nın dört bir yanındaki insanların listesiyle ilgilendiklerini gördü. Çok geçmeden yüzlerce insan Martin Luther'in Doksan Beş Tez'ini tartışıyordu. İlk kez, insanlar Katolik kilisesinin Tanrı hakkında her zaman haklı olmayabileceğini yüksek sesle dile getirmeye başlamışlardı.

VIII. Henry'nin Problemi

İngiltere kralı Martin Luther'in fikirlerini duyduğunda çok sevinmişti.

VIII. Henry

İngiltere kralının Doksan Beş Tez hakkında neden bu kadar sevindiğini anlamak için, okuduğumuz tarih hakkında biraz düşünmeniz gerekiyor. Kuledeki prensler kaybolduğu zaman, amcaları Richard İngiltere kralı olmuştu. Ancak daha sonra Henry Tudor İngiltere'ye girip Richard'ı öldürmüş ve tahta geçmişti. 1485'de Henry Tudor İngiltere Kralı VII. Henry adını aldı.

VII. Henry İngiltere tahtını elde etmek için zaten bir savaşa girmişti. Ölümünden sonra başka bir savaşın daha başlamasını istemiyordu. Oğlunun, torununun ve torununun oğlunun, ondan sonra sorun çıkmadan ve tartışma yaşanmadan taç giymelerini garanti altına almak istiyordu. Bu yüzden VII. Henry en büyük oğlu Arthur henüz iki yaşındayken, onu İspanya kralının üç yaşındaki kızıyla sözlendirdi. Hatta yetişkinlerin onlara vekâlet ettiği bir düğün töreni bile yapıldı (çünkü damat uyuyakalmış, gelin de elbisesinin eteğini çiğniyordu). Bunun adı vekil evlilikti. Buna göre, ikisi erişkin olur olmaz evlenmek zorundalardı.

Arthur on beş, Catherine de on altı yaşındayken evlendiler. Saçları topuklarına kadar uzanan genç prenses prensle dans etti. Herkes eğlenip şarkılar söyledi ve ikisinin hemen çocuk sahibi olmasını temenni ettiler. Arthur ve Catherine kendi şatolarında yaşamak üzere ayrıldılar. Ancak yalnızca altı ay sonra Arthur yüksek ateşle geri geldi ve çok geçmeden öldü.

Artık tahtın varisi Arthur'un küçük kardeşi Harry'ydi. VII. Henry Catherine'in bu defa Harry'yle evlenmesini istedi. Catherine

Harry'nin ağabeyiyle evlenmiş olduğundan, evlenmek için papadan özel izin almaları gerekiyordu. Papa bu özel izini vermeyi kabul ettiğinde, Harry ve Catherine nişanlandılar.

Ancak ikisi evlenemeden VII. Henry öldü. Harry 1509'da on yedi yaşındayken tahta geçti ve Kral VIII. Henry ismini aldı. İki ay sonra da Catherine'le evlendi. Artık oğul sahibi olabilirlerdi. Taç, IX. Henry adını alacak küçük çocuğa sorunsuz geçecekti.

Yıllar geçti. Catherine'in Mary adında bir kızı oldu fakat küçük IX. Henry ortalarda yoktu. VIII. Henry'nin endişesi gitgide artıyordu. Bir kız çocuğu tahta geçemezdi. Bir erkek evlada ihtiyacı vardı![1]

Catherine artık çocuk doğuramayacak yaşa geldiğinde, VIII. Henry umutsuzluğa kapılmıştı. Şimdi ne yapacaktı? Bir oğul sahibi olmasının tek yolu başka bir eşinin olmasıydı. Hatta evleneceği hanımı bile seçmişti: maiyetinden Anne Boleyn adında genç, güzel bir nedime. Ancak o günlerde hiç kimse boşanmadığından, VIII. Henry'nin Anne'le evlenebilmesinin tek yolu Catherine'in ölmesiydi. Ancak Catherine'in sağlığı mükemmel durumdaydı.

Bunun üzerine VIII. Henry başka bir çare düşündü. İlk başta Catherine'le de, papa ölmüş ağabeyinin eşiyle evlenmesi için ona özel izin verdiği için evlenebilmişti. Eğer papa özel izinin geçerli olmadığını söyleyecek olursa, o ve Catherine gerçek anlamda evlenmemiş sayılacaklardı.

Ne var ki papa ayak diredi ve iznini iptal etmeyi reddetti. Henry ve Catherine on sekiz yıldır evlilerdi. Henry'nin, Catherine'in kocası olmadığını ilan etmesi için artık çok geçti. Henry ne söylerse söylesin papa fikrini değiştirmeyecekti.

Bu yüzden VIII. Henry, Martin Luther'in fikirlerini duyduğunda çok sevindi. Ne de olsa, Martin Luther papanın kiliselerin günahları bağışlamasına izin vermekle yanlış yaptığını söylüyordu. Henry bu fikirleri hemen benimsedi. Ve daha sonra Henry, papanın bu konuda hatalıysa, Henry'nin evliliği hakkında da aynı şekilde ha-

---

1 Catherine aslında birkaç ölü doğum ve düşük yaptı ve bir keresinde de bir oğlu oldu, ancak altı hafta yaşadı.

talı olabileceğini beyan etti. Aslına bakarsanız, papa hemen her konuda hatalı olabilirdi. Böylece Henry İngiliz Hıristiyanların artık papaya itaat etmek zorunda olmadıklarını ilan etti. Artık halk, sadece İngiltere kralı değil, aynı zamanda Kilise'nin de Başı olan Henry'ye itaat etmek zorundaydı.

VIII. Henry, İngiltere'de kilisenin başı olarak, evliliğini iptal edebileceğine hükmetti. Doğal olarak papa bu duruma çok öfkelendi. Ancak güçlü İngiliz soyluları Henry'yi desteklediler çünkü İngiltere tahtı uğruna başka bir iç savaş daha yaşamak istemiyorlardı. Ve eğer bu durum Henry'ye bir varis kazandıracaksa, Henry'nin İngiltere kilisesinin başı olduğunu söylemeye razıydılar.

Böylece Henry Catherine'i gönderip Anne Boleyn'le evlendi. İstediğini elde etmek için yepyeni bir kilise olan İngiltere Kilisesi'ni oluşturdu. Bundan böyle İngiltere Kilisesi Roma Katolik Kilisesi'nden ayrı olacaktı.

Anne Boleyn ve VIII. Henry birlikte mutlu yaşadılar; tabii bir süreliğine. Çok geçmeden Anne Boleyn doğum yaptı. Ancak bebeği Elizabeth adında bir kızdı. Şimdi Henry'nin iki kızı vardı ama hâlâ oğlu yoktu. Anne'in bir erkek doğuracağını umut ediyordu. Fakat doğuramayınca Henry onun kafasını kestirdi.

Anne'in kafası kesildikten iki hafta sonra, Henry Jane Seymour adında bir kızla evlendi. Bir buçuk yıl sonra Jane Seymour, Edward adını verdikleri bir erkek çocuk doğurdu. Henry'nin en sonunda bir oğlu olmasına rağmen artık bir eşi yoktu çünkü Jane Seymour doğum yaptıktan kısa bir süre sonra ölmüştü.

VIII. Henry eşinin yasını fazla tutmadı, kısa bir süre sonra tekrar evlenmeye karar verdi. Evlenebileceği prenseslerin resimlerini yapmaları için Avrupa'nın dört bir yanına ressamlar gönderdi. Cleve'li Anne adında güzel bir Alman prensesinin resmini gördüğünde, resmi işaret etti. "Bana bu kadını getirin!" dedi. "Onunla evleneceğim!"

Cleve'li Anne soğuk, puslu bir kış günü İngiltere'ye geldi. Henry onu karşılamak için koşa koşa dışarı çıktı. Ancak onu gördüğünde, ressamın resmini gerçeğine göre biraz fazla güzel yaptığını fark

etti. Anne portresine hiç mi hiç benzemiyordu. "Kadın ata benziyor!" diye bağırdı Henry.

Fakat düğün çoktan ayarlanmıştı. Henry, Anne'le evlenmezse akrabalarının kızacaklarından korktuğu için evliliği gerçekleştirdi. Bununla birlikte daha sonra onunla asla birlikte yaşamayacağını ilan etti. Henry İngiltere kilisesinin başı olduğundan, kendi evliliğinin iptal olduğunu beyan edebilirdi; öyle de yaptı. Anne Henry'nin şatosundan ayrıldığında çok mutluydu. Ne de olsa, VIII. Henry de artık yakışıklı bir prens değildi. Epey yaşlanmış ve aşırı şişmanlamıştı.

Üç hafta sonra Henry, Catherine Howard adında genç bir kızla evlendi. Bu kızın başına ne geldi dersiniz? Henry onun da kafasını kestirdi.

Bir yıl geçmeden VIII. Henry son kez evlendi. Artık yaşlı bir adamdı ve çoğunlukla da hastaydı. Yeni karısı Catherine Parr iyi bir hemşireydi. Hastalandığında Henry'ye baktı ve üç çocuğuyla ilgilendi. VIII. Henry öldüğünde o hâlâ hayattaydı.

Günümüzde VIII. Henry en çok altı karısıyla hatırlanır: Aragon'lu Catherine, Anne Boleyn, Jane Seymour, Cleve'li Anne, Catherine Howard ve Catherine Parr. Henry'nin her bir karısının başına gelenleri anlatan küçük bir şiir bile vardır:

Boşandı, kafası kesildi, öldü,
Boşandı, kafası kesildi, yaşadı

Rönesans

Yeni Bir Düşünce Tarzı

Bu kitabın ilk bölümünde hayal ettiğiniz sihirli halıyı hatırlıyor musunuz? Bu sihirli halı sizi zamanda geriye, Roma İmparatorluğu günlerine götürmüştü. Bu çok uzun zaman önceki devre, ilkçağ diyoruz. İlkçağda Asur, Babil, Mısır ve Yunanistan gibi büyük imparatorluklar dünyaya yayılmıştı. Son büyük antik imparatorluk Roma ise en büyükleriydi. Geniş, taş döşeli yollar bu muazzam imparatorluğu baştan aşağı sarmıştı. Tüccarlar, askerler ve sıradan insanlar imparatorluğun bir ucundan diğer ucuna seyahat edebilirlerdi. Sınırları içinde yaşayan bütün insanlar aynı kanunlara uyardı. Çoğu aynı dili konuşurdu.

Barbarlar Roma'yı istila ettiğinde, bu son büyük imparatorluk da parçalanmaya başladı. Şehirler harap oldu; yollar tehlikeli hale geldi. İnsanlar artık ne uzak yerlere seyahat ediyor ne de bu eski, düşmüş imparatorluğu bir zamanlar birleştiren dili konuşuyorlardı. Ayrı köylerde yaşıyor, farklı diller konuşuyorlardı. Ayrıca artık Latince ve Yunanca yazılmış eski kitapları da okumuyorlardı. Günleri, hayatta kalmaya yetecek kadar yiyecek yetiştirmeye uğraşmakla ve bir sonraki barbar saldırısı hakkında endişelenmekle geçiyordu.

Roma'nın düşüşünden sonra, yüzlerce yıl boyunca, Avrupa tarihi aynı kalıbı izliyor gibiydi. Küçük bir krallığa hükmeden büyük bir savaşçı ordusuyla etrafındaki diğer küçük krallıklara saldırırdı. Onları fetheder, büyük bir imparatorlukta birleştirirdi. Onun soyundan gelenler bu imparatorluğa bir süreliğine hükmeder, daha sonra ise imparatorluk yeniden küçük krallıklara bölünürdü. Sonra

yine bir başka büyük savaşçı bir ordu toplamaya başlar ve kalıp kendini tekrar ederdi. Bu imparatorluklar yükselip düştükçe, Hıristiyanlık ve İslam dinleri de birbirleriyle mücadele etmeye devam ettiler. Roma yıkıldıktan sonraki yüzyıllara ortaçağ diyoruz.

Ancak yaklaşık olarak Martin Luther ve Kristof Kolomb'un yaşadığı devirlerde –Roma'nın düşüşünden bin yıl sonra– yüzlerce yıl devam etmiş olan kalıp değişmeye başladı. İngiltere, Fransa, İspanya ve İtalya gibi ülkeler yıllarca üst üste kendilerini istilalardan koruyan güçlü ordular kurmayı başardılar. Bu ülkelerde yaşayan insanların sürekli olarak barbar istilaları hakkında endişelenmelerine gerek kalmamıştı. Saldırgan ordulardan saklanacak yer aramaya çalışmak yerine, düşünmeye, okumaya ve çalışmaya zaman ayırabiliyorlardı.

Peki, ne okuyorlardı?

Osmanlı Türkleri Konstantinopolis'i fethedip, büyük katedralini de camiye dönüştürünce, yüzlerce Doğu Ortodoks Hıristiyan âlimi şehri terk edip, batıya, Avrupa'ya gitti. Yanlarında Yunanca yazılmış parşömen tomarlarını da götürdüler. Bunlardan bazıları İncil'in kopyalarıydı. Bazıları da yüzlerce yıl önce yaşamış büyük Hıristiyanların yazılarıydı. Doğu Ortodoks kilisesi bu elyazmalarını yüzyıllarca güvende tutmuştu.

Doğu Ortodoks âlimleri Avrupa'ya yerleştiklerinde, insanlara bu Yunan yazılarını okumayı öğrettiler. Okumayı ve araştırmayı seven kadın ve erkekler, yüzlerce yıldır göz ardı edilmiş eski Yunanca ve Latince kitaplarla yavaş yavaş tekrar ilgilenmeye başladılar. Bu yazıların birçoğu İspanyolca, İtalyanca, İngilizce ve Fransızcaya çevrildi. Gitgide daha çok insan antik Yunan ve Roma'nın fikir, sanat ve tarihinden haberdar olmaya başladı. Sanatçılar heykel ve resimlerini gerçekçi (daha çok fotoğrafa benzeyen) olan Yunan sanatı gibi yapmaya çalıştılar. Heykeller giderek gerçekteki gibi kas ve tenleri olan gerçek insanlara benzemeye başladı. Ressamlar manzaralarını gerçek manzaraya benzeyecek şekilde ve resimlerindeki ışık sanki gerçekten güneşten yayılıyormuş gibi yapmaya çalıştılar. Yapı ustaları binalarında Yunan sütunları ve Roma kemer-

leri tasarladılar. Bilim adamları, yıldız ve gezegen hareketlerine, Yunan ve Romalıların getirdiği açıklamaları incelediler. Filozoflar Yunan fikirleri hakkında düşündüler.

Rönesans zamanında Avrupa

Bu döneme *Rönesans diyoruz*. Rönesans "yeniden doğum" anlamına gelir. Bir bakıma, Yunan ve Roma fikirleri ortaçağda "ölmüştü", çünkü Yunanca ve Latince kitapları okuyabilen insan

sayısı çok azdı. Daha sonra Rönesans döneminde bu kitaplar tekrar okundukça Yunan ve Latin fikirleri de "yeniden doğdular".

Ancak Rönesans insanların yalnızca eski fikirleri yeniden öğrendikleri bir devir değildi. Aynı zamanda yeni keşiflerin de devriydi. İlk kez, gemiler dünyanın dört bir yanına yelken açıyorlardı. Kâşifler dünya hakkındaki eski fikirlerinin (güneyde kaynayan denizler ve dünyanın kenarından sonsuza dek boşalan sular) yanlış olduğunu idrak ediyorlardı. Öyle ki Rönesans döneminde insanlar dünya hakkında yeni teoriler üretmeye başladılar. Yeni teorilerini eski Yunan ve Roma fikirleriyle kıyasladılar. Şöyle demeye başladılar: "Dünya hakkında hangi fikirler doğru acaba? Haydi, bulmaya çalışalım."

Prens Denizci Henry, kaynayan denizler hakkındaki eski hikâyeleri öylece kabul etmek yerine, güney denizlerini görmeleri için güneye gemiler gönderdiğinde, bir Rönesans adamı gibi düşünüyordu. Kolomb, Hindistan'a herkes gibi Afrika'nın etrafını dolanmaya çalışarak gitmek yerine, batıya açılarak gitmekte ısrar ettiğinde, bir Rönesans adamı gibi davranıyordu. Martin Luther Wittenberg halkına, kilisenin onlara söylediği her şeye inanmak yerine, İncil'i kendileri için okumaları gerektiğini söylediğinde, bir Rönesans adamı gibi konuşuyordu.

Rönesans'ta insanlar gerçeği, dünyaya bakarak ve nasıl işlev gördüğünü çözerek bulabileceklerine inanmaya başladılar. Ne de olsa, dünyayı Tanrı yaratmıştı. Neden yine Tanrı'nın yarattığı insan bu dünyaya dikkatle bakıp onu anlamıyordu ki? Böylece onlar dünyayı gözlemlediler: etraflarındaki gökyüzünü, yeryüzünü ve yeryüzünde yaşayan insanları. Gözlemlediklerinden sonuçlar çıkardılar.

Günümüzde bu yönteme bilgi toplamanın bilimsel yöntemi deriz. Bir şeyi gözlemleyip gözlemlerinizden sonuçlar çıkarmaya çalıştığınızda, bilimsel düşünüyorsunuz demektir. Bu düşünce tarzının kökleri Rönesans'tadır.

Gutenberg'in Büyük İcadı

Ortaçağı düşünün: zırhlı şövalyeler, taş şatolar, açık ateşlerde pişen yemekler, at sırtında yapılan uzun yolculuklar ve Hindistan'dan gelen baharatlar. Şimdi bir de günümüzdeki dünyayı düşünün: arabalar, uçaklar, telefonlar, bilgisayarlar, Legolar, sinemalar. Peki, sizce en çok hangi icat dünyayı değiştirdi dersiniz?

Bu sorunun yanıtı sizi şaşırtabilir: Matbaa!

Matbaada basılan kitaplar olmasa Rönesans asla olmayabilirdi. Modern dünyamız da çok farklı görünürdü.

Matbaa icat edilmeden önce, kitaplar elle yazılırdı. Ortaçağda manastırlarda el yazmalarını kopyalayan keşişleri hatırlıyor musunuz? Onlar hayvan derilerinden, parşömen denilen bir kâğıt yapmak zorundalardı. Daha sonra mürekkep elde etmeleri, bir tüyü sivrilterek kalem yapmaları, harfleri tek tek yazmaları gerekirdi. Bir kitabın tamamlanması yıllar sürebilirdi. İşi bittiğinde, manastır kütüphanesine konur ve kimsenin götürmemesi için raflara zincirlenirdi. Kitap satın almaya yalnızca kralların ve çok zengin adamların gücü yeterdi. Resimli kitaplar, dergiler, gazeteler, basılı talimat ve yönergeler ise zaten yoktu.

Ortaçağda, Çin'le ticaret yapan tüccarlar Çinlilerden kâğıt yapmayı öğrendiler. Bu kâğıt; ağaç kabuğu, saman veya eski paçavraları suya batırıp, incelene kadar iyice bastırdıktan sonra kurutularak yapılırdı. Kâğıt yapımı hayvan derisinden parşömen yapmaktan çok daha kolay ve hızlıydı. Bu sayede tüccarlar kaç parça ipek veya çanak çömlek sattıklarının kaydını tutabiliyorlardı. Ancak hâlâ bütün bulgu ve rakamları elle yazmak zorundalardı. Ayrıca hâlâ kitap da yoktu.

Bir an için, basılı kitap, talimat veya yönergelerin olmadığı bir dünyada yaşadığınızı düşünün. Yeni bir masa oyunu oynamak istediğinizi farz edelim. Bu oyun; beş farklı oyun parçası seti, bir fırıldak, iki zar (biri siyah, biri de sarı) ve üçgen halkaları olan tuhaf bir metal zincirden ibaret olsun. Bu oyun parçalarını nasıl kullanacağınızı nereden bileceksiniz? Eninde sonunda, konsollu ve parçalı bir oyunu nasıl oynayacağınızı çözebilirsiniz. Ancak kurallarınız büyük olasılık-

la başkalarının kurallarına benzemeyecektir. Ellerinde aynı oyundan olan arkadaşlarınızı ziyarete gittiğinizde, onlar size kendi kurallarını açıklamadıkları müddetçe onlarla oynayamazsınız.

Kâğıt yapımı

Diyelim ki yıldızları incelemek isteyen bir bilim insanısınız. Ancak başka bilim insanlarının yıldızlar hakkında hâlihazırda ne keşfettiklerini bilmiyorsunuz çünkü elinizde hiç bilim kitabı yok. Elinizdekiler sadece gözleriniz ve gökyüzü. Yıllarca çalıştıktan sonra, yıldızlar hakkında bazı temel bilgileri buluyorsunuz. Ancak bu basit olguları öğrenmeniz o kadar uzun sürüyor ki artık daha fazlasını keşfetmeniz mümkün değil. Bütün dünyada, diğer bilim insanları da tamı tamına aynı şeyi yapıyorlar. Bu yüzden kimse yıldız incelemesinde fazla ilerleyemiyor. Keşke hepinizin elinde kitaplar olsaydı! O zaman her biriniz sadece birkaç aylık çalışmayla temel olguları öğrenebilirdiniz.

Diyelim siz İncil'de doğrular ve yanlışlar hakkında yazılanları öğrenmek isteyen bir Hıristiyan'sınız. Gel gör ki bir İncil'iniz yok. Köyünüzdeki kilisedeki kürsüye zincirlenmiş kocaman bir İncil var ama sizin bilmediğiniz bir dilde yazılmış. Bunun üzerine İncil'de yazılanları rahibinize soruyorsunuz. O da çok iyi okuyamadığından, yıllar önce aynı soruyu sorduğunda, kendi rahibinin ona anlatmış olduklarını size anlatıyor. Anlattıkları doğru veya yanlış olabilir.

İşte ortaçağda Avrupa'da hayat böyleydi. Çok az kitap olduğu için, bilim insanları çok fazla yeni keşif yapamıyorlardı. Tarihçiler geçmiş hakkında fazla bir şey bulamıyorlardı. Doktorlar insan vücudu hakkında çok az şey biliyorlardı. Hıristiyanlar da İncil'de yazılanları öğrenmek için rahiplerine sormak ve doğru bilgiyi verecekleri konusunda onlara güvenmek zorundaydılar.

Sonra her şey değişti.

Martin Luther'in ülkesi Almanya'da genç bir adam olan Johannes Gutenberg kuyumcu çırağıydı. Johannes Gutenberg, altın ve gümüşü eritip kalıplara boşaltırken, metalden harf kalıbı yapmanın da mümkün olup olmadığını merak etmeye başlamıştı. Kendi kendine şöyle düşündü: "Metal bir sayfa oluşturacak şekilde harfleri bir araya getirebilirim. Daha sonra bu metal sayfayı mürekkebe batırıp kâğıda bastırırım. Çabucak yüzlerce kâğıt kopya yapabilirim. Sonra da harfleri başka bir sayfa oluşturacak şekilde yeniden düzenleyebilirim."

Gutenberg sayfa için doğru metali bulmak amacıyla deneyler yaptı. Sayfa, üzerine parçalanmadan bastırılacak kadar yumuşak, fakat şeklini koruyacak kadar da sert olmalıydı. Gutenberg'in her harf için kalıp yapması, içine döküp soğumasını beklemesi ve sonra harfleri kalıptan çıkarması gerekiyordu. Mürekkep doğru yoğunlukta olmalıydı: içine daldırıldığında metale yapışacak kadar yoğun, ama metalden kâğıda dökülecek kadar da ince. Ayrıca metal sayfayı kaldırıp defalarca birçok kâğıda bastırmanın bir yolunu da bulmak zorundaydı.

Gutenberg yıllarca deney yaptıktan sonra, bir zamanlar üzüm ezmek için kullanılmış olan eski bir üzüm cenderesinden bir baskı

makinesi yaptı. Kalay, kurşun ve zehirli bir metal olan antimuan karışımından metal harfler yaptı. İçinde yağ olan yeni bir tür mürekkep yaptı. Ve büyük projesinin üzerinde çalışmaya başladı: bir İncil. Sayfaların bütün harflerini yerleştirmesi yıllarını aldı. Ancak sayfaların düzenlenmesi bittiğinde, Gutenberg ve yirmi yardımcısı bir yılda 450 İncil bastı. Eğer yirmi keşiş bu İncilleri elle yazmaya kalkışsalar, bu iş doksan yıl sürerdi.

Gutenberg İncil'leri 1455 ve 1456'da basmaya başladı. Sonraki yıllarda, Gutenberg'in tekniğini başkaları kullandı. Bir İngiliz tüccar olan William Caxton kitapları sadece basmakla değil, insanların okuyabilecekleri dillere tercüme etmekle de ilgileniyordu. İngilizce tarih ve şiir kitapları bastı. Ayrıca satranç oyunuyla ilgili –ilk yazılı talimatları içeren– bir kitap da bastı.

Zaman geçtikçe basılan kitap sayısı çok arttı. Kitaplar gitgide ucuzladı. Gitgide daha çok insan kitap satın alıp okumaya başladı. Artık sıradan, orta halli kadın ve erkekler de Yunan ve Roma'nın geçmiş ihtişamlarını okuyabiliyordu. Kâşifler başka kâşiflerin yolculuklarında neler keşfettiklerini öğrenebiliyordu. Bilim insanları başka bilim insanlarının başka ülkelerde neler öğrenip yaptıklarını okuyabiliyordu. Hıristiyanlar da İncil'lerini kendi dillerinde okuyabiliyordu.

36

Reform ve Karşı Reform

Reformun Yayılması

Martin Luther'i ve onun günah ve affetme hakkındaki fikirlerini hatırlıyor musunuz? Martin Luther, Tanrı'nın günahları affetmek için kefarete (pişmanlığı gösterme eylemleri) ihtiyaç duymadığını söyledi. Ayrıca Katolik kilisesini, para karşılığı günah bağışlamakla (insanların kefaretten kurtulmak için para ödemelerine izin vermek) suçladı. Martin Luther'in Doksan Beş Tez'i matbaalarda basılıp binlerce insana dağıtıldı.

Martin Luther'in yazdığı Doksan Beş Tez ve diğer makaleleri Avrupa'nın dört bir yanında muazzam bir tartışma başlattı. Tartışma aslında günah ve affetme değil, Katolik kilisesi hakkındaydı.

Martin Luther günahların kilise tarafından bağışlanmasını eleştirdiğinde şöyle diyordu: "Katolik kilisesi Hıristiyanlara yanlış şeylere inanmalarını söylüyor. Katolik kilisesi Tanrı'nın ne istediğini bilmiyor." Bu sözler inanılmazdı! Yüzlerce yıldır milyonlarca Hıristiyan, Tanrı'nın neler istediği konusunda kilise ve rahiplere güvenmişlerdi. Katolik kilisesi papanın Tanrı adına konuşabildiğine ve Tanrı adına konuştuğunda da asla yanılmadığına inanıyordu.

Şimdi ise bu Alman keşiş kalkmış, papa ve kilisenin yanıldığını söylüyordu. Hıristiyanların İncil'i kendi başlarına okuyabileceklerini ve bir rahibin yardımı olmadan, Tanrı'nın onlara neler söylediğini öğrenebileceklerini iddia ediyordu. Herkes doğrudan İncil'den öğrenebilirdi ve artık matbaalar yüzlerce İncil bastığından, sıradan insanlar ilk kez kendi İncil'lerine sahip olabilirlerdi. Martin Luther Avrupa'nın dört bir yanında, Katolik kilisesinin öğretilerini kabul etmek yerine, İncil'i kendileri için okumak isteyen takipçiler buldu. Sloganları şu oldu: "Herkes kendi kendinin rahibidir!" Luther'in ta-

kipçilerine Reformcu deniyordu çünkü onlar kilisenin değişmesini, yani kilisede reform yapılmasını istiyorlardı.

Katolik kilisesi dehşete düşmüştü. Eğer herkes kendi kendinin rahibi olursa, herkes Tanrı hakkında kendi sonuçlarını çıkarabilirdi. Bu durumda hakikate ne olurdu? Hıristiyan kilisesine ne olurdu? Kilise yüzlerce parçaya ayrılır, sonra da hiç kimse hangi "kilisenin" Tanrı hakkındaki hakikate sahip olduğunu bilemezdi. Ayrıca kilise İngiltere, Almanya ve diğer ülkelerde basılmakta olan yeni İnciller hakkında da endişeleniyordu. Bu İnciller İngilizceye, Almancaya ve diğer dillere tercüme ediliyordu. Ancak bu tercümelerin doğru olup olmadığını kim bilebilirdi ki? Bir İngiliz İncil'i İngilizceye tercüme edebilir ve bazı bölümlerinde hata yapabilirdi. Bu takdirde bu İngilizce İncil'i okuyan İngilizler Tanrı hakkında yanlış bilgi sahibi olurlardı.

Bunun üzerine kilise Reform aleyhindeki görüşlerini sert bir biçimde dile getirdi. Papa birçok Reformcuyu kâfirlikle –artık Tanrı hakikatini takip etmemekle– suçladı. Ne var ki Reform devam etti. Martin Luther'in takipçilerinden biri olan âlim Philip Melanchthon Reformcuların öğretilerini Augsburg İtirafı adında bir belgede açıkladı. Bu İtiraf yani inanç bildirimi, Reformculara kendilerini, Hıristiyan inancı hakkında fikirleri olan bir grup olarak görme fırsatı verdi. Bu kişiler Protestan olarak tanındılar çünkü Katolik kilisesinin uygulamalarını protesto etmişlerdi.

Bundan böyle kilise iki gruba ayrılacaktı. Katolikler papa ve Katolik rahiplerini dinlemeye ve Katolik kilisesinin resmi öğretilerini takip etmeye devam edeceklerdi. Protestanlar ise herkesin İncil'i okuyup yorumlayabileceğinde ısrar edecekti. Günümüzde de hâlâ Hıristiyanlardan Katolik ve Protestan olarak söz ederiz. Protestan kiliseler (Lüteryen, Presbiteryen, Baptist, Episkopal, Metodist ve Pentakostal dâhil) Martin Luther'in beş yüzyıl önceki Reformundan ötürü Katolik Kilisesi'nden ayrıdırlar.

Yüzlerce yıl Katolikler ile Protestanlar Tanrı'yı anlama ve itaat etme konusunda tartıştılar. Hem Katolikler hem de Protestanlar Tanrı'nın yolundan gidip ona itaat etmek istiyorlardı. Protestanlar

insanların İncil'i okuyup, Tanrı'nın kendileri için ne istediğini bulabileceklerini düşündüler. Katolikler ise İncil'in ancak kilisenin yardımıyla tam olarak yorumlanabileceğini düşündüler.

Ancak Reform döneminde Protestan öğretisi Tanrı'ya itaat etmekle bir ilgisi olmayan nedenler yüzünden de yayıldı. "Herkes kendi kendinin rahibidir" sloganı Rönesans dönemi için iyi bir slogandı çünkü birçok Rönesans insanı başka birinin öğretilerini sorgusuz sualsiz kabul etme fikrinden hoşlanmıyordu. Nasıl dünyanın şekli konusunda kendi fikirlerini oluşturuyorlarsa, Tanrı hakkında da kendi fikirlerini oluşturmak istiyorlardı.

Ayrıca birçok ülke İtalya'da yaşayan bir papanın, İngiliz, Alman ve Fransız Hıristiyanlara ne yapmaları gerektiğini söyleyebileceği görüşünden hoşlanmıyordu. VIII. Henry kendi kilisesini kurarak Protestan olduğunda, niyeti Tanrı'ya itaat etmek değildi. Papaya şöyle diyordu: "Ben bir İngiliz kralıyım, İtalyan bir papa ne söylerse söylesin, canım ne isterse onu yaparım!" Yani Katolikler ile Protestanlar arasındaki anlaşmazlığın politikayla da –dünyevi hükümdarların krallıklarını yönetmekte kullandıkları yöntemlerle de– bir ilgisi vardı. Katolik veya Protestan olmak farklı kiliselere mensup olmaktan fazlasını ifade ediyordu. Katoliklerle Protestanlar arasındaki tartışmalar bazen ülkeler arasında savaşa yol açıyordu. Bazen de aynı ülkedeki Katolik ve Protestanlar birbirleriyle savaşıyorlardı.

Trent Konseyi

Martin Luther Wittenberg'de Doksan Beş Tezini kilise kapısına astıktan yirmi sekiz yıl sonra, papa bir konsey (Katolik kilisesinin liderlerinin resmi toplantısı) yapılması çağrısında bulundu. "İnancımıza göre tek bir kilise olmalıdır," diye ilan etti papa. "Ancak birliğimiz fikir ayrılığı ve kavga nedeniyle parçalandı. Bu nedenle ne yapacağımızı belirlemek için toplanmalıyız."

Papa 1545 yılında Katolik kilisesinin bütün liderlerine yani piskoposlara, İtalyan şehri Trent'te toplanmalarını emretti. Trent Konseyi'nin amacı Katolik Kilisesi'nin inançlarını ve Protestan inançlarından olan farklılıklarını tartışmaktı. Kilise liderleri kilisenin bütün

önemli inanç alanlarında tam olarak ne öğrettiğini herkese anlatan bir bildirge kaleme almak istiyorlardı.

Avrupa'da Reform ve Karşı Reform

Trent Konseyi 13 Aralık 1545'te başladı, on sekiz yıl devam etti!

On sekiz yıl boyunca kilise liderleri Trent'te toplantılar düzenlediler. Günahların bağışlanmasını, İncil'i, kefareti, papanın otoritesini ve başka yüzlerce konuyu tartıştılar. Bazen tartışmalar biraz gürültülü ve kavgalı bir hal alıyordu. Bir rivayete göre, Martin Luther'in inanç hakkındaki öğretilerini tartışan iki piskopostan biri o kadar sinirlendi ki diğerinin sakalını tutup onu silkeledi. Bu

olay İspanya kralının kulağına gittiğinde, Trent Konseyine bir yazı yazıp, eğer biraz sakinleşmezlerse gelip birkaç piskoposu hararetlerini almak için nehre atacağını söyledi.[1]

Nihayet, on sekiz yıl sonra, Trent Konseyi Katolik inancı hakkında birkaç bildiri kaleme aldı. Bu bildiriler Katolik kilisesinin resmi doktrinleri haline geldi. Ancak Trent'te toplanan piskoposlar daha da ileri gittiler. Kilisenin öğretilerinin hepsinin doğru olduğu ve kilisenin hiçbir Hıristiyan'ı inançları konusunda yanlış yönlendirmediğinde ısrar ettiler. Ancak diğer yandan, kilisenin rahip ve piskoposlarının bazen hatalı davrandıklarını da kabul ettiler.

Gördüğünüz gibi, ortaçağda kilise birçok katedral yaptırmış, birçok okul açmış ve çok miktarda toprak satın almıştı. Aslına bakarsanız, ortaçağın sonu itibariyle, kilisenin kral ve imparatorlardan daha fazla toprağı vardı. Bu da piskopos ve rahiplerin, vaaz vermek ve insanların ruhsal ihtiyaçlarıyla ilgilenmekten başka şeyler de yaptığını gösteriyordu. Ayrıca mülk sahibi ve belediye başkanı gibi de davranmak zorundaydılar. Bu rahip ve piskoposlardan bazıları İsa hakkında vaaz vermektense para kazanmakla daha çok ilgileniyorlardı. Hatta başpiskoposlar (diğer piskoposlar üzerinde otorite sahibi olan piskoposlar) rahiplik satmaya heveslilerdi. Büyük miktarda para karşılığında zengin bir adamı piskopos yapabilirlerdi. Yani kilisenin gerçekte ruhani meselelerle ilgilenmeyen rahipleri vardı! Bu tarz sorunlar, birçok reformcunun Katolik kilisesi aleyhinde açıkça konuşmalarına yol açmıştı.

Trent Konseyi kilisenin bazı uygulamalarının yanlış olduğunu kabul etti. Böylelikle piskoposlar Katolik kilisesinin inançları hakkında beyanda bulunduklarında, bu sorunları halletmek için çözümleri de kaleme aldılar. Bundan böyle kimse para vererek piskopos olamayacaktı. Rahip olmak isteyen bir kişi özel bir rahip okuluna gitmek zorundaydı. Rahipler orada eğitim görecek ve kilisenin bütün doktrinlerini öğrenecekti.

1 Will Durant bu öyküyü, *Uygarlığın Öyküsü* adlı eserinin 6. cildi *Reformasyon*'da anlatır.

Trent Konseyi Katolik kilisesini daha da güçlendirmek için reform yaptı. Trent Konseyinden sonraki yıllara Karşı Reform denir, çünkü bu süre zarfında Katolik kilisesi Martin Luther ve diğer Reformcuların eleştirmiş oldukları uygulamalardan bazılarını değiştirmiştir.

Ancak Karşı Reform Protestanlarla Katolikler arasına barış getirmedi. Protestanlarla Katolikler birbirleriyle kavga etmeye devam ettiler. Protestan kral ve kraliçeler çok kere ülkelerindeki Katoliklerin tutuklanıp hapse atılmalarını ve hatta bazen de idam edilmelerini emrettiler. Katolik kral ve kraliçeler de aynısını Protestanlara yaptılar.

Yeni Evren

Kopernik Devrimi

Rönesans döneminde genç sanatçılar eski sanatları incelediler. Genç filozoflar eski felsefeyi okudular. Genç bilimciler de gökyüzü ve yeryüzüyle ilgili eski kitapları okudular. Bu genç bilimcilerden birinin adı da Nicholas Copernicus (Kopernik) idi.

Kopernik Avrupa'nın, günümüzde Polonya dediğimiz bölgesinde yetişmişti. On sekiz yaşına geldiğinde, büyük, kalabalık bir şehir olan Krakov'daki üniversitede bilim eğitimi almaya başladı. Kopernik hep yıldızlara ilgi duymuştu ve Krakov Üniversitesi'nde de yıldız bilimi olan astronomi eğitimi aldı. Yıldız haritalarını (her bir yıldızın yılın farklı zamanlarında nerede olduğunu gösteren çizelgeler) okumayı ve yıldızların gökyüzündeki konumlarını ölçmeyi öğrendi. Ayrıca dünyanın evrenin merkezinde olduğunu ve cam toplara benzer şeffaf küreler tarafından kuşatıldığını da öğrendi. Her top yanındakinden daha büyüktü ve her birinin kendisine bağlı bir gezegeni vardı. Yıldızlar, geri kalan her şeyi kuşatan muazzam bir kürenin üzerindeydi. Her küre de farklı bir hızda dönüyordu.

Nicholas Copernicus

Bu evren görüşü, yüzyıllar önce yaşamış Mısırlı astronom Batlamyus'un yazılarına dayanıyordu. Batlamyus'un ünlü kitabı *Almagest*'te tanımladığı teorilerinde, gezegenlerin kimi zaman belli yıldızlara yaklaşıp, kimi zaman da uzaklaşarak, gökyüzünde

Polonya ve İtalya

farklı hızlarda hareket eder gibi görünmelerinin nedeni açıklanıyordu. Ayrıca güneşin gökyüzünde neden doğudan batıya hareket ettiği de izah ediliyordu.

Ancak Kopernik, yıldız ve gezegenlerin konumlarını aletleriyle ölçtükten sonra bulgularını *Almagest*'le kıyasladığında, Batlamyus'un zaman zaman yanıldığını keşfetti. Çok şaşırmıştı. Kopernik'e her zaman, Batlamyus'un kitabının evren hakkında yazılıp yazılabilecek en doğru kitap olduğu öğretilmişti.

Kopernik diğer bilimcilerin yazılarını okumaya başladığında, kendisinin Batlamyus'un açıklamalarında sorunlar olduğunu

keşfeden ilk astronom olmadığını fark etti. Diğerleri sorunları, Batlamyus'un küre teorisine daha fazla küre ilave edilmesi gerektiğini öne sürerek çözmeye çalışmışlardı. Belki de dünyayı kuşatan seksenden fazla küre vardı ve dünya döndükçe onlar da hızlanıp yavaşlıyorlardı.

Kopernik yıldız ve gezegenlerin hareketlerine dair açıklamanın neden bu kadar karmaşık olması gerektiğini anlamıyordu. Eski çağlarda yaşamış Yunanlı astronom Aristarkos'un, güneşin dünya etrafında değil, dünyanın güneş etrafında döndüğünü öne sürdüğünü biliyordu. Acaba bu yüzden mi Kopernik'in bulgularıyla Batlamyus'unkiler arasında fark vardı? Belki. Ayrıca bu durum, farkına varmış olduğu başka muammalı şeyleri de açıklayabilirdi. Örneğin Kopernik Mars gezegeninin yılın bazı dönemlerinde sönükken, bazı dönemlerinde parlak olduğunu görmüştü. Belki de Mars dünyanın etrafında oval bir yörüngede dönüyordu. Eğer öyleyse, dünyaya yaklaştığında parlaklaşması, uzaklaştığında da sönükleşmesi gerekirdi. Ancak diğer gezegenler kürelere bağlıysa Mars'ın oval bir yörüngede hareket etmesi mümkün değildi, bu takdirde Mars'ın etrafındaki kürelerin içine girmesi gerekirdi. Öte yandan, eğer Mars güneşin etrafında dönüyorsa, bazen dünyaya yaklaşması, bazen de uzaklaşması gerekirdi.

Kopernik bu basit teorinin, o günün bilimcileri tarafından tanımlanan karmaşık küre sisteminden çok daha olası olduğunu düşündü. Basit, kolay anlaşılabilir açıklamaların doğru olma ihtimalinin daha fazla olduğunu biliyordu. Ayrıca Kopernik şunu da fark etti ki eğer dünya ve diğer gezegenlerin hepsi güneşin etrafında dönüyorlarsa, hemen hemen bütün gözlemleri açıklığa kavuşmuş olacaktı.

Bu da yıldızların o ana kadar insanların tasavvur etmiş olduklarından çok daha uzakta oldukları anlamına geliyordu. O kadar uzaktaydılar ki mesafeyi ölçmek de çok zordu. Eğer Kopernik'in teorisi doğruysa evren sanılandan çok daha büyüktü. Kopernik bu yeni fikrin, Tanrı'nın evreni, insanın hayal edebileceğinden çok daha muhteşem yarattığını gösterdiğini düşündü.

Ne var ki Kopernik koyu bir Katolik'ti. Kilise yüzyıllarca şunu öğretmişti: İnsan Tanrı'nın yarattığı en şahane varlık olduğu için, insanın yuvası olan dünyanın da evrenin merkezinde olması gerekir. Kopernik Katolik kilisesinin liderlerinin teorisini onaylamayacaklarından korkuyordu. Bu yüzden ilk başta fikirlerini el yazımı küçük bir kitap olan *Gökcisimlerinin Devinimi Üzerine* adlı eserinde ifade etti. Birkaç bilimci bu kitabı okuduktan sonra ona, fikirlerini daha çok insanın okuyabileceği bir kitapta yayımlaması gerektiğini söylediler.

Kopernik yıllarca, bu sonuçlara nasıl ulaştığını açıklayacağı bir kitap üzerinde çalıştı. En sonunda 1543'te *Göksel Kürelerin Devinimleri Üzerine* başlıklı kitabını yayımladı *ve* aynı yıl vefat etti. Bu kitabın ilk kopyası ölüm döşeğindeyken eline verildi.

Ölümünden sonra, kilise bu teoriyi kınadı. Birçok rahip, Kopernik'in yeni fikirlerinin diğer insanlar tarafından, artık insanın Tanrı'nın dünyayı yaratırken yaptığı planın merkezinde olmadığı şeklinde yorumlanabileceğinden korkuyorlardı. Martin Luther bile Kopernik'in yanıldığını düşünüyordu.

Ancak yavaş yavaş Kopernik'in teorileri gitgide daha çok insan tarafından kabul görmeye başladı. Diğer bilimciler fark ettiler ki eğer dünya güneş etrafında dönüyorsa, yıldız ve gezegenlerin farklı hareketleri bir anlam kazanıyordu. Günümüzde Kopernik astronominin kurucusu olarak anılır çünkü o gezegen ve yıldızların hareketlerini mantıklı bir şekilde açıklayan ilk kişiydi.

Galileo'nun Tuhaf Görüşleri

Kopernik öldükten yirmi bir yıl sonra, İtalya'da Galileo Galilei adında bir çocuk dünyaya geldi. Kopernik gibi Galileo da ilkçağ bilimcilerinin çalışmalarını okuyabilmek için Yunanca ve Latince öğrendi. Ayrıca mantık da (bir fikri kanıtların nasıl desteklediğini göstererek doğruluğunu tartışma) öğrendi. Aslına bakarsanız, Galileo okulda pek başarılı değildi çünkü öğretmenleriyle çok tartışırdı. Ona "tartışmacı" adını takmışlardı, çünkü insanlara sürekli karşı çıkardı.

Galileo bir açıklamayı kendisi anlamadığı müddetçe asla kabul etmezdi. Bu merakı yüzünden tuhaf tuhaf sorular sorardı. Bir defasında kilisedeyken, vaazı dinlemek yerine, kafasının üzerindeki büyük avizeyi seyrediyordu. Avize, önce uzun sonra gitgide daha kısa kavisler halinde ileri geri sallanıyordu. Peki, avize neden yavaşlıyordu? Üzerinde etkili olan kuvvet neydi?

Başka bir gün Galileo İtalya'daki ünlü Pisa kulesine çıktı. Kule bir yana eğik olduğu için adı Eğik Pisa Kulesi'ydi. Galileo kulenin tepesinden iki ağırlık attı. Bir tanesi diğerinden daha ağırdı ve evren hakkındaki eski teorilere göre, bu ağır cismin yere önce düşmesi gerekiyordu. Ancak iki ağırlık da aşağı yukarı aynı zamanda yere indi. Peki, neden?

Galileo avize ve ağırlıklar üzerinde aynı kuvvetin etkili olabileceğini düşündü. Haklıydı da. Günümüzde bu kuvvete yerçekimi deriz. Galileo'nun deneyleri daha sonra bilimci Isaac Newton'un yerçekimi ve yerçekiminin ilkeleri hakkında bir teori oluşturmasını sağladı.

Galileo ilkeleri belirleyebilmek için çok uğraştı. Topları fırlatıp ne kadar uzağa gittiklerini ölçtü. Sarkaçları ileri geri sallayıp, hangi kanunların onların belirli yönlerde hareket etmesinde etkili olduklarını anlamaya çalıştı. Farklı ağırlıktaki cisimleri farklı uzunluktaki levyelerle hareket ettirdi ve her birini hareket ettirmek için ne kadar kuvvet gerektiğini ölçtü. Topla gülleler attı ve güllelerin havada hangi açıyla gittiklerini hesapladı. Bir kaptan diğerine su damlatarak her bir damlanın oluşup düşmesi için ne kadar zaman gerektiğini belirledi. Yıllarını, deneyler ve bilimsel aletler (otuz iki yaşındayken icat ettiği termometre gibi) yapmaya harcadı. Galileo ilk modern bilimciler arasında yer alıyordu çünkü dünyanın işleyişini çözmek için deneysel yöntemleri kullanmıştı. Galileo, fikirlerinin felsefeyle savunulabilir olup olmadığını belirlemeye çalışmak yerine, dünyayla ilgili teoriler oluşturdu ve daha sonra deneyler vasıtasıyla onları test etti. "Ölçülebilir olanı ölçün," demişti bir keresinde "ve bir şey ölçülemiyorsa, nasıl yapılabileceğini bulun."

1609'da Galileo aşağı yukarı elli yaşlarındayken, Hollandalı bilimcilerin icat ettiği yepyeni bir bilimsel alet keşfetti: teleskop. Teleskopların içinde, çok uzakta olan nesneleri çok yakındaymış gibi gösteren iki mercek vardı. Galileo elini teleskopa sürer sürmez, teleskopu parçalara ayırdı ve özelliklerini iyileştirmeye başladı. Daha önce hiçbir bilim insanının görmediği kadar güçlü bir teleskop yaptı. Yeni teleskoplarıyla gökyüzüne baktığında, yüzlerce yeni yıldız keşfetti. Jüpiter gezegeninin etrafında da daha önce hiç kimsenin görmediği bir şey gördü: gezegenin etrafında durmadan dönen küçücük uydular. Bu da Kopernik'in teorilerinin doğru olabileceğini kanıtlıyordu. Yıldızlar ve gezegenler dünya haricinde bir şeyin etrafında dönebiliyorlardı.

Galileo yeni teleskopuyla neler keşfettiğini dünyaya anlatabilmek amacıyla *Yıldızlı Haberci* adında bir kitap yazdı. Yeni teleskopunu papaya göstermek için Roma'ya gitti. Ancak çok geçmeden Galileo'nun başı derde girdi. Galileo Kopernik'in haklı olabileceğini öne sürüyordu. Ancak Kopernik'in *Göksel Kürelerin Devinimleri Üzerine* adlı kitabı iyi Katoliklerin okumaması gereken kitaplar listesine alınmıştı. Kilise, dünyanın güneşin etrafında döndüğü fikrinin, insanın Tanrı'nın yaratım sırasındaki merkezi konumunu yadsıdığında ısrar ediyordu.

Galileo'ya, yanlış fikirleri yüzünden tövbe etmesi emredildi. Galileo kiliseye itaat etmek istiyordu. Bu yüzden güneşin dünya etrafında dönüyor olabileceğini söylemeye razı oldu. Kilisenin hatalı olduğuna inanmasına rağmen, inandığı dinin liderlerinin bir hata yaptıklarını alenen söylemek istemiyordu. Ancak birbirleriyle tartışan üç hayali bilim insanıyla ilgili bir kitap yazdı. Bir tanesi dünyanın, ikincisi güneşin evrenin merkezinde olduğunda ısrar ediyordu. Üçüncü bir bilgin de ikisini de dinleyip sorular soruyordu.

Bu kitap yayımlandığında, kilise ileri gelenleri Galileo'ya, "Neden Kopernik'in teorisini destekliyorsun?" diye sordular. Galileo karşı çıktı, "Hayır, desteklemiyorum. Hangi teorinin doğru olduğunu söylemedim ki. Ben sadece her birini tanımlamakla yetindim!"

Gel gör ki onun kitabı da Katoliklerin okumaması gereken kitaplar listesine eklendi.

Kiliseyi seven Galileo kitabının mahkûm edilmesi karşısında çok üzülmüştü. Fikirlerinin İncil'in herhangi bir bölümünün doğru olmadığını kanıtladığına inanmıyordu. Tam tersine, yazılarını mahkûm eden rahiplerin İncil'i yanlış yorumladıklarını düşünüyordu. Bu yüzden fikirlerini *İki Yeni Bilim* adlı yeni bir kitapta topladı.

Galileo *İki Yeni Bilim*'i yayımlandıktan kısa bir süre sonra öldü. Teorilerinin dünyada kabul edildiğini göremeden hayatını kaybetmişti. Ancak günümüzde onun keşifleri fizik biliminde yer alır. Fizik, nesnelerin hareketlerini (sallanan avizeler, düşen cisimler ve yörüngede dolaşan uydular gibi) inceleyen bir bilimdir. Günümüzün büyük bilim insanı Albert Einstein, Galileo'yu merakı nedeniyle modern fiziğin kurucusu diye tanımlamıştır.

38

İngiltere'nin En Büyük Kraliçesi

Adeta Olmayan Kraliçe

Altı karısı olan İngiliz kralı VIII. Henry'yi hatırlıyor musunuz? Birçok evlilik yapmasının nedeni bir oğul istemesiydi. Üçüncü eşi Jane Seymour nihayet bir oğlan doğurduğunda ise bir oğlu daha olsun istedi. Rönesans'ın ilk dönemlerinde, insanlar genellikle günümüzde sorun olmayan hastalıklar yüzünden ölürlerdi. Bu yüzden VIII. Henry en büyük oğlu Prens Edward'ın başına bir şey gelmesi ihtimaline karşı bir oğlu daha olmasını istiyordu.

Ne var ki VIII. Henry'nin bir oğlu daha olmadı. O ölünce oğlu Prens Edward tahta çıktı ve İngiltere Kralı VI. Edward adını aldı. Edward daha dokuz yaşında olduğundan, İngiltere'yi yönetmesine amcaları yardımcı oldular. Edward'ın sağlık durumu da pek iyi değildi. Sürekli öksürüyordu ve çok zayıftı.

Edward büyüdükçe daha da zayıfladı. On altı yaşına geldiğinde, yataktan çıkamaz olmuştu. Doktorlar bildikleri her tedaviyi denediler. Bu tedavilerden biri, genç kralın kanını emmesi için üzerine sülük koymaktı. Başka bir tanesi de, pekmezle kaplı canlı bir örümceği yutturmaktı. Ancak bu tedavilerden hiçbiri işe yaramadı. Çok geçmeden herkes kralın ölmek üzere olduğunu biliyordu.

Peki, bundan sonra İngiltere'yi kim yönetecekti? Edward'ın erkek kardeşi yoktu, iki kız kardeşi vardı. En büyük ablası Mary, VIII. Henry ile ilk karısı Aragon prensesi Catherine'in kızıydı. Diğeri de VIII. Henry ile kafası kesilen Anne Boleyn'in kızı Elizabeth'ti. İngiltere'de daha önceden hiçbir kadın tahta çıkmamış olmasına rağmen, bu iki kardeşten birisi kraliçe olmak zorundaydı. Kızların takipçileri kimin tahta geçeceğine dair tartıştılar. Mary'nin güçlü destekçileri tartışmayı kazandı.

1553'de Mary İngiltere'nin ilk kraliçesi ilan edildi. Taç giymek için, Londra sokaklarından at üstünde Londra Kulesine doğru gitti. Küçük kardeşi Elizabeth de önünde diz çöküp yeni kraliçeye bağlılık yemini etti.

Elizabeth ablası hakkında yalnızca iyi şeyler söylemeye özen gösteriyordu. Başkalarının yanında, Elizabeth Mary'ye karşı alçakgönüllü ve sevecen davranıyordu. Gerçek şu ki Elizabeth korkuyordu. Mary'yle arası hiçbir zaman iyi olmamıştı. Mary doğduğunda Galler Prensesi ve İngiliz tahtının varisi ilan edilmişti. Mary ergenlik çağına girene kadar ona müstakbel kraliçe gibi davranılmıştı. Kendine ait arması, özel odaları ve ona hizmet eden 160 hizmetkârı vardı. Hizmetkârların taşıdığı kadife bir tahtırevanda seyahat ediyor ve önemli bir kişi olduğunu gösteren özel bir tente altında yemeklerini yiyordu. Gittiği her yerde insanlar önünde eğilip ona "Prenses" diyordu.

Ancak sonra babası VIII. Henry Anne Boleyn'le evlendiğinde Elizabeth dünyaya geldi. Elizabeth daha ilk nefesini alır almaz, bir haberci herkese artık Mary'nin değil de, Elizabeth'in Galler Prensesi ve tahtın varisi olduğunu ilan etti. VIII. Henry Mary'nin bütün giysilerindeki armaların sökülüp Elizabeth'e verilmesini emretti. Bütün hizmetkârlarını gönderdi ve Mary'ye küçük kız kardeşinin nedimesi olması gerektiğini söyledi. Artık kadife tahtırevanda bebek Elizabeth taşınıyordu. Mary'nin at üzerinde veya yürüyerek onun arkasından gelmesi gerekiyordu. Elizabeth'e, hizmetkârlar, yemek yemesi için özel bir yer ve saten ve ipekten yapılma güzel giysiler verilmişti. Mary yerde masanın dibinde yemek yemek ve sarayın rahat olmayan bir odasında yaşamak zorundaydı.

Sizce Mary Elizabeth için ne hissediyordu dersiniz? Eğer anne babanız size ait olan her şeyi alıp küçük kız kardeşinize verir, üstüne üstlük bir de onun hizmetkârı olmanız gerektiğini söylerse, kardeşinizi sevmeniz zor olur. Mary artık Elizabeth'in prenses olduğunu kabul etmedi. "O yalnızca bana ait bir unvan!" dedi babasına. Fakat babası ona yeni yerini kabul etmesini emretti. Artık Elizabeth Galler Prensesi, Mary de basit bir nedimeydi.

Ancak tamı tamına aynı şey sadece birkaç yıl sonra Elizabeth'in başına geldi. Elizabeth dört yaşındayken, Prens Edward doğdu. Ulak derhal tahtın varisinin Elizabeth değil, Edward olduğunu ilan etti. Henry Elizabeth'in armasını, hizmetkârlarını, kadife tahtırevanını ve yemek yediği özel yerini elinden aldı. Elizabeth şatodan uzaktaki bir eve gönderildi. Mürebbiyesi saraya bir mektup yazıp küçük kıza geçimini sürdürmesi için yeterli para verilmediğinden şikâyet etti. "Doğru dürüst bir geceliği ve mendili bile yok!" diye itirazını dile getirdi.

Artık hem Elizabeth hem de Mary prenses olarak konumlarını kaybettikleri için, Mary küçük kardeşine karşı daha iyi davranıyordu. Ancak Elizabeth'in onun yerini almış olmasını hiç unutmadı. Kraliçe olduğunda, Elizabeth'in gerçekte asla Galler Prensesi olmadığını ilan eden bir kanun çıkardı. Sonra Elizabeth'i kendisine karşı komplo kurmakla suçladı. Ablasının Londra Kulesine kapatılmasını emretti.

Askerler Elizabeth'i tutuklayıp götürmek için geldiklerinde, Elizabeth öldürüleceğinden korktu. "Kardeşime bir mektup yazmam için bana bir dakika verin!" diye bağırdı. Daha sonra bir kâğıdın üstüne şunları yazdı: "Tahtınızı elinizden almak hakkında asla ne konuştum ne de aklımdan geçirdim. Böyle bir şey yaptıysam utanç içinde öleyim. Ne olur, beni mahkûm etmeyin!" Ancak Mary mektubu okumadı bile.

Elizabeth Londra Kulesi'nde, her sabah askerlerin gelip onu sürükleyerek kafasını kesmeye götürmelerini bekleyerek aylar geçirdi. Gerçekte Mary de Elizabeth'in ona karşı komplo kurduğuna dair bir kanıt bulamadı. En sonunda Mary kardeşini serbest bıraktı ve kırsalda küçük, köhne bir evde yaşamasına izin verdi. Elizabeth'in etrafında Mary'nin seçtiği hizmetkârlar ve herhangi bir ihanet ihtimaline karşı evi sürekli arayan askerler vardı. Elizabeth Mary'den özel izin almadan yürüyüşe bile çıkamıyordu.

Elizabeth, tutuklanmasından dört yıl sonra, bir ağacın altına oturmuş, Yunanca İncil okuyordu. Yakınındaki bir asker her hareketini izliyordu. Elizabeth dörtnala yaklaşan toynak seslerini duy-

duğunda, kafasını kaldırıp yola baktı. Kraliyet renklerinde giyinmiş bir ulak belirdi. Acaba ulak Mary'nin sonunda onu ölüme mahkûm ettiğini bildirmek için mi geliyordu? Elizabeth ayağa kalktı, adamın atından inmesini izledi. Ancak ulak arkasındaki askerle konuşmak yerine, Elizabeth'in önünde diz çöktü. "İngiltere kraliçesi Mary öldü," dedi. "Artık İngiltere kraliçesi sizsiniz. Tanrı kraliçeyi korusun!"

İyi Kraliçe Bess

Elizabeth artık İngiltere kraliçesiydi. İngiliz halkı Mary'nin öldüğünü duyduğunda, sokaklarda şarkı söyleyip dans etti. Mary hiç sevilmeyen bir kraliçeydi. Babası Henry'nin reddetmiş olduğu Katolik inancını İngiltere'ye geri getirmek istemişti. Bu yüzden İngiltere'nin dört bir yanına, halkının Katolik kilisesine bağlılık yemini etmelerini talep eden adamlar göndermişti. Yemin etmeyi reddeden üç yüz kadın ve erkek kazıklara bağlanıp yakılmıştı. Mary'nin tebaası zalimliği yüzünden Mary'ye "Kanlı Mary" demeye başlamıştı.

Öyle ki Elizabeth arkasında bin adamla at üstünde Londra'ya girdiğinde, sokaklar tezahürat yapan insanlarla dolup taşıyordu. Elizabeth şatoya varıp tahta oturdu. Kendi hizmetkâr ve nedimelerini yerleştirdi ve Mary'nin danışmanlarının çoğunu kovdu. Büyük bir taç giyme töreni ayarladı. O gün geldiğinde Elizabeth, Londra'nın en önemli kilisesi olan Westminster Abbey'e altın işlemeli kumaşlarla kaplı bir tahtırevan üzerinde taşındı. Kaftanı da altın ipliklerden dokunmuştu. Üzerine kenarlarında ermin kürkü kaplı kadife bir pelerin giymiş, yakut ve inciden yapılma ağır bir kolye takmıştı. Başında ağır bir altın taç vardı. Bir papaz başının üstüne kutsal yağ sürdü ve ona gücünün göstergesi olarak, bir asa, üzerinde haç olan bir küre ve özel bir yüzük verildi. Elizabeth artık İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth'ti. Sene 1558'di.

I. Elizabeth İngiltere tahtında kırk beş sene kaldı. Bu dönem Elizabeth Çağı olarak bilindi. Elizabeth'in idaresi altında, İngiltere barışçıl, zengin ve daha önce hiç olmadığı kadar güçlü bir ülke hale geldi.

Elizabeth İngiltere'si

Elizabeth, Mary'nin yapmış olduğu hataları yapmak istemiyordu. Halkının onun sevmesini istiyordu, nefret etmesini değil. Bu yüzden, İngiltere'nin tekrar Protestan bir ülke olacağını ilan etmiş olmasına rağmen, halkını Protestanlık yemini etmeye zorlamadı. Artık Katolik kilisesi ibadetlerine izin verilmiyordu ve Elizabeth danışmanlarının Protestan olmalarını istiyordu. Ancak tebaasına özel hayatlarında ne yaptıklarını sormadı. Danışmanlarına "insanların ruhlarına pencere" açma niyetinde olmadığını söyledi.

Bu bir Rönesans hükümdarı için alışılmadık bir davranıştı. Diğer birçok Avrupalı hükümdar bütün tebaasının ya Katolik ya da Protestan inancına bağlılık yemini etmesini sağlamaya çalışıyordu. Ancak Elizabeth daha çok tebaasının kendisine sadık olup olmadığından endişeleniyordu.

Ayrıca Elizabeth evlenmemeye de kararlıydı. Mary İspanyol bir prensle evlenmiş; prens de onu İngiliz askerlerini, İspanya'nın yaptığı savaşlara göndermeye ikna etmişti. İngilizler adı Philip olan bu prensi sevmiyorlardı. Onun küstah ve bencil, her şeyden önemlisi yabancı olduğunu düşünüyorlardı. İngiliz askerlerin yabancıların savaşlarına katılmalarını istemiyorlardı. Ve Philip Mary'nin kanun yapmasında yardımcı olmaya başladığında, birçok insan sokaklara dökülüp, "Yabancı kral istemiyoruz!" diye bağırdılar.

Elizabeth'in bütün danışmanları onun en kısa zamanda evlenmesini bekliyorlardı. Aslına bakarsanız, Elizabeth ilk Parlamento'sunu (kanunları geçirmesine yardım edecek olan temsilci grubu) topladığında, Parlamento ona şöyle dedi: "Sizin düğününüzü ayarlamadığımız müddetçe kanunlar hakkında görüşemeyiz".

Ancak Elizabeth evlenirse kocasının İngiltere'nin gerçek hükümdarı olacağının farkındaydı. Eski günlerde, çoğu insan erkeklerin daima kadınlardan daha akıllı, bilge ve güçlü olduklarını düşünürlerdi. Eğer Elizabeth bir prensle evlenecek olursa, yetkilerinin çoğu ona gidecekti. Elizabeth'in yetkilerinin hiçbirinden vazgeçmek gibi bir niyeti yoktu.

Parlamento ısrar etti. Bir kadının İngiltere'yi layıkıyla yönetemeyeceğini düşünüyorlardı. (Mary kesinlikle yönetememişti!) Elizabeth'in ona yardım edecek bir erkeğe ihtiyacı vardı. Ayrıca çocuk doğurması da gerekiyordu. Ya varisi olmadan ölürse ne olacaktı? Onun ardından kim kral olacaktı?

Mary'nin kocası Philip, Elizabeth'le evlenmeyi teklif etti. İngiltere tahtıyla birlikte gelen iktidar gücü hoşuna gitmişti ve o gücü geri istiyordu. Elbette şöyle demedi: "Tekrar İngiltere kralı olmak için Elizabeth'le evlenmek istiyorum." Daha tumturaklı laflar etti. "Ben karar verdim," diye yazdı Parlamento'ya, "Bu hizmeti Tanrı'ya

sunmaya ve İngiltere kraliçesiyle evlenmeye. Eğer kendisini, yalnızca erkekler için uygun olan bu işlerden kurtaracak bir eş edinirse, hem kendisi hem de krallık için daha hayırlı olur."

Ancak Elizabeth ayak diredi. Taç giydiğinde verilen yüzüğü çıkardı ve bu yüzüğü herkesin önünde yukarı kaldırdı. "Dikkatle bakın," dedi, "bu benim krallığımla nikâhımın işaretidir. Her biriniz benim çocuğum ve akrabamsınız." Elizabeth'in sözleri onun İngiltere'yle "evli" olduğu anlamına geliyordu. Bir kocaya ayıracak zamanı yoktu, kraliçelik bütün zamanını alacaktı.

Kraliçe Elizabeth

Ve Elizabeth gerçekten de bütün zamanını İngiltere'yi yönetmeye adadı. Çok çalıştı; diğer ülkelerle ittifaklar kurdu, keşfedilmemiş topraklar üzerinde İngiltere adına hak iddia etmeleri için kâşifler gönderdi ve topraklarını istilalara karşı savundu.

Elizabeth kraliçe olduktan otuz yıl sonra bir savaştan önce askerlerini şu sözleriyle yüreklendirdi: "Ben kararlıyım, bu savaşın ortasında, hepinizin içinde yaşamaya ve ölmeye; Tanrı'm, krallığım, halkım, onurum ve soyum uğruna vazgeçmeye. Bende zayıf ve çelimsiz bir kadının vücudu olsa da, bir kralın, hem de bir İngiltere kralının yüreği ve hevesi var!"

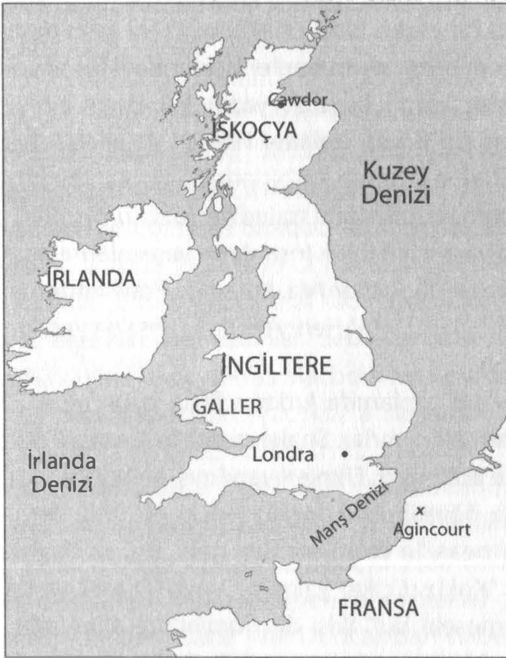
Elizabeth haklıydı. O İngiltere'nin gelmiş geçmiş en iyi hükümdarıydı. Halkı onu sevmiş, ona İyi Kraliçe Bess adını takmıştı.

39

İngiltere'nin En Büyük Oyun Yazarı

William Shakespeare

Elizabeth ülkesini yönetmek için çok yoğun çalışırdı. Fakat bazen eğlenmeye de zaman ayırırdı. Müziği severdi ve sarayında elli kişilik bir koro ve tam kadro bir orkestra vardı. Korosuna şarkı yazmaları için bestecilere para öderdi. Hatta lirle (telli bir çalgı aleti) eşlik ederek şarkı bile söylerdi. Şiirden hoşlanırdı ve birkaç şiir yazmıştı. En çok da, iyi bir oyun izlemekten hoşlanırdı; özellikle de İngiltere'nin en ünlü oyun yazarı William Shakespeare tarafından yazılmış bir oyunu.

İngiltere

William Shakespeare

Shakespeare, Elizabeth kraliçe olduktan altı yıl sonra dünyaya gelmişti. Gençliğinde, kasabadan kasabaya dolaşan gezici bir toplulukta oynamıştı. Tahta sahneler ve meyhanelerin avlularında oyunlar sergilerlerdi. Shakespeare biraz olgunlaşınca, birkaç arkadaşıyla birlikte kendi oyuncu topluluklarını kurdu. Shakespeare oyunlarda rol aldı, kostüm seçiminde yardımcı oldu, provalar yaptı, sahne donanımı buldu ve oyunlar yazdı. Hoşlanmadığı bir erkekle evlenmek zorunda olan fevri bir kadın hakkındaki *Hırçın Kız* ve ormanda dolaşan insanlara oyunlar oynayan periler hakkındaki *Bir Yaz Gecesi Rüyası* gibi komediler (komik oyunlar) yazdı. Babasının intikamını almak zorunda olan bir prensi anlatan *Hamlet* ve aileleri birbirlerinden nefret etmelerine rağmen, birbirlerine âşık olan bir kızla bir erkeği anlatan *Romeo ve Juliet* gibi trajediler (üzücü oyunlar) yazdı. Ayrıca geçmişte yaşamış büyük insanların yaşamlarını esas alan tarihi oyunlar da yazdı. *III. Richard*'da, Kuledeki Prenslerden tahtı alan İngiliz kralının öyküsü ve *V. Henry*'de de Fransa'da yapılan Agincourt Savaşı anlatılır.

Shakespeare toplamda kırktan fazla oyun yazdı. Bu oyunlar 450 yıldır sahneleniyorlar. Shakespeare'in oyunları neredeyse her dile tercüme edilmiştir. Filmleri yapılmış, hakkında yazılar yazılmış ve okullarda öğretilmiştir. İngilizcedeki en ünlü deyişlerden bazıları Shakespeare'in oyunlarından gelir. Hiç şu deyişleri duymuş muydunuz: "Kokusu çıkar yakında" veya "Olmak ya da olmamak; işte bütün mesele bu!" İkisi de *Hamlet*'ten alınmadır. "Bir at, bir at, krallığım için bir at istiyorum!" *III. Richard*'dandır. Hiç anneniz

size şöyle dedi mi peki: "Evde ne varsa silip süpürdün!"? Shakespeare bu ifadeyi ilk olarak *IV. Henry*'nin, 2. perdesinde kullandı. Ve eğer kıskançlığa "yeşil gözlü canavar" dendiğini duyduysanız, *Othello*'dan bir cümle duymuşsunuz demektir.

Shakespeare'in en ünlü oyunlarından biri olan *Macbeth*'te kral olmak isteyen bir soylu anlatılır. Öykünün başlangıcı şöyledir:

Macbeth

İskoçya savaştaydı. Ak saçlı Kral Duncan bir asiler çetesinin kendisini tahttan indireceğinden korktuğu için, kuzeni Macbeth ile onun güvenilir arkadaşı Banquo'yu asilerle savaşması için göndermişti. Savaşın sonucunu endişeyle bekliyordu. Nihayet üstü başı kanlı bir asker dosdoğru cepheden geldi. Asker soluk soluğa, "Macbeth düşmana canla başla karşı koydu!" dedi. "Liderlerinin kafasını mazgala dikti. O ve Banquo aslanlar gibi dövüştüler."

"Yiğit kuzenim benim!" diye bağırdı Kral Duncan. "Beni ne kadar mutlu ettin!" Ve Macbeth'in yeni bir asalet unvanı alacağını ilan etti: Cawdor Lordu.

Bu esnada Macbeth ve Banquo kurumuş bir fundalıktan geçerek yorgun argın eve dönüyorlardı. Aniden, bir ateşin etrafına çömelmiş üç tuhaf kadın gördüler. "Selamlar olsun!" diye kıkırdadı kadınlar. "Selamlar olsun, Cawdor Lordu, Müstakbel İskoçya Kralı Macbeth. Ve sana da selam olsun, Banquo, sen kral olmayacaksın ama kralların babası olacaksın." Sonra da birden ortadan kayboldular.

"Nereye kayboldular öyle?" diye sordu Banquo. "Yoksa aklımızı mı kaybettik? Ben kral babası değilim. Hem neden sana Cawdor Lordu ve İskoçya kralı dediler ki? Sen ikisi de değilsin." Ancak hemen sonra ulaklar geldiler. "Macbeth!" dediler. "Sana Kral Duncan'dan haber getirdik. O seni Cawdor Lordu yaptı."

Macbeth bu haberi duyduğunda rahatsız oldu. O tuhaf kadınların sözleri gerçekleşmeye başlamıştı. Peki, nasıl olacak da hem Cawdor Lordu hem de İskoçya kralı olacaktı ki? Kral kuzeni Duncan'dı.

Ancak daha sonra Macbeth farkına vardı ki eğer hainlik edip Duncan'ı öldürecek olursa kral olabilirdi. Fakat bu düşünceyi kafasından silip attı. "Işık benim derin, kara arzularımı görmesin!" diye kendi kendine mırıldandı.

Gel gör ki bu düşünceyi aslında kafasından atamamıştı. Evleri olan şatoda yaşayan karısı Lady Macbeth'e bir mektup yazdı. Mektupta tuhaf kadınlardan ve onların söylediklerinden bahsetti. Lady Macbeth Duncan'ın ölümü fikrini hemen benimsedi. Kocası kral olursa o da kraliçe olurdu. Ancak kendi kendine şöyle düşündü: "Macbeth kuzenini öldüremeyecek kadar insancıl ve yumuşak biri."

Lady Macbeth tam kocasının mektubunu bitirmişti ki bir ulağın şatoya yaklaştığını duydu. Ulağın üzerinde kraliyet renkleri vardı. Ulak atından inerken, "Kral bu gece buraya geliyor!" diye ilan etti. "Yanında Macbeth var. Cepheden dönüyorlar. Hazırlık yapın!"

Lady Macbeth hemen o gece kocasıyla birlikte Kral Duncan'ı öldürmeye karar verdi. Odayı adımlarken, böyle bir eylemi gerçekleştirecek kadar cesur olduğuna kendini inandırmaya çalışıyordu. "Cesaret ve ihtirasın ruhu, beni tepeden tırnağa en korkunç zulümle doldur!" diye bağırdı. "Kanımı yoğunlaştır. Pişmanlığın da vicdanın da amacımı sarsmasına izin verme."

O bu korkunç sözleri söylerken Macbeth odaya girdi. "Duncan yanımda," dedi. Lady Macbeth elini onun koluna koydu. "Ona iyi bakmalıyız," dedi manalı manalı. Ancak Macbeth karısının ne kastettiğini anladığı halde, yüzünü başka tarafa çevirdi. Kral olma fikri ona çok harika geli-

yordu ama henüz kuzeni Kral Duncan'ı öldürmeye hazır değildi.

Hemen ardından kral yanında Banquo ve diğer asilzadeler olduğu halde içeri girdi. Hemen Lady Macbeth'in yüzü güldü. "Majesteleri!" diye bağırdı. "Evimize şeref verdiniz. Hizmetkârlarımız sizindir. Salona gelin, orada sizin için büyük bir ziyafet hazırladık." Lady Macbeth kralı odadan çıkardı.

Macbeth odada kaldı, içi içini yiyordu. "Eğer bu işi yapacaksam," diye mırıldandı, "Çabuk yapmalı, beklememeliyim. Fakat bu ne korkunç bir iş böyle! O burada benim hem kralım hem de kuzenim olarak bulunuyor. O benim konuğum, bıçak çekmeyi bırak, suikastçılara kapıyı kapatmam gerekir. Bende bu işi yapacak kararlılık yok!"

Lady Macbeth, Duncan ve diğerlerini yemek salonuna götürdükten sonra odaya döndüğünde Macbeth sert sert şöyle dedi: "Leydim, bu korkunç planı daha ileri götürmeyeceğiz. O bana daha yeni büyük bir onur verdi! Bunu ona nasıl yapabilirim?"

"Ne?" diye çıkıştı Lady Macbeth. "Korkuyor musun? Öyleyse ömrün boyunca böyle korkak yaşamak zorunda kalacaksın. Adam ol biraz! Cesaretini topla. Duncan uykuya daldığında, muhafızlarına ilaçlı şarap veririm, domuz gibi uyurlar. Sonra da bu işi muhafızlarının yaptığını söyleriz."

"Fakat bize inanırlar mı?" diye sordu Macbeth endişeli bir halde.

"Elbette, inanırlar, " dedi Lady Macbeth. "Duncan'ın ölümünün ardından öyle bir gözyaşı dökeceğiz ki bizden asla şüphelenmeyecekler."

Sizce öykünün devamında Macbeth neye karar verecek?

Macbeth'in Kararı

Şatonun başka bir odasında, Banquo yatağa girmeye hazırlanıyordu. Kılıcını çıkarıp hizmetkârına verdi, sonra yıldızsız gökyüzüne baktı. "Gökyüzü tutumlu," diye mırıldandı kendi kendine. "Bütün mumlarını söndürmüş! Ben de söndürsem iyi olur ama içimde bir sıkıntı var. Bu gece sanki korkunç bir şey olacakmış gibi hissediyorum."

O bu sözleri söyler söylemez, Macbeth kapıya vurdu. "Bir ihtiyacın var mı?" diye sordu.

"Yok," dedi Banquo, "ama içimde bir sıkıntı var, uyuyamıyorum. O tuhaf kadınların söylediklerini düşünüyordum. Sana Cawdor Lordu olacaksın dediler, oldun. Ama kral olacağını da söylediler ki..."

"Bunun hakkında daha sonra konuşalım," diye araya girdi Macbeth, "uygun bir zamanda. Bu gece uykunu almaya bak."

Macbeth ve Banquo konuşurlarken Lady Macbeth ilaçlı şarabı Duncan'ın muhafızlarına götürdü. Muhafızlar çok geçmeden kralın kapısının dışında yığılmış, horluyorlardı. Lady Macbeth kemerlerinden hançerlerini alıp sessizce kralın odasına girdi. Duncan da uyuyordu. Ancak Lady Macbeth ona baktığında, babasına benzediğini fark etti. Odadan geri geri çıkarken, "Ben bunu yapamam!" diye fısıldadı kendi kendine. Fakat hançerleri kapı eşiğine bıraktı. "Macbeth geldiğinde bunları görür," diye düşündü "ve belki de gerekeni yapar."

Macbeth Banquo'nun yanından ayrıldıktan sonra, cinnet halinde koridorda bir aşağı bir yukarı dolandı. Heyecanı arttıkça, bir şeyler görmeye başlamıştı. "Galiba havada sallanan bir hançer görüyorum!" diye bağırdı. "Bu benim hayal gücümün bir ürünü mü? Bu benim o korkunç komployu yerine getirmemi söyleyen bir vizyon

mu? Kemerimde bir hançer var. Onu çekeyim mi? Evet, çekmeliyim. Kararımı verdim ben! Duncan bu gece ya cennete ya da cehenneme gideceksin." Ve merdivenlere doğru yöneldi.

Lady Macbeth odada kocasını bekliyordu. Ayak seslerini duyunca kapıyı açtı. Kocası yüzü bembeyaz bir halde kapıda dikeliyordu. "Yaptım," diye fısıldadı. "Fakat galiba bir daha hiç uyku yüzü görmeyeceğim. Bir sesin şöyle bağırdığını duydum sanki: 'Bundan sonra sana uyku yok! Macbeth cinayet işledi! Macbeth bir daha uyku yüzü görmeyecek.' "

"Kendini topla!" dedi Lady Macbeth ona. "Git ellerini yıka. Gece kıyafetini giy. Herkese bu olay olduğunda uyuduğumuzu söyleyeceğiz."

Duncan'ın muhafızları kralın öldüğünü fark ettikleri sırada, Macbeth ve karısı odalarından esneyerek geldiler, şok olmuş ve dehşete kapılmış gibi yaptılar. Hatta Lady Macbeth bayıldı. Rollerini o kadar iyi oynadılar ki Duncan'ın takipçileri kralın kuzeni Macbeth'i İskoçya Kralı yapmaya karar verdiler. Ancak Macbeth cinayetten yakayı sıyırmasına rağmen, şimdi de Banquo'nun tahta geçmek için kendisine komplo kuracağından korkuyordu. O tuhaf kadınlar Banquo'nun kral babası olacağını söylememişler miydi? Belki de Banquo kendi çocuklarını tahta geçirmeyi planlıyordu.

Böylece Macbeth, Banquo'nun sabahları çıktığı at gezintisinde peşine düşüp öldürmeleri için üç suikastçı tuttu. Artık Macbeth tam anlamıyla güvendeydi. Ancak Macbeth o gece yemeğe oturduğunda, Banquo'nun hayaletini gördü. "Git buradan korkunç hayalet!" diye bağırıp konuklarını korkuttu. Konuklar ise bir şey görmemişlerdi.

Zaman geçtikçe Macbeth ile Lady Macbeth iyice suçluluk duymaya başladılar. Kâbuslar görüyorlardı. "Her gece bizi tir tir titreten bu korkunç rüyaların cenderesin-

de uyuyoruz," diye yakındı Macbeth. "Duncan mezarında huzur içinde uyuyor. Bizden daha iyi durumda." Lady Macbeth de uykusunda yürümeye başlamıştı, sanki yıkıyormuş gibi sürekli ellerini ovuşturuyordu. "Çıksın, çıksın artık ellerimden bu kan!" diye fısıldıyordu, ta ki biri onu uyandırana dek.

En sonunda Macbeth gidip o üç kadını bularak, tahtının güvende olup olmadığını sormaya karar verdi. Onları bir mağarada, bir kazanın etrafına toplanmış halde buldu. Durmadan şöyle diyorlardı: "Zahmet ve dert. Yak ateşi, kaynasın kazan!" Kadınlardan biri Macbeth'in yaklaştığını duyunca şöyle dedi: "Parmaklarımın karıncalanmasına bakılırsa, şeytani bir şey geliyor!" Ve içeri Macbeth girdi.

Zahmet ve dert. Yak ateşi, kaynasın kazan

"Sorumu cevaplayın," dedi Macbeth onlara. "Ben daha ne kadar tahtımda kalacağım?"

"Orman ayaklanıp şatona yürüyene kadar," diye yanıtladı kadınlar.

"Bu asla olmayacak!" diye haykırdı Macbeth. "Kim ağaçlara köklerini sökmelerini emredebilir ki?" Ve eve rahatlamış bir halde döndü.

Dış kapıya vardığında ise hizmetkârlarının ağladığını gördü. "Hanımınız öldü!" dediler ona. Lady Macbeth vicdan azabından ölmüştü. Hem daha kötüsü de gelmek üzereydi. Macbeth'in gözcüleri, bir orman şatoya yaklaşıyor, diye bağırmaya başladılar. Macbeth koşarak surlara gittiğinde, muazzam bir ordunun şatoya doğru hareket ettiğini gördü; her adam önünde bir dal taşıdığı için de, şatodaki muhafızların tam olarak kaç tane askerin geldiğini söylemesi mümkün değildi. Duncan'ın akrabaları taarruzun başında yer almışlardı, taht için savaşmaya hazırdılar. Çok geçmeden ordu şatoya girdi. Silahlı adamlar Macbeth'e doğru koştular.

Macbeth yaşamının son bulmak üzere olduğunu anladı. Şöyle haykırdı: "Sönsün artık bu küçük mum! Yaşam yürüyen bir hayaletten; sahnede kurumla yürüyen, içi içini yiyen, sonra bir daha esamisi bile okunmayan zavallı bir oyuncudan başka bir şey değil. Bir aptalın anlattığı bir hikâye, hiçbir şey ifade etmeyen kuru gürültü ve öfke." Akabinde kılıcını çekip savaşa daldı ve öldürüldü.

Macbeth bir trajedidir. Sonunda Macbeth, Lady Macbeth ve birkaç karakterin hepsi ölür. Fakat Kraliçe Elizabeth büyük ihtimalle oyunu sevmişti. Ne de olsa, oyun bir hükümdara karşı komplo kuran bir asilzadenin sonunun kötü olacağını gösteriyordu.

Amerika'da Yeni Serüvenler

Walter Raleigh ve Yeni Dünya

Elizabeth'in saltanatı sırasında, İspanyollar bir imparatorluk kurmakla uğraşıyorlardı. 1556'da, daha önceden Mary'yle evlenmiş (ve sonra Elizabeth'le evlenmeyi teklif etmiş) olan İspanya Prensi Philip İspanya tahtına geçmişti. Philip yalnızca İspanya'ya değil, kısmen İtalya ve Avrupa'ya da hükmediyordu. Zaten İspanyol İmparatorluğu da Amerika'ya kadar uzanıyordu. İspanyol yerleşimciler Orta ve Güney Amerika'da koloniler kurmuşlardı. Şimdi de Kuzey Amerika'ya doğru harekete geçmişlerdi. İki İspanyol serüvenci Hernando de Soto ve Francisco Vásquez de Coronado günümüzde Birleşik Devletler'e ait olan bölgeleri çoktan keşfetmişlerdi. Günümüzde Florida'ya ait olan topraklarda da bir İspanyol kolonisi kurulmuştu.

Eğer İspanyollar hem Kuzey hem de Güney Amerika'yı ele geçirecek olurlarsa, İspanyol İmparatorluğu dünyadaki en büyük ve güçlü imparatorluk haline gelecekti. Elizabeth İspanya'nın, İngiltere'den daha önemli hale gelmesini istemiyordu. Bu yüzden İngiliz korsanlara, Yeni Dünya'ya giden İspanyol gemilerine saldırma izni verdi. Ve Kuzey Amerika'ya seferler planlamaya başladı. İspanya her yeri ele geçirmeden önce, İngiltere'nin Kuzey Amerika'da kendi kolonilerini kurması gerekiyordu.

Peki, İngilizlerin Kuzey Amerika keşif gezisinin başında kim olacaktı? Elizabeth bu işi en sevdiği şövalyelerden biri olan Sir Walter Raleigh'e vermeye karar verdi.

Walter Raleigh uzun boylu, yakışıklı, fevri bir adamdı; daima bar kavgaları ve tartışmalarla başı derde girerdi. Ancak o aynı zamanda kraliçeye sonsuz bağlılık yemini etmiş bir şairdi. Bir rivaye-

te göre, Raleigh ile kraliçe birlikte yürürlerken yolda çamurlu bir yere gelirler. Raleigh kadife pelerinini çıkarıp, gösterişli bir hareketle çamurun üstüne atar ve kraliçeyi pelerinin üzerinde yürümeye davet eder.

Bu tarz davranışlar kraliçeyi çok etkiliyordu. Raleigh'e toprak, para ve sarayda özel bir mevki verdi. Ve onun Kuzey Amerika'ya bir sefer düzenlemesine izin verdi. Yani Raleigh gemi, erzak ve denizcileri ayarlayacaktı. Bunun karşılığında Elizabeth de Walter Raleigh'e Kuzey Amerika'da bol miktarda toprak vermeyi vaat etti.

Sir Walter Raleigh

Raleigh daha önce Kuzey Amerika'ya gitmeyi denemişti. Gençliğinde, kardeşiyle birlikte Yeni Dünya'ya ayak basmak için bir teşebbüste bulunmuştu. Ancak gemileri okyanusu aşamamıştı. Önce bir İspanyol filosu onlara saldırıp geri püskürtmüştü. Daha sonra bir fırtına onları karaya dönmeye zorlamıştı. Daha sonra Raleigh'in kardeşi bir kez daha Atlantik'i geçmeyi denedi. Ancak gemisi denizde kayboldu ve bir daha asla ortaya çıkmadı. Bu sıralarda, gemiler Kuzey Amerika'ya ulaşmaya çalışırken, Elizabeth Raleigh'e İngiltere'de kalmasını emretti. En sevdiği şövalyenin boğulmasını veya İspanyollar tarafından öldürülmesini istemiyordu.

1584'te, Raleigh iki gemiye erzak ve adam yükleyip onları gönderdi. Gemicilere, Kuzey Amerika kıyılarını keşfetme, bir koloninin yerleşebileceği en iyi yeri bulma ve sonra geri dönme emri verilmişti. Gemiler bir yıllığına gittiler. Sir Walter Raleigh için gayet uzun bir yıl oldu. Nihayet gemiler ufukta belirdiler. Sağ salim geri dönmüşlerdi.

Raleigh haberleri öğrenmek için koşa koşa rıhtıma indi. Gemi kaptanları iskeleye çıktıklarında çok coşkulu görünüyorlardı ve

anlatacak çok öyküleri vardı. Kuzey Amerika'nın doğu sahillerine ayak basmışlar ve ürün yetiştirmek için ideal olan zengin, verimli topraklar bulmuşlardı. Yerliler çok dostça davranmışlar, hatta iki tanesi İngiliz gemileriyle İngiltere'ye gelmeyi bile kabul etmişti. Denizciler siyah inciler, yumuşak hayvan postları ve iki yeni bitki olan patates ve tütün getirmişlerdi. Raleigh'e, yerlilerin kil pipolara tütün doldurup yaktıklarını, sonra ağızlarına koyup tüttürdüklerini söylemişlerdi. Daha önce kimsenin böyle bir şey yaptığını görmemişlerdi.

Raleigh tütünü kendisi denemeye karar verdi. Bir akşam odasında piponun nasıl çalıştığını bulmaya çalışıyordu. Pipoyu üfleyip tüttürdükten sonra nefesi kesildi. En sonunda ise dumanı ciğerlerine çekmeyi başardı. O anda odaya uşağı girdi. Raleigh'in burnundan duman geldiğini görünce, Raleigh'in yandığını düşündü! Bir yandan yardım çağırırken, diğer yandan bir kova soğuk suyu kaptığı gibi Raleigh'in başından aşağı boca etti.

Artık Raleigh'in, Yeni Dünya'da yeni bir kasaba kurmaya istekli kolonicileri bulması gerekiyordu. Sonunda 107 kadın ve erkek Amerika'ya gitmeyi kabul etti. Raleigh gemilerine tohum, tuz, canlı hayvan ve yapı aletleri yükleyip onları gönderdi. "Virgin (Bakire) Kraliçe" olarak bilinen Elizabeth'in onuruna, yeni kolonilerine Virginia adını vermelerini istedi.

1585'de, yerleşimciler Virginia'ya sağ salim vardılar ve ev, çit ve bahçe inşa etmeye koyuldular. Ancak bir yıl sonra İngiltere'ye dönmelerine izin verilmesi için yalvardılar. Virginia kışları dondurucu soğukluktaydı. Topraklar, ilk kâşiflerin onlara anlattığı kadar verimli değildi; yiyecekleri o kadar azalmıştı ki köpeklerini yemek zorunda kalmışlardı. Üstelik yerliler de gitgide düşmanca davranmaya başlamışlardı. En sonunda bir gemi mutsuz kolonicileri memleketlerine geri getirdi.

Walter Raleigh bir kez daha denemeye kararlıydı. Virginia'ya, yerleşimcilerle dolu bir gemi daha gönderdi ama bu girişim de başarısız oldu. Bu esnada Raleigh de İngiltere'de kendi dertleriyle boğuşuyordu. Elizabeth'in nedimelerinden biri olan güzel Bess

Throckmorton'a âşık olmuştu fakat Elizabeth'in, bu durumdan haberdar olursa kızacağını biliyordu. Elizabeth Raleigh'in kendini yalnızca onun hizmetine adamasını istiyordu. Böylece Raleigh ve Bess Throckmorton gizlice evlendiler ve Bess sarayda yaşamaya devam etti.

Ancak daha sonra Bess hamile olduğunu fark etti. Kraliçe neler olup bittiğini öğrendiğinde ise ikisini de tutuklatıp Londra Kulesi'ne attırdı. Sarayında gizli kapaklı işler çevrilmesi hiç hoşuna gitmemişti.

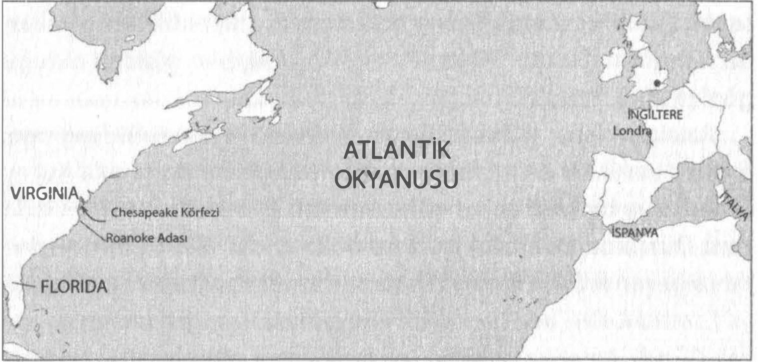
Bir ay sonra Elizabeth tutsakları serbest bıraktı. Ancak onları sarayından kovdu ve kırsalda yaşamalarını söyledi. Salıverildikten bir yıl sonra Raleigh şöyle bir şiir yazdı: "Yalancı düşler gibi benim sevincim de sona erdi, Yitip gitmiş neşem… Beni bilinmez yollarda yapayalnız bıraktı." Walter Raleigh'in kraliçenin gözdesi olduğu günler sona ermişti.

Raleigh daha yıllarca birçok serüven yaşamasına rağmen, öyküsü acıklı bir biçimde sona erer. Raleigh bir daha asla Kuzey Amerika'ya bir keşif seferi gönderemedi. Elizabeth öldüğü sırada Yeni Dünya'da hâlâ bir İngiliz kolonisi yoktu. Elizabeth'in yerine tahta geçen kral ise Raleigh'i vatana ihanetle suçladı ve onu on iki yıl Londra Kulesi'nde hapsetti. Nihayet kral Raleigh'i bıraktı ve ancak Güney Amerika'ya gidip İngiltere adına altın bulursa serbest kalacağını söyledi. Raleigh çok uğraştı ama eli boş dönünce kafası kesildi.

Kayıp Koloni

Aç kalıp da memleketlerine dönmek için yalvaran ilk Virginia kolonicilerini hatırlıyor musunuz? Bu koloniciler Roanoke Adası'na yerleşmişlerdi. (Günümüzde bu ada Kuzey Carolina'ya aittir.) Adada genellikle okyanustan gelen fırtınalar esiyordu. Oradaki yerliler de İngiliz yerleşimcileri tehdit etmeye başlamışlardı. Koloniciler İngiltere'ye geri döndüklerinde, küçük kasabalarını savunmaları için geride on beş asker bıraktılar.

Raleigh'in ikinci kolonici grubu Virginia'ya doğru yola koyulduğunda, Roanoke Adası'ndan ayrılmaya karar verdiler. Daha kuzeyde, Chesapeake Körfezi'nin yanında karaya çıkmayı planlıyorlardı. Ancak gemilerinin komutanını, Roanoke Adası'na gidip, geride kalan on beş askeri almaları için ikna ettiler. Gemiler suya demir attıktan sonra koloniciler küçük teknelerde adaya doğru kürek çektiler. Ancak on beş asker ortalarda yoktu! Yerleşim terk edilmiş, evleri bağlar ve yabani otlar bürümüştü. Köyde geyikler dolanıyor, kafalarını pencerelerden içeri sokuyorlardı. Koloniciler her yeri aramalarına rağmen tek bir askerin iskeletini bulabildiler. "Yerliler hepsini öldürmüş!" diye söylendiler. "Haydi, buradan gidelim!"

Kuzey Amerika'daki İngiliz Yerleşimleri

Ne var ki kolonici gemilerinden sorumlu komutan gemilerdeki kolonicilerden usanmıştı. Kolonicileri sürekli deniz tutuyordu ve gemilerin ne kadar rahatsız olduğundan dert yanıyorlardı. Ayrıca komutan, koloni lideri John White'la da kavga etmişti. Bunun üzerine komutan gemilerin kolonicileri Roanoke Adası'nda bırakıp İngiltere'ye dönmelerini emretti.

Koloniciler dehşete kapılmışlardı. Ellerinde sadece birkaç tekne olduğundan, adadan çıkmaları mümkün değildi. Temmuz ayı olduğu için hava çok sıcak ve boğucuydu. Her yerde böcekler cirit atıyor ve yerleşim de dökülüyordu.

Ancak koloniciler ellerinden geleni yaptılar. Metruk evleri temizlediler, terk edilmiş bahçelere çit yaptılar. Yerli Amerikalılarla tekrar dost olmaya çalıştılar ve bir süreliğine, dostça davranan Amerikan Yerlileri onlara balıklara tuzak kurmalarında ve mısır ve fasulye yetiştirmelerinde yardım ettiler. Kolonicilerin Roanoke Adası'nda terk edilmelerinin üzerinden bir ay geçmeden, John White'ın kızı Eleanor'un bir kızı oldu. O ve kocası Ananias Dare kızlarına Virginia adını verdiler. Virginia Dare, Yeni Dün-ya'da doğan ilk İngiliz bebeğiydi. Bir süreliğine, Roanoke Adası kolonisi ayakta kalabilirmiş gibi görünüyordu.

Ne var ki daha sonra koloniciler, tehlikeli olduklarını sandıkları için, dostça davranan bir grup yerliye saldırdılar. Ancak yanılıyorlardı. Fakat bu korkunç hatadan sonra yerliler artık kolonicilerin yiyecek bulmalarına yardım etmeyi reddettiler. Koloniciler kış geldiğinde açlıktan ölmekten korkuyorlardı.

Bunun üzerine koloni John White'ın küçük teknelerden biriyle İngiltere'ye geri dönmesi için bir oylama yaptı. Eğer sağ salim geri gelebilirse, yardım getirebilirdi: yiyecek, araç gereç ve gemi. Hemen yola çıkacak olursa belki kış bitmeden bile geri dönebilirdi. Bu takdirde koloniciler ilk başta planladıkları gibi Chesapeake Körfezi'ne gidebilirlerdi.

John White kızı ile torununu Roanoke Adası'nda bırakıp gitmek istemiyordu. Ancak diğer koloniciler ısrar ettiler. Böylece 1587'de John White Atlantik Okyanusu üzerindeki uzun, zorlu yolculuğuna başladı. Üç ay sonra Londra'ya vardı. Hemen Sir Walter Raleigh'i görmek istedi ve ona neler olup bittiğini anlattı.

Raleigh kolonicilere yardım etmek için erzak ve gemi tedarik etmeye başladı. Ancak bunlar zaman alıyordu. Kış ağır geçti. En sonunda bahar başlarında, gemiler açılmaya hazırdılar. John White'ın elinden gelen tek şey kolonicilerin kışı sağ salim atlatmış olmalarını umut etmekti.

Ancak sonra bir felaket patlak verdi. İngiltere ve İspanya birbirlerine savaş ilan ettiler. İspanyol gemileri Atlantik'te dolaşıp,

oradan geçen İngiliz gemilerini tehdit ettiler. Kraliçe Elizabeth de, İspanyollarla yapılan savaşta kullanılması için Raleigh'in gemilerini elinden aldı. John White üç yıl daha kolonisine geri dönemedi.

En sonunda, İspanyol kolonilerini yağmalamak için Güney Amerika'ya giden bir savaş gemisine alınmak için yalvardı. John White aylarca bu geminin kuzeye yönelmesini bekledi. Sonunda gemi Virginia sahillerine, Roanoke Adası'na doğru yola koyuldu.

John White sahilde kendisini selamlayan koloniciler görmeyi umut ediyordu. Ancak ada boş ve sessizdi. John White, üzerini yabani otlar bürümüş patikadan yerleşime doğru ihtiyatla yürüdü. Gel gör ki yerleşime vardığında, tek bulduğu yabani otlar bürümüş bahçeler ile evlerin temelleri oldu. Tahtalar, pencereler ve kapılardan en ufak bir iz bile yoktu. Koloni ortadan kaybolmuştu.

John White deliye dönmüştü. Ancak ortada ne bir kavga izi ne bir kemik ne de bir ceset vardı. Kalıntılar da olmadığına göre, belli ki koloniciler evleri söküp başka bir yere taşımışlardı. Yeni bir yerleşim kurmayı planlamışlarsa, eski evlerindeki malzemelere ihtiyaçları olması gerekirdi. Peki, nereye gitmişlerdi?

John White bütün adayı araştırdı. Daha önce kolonicilere, eğer başları derde girecek olursa, mesaj olarak bir ağaca bir haç işareti oymalarını söylemişti. Ancak hiçbir yerde haç işareti yoktu. Nihayet tek ipucunu buldu: yerleşimin kenarındaki bir ağacın gövdesine bıçakla oyulmuş "Croatoan" kelimesi. Belki de yerleşimciler, her seferinde birkaç kişi olmak üzere küçük tekneleriyle, yakınlardaki Croatoan Adası'na gitmişlerdi. Ancak Croatoan Adası bütün koloni için çok küçüktü ve gemisi daha birkaç önce önünden geçerken hiç yaşam belirtisi görmemişti.

Yine de John White Croatoan Adası'na gidip araştırma yapmaya karar verdi. Ancak gemisi adaya doğru açıldığında, güneyden bir kasırga kopup geldi ve gemideki hemen hemen herkes bu kasırgada boğuldu. Rüzgâr ve yağmur günlerce gemiyi dövdü, gemi handiyse batıyordu. Nihayet fırtına kesildiğinde ise geminin kaptanı derhal İngiltere'ye dönmeleri konusunda ısrar etti.

İngiltere'ye döndüğünde John White, neler olup bittiğini öğrenmek amacıyla, başka bir sefer düzenlemesi için Walter Raleigh'i ikna etmeye çalıştı. Ne var ki Raleigh gidecek gönüllü bulamadı. Ancak yirmi yıl sonra bir İngiliz tekrar Roanoke Adası'na ayak bastı. O zamana kadar yerleşimin izleri silinmişti ve Croatoan Adası boştu.

Yıllar sonra başka İngiliz yerleşimciler Roanoke Adası'nın yakınlarındaki kabilelerden farklı öyküler duydular. Kimileri kolonicilerin öldürüldüğünü söyledi (ki hiçbir zaman ceset bulunamamıştı). Kimileri de yakınlardaki Amerikan Yerlileriyle birlikte yaşamaya gittiklerini iddia ettiler. Chesapeake Körfezi'nin yakınındaki bir kabilede sarı saçlı bir çocuğun görüldüğüne dair söylentiler başladı. Ancak hiç kimse bu gizemi tam olarak çözemedi. "Kayıp Koloni" daima bir muamma olarak kalacak.

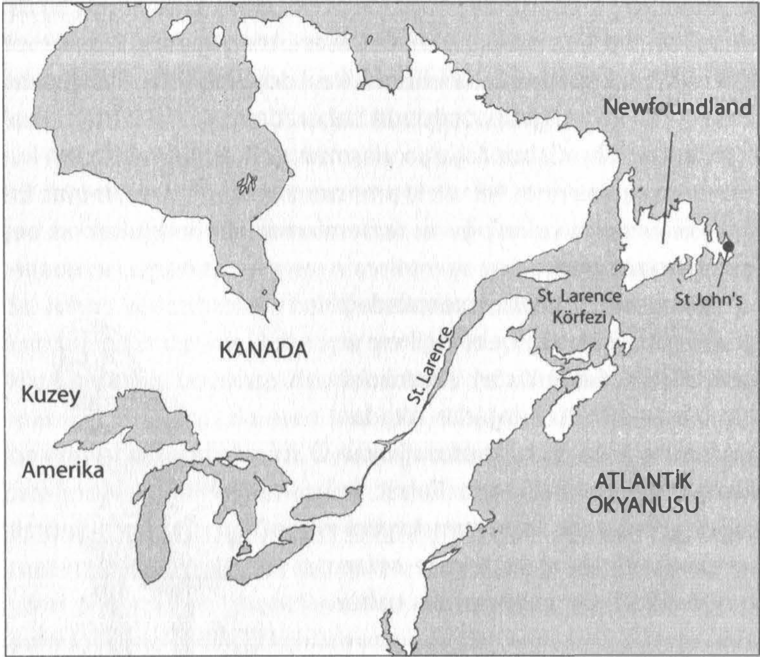
Kuzeydeki Keşifler

Yeni Keşfedilen Topraklar

Kolomb ve Amerigo Vespucci Atlantik'i geçtikten sonra, onları başka Avrupalılar takip etti. İspanyollar ve Portekizliler Orta ve Güney Amerika'da kolonilerini kurdular. İngilizler Virginia'ya yerleşmek için tüm yolları denediler. Kuzey Amerika'nın kuzeyindeki Newfoundland Adası'nda da başka bir koloni oluşmaya başlamıştı. Bu koloni İspanyol, Portekiz veya İngiliz kolonisi değildi. Burası tamamen farklı milletlerden yerleşimcilerle doluydu. Birçok dilde birçok ismi vardı, fakat İngilizce "New-found-land" (Yeni keşfedilen topraklar) gibi, bu isimlerin hepsi de "Yeni topraklar" anlamına geliyordu. Newfoundland günümüzde Kanada'nın bir parçasıdır.

Newfoundland'deki koloni (genellikle Fransızca ismi *Terre-Neuve* adıyla bilinir), John Cabot adında bir tüccar İngiltere'den kuzeye yelken açıp, Kuzey Amerika sahillerine rastladığında başladı. John Cabot, biraz kendisinin ardından Newfoundland'e gelen insanlara benziyordu; onun da farklı ülkelerle ilişkisi vardı. İtalya'da doğmuş, İspanya'da yaşamaya çalışmış, sonra İngiltere'ye gelmişti. Burada İngilizleri, yapacağı bir keşif gezisinin masraflarını karşılamaya ikna etmişti. Kolomb gibi John Cabot da Hindistan'a giden hızlı bir yol bulmak istiyordu. Eğer kuzeye açılırsa, Doğu'ya giden olası en hızlı rotayı bulabileceğini düşünüyordu.

Kolomb Amerika'ya ayak bastıktan beş yıl sonra 1497'de, John Cabot Kuzey Atlantik yolculuğuna başladı. Yanında yalnızca yirmi adamı ve *Matthew* adında küçük bir gemisi vardı. Ancak yolculuğu beklediğinden kısa sürdü. Birkaç hafta geçmişti ki, Cabot karayı

Newfoundland

gördü. Okyanusun içinden, kayalık, sislerle kaplı bir ada yükseliyordu. Cabot adanın etrafında dolandığında, ilerisinde ormanlık, muazzam bir kara kütlesinin uzandığını gördü. Kumsalların ötesinde yeşil çayırlar gözüne çarptı. Çayırların arasından süzülen gümüş rengi dereler denize akıyordu.

Cabot'ın gemisi bu kıyılarda dolanırken, adamları şaşkınlıktan ağızları açık vaziyette, gemi küpeştesine yaslanmışlardı. Deniz, pruva etrafında zıplayan büyük balıklarla doluydu. "Çabuk olun!" dedi biri. "Aşağı bir sepet indirin." Bir hasır sepete bir ip bağlayıp, geminin yanında suyun içinde sürüklediler. Yukarı çektiklerinde, sepet eti lezzetli morina balığıyla dolmuştu. Bu şimdiye kadar yakaladıkları en kolay balık olmuştu.

John Cabot gemisini karaya çekip sahile indi ve şöyle dedi: "Bu topraklar üzerinde İngiltere adına hak iddia ediyorum!" Sonra

İngiltere'ye geri döndü ve şöyle dedi: "Asya'nın kuzeydoğu kıyılarına giden en kısa rotayı buldum. Okyanusta o kadar çok balık var ki İngiliz balıkçılar bunlarla bütün ülkeyi doyurabilirler. Şimdi daha fazla gemiyle geri gidip, doğunun baharatlarını aramak istiyorum."

Elbette John Cabot Asya'ya ulaşmamış, Kuzey Amerika'nın kuzeyine ayak basmıştı. Ne var ki amacını başardığından emindi. Ertesi bahar doğu yolculuğunu tamamlamak için İngiltere'den beş gemiyle yola çıktı.

Aylar sonra, fırtınaların parçaladı-ğı gemilerden biri güç bela İngiltere'ye geri döndü. Gemi Kuzey Amerika'ya hiç ulaşamamıştı. Rüzgârlar rotadan sapmasına yol açınca, kaptanı yolculuktan vazgeçmişti. John Cabot ve diğer gemiler ise tamamen kaybolmuşlardı. Bir daha hiç kimse onları ne gördü ne de onlardan bir haber aldı.

Newfoundland'in kâşifi John Cabot'ın heykeli

Büyük ihtimalle gemiler Kuzey Atlantik'te batmışlardı. Ancak Cabot bir daha bu topraklara asla geri dönememiş olsa da, İngiliz balıkçılar Cabot'ın keşfettiği bu diyarlardaki balıkların bolluğu hakkında öyküler duymuşlardı. John Cabot'ın rotasını izlemek üzere kendi tekneleriyle yola çıktılar.

Bu balıkçılar gemi ambarları balıklarla tıka basa dolu halde geri döndüğünde, haberler çabuk yayıldı. Onların ardından Fransa, İspanya, Portekiz ve diğer Avrupa ülkelerinden balıkçılar yola çıktılar. Newfoundland Adası'nın etrafında balık avladılar ve adanın ötesinde uzanan uçsuz bucaksız topraklarda akan nehirlere bile girdiler. Birçok balıkçı Newfoundland Adası'nda kulübeler inşa edip bütün yaz orada kaldı. Tuttukları balıkların bozulmaması için üzerinde tuzlayıp kurutmak amacıyla tahta platformlar inşa ettiler. Newfoundland'in en iyi limanının etrafında küçük balıkçı köyleri

türedi. Tüccarlar Newfoundland'e, balıkçılara yiyecek, halat, demir kanca ve zıpkın, giyecek, ayakkabı ve ilaç satmak için geldiler. Bu balıkçı yerleşimi St. John's olarak tanındı. Burası günümüzde Kanada olarak bildiğimiz ülkedeki ilk Avrupa kolonisiydi.

Ancak St. John's kolonisi tam olarak Kuzey ve Güney Amerika'daki diğer kolonilere benzemiyordu. St. John's'da yaşayan balıkçılar kolonilerinde yalnızca bahar ve yaz aylarında kalırlardı. Adada bir uçtan bir uca esen meltemler soğumaya başladığında, St. John's yerleşimcileri, balık, alet edevat, giysi ve bütün olta takımlarını dönüş yolculuğu için gemilerine yüklemeye başlarlardı. Hiç kimse kış boyunca Newfoundland Adası'nda kalmayı denememişti. St. John's'da esen buz gibi rüzgârlar küçük ahşap kulübelerin sıcaklığını emerdi. Öyle yoğun bir sis çökerdi ki yolun karşı tarafındaki insanı göremezdiniz. Evlerin, depoların ve dükkânların üstünü kar kaplardı. Geceler gitgide daha çok uzardı. Öngörülemez muazzam fırtınalar kuzeyden esip adayı kaplar, liman ve kıyıları döverdi. Newfoundland'i kuşatan sularda buz kalıpları oluşurdu. Newfoundland kıyılarının açığında demirlemiş gemiler de suda donar kalırlardı.

St. John's yaşamak için olmasa da balık tutmak için harika bir yerdi. Yıllarca bu kuzey adasında bütün yıl boyunca kalan olmadı. Kanada'daki ilk yerleşim bir ılık hava kolonisi olarak kaldı.

Jacques Cartier'nin Keşifleri

İspanya, Portekiz ve İngiltere, hepsi birden Amerika'da koloniler inşa etmeye başlamışlardı. Fransa kralı da bunun dışında kalmak istemiyordu. Newfoundland'in etrafındaki balıklarla dolu suları duyduğunda, Jacques Cartier adındaki bir Fransız kâşife, bu yeni topraklar hakkında daha fazla şey öğrenmesi için gitmesini emretti.

1534'te Jacques Cartier "Yeni Topraklar"dan bir bölümü üzerinde Fransa adına hak iddia etmek üzere yola koyuldu. Ancak Cartier'nin aklında başka bir plan daha vardı: Çin'e giden bir yol bulmak istiyordu. Kuzey Atlantik Okyanusu boyunca yol alıp,

bütün Kuzey Amerika kıtasını kesen bir nehir bularak, bu nehrin diğer tarafından çıkmak ve sonra doğrudan Çin kıyılarına yelken açmayı umut ediyordu.

Cartier serüvenine iyi başladı. Kuzey Amerika'ya yaptığı yolculuk üç haftadan kısa sürdü. Newfoundland'e vardığında, adanın etrafında dolaştı ve bir haritasını çizdi. Sonra yakınlarındaki küçük adaları keşfedip onların da haritalarını yaptı.

Şimdi artık onu kıta boyunca götürecek bir nehir bulması gerekiyordu.

Cartier Newfoundland'in yanından geçip, günümüzde St. Lawrence Körfezi dediğimiz sulara çıktı. Bu suların, dosdoğru Kuzey Amerika'ya gidiyormuş gibi görünen bir nehirde son bulduğunu keşfetti. Bu nehir kıta boyunca akan nehir olabilir miydi? Belki de öyleydi.

Ancak Cartier bu nehri araştırmaya başlamadan önce, o civarda yaşayan Amerikan Yerlileriyle dost olmak zorundaydı. Yeni keşfettiği bu nehrin iki yanında, karaya ayak basar basmaz, saldırmaya hazır düşman kabilelerle karşılaşmak istemiyordu.

Böylece Cartier ve adamları Kuzey Amerika kıyılarına ayak bastılar ve orada yaşayan Mikmaklarla dost oldular. Mikmaklar soğuk kuzey kışlarında nasıl hayatta kalacaklarını biliyorlardı. Keresteler üzerine gerilmiş hayvan postlarından yapılma, koni şeklindeki, vigvam denilen kulübelerde yaşıyorlardı. Bu vigvamlar sökülüp taşınabiliyordu. Böylelikle Mikmaklar sıcak yaz aylarında köylerini kıyıya taşır, orada balık avlayıp yüzerlerdi. Sonbaharda, rüzgârlar soğuk esmeye başladığında ise vigvamlarını söküp okyanustan uzağa, sık ormanlara doğru seyahat ederlerdi. Buradaki ağaçlar onları soğuk kuzey rüzgârlarından korurdu.

Cartier Mikmaklara, "Bu toprakların adı nedir?" diye sorduğunda, Mikmaklar onun sahildeki küçük yaz yerleşimlerinin adını sorduğunu sandılar. "Biz ona 'köy' deriz!" diye yanıtladılar. Mikmak dilinde "köy"ün telaffuzu "kanada"ya benzer. Bunun üzerine Cartier önünde uzanan uçsuz bucaksız topraklara Kanada adını verdi. Günümüzde de buraya Kanada deriz.

Cartier Mikmak topraklarını araştırırken, uzaklarda kendisini Çin'e yönlendirebileceğini düşündüğü bir nehrin kıyısında yaşayan başka bir kabileye ait bir avcı grubu gördü. Bu kabilenin adı Huronlardı. Şefleri Donnacona ve iki oğlu bu avcı grubundaydı. Yaşadıkları yeri Cartier'e anlattıklarında, Cartier hemen nehrin aşağısına gidip orayı görmek istedi.

Ancak kış yaklaşıyordu ve Cartier adamlarının Kanada soğuğuna dayanmalarının zor olduğunun farkındaydı. İstemeye isteye Fransa'ya dönüp, baharda tekrar gelmeye karar verdi. Ancak yeni keşiflerini Fransa kralına göstermek istiyordu. Bu yüzden Donnacona'ya, "Fransa'ya oğullarını da götürebilir miyim?" diye sordu.

Donnacona iki oğlunun Newfoundland ötesindeki gizemli sularda kaybolmalarını istemiyordu. Ancak sonunda oğullarının gitmesine izin verdi. Çocuklar babalarına el sallayarak Cartier'nin gemisine bindiler. Gemi açılıp ufukta gözden kayboldu.

Donnacona çok bekledi. Bir yıl geçtiği halde oğullarından bir haber yoktu. Oğulları bir daha geri dönebilecekler miydi?

Nihayet Donnacona, yabancıların Kanada kıyılarına tekrar ayak bastıklarına dair bir haber aldı. Yanına savaşçılardan bir grup alıp gemilere doğru koştu. Huronlar vardıklarında, Cartier ve adamlarının nehir üzerinden Kanada içlerine doğru bir yolculuğa hazırlandıklarını gördüler. Ayrıca Donnacona'nın oğullarını da gördüler. Çocuklar boy atmışlar, güçlü kuvvetli birer delikanlı olmuşlardı. Babalarına, "Fransızlar nehrin aşağısındaki yerimize gitmek istiyorlar," dediler.

Donnacona oğulları geri geldiği için çok müteşekkirdi. Cartier'yi iyi karşıladı ve onlara dostça davrandı. Böylece Cartier ve adamları günümüzde St. Lawrence Nehri dediğimiz nehrin aşağısına doğru yolculuklarına başladılar. St. Lawrence Nehri'nde iyice ilerleyip, Huron topraklarına gitgide yaklaştılar. Çok geçmeden Donnacona endişelenmeye başladı. Bu yabancılar daha ne kadar ileri gideceklerdi? Karaya ayak bastıklarında Huron halkına ne yapacaklardı? Cartier Donnacona'nın yaşadığı Huron köyün-

de kıyıya inip de, "Bu topraklar üzerinde Fransa adına hak iddia ediyorum!" dediğinde, Donnacona artık onların yeterince ilerlediklerine karar verdi.

"Buraya kadar," dedi. "Bu toprakların kralı benim ve size burada durmanızı emrediyorum." Donnacona'nın rahiplerinden üçü, yani büyücüleri Cartier'yi korkutmak için şeytan gibi giyinmişlerdi. "Daha fazla ilerlemeyin!" diye uyardılar. "Yoksa başınıza bir felaket gelir."

Cartier Donnacona ile büyücülerini umursamadı. Tekrar gemilerine binip ilerlediler. Ancak çok geçmeden nehir giderek sığlaştı. Cartier gergin bir halde kıyıları seyrediyordu. Eğer St. Lawrence Pasifik'e kadar gidiyorsa, tekrar genişleyip derinleşmesi gerekirdi. Çok geçmeden Cartier ileride nehrin çok sığlaştığını fark etti, buralarda kocaman kayalar su yüzüne çıkmıştı. Bu kayaların etrafındaki sular kabarcıklanıp köpürüyordu. Cartier nehrin sonunun yaklaştığının farkındaydı. St. Lawrence onu Çin'e götürmeyecekti.

Ancak Cartier Fransa'ya eli boş dönmek istemiyordu. Huronların, kuzeyin ilerisinde, altın ve mücevherlerle dolu zengin bir ülke hakkında öyküler anlattıklarını duymuştu. Böylece Cartier Donnacona'nın köyüne geri dönüp Huronların kralını kaçırdı. Bu hazine öykülerini Fransız kralına anlatması için Donnacona'yı Fransa'ya götürdü. Donnacona bir daha memleketini göremeden Fransa'da öldü.

Fransa kralı zengin ve gizemli kuzey toprakları hakkındaki öyküleri duyduğunda, Cartier'yi üçüncü defa Amerika'ya gönderdi. Bu defa Cartier kıyı boylarına parlak taşlar dizili bir nehir buldu. Mücevher diyarını keşfetmiş olduğundan emindi.

Ancak Fransa'ya bir gemi dolusu "hazine"yle döndüğünde, Fransızlar onunla alay ettiler. Bu taşlar değersiz, alelade kuvarstı. Huronların öyküleri de aslında peri masallarıydı.

Artık bu işten bıkan Cartier bir daha asla Kanada'ya dönmedi. Ancak onun Kanada'ya yaptığı yolculuklar diğer kâşif ve tüccarlara, St. Lawrence Körfezi'nin ilerisinde keşfedecek çok daha fazla toprak olduğunu göstermişti. Çok geçmeden Kanadalı tüccarlar

Kanada'ya düzenli yolculuklar yapmaya ve Kızılderililerle post ve başka mallar karşılığında ticaret yapmaya başladılar. Yetmiş yıl sonra Fransızlar Kanada'daki ilk bir yıllık koloniyi kurdular. Günümüzde Kanada'da yaşayan birçok insan, bu topraklarda yaşamaya gelmiş Fransızca konuşan yerleşimciler nedeniyle Fransızca konuşurlar.

İmparatorlukların Çarpışması

İspanya İngiltere Savaşı

Artık Amerika toprakları üzerinde dört ülke hak iddia ediyordu. Fransa Kanada'nın bir kısmına sahip çıkmıştı. İngiltere günümüzdeki Birleşik Devletler'in kıyılarını istiyordu. Portekiz'in Güney Amerika kıyılarında kolonileri vardı.

Ancak İspanya'nın, Amerika kıtasında hepsinden daha çok yerleşimi vardı. Güney ve Orta Amerika'da baştan aşağı İspanyol şehirleri inşa edilmişti. Hatta İspanyol kâşifler Kuzey Amerika'ya bile seyahat etmişlerdi. Bir kâşif olan Hernando de Soto Mississippi Nehri'ni bulmuştu. Francisco Vasquez de Coronado adındaki başka bir kâşif de Büyük Kanyon'u keşfetmişti. İngilizler ile Fransızlar Kuzey Amerika'da küçük köyler inşa etmek için uğraşırlarken, İspanya muazzam bir imparatorluk kurmaktaydı. İspanya o kadar büyük ve güçlüydü ki ona "Dünyanın Sahibesi ve Okyanusların Kraliçesi" deniyordu.

Gel gör ki İspanya'nın bir sorunu vardı: İngiliz serüvenciler devamlı yoluna çıkıyorlardı. Çok geçmeden bu mesele gelmiş geçmiş en ünlü deniz savaşlarından birine yol açacaktı.

İspanya Kralı Philip bir zamanlar İngiltere kralıydı. Philip'i hatırlıyor musunuz? Daha prensken Elizabeth'in ablası Mary'yle evlenmiş ve İngiltere kralı olmuştu. İki yıl sonra Philip İspanya tahtına da geçti. Kısa bir süreliğine Philip hem İngiltere hem de İspanya kralı oldu.

Ancak daha sonra Mary öldü. Tahta Elizabeth çıktı. Philip de "İngiltere Kralı" unvanını kaybetti. Bu unvanı geri almak için Elizabeth'e evlenme teklif etti ancak Elizabeth reddedince, Philip İngiltere tacı olmadan yaşamayı öğrenmesi gerektiğini anladı.

İspanya ve İngiltere

Philip'in aslında İngiltere tahtına ihtiyacı yoktu. Kendi imparatorluğu zaten o kadar büyüktü ki idare etmekte zorlanıyordu. Ne var ki Philip'in, İspanya sularına girmekte ısrar eden İngiliz gemilerine olan öfkesi de gitgide artıyordu. İngiliz tacirler Batı Hint Adaları'na köle satarak para kazanıyorlardı. İngiliz kâşifler Philip'in istediği Kuzey Amerika topraklarına yerleşmeye çalışıyorlardı. Bazen de İngiliz gemileri altın yüklü İspanyol gemilerini durdurup soyuyorlardı. Sonunda Philip Elizabeth'e şöyle bir ha-

ber gönderdi: "Gemilerinizi İspanya sularından çekin, yoksa size savaş ilan ederiz!"

Elizabeth İspanya'yla savaşa girme riskini göze almak istemiyordu. İngiltere'nin İspanyolları yenecek kadar güçlü olduğundan emin değildi. Bu yüzden Philip'e barışçıl, mütevazı bir mesaj gönderdi. İngilizlerin İspanya sularından çekilip, İspanyol gemilerini rahat bırakacaklarına söz verdi.

Ancak Elizabeth denizcilerinin İspanyolları soymalarına el altından izin verdi. İngiliz korsanlar, kraliçenin cezalandırma korkusu olmadan, İspanyol hazinelerini çalıp İspanyol gemilerini batırabileceklerini biliyorlardı. Bu esnada Elizabeth İngiliz gemilerini keşif gezilerine göndermeye devam etti. İngiltere zenginleştikçe zenginleşti, güçlendikçe güçlendi.

Çok geçmeden Philip Elizabeth'in verdiği sözün büyük bir yalan olduğunu anladı. Artık kati olarak, dünyadaki en güçlü ülkenin, İngiltere değil de, İspanya olduğunu ispatlama zamanının geldiğine karar verdi.

Philip gelmiş geçmiş en büyük savaş gemisi filosunu inşa etmeye başladı. Gemi yapımcıları devasa kadırgalar (geminin ortasındaki kürekçilerin kürek çektiği savaş gemileri) ve kalyonlar (insan ve erzakla dolu çok büyük yelkenli gemiler) üzerinde çok çalıştılar. Philip İngiliz donanmasını, bu devasa gemilerle ezmeyi planlıyordu. Bu takdirde askerlerini, İngiliz kıyılarına çıkabilirlerdi. Daha küçük, hızlı gemiler de yapıldı; Philip bu gemileri İngiltere nehirleri vasıtasıyla iç taraflara göndermeyi planlıyordu. İngiltere, İspanyol askerleriyle dolar dolmaz, Philip İngiltere'yi Yeni Dünya'dan uzak durması için zorlayabilirdi.

Philip'in İngiltere'yi işgal etmek istemesinin başka bir nedeni daha vardı. Philip Katolik bir kraldı ve Katoliklerin, İngiltere'de açıkça ibadet etmelerine izin verilmediğini biliyordu. İngiltere'yi fethettiğinde, İngiltere'yi tekrar Katolik bir ülke yapmayı planlıyordu. İngiltere'yi fethetmesinin Tanrı'ya büyük bir hizmet olacağını düşünüyordu!

Nihayet Philip 130 gemiden oluşan İspanyol Armadası adında büyük bir donanma kurdu. Armada İngiltere'ye doğru açılmaya hazır hale geldiğinde, İspanyol komutanlar askerlerine çok sıkı emirler verdiler. Askerler daima iyi bir Hıristiyan gibi davranmalıydılar. Her gemide Katolik rahipleri bulunacak ve gemide ayin düzenleyeceklerdi. Bütün gemicilerin katılması bekleniyordu. Ayrıca askerlerin savaşırken bile küfretmelerine izin yoktu. Philip Armada'sının, İngiltere'yi Katolik kilisesine geri götüren kutsal bir ordu olmasını istiyordu.

Bu esnada İngilizler telaş içinde işgal saldırısına hazırlanıyorlardı. Kraliçe Elizabeth kuzeni Lord Howard'ı İngiliz donanmasının başına getirmesine rağmen, en deneyimli denizcisi Sir Francis Drake'i komutan yardımcısı yaptı. İlk başta Howard ve Drake, İngiliz gemilerinin güneye inip, İspanyol Armadası daha İspanya limanından ayrılmadan saldırmalarına karar verdiler. Ancak kuvvetli rüzgârlar İngiliz donanmasını kuzeye geri gönderdi. Gemiler İngiltere'nin güney kıyılarındaki Plymouth'ta demirleyip, Armada'yı beklemeye başladılar.

Kral Philip İspanyol Armadası'nı kurdu

Philip'in devasa filosu yavaş yavaş kuzeye doğru yol alıyordu. Sonunda Manş Denizi'nde nöbet tutan küçük bir İngiliz gemisi ufukta beliren İspanyol kadırga kümelerini fark etti. Kaptan hızla Plymouth Limanı'na gitti, gemiden atlayıp filo komutanlarını bulmaya koştu.

Sir Howard ve Sir Francis Drake limanın yanındaki çim alanda bowling oynuyorlardı. Kaptan geldiği sırada Drake topa vurmaya hazırlanıyordu.

"Sir Francis!" diye bağırdı kaptan soluk soluğa. "Hemen gelin! İspanyollar göründü!"

Sir Francis Drake topa nişan aldı. "Merak etme," dedi. "Hem oyunu bitirir hem de İspanyolları rahat rahat yeneriz."

Ancak Drake ve Howard oyunlarını bitirmek için fazla zaman harcamadı. İngiliz gemilerine, Manş Denizi'ne açılıp, orada İspanyol Armada'sını beklemelerini emrettiler. İspanyol gemileri geldiklerinde, İngiliz donanmasını savaşmaya hazır halde buldular. İngiltere uğruna yapılacak savaş başlamak üzereydi.

İspanyol gemileri çok büyüktü ve askerlerle doluydu, çünkü İspanyollar "kanca ile tutup gemiye binme" yöntemiyle kazanmayı planlıyorlardı. Bir İspanyol gemisi bir İngiliz gemisine yanaşıp, güvertesine kancalar atacak ve gemiyi kendine doğru çekecekti. Daha sonra İspanyol askerleri İngiliz gemisine atlayıp gemiyi ele geçireceklerdi. Ne var ki İngilizlerin kafasında farklı bir strateji vardı. Onların gemileri iki yanında silahlar olan, küçük ve hızlı gemilerdi. İngilizler, İspanyol gemilerine çıkmak yerine, işi top atışlarıyla bitirmeyi denediler.

İngilizlerin stratejisi işe yaradı. İspanyol donanması onların iki katı olmasına rağmen, İngilizler kazandı. Yetmiş İspanyol gemisi tahrip edildi. Yirmi bin İspanyol askeri öldürüldü. "Denizlerin Sahibesi" İspanya bir deniz savaşında yenilmişti.

İspanyol Armadası'nın yenilmesi 1588'de meydana geldi ve İspanya ile İngiltere'yi sonsuza dek değiştirdi. İspanya yine güçlü bir ülke olmasına rağmen, bir daha asla eski gücüne kavuşamadı. Bundan böyle İngiliz İmparatorluğu büyümeye başlayacaktı. Çok geçmeden, artık İspanya değil de İngiltere bütün dünyaya uzanan bir imparatorluğa hükmedecekti.

On Altıncı Yüzyıl Sonunda Dünya

Bu kitabın başında, sizi Roma İmparatorluğu'nun üzerinde gezdiren sihirli bir uçan halı üzerinde olduğunuzu hayal etmiştiniz. Romalılar bütün dünyaya hükmettiklerini düşünüyorlardı.

Kuzey ve Güney Amerika'yı, Avustralya ve Yeni Zelanda'yı veya Japonya'yı bilmiyorlardı. Uçan halınız sizi bu ülkelerden hiçbirine götürmedi. Belki de o bir Roma halısıydı ve o kadarını biliyordu!

İspanyol Armadası İngiltere'yi, Roma'nın düşüşünden on bir asır sonra işgal etmeye çalıştı. Bu on bir asır boyunca dünya değişmişti. Eski Roma İmparatorluğu günlerinden çok farklı görünüyordu. O yüzden şimdi dünya etrafında bir yolculuk daha yapalım ve ne gibi değişiklikler olduğunu görelim.

Ancak artık uçan halıya ihtiyacınız olmayacak. Hızlı bir gemiye binip, dünyayı deniz yoluyla gezebilirsiniz.

İngiliz donanmasının kısa süre önce İspanyolları yenmiş olduğu Plymouth'tan yola çıkalım. Yelkenlerinize kuvvetli bir rüzgâr dolup sizi güneye götürsün. Fransa'yı geçerken, Kuzey Amerika'ya doğru yola çıkmış bir ticaret gemisine rastlıyorsunuz. Sahibi Kanada'daki Amerikan Yerlilerinden yumuşak postlar alıp Fransız kadınlarına satmayı umut ediyor. Güneye doğru ilerledikçe, İngiltere'nin tattırdığı aşağılayıcı hezimetin ardından limana ağır aksak dönen, hırpalanmış bir grup İspanyol gemisinin de yanından geçiyorsunuz. Denizciler gemilerin ambarlarından dışarı su pompalıyorlar. İspanyol kadırgaları su sızdırıyor çünkü İngiliz donanması onları delik deşik etmiş.

Şimdi doğuya dönüp, Cebelitarık Boğazı'ndan geçerek Akdeniz'e çıkabilirsiniz. Ancak siz yolunuza devam edip Afrika kıyılarına inmeye karar veriyorsunuz. Afrika'nın güney ucunun etrafından dolanarak, Hindistan'a doğru gidebileceğinizi biliyorsunuz; Vasco da Gama bunu yaklaşık yüzyıl önce yapmıştı.

Afrika kıyılarına doğru indikçe, Afrika limanlarına demirlemiş Portekiz, İspanyol ve İngiliz gemilerini görüyorsunuz. Bu gemilerden bazıları altın yüklüyor. Bazıları da ambarlarını fildişiyle dolduruyor. Fakat feryat ve çığlıklar da duyuyorsunuz. Atlantik'te uzun bir yolculuk yapacak olan köle gemilerine Afrikalı esirler bindiriliyor. Bu esirler Yeni Dünya'da çalışacak ve bir daha asla evlerine dönemeyecekler.

Güney rotanızdan ayrılmıyorsunuz. Çok geçmeden ticaret gemileri arkanızda kalıyor. Güney Afrika kıyıları sisli, yemyeşil ve gizemlidir. Kıyıları geçince, Afrika kıtasının kalbinin derinlerindeki kabileler çayır ve cengellerde dolanarak, avlanıp balık tutuyorlar. Bu kabileler hakkında hiçbir şey bilmiyorsunuz, dünya henüz Afrika'nın merkezini keşfetmedi!

Afrika'nın ucundaki Ümit Burnu'nu dönüp kuzeye yöneliyorsunuz. Artık Hint Okyanusu'ndasınız. Yüzlerce deniz mili aştıktan sonra, önünüzdeki Arap yarımadasını görüyorsunuz. Konstantinopolis'i ele geçirip, ismini İstanbul olarak değiştiren Osmanlı İmparatorluğu Arabistan'ın çoğuna hükmediyordu, ta ki birkaç yıl önce büyük imparatoru Muhteşem Süleyman ölene dek. Artık Osmanlı İmparatorluğu küçülmeye başlamış ve halkı Arabistan ile Hindistan arasında yaşayan İranlılara ihtiyatlı bir gözle bakıyorlar. İranlılarla Osmanlılar arasında bir savaş patlak verebilirmiş gibi görünüyor. Bir kavganın içine düşmek istemediğinizden uzaklarda, denizde duruyorsunuz. Geminizi doğuya yönlendiriyor, çok geçmeden Hindistan kıyılarını görüyorsunuz.

Artık tek başınıza değilsiniz. Başka gemiler de Hint limanlarına doğru ilerliyorlar. Portekiz, İspanyol ve İngiliz gemileri Hint baharatlarıyla değiş tokuş yapmayı umut ediyorlar. Güçlü bir Moğol imparatorunun idaresi altında olan Hindistan barış halinde; Hindular ile Müslümanlar yan yana yaşıyorlar ve Avrupa'yla yapılan ticaret sayesinde bütün ülkenin refah düzeyi yükseliyor. Canınız biraz demir atıp karaya çıkmak, güzel Hint yapılarını görüp limanlardaki zengin baharat kokusunu içinize çekmek istiyor ama devam etmeye karar veriyorsunuz.

Bir adalar labirenti arasından dikkatle Güney Çin Denizi'ne doğru ilerliyorsunuz. Güneyde göçebe Aborjinlerin kanguru avlayıp, topraktan su kurbağası çıkardıkları ve Düş Zamanı öykülerini anlattıkları muazzam Avustralya adası bulunuyor. Biraz daha güneyde, Maorilerin kanolarıyla kıyı sularında gezindikleri küçük Yeni Zelanda adaları var. Ancak henüz kâşifler bu adalara ulaşamadıkları için kuzeye, Çin'e doğru dönüyor ve bu gizemli ve mu-

azzam ülkenin doğu kıyıları boyunca ilerliyorsunuz. Bir zamanlar Çin'in kendi gemileri vardı ve dış dünyayla ticaret yapıyordu. Ancak şimdi Çin'e Ming hanedanı hükmediyor. Ming imparatorları denizcilerin okyanusa açılmalarını yasakladılar. Çin'in başkentinin merkezinde, yabancı gözlerden uzakta, imparatorun yaşadığı gizli bir saray inşa ettiler. Geminizi yanaştırıp oraları keşfetmek istiyorsunuz ama hoş karşılanmayacağınızdan korkuyorsunuz.

Bu yüzden yolunuza devam ediyorsunuz. Kuzeyde, samurayların hâkimiyeti ele geçirmek için birbirleriyle savaştıkları Japon adaları uzanıyor. İmparatorun gücü onları durdurmaya yetmiyor. Ünlü samuray savaşçısı Oda Nobunaga Japonya'nın başkentini yeni ele geçirmiş. Şimdilik Japonya'daki en güçlü lider o.

Geminizi sağa döndürüp, tekrar doğuya yönelerek Pasifik Okyanusu'na çıkıyorsunuz. Dünya yuvarlak olduğu için, eninde sonunda Kuzey Amerika'nın batı sahillerine geleceğinizi biliyorsunuz. Aylarca seyahat ettikten sonra nihayet kara görünüyor. Bu kıyılarda henüz koloni yok ama dönüp de güneye Orta Amerika'nın kıyıları boyunca gittiğinizde, bir zamanlar Aztek şehirlerinin bulunduğu İspanyol yerleşimlerini görmeye başlıyorsunuz. Orta Amerika'yı geçip de Güney Amerika kıyılarında ilerlerken, Güney Amerika kumsallarından yükselen dağların tepesinde İnka tapınaklarının kalıntılarını ve geniş yollarını görüyorsunuz. Rüzgâr güçleniyor. Güney Amerika'nın güney ucuna ulaşıyorsunuz.

Macellan Boğazı'ndan geçerek kestirmeden gidebilirsiniz ama geminizin bu dalgalı, çırpıntılı sularda karaya oturmasından korkuyorsunuz. Bu yüzden Boynuz Burnu'na kadar inip etrafından dönüyor ve geri, kuzeye yöneliyorsunuz. Artık Portekiz yerleşimlerini görmeye başladınız. Bir Portekiz gemisi solunuzdan geçerken, sağınızdan yaklaşan bir İspanyol gemisine ateş ettiğinde yolundan hızla çekilin. Portekizliler ile İspanyollar hâlen Güney Amerika toprakları yüzünden kavga ediyorlar!

Sonunda Güney Amerika'nın en geniş bölümünün etrafından dolanıp, Karayiplerden Kuzey Amerika'ya çıkıyorsunuz. Florida'da öbek öbek İspanyol kolonileri var fakat kıyı boyunca kuzeye iler-

ledikçe, topraklar yabanıllaşıyor. Sessizce bir geyik sürüsünü takip eden bir grup Amerikan Yerlisi avcı gözünüze ilişiyor, ama geminizin yaklaştığını gördüklerinde ormanın içinde gözden kayboluyorlar. Kıtanın ortasına ulaştığınızda, kıyının biraz açığındaki rüzgârlara açık bir adanın yanından geçiyorsunuz. Kumsalda birkaç tane iyice su emmiş kalas var. Gözlerinizi kısarak baktığınızda, yabani otlar bürümüş eski bir bahçede yetişen karpuzları rahat rahat yiyen geyiklerle birlikte, bir çitin kalıntılarını görebiliyorsunuz. Kayıp Koloni'nin kalıntıları hâlâ Roanoke Adası'nın üzerinde duruyor.

Kıyı boyunca giderken hava serinliyor. İyice kuzeyde, kıyılarında hareketli bir balıkçı yerleşimi olan bir ada görüyorsunuz. Arkalarında balıkçı ağları sürükleyen Fransız, İngiliz, Portekiz, İtalyan, İspanyol ve Hollanda balıkçı gemileri adayı çevrelemiş. Onlarca küçük evin bacasından duman yükseliyor. Kıyı boyunca, tezgâhlara balıklar serilmiş. Newfoundland'de balıkçılık sezonunun en hararetli zamanı ve St. John's kolonisi çok yoğun. Sonbahar geldiğinde, gemiler gitmiş olacak ve ada boşalacak.

Şimdi artık bir kez daha doğuya dönüp, yolculuğunuza başladığınız İngiltere'ye doğru yola çıkma zamanı. Dünyayı dolaşıp geri dönmeyi başardınız.

Ortaçağ Kronolojisi

Anlatıyı uyumlu kılmak için, ara sıra başka bir kültürün veya ülkenin öyküsünü kronolojik sıra dışında anlattım.

200 (İÖ/MÖ) Ajanta Mağaraları'nın başlangıcı
70 (İS/MS) Kudüs'teki Tapınağın Romalılar tarafından yıkılması
286 Diocletianus'un Roma İmparatorluğunu bölmesi
300 Japonya'da Yamato hanedanının kurulması
300 Kore'de Üç Krallık döneminin başlangıcı
320 Hindistan'daki Gupta hanedanının başlangıcı
395 Roma İmparatorluğu'nun kalıcı olarak ikiye bölünmesi
410 Roma'nın Vizigotlar tarafından yağmalanıp yakılması
447 Merovius'un Frankların lideri olması
449 İngiltere'yi Anglo-Saksonların istila etmesi
455 Skandagupta'nın saltanatının başlaması
467 Skandagupta'nın saltanatının sona ermesi
481 Clovis'in Franklar üzerindeki hâkimiyetinin başlaması
510 Clovis'in Franklar üzerindeki hâkimiyetinin sona ermesi
527 Justinianos'un Bizans tahtına geçmesi
550 dolayları, Hindistan'daki Gupta hanedanının sonu
565 Justinianos'un Bizans İmparatorluğu'nda ölmesi
570 Muhammed'in doğumu
581 Çin'deki Sui hanedanının başlangıcı
590 Yang Chien'in Çin'in birleşmesini tamamlaması
596 Augustine'in İngiltere'deki Hıristiyan misyonuna başlaması
597 Augustine'in İngiltere'ye varışı
600 Klasik Maya Uygarlığı'nın zirvesi

618 Çin'deki Sui hanedanının sonu ve Tang hanedanının başlangıcı
622 Muhammed'in Medine'ye kaçışı (Hicret)
624 Bedir Savaşı
632 Muhammed'in ölümü
650 Ajanta Mağaraları'nın terk edilmesi
690 Charles Martel'in doğumu
710 Rodrigo'nun Vizigotların kralı olması
711 Tarık'ın İspanya'yı işgali
732 Tours Savaşı (Poitiers Savaşı)
741 Charles Martel'in ölümü
771 Şarlman'ın başa geçmesi
790 Avrupa'da Viking istilalarının başlaması
800 Şarlman'ın imparator olması
800 Maorilerin Yeni Zelanda'ya gelişi
814 Şarlman'ın ölümü
860 Rusların Konstantinopolis'i kuşatması
866 İngiltere'ye "Büyük Ordu"nun ayak basması
871 Büyük Alfred'in İngiltere tahtına çıkması
899 Büyük Alfred'in ölümü
906 Çin'deki Tang hanedanının sonu
978 El Mansur'un İspanya veziri olması
980 Vladimir'in Kiev hükümdarı olması
1000 dolaylarında Leif Ericsson'ın Kuzey Amerika'ya gemiyle gitmesi
1000 Ghana krallığının (700-1200) gelişmesi
1013 Ethelred'in Sweyn Forkbead tarafından yenilgiye uğratılması
1031 İspanya'nın fethinin tekrar başlaması
1054 Büyük Doğu Hizipleşmesi
1066 Hastings Savaşı
1068 El Bekri'nin Yollar ve Krallıkları, yayımlaması
1094 El Cid'in Valencia'yı fethetmesi
1095 Papanın Birinci Haçlı Seferi için çağrıda bulunması
1096 Birinci Haçlı Seferi'nin başlaması

1099 Kudüs'ün haçlılar tarafından ele geçirilmesi
1144 Müslümanların Edessa'yı alması
1167 Cengiz Han'ın doğumu
1187 Selahattin'in Kudüs'ü tekrar alması
1189 Aslan Yürekli Richard'ın İngiltere tahtına geçmesi
1199 Aslan Yürekli Richard'ın ölümü
1215 Kral John'un Runnymede'de Magna Carta'yı imzalaması
1215 Cengiz Han'ın Pekin'i fethetmesi
1227 Cengiz Han'ın ölümü
1250 Osmanlı Türklerinin Anadolu'ya yerleşmesi
1271 Marco Polo'nun Çin seyahatine başlaması
1274 Kubilay Han'ın Japonya'yı ilk işgal girişimi
1279 Kubilay Han'ın Çin imparatoru olması
1281 Kubilay Han'ın Japonya'yı ikinci işgal girişimi
1290 Yahudilerin İngiltere'den kovulması
1294 Kubilay Han'ın ölümü
1295 Marco Polo'nun eve dönüşü
1300 Osmanlı Türklerinin Bizans İmparatorluğu'nun sınırlarına yerleşmeleri
1306 Yahudilerin Fransa'dan kovulması
1320 Vebanın doğuda başlaması
1324 Mali'li Mansa Musa'nın hac seyahatine başlaması
1325 Tenochtitlan'ın Orta Amerika'da kuruluşu
1347 Vebanın Avrupa'ya gelmesi
1351 Vebanın aktif aşamasının sona ermesi
1352 İbni Batuta'nın Mali'yi ziyareti
1368 Kubilay Han'ın Çin'de kurduğu Yuan hanedanının sona ermesi
1413 V. Henry'nin İngiltere kralı olması
1415 Agincourt Muharebesi
1419 Denizci Henry'nin keşif gezilerini desteklemeye başlaması
1421 Yongle'nin Çin'de Yasak Şehri inşa ettirmeye başlaması
1422 V. Henry'nin ölümü
1422 VI. Henry'nin İngiltere kralı olması
1429 Jan Dark'ın Veliaht ile karşılaşması

1431 Jan Dark'ın kazığa bağlanarak yakılması
1434 Gil Eannes'in gemiyle Batı Afrika kıyılarına inmesi
1444 Fatih Sultan Mehmet'in padişah olması
1453 Osmanlı Türklerinin 29 Mayıs'ta Konstantinopolis'i fethetmesi
1455-6 Gutenberg'in matbaasında İncil'i basması
1461 IV. Edward'ın İngiltere kralı olması
1462 Büyük İvan'ın Rusya hükümdarı olması
1464 Denizci Henry'nin ölümü
1469 Ferdinand ve Isabella'nın evlenmesi
1470 Sünni Ali idaresi altında Songay İmparatorluğu'nun yayılmaya başlaması
1479 Ferdinand'ın Aragon tahtına geçmesi
1483 III. Richard'ın İngiltere kralı olması
1485 VII. Henry'nin İngiltere kralı olması
1485 Bosworth Çayırı Muharebesi
1491 Ferdinand ve Isabella'nın Granada'yı fethedip, Yeniden Fetih'i tamamlaması
1492 Ferdinand ve Isabella'nın Yahudileri İspanya'dan kovması
1492 Kolomb'un Asya'yı bulmak için batıya yelken açması
1493 Huayna Capac'ın İnka tahtına geçmesi
1497 Vasco da Gama'nın Ümit Burnu'nu dolanması
1497 John Cabot'ın Newfoundland'e doğru yola çıkması
1505 Rusya'da Büyük İvan'ın ölümü
1509 VIII. Henry'nin İngiltere kralı olması
1517 Martin Luther'in Doksan Beş Tez'i Wittenberg kilisesi kapısına asması
1519 Cortés'in Aztek İmparatorluğu'nu yıkması
1520 Kanuni Sultan Süleyman'ın padişah olması
1520 Macellan'ın Macellan Boğazı'ndan geçmesi
1525 Huayna Capac'ın ölümü
1526 Afrikalı Leo'nun Songay seyahatini yazması
1526 Kaplan Babür'ün Hindistan'ı istilası
1530 Kaplan Babür'ün ölümü
1533 Korkunç İvan'ın Rusya'da çar olması

1534 Jacques Cartier'nin Kuzey Amerika keşif gezisine başlaması
1539 Hernando de Soto Kuzey Amerika keşif gezisine başlaması
1543 Kopernik'in *Göksel Kürelerin Dönüşleri Üzerine* adlı kitabını yayımlaması
1545 Trent Konseyi'nin ilk toplantısı
1547 VI. Edward'ın İngiltere kralı olması
1553 VI. Edward'ın ölümü
1553 I. Mary'nin İngiltere kraliçesi olması
1556 Ekber Şah'ın Hindistan imparatoru olması
1556 II. Philip'in İspanya kralı olması
1558 I. Mary'nin ölümü
1558 I. Elizabeth'in İngiltere kraliçesi olması
1560 Oda Nobunaga'nın Japonya'da güç kazanması
1564 William Shakespeare'in doğumu
1566 Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü
1584 Korkunç İvan'ın ölümü
1585 Walter Raleigh'in ilk Virginia kolonisini kurması
1587 John White'ın İngiltere'ye gitmek için Roanoke kolonisinden ayrılması
1588 İspanyol Armadası'nın yenilmesi
1603 I. Elizabeth'in ölümü
1607 Amerika'daki ilk kalıcı İngiliz yerleşimi
1608 Kanada'daki ilk Fransız yerleşiminin Quebec'te kurulması
1609 Galileo'nun teleskopu icat etmesi
1616 William Shakespeare'in ölümü
1924 Son Çin imparatorunun Yasak Şehir'den ayrılması

Dizin

A

B

C-Ç

D

I-İ

L

M

N

O

P

Q

R

S-Ş

T

U-Ü

V

HERKES İÇİN TARİH

Dünya Tarihi adlı dört ciltlik eserin bu ikinci cildinde, Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden Rönesans'a dek olan zaman dilimi ele alınıyor. İslamiyet'in doğuşu, Moğol istilaları, Viking istilaları, Haçlı Seferleri, Amerika kıtasının keşfedilmesi, İspanyollar'ın İnka ve Aztek uygarlıklarını yıkması, Protestan Reformu, 100 Yıl Savaşları, İstanbul'un fethi, matbaanın icadı ve Kopernik Devrimi gibi önemli askeri, siyasi, kültürel ve bilimsel olaylar öyküleştirilip, renklendirilerek anlatılıyor.